49

109. fél.

Dr SCHLAUCH LŐRINCZ

BIBORNOK-PÜSPÖK

BESZÉDEI ÉS DOLGOZATAI.

MÁSODIK KIADÁS

MÁSODIK KÖTET.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1899.

Ára a négy kötetnek 8 frt.

Past.
2903 va

Dr. SCHLAUCH LŐRINCZ BIBORNOK-PÜSPÖK

BESZÉDEI ÉS DOLGOZATAI.

Dr SCHLAUCH LŐRINCZ

BIBORNOK-PÜSPÖK

BESZÉDEI ÉS DOLGOZATAI.

A. M. N. MUZEUM KÖNYV-TÁRA

MÁSODIK KÖTET

EGYHÁZI BESZÉDEK.

MÁSODIK KIADÁS.

BUDAPEST.

MDCCCXCIX.

Dr SCHLAUCH LŐRINCZ

BIBORNOK-PÜSPÖK

BESZÉDEI ÉS DOLGOZATAI.

MÁSODIK KIADÁS

MÁSODIK KÖTET.

BUDAPEST.
FRANKLIN-TÁRSULAT
MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.
1899.

A. M. N. MUZEUM
KÖNYV-
TÁRA

617.107
M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomt. Növedéknapló
190 0. év 111. 3
R
1965

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

TARTALOM.

(II. KÖTET.)

Dicsőség az Istennek, és békeség az embereknek. *Karácson ünnepén* --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- 1
Az Ige megtestesülése az emberiség boldogságának alapja. *Karácson ünnepén* --- --- --- --- --- --- --- 19
A kereszténység legyőzhetetlensége. *Húsvét ünnepén* --- 39
Megsemmisülés-e vagy örök élet? *Húsvét ünnepén* --- --- 59
A feltámadás és az élet. *Húsvét ünnepén* --- --- --- --- 81
A feltámadás igazsága. *Húsvét ünnepén* --- --- --- --- 103
Mi a búcsú? *Pünkösd ünnepén* --- --- --- --- --- --- 123
Van-e oka a keresztény katholikusnak vallását szégyenleni? *Pünkösd ünnepén* --- --- --- --- --- --- --- 143
Hitünk észszerűsége. *Pünkösd ünnepén* --- --- --- --- 161
Jézus és Mária szent Szive. *Szeplőtlen fogantatás ünnepén* 183
Immaculata. *Szeplőtlen fogantatás ünnepén* --- --- --- 195
Szent-László öröksége. *Szent-László király ünnepén* --- 207
A szentek egyessége. *Halottak estéjén* --- --- --- --- --- 225
A haladás alapja s biztositéka. *Az év utolsó estéjén* --- 249
A vak végzet és a keresztény sors. *Az év utolsó estéjén* 267
Mene, Tekel, Faresz. *Az év utolsó estéjén* --- --- --- --- 291
Küzdelem és kötelesség. *Az év utolsó estéjén* --- --- 315
Keresztény leánynevelés. *Bérmáláskor* --- --- --- --- --- 335
Boldogságra vezérlő kalauz. *Bérmáláskor* --- --- --- 349
A jótékonyság gyakorlása az emberi méltóság elismerése. *Samaritanus beszéd* --- --- --- --- --- --- --- --- 363

Esketési beszéd. *Gróf Almássy Imre és báró Wesselényi Kornélia házassági egybekelése alkalmával* --- --- --- 383
Esketési beszéd. *Gróf Széchényi Antal és gróf Wenckheim Kriszta házassági egybekelése alkalmával* --- --- --- --- 393
Esketési beszéd. *Gróf Wenckheim Dénes és gróf Wenckheim Friderika házassági egybekelése alkalmával* --- --- --- 401
A munkás-kérdés. *A nagy-váradi iparos ifjak önképző- és betegsegélyző-egylete zászlajának megáldásakor* --- --- 411
Életemnek két vezércsillaga. *Aranymisém alkalmával* --- 459

DICSŐSÉG AZ ISTENNEK,

ÉS

BÉKESÉG AZ EMBEREKNEK.

A SZATMÁRI SZÉKESEGYHÁZBAN 1884 KARÁCSON ÜNNEPÉN.

«Dicsőség a magasságban Istennek és a földön békeség a jóakaratú embereknek.»

LUKÁCS III. 14.

Mily szép mondat ez! Két nagy gondolat van egybekötve. Az egyik felnyúl az égbe, és megadja a mindenható Istennek azt, a mi egyedül őt illeti meg; mert mi a nagy mindenségnek nagyszerüsége és minden pompája, ha az az Istenhez, mint minden nagynak, szépnek és dicsőnek kútforrásához nem vezettetik vissza? — A másik gondolat az emberre vonatkozik és magában foglalja azt, a mi reá nézve tán legbecsesebb az életben; mert mit ér a földnek minden java, a gazdagság, mit ér a szépség, mit ér a nagy hír és név, ha hiányzik a lelki nyugalom, a lelkiismeret békéje? Az Istent illeti meg a dicsőség, az emberi boldogságnak pedig egyedüli feltétele a lelki béke.

És e két gondolat száll le ma az angyalok ajkairól az égből. E két gondolat annak böl-

csőjénél hangzik el, a ki az apostoloknak egy alkalommal azt mondotta: *«Nem keresem dicsőségemet»*,* és ismét: *«Az én békeségemet adom nektek; nem mint a világ adja, adom én»*.** E két gondolat vonúl át a ma született Megváltó egész életén, ez az aranyfonál beszédeiben és tetteiben, ez szenvedéseinek és halálának dicsfénye: Isten, és az ő szent neve mindenek fölött, és Istennel s Isten által békeség az embereknek, békeség a lélekben, békeség embertársainkhoz való viszonyunkban, békeség a tiszta öntudatban.

Százszorosan visszhangzik e két gondolat a keresztény morálban. A jó cselekedetnek nincsen érdeme, ha az ember elég kevély, és azt magának tulajdonítja. Azt pedig, a ki által minden van, kifeledi. És az erény csak azon szívben üti fel állandó lakhelyét, a hol az Isten békéje már eleve megvetette az alapot. A hol a bűn gondolata tanyázik, onnan számkivetve van a béke.

Mily szépen összeillik tehát e két gondolat egy mondatban. Egy egész élet feladata van benne összpontosítva. Isten szárnyainak védelme alatt keresni a léleknek megnyug-

* Ján. VIII. 50.

** Ján. XIV. 27.

vást! Gondolható-e ennél szebb, vagy nemesebb törekvés?

Legyen tehát e mai szent elmélkedés tárgya e két gondolat:

I. Dicsőség az Istennek!

II. Békeség az embereknek!

I.

Szent-Pál apostol szemükre vetette a rómaiaknak, kik még pogányok voltak: «*hogy ámbár az Isten magát nekik is kijelentette, mert a mi benne láthatatlan, úgy mint örökké való ereje, és Istensége, a világ teremtésétől fogva munkáiból megérthető és látható, úgy hogy ők menthetetlenek, még is nem úgy dicsőítették, mint Istent: hanem hiúkká lettek gondolataikban, és elhomályosodott az ő esztelen szívök*».* Vajjon ezen szemrehányást nem lehetne-e ma is ismételni sok keresztènynyel szemben, kik ámbár százszorta több bizonyítékkal birnak arról, mint a rómaiak: hogy mily bölcsen vezeti Isten az emberi nemet hosszú és fáradalmas utján; kik mélyebb belátást szereztek a ter-

* Róm. I. 19—21.

mészeti erők bámulandó műhelyébe, szélesebb látókörrel is birnak, és mégis sem eszükkel nem dicsőitik azt, ki, hogy az emberiség ily csodálatos módon előrehaladt, észt, tehetséget adott arra; sem életüket nem rendezik úgy be, hogy abból Isten dicsősége mintegy visszasugározzék. Vajjon nem lehetne-e az apostollal szemükre lobbantani: *«Mid van a mit nem vettél? Ha pedig vetted, mit dicsekszel, mintha nem vetted volna?»* * Vajjon azon kevélység, mely mindig kész volt az embert Istene ellen fellázitani, nem sokkal fennhéjázóbb-e ma, mint valaha?

Csodálatos teremtménye az Istennek az ember! Benne mindent fel lehet találni. A legaljasabb elvetemültségtől a bámulatra méltó angyali tisztaságig; a teljes elbutult érzéketlenségtől a legfenségesebb értelmiségig, a lángészig, és mégis fel vagyunk-e arra jogosítva, hogy az egyiket megvessük, lábbal tiporjuk, a másikat pedig felmagasztalván, Isten fölé emeljük? Én azt hiszem, sem az egyiket, sem a másikat nem szabad tennünk; mert épen az egyoldaluság viszi

* I. Kor. IV. 7.

az embereket ma oda, hogy vagy az általános romlottságot festik sötétebb szinekkel, mint a milyen az valóban: mindent rossznak, mindent erkölcstelennek, mindent becstelennek tartanak; a szeretet, úgy mondják, csalódás; a barátság kétszínű, a becsületesség szemfényvesztés; jobb lett volna nem születni, mint itt nyomorogni; mi marad tehát egyéb hátra, mint a kétségbeesés, a halál; — vagy pedig a másik szélsőségbe esnek az emberek, és mindent rózsaszínben látnak: mily nagy az ember! esze a végtelenségbe hatol, kezébe tartja a világ titkának kulcsait, és csak idő kérdése, hogy megnyissa a nagy kaput, melyen az Istenné előléptetett ember áthaladva, mindent lát, mindent tud; a vallás ködkép, a morál emberek találmánya, az ész minden, ő az Isten!

Mondja valaki, hogy ez nincsen így. Kisérje csak figyelemmel az életet, és mind a két egyoldalú irányt, fogja látni. Szomorú az egyik, nevetséges a másik. Az egyik a méreg pohár után fog nyúlni, mert nincsen semmi reménye; a másik hetykén meg fogja tagadni méltánylását azon érdemektől, melyeket magának az emberiség eddig szerzett. Az a mit ezer és ezer évek sa-

nyarú munkája vért izzadva teremtett, az mind semmi ahhoz képest, a mit az új-kor szellemi óriásai teremteni fognak. Mit ér a kereszténység, mely a finom műveltség hordnokának mondatik, pedig megakadályozta a sebesebb haladást, melyet az ész nélküle eszközölt volna?! A vallás bilincseiből megszabadított ész sokkal többre mehetett volna. A fennhéjázás, mely ily módon mindent kicsinyel, hozzá is fog és épít, épít légvárakat; de lerombolja másik kezével azt, a mi üdvöset az emberiség a keresztény vallás támogatása mellett eddig létre hozott.

Mindkét iránynak, mindkét egyoldalúságnak egy a hibája és ez az: hogy csak önmagokat látják, és nem látják az Istent, nem látják azt, a ki a nyomor közt szintúgy, mint az ész fellengző tévedései közt nyugodtan és bölcsen vezeti az élet hajóját, hogy azt se a vihar el ne sülyeszsze, se a nagyon kifeszített vitorlák tova ne ragadják. Nem látják azon jótékony kezet, mely a szenvedésekben fentartja a vérző szívet, hogy el ne merüljön; az ifjú hévnek pedig féket vet, nehogy meggondolatlanúl repülve a magasságból lezuhanjon. Dicsőítik önmagukat, annak dicsőségéről pedig megfeled-

keznek, ki a nyomorultat nem hagyja elveszni; de a ki másrészről az emberi észnek azon előnyt adta, hogy trónjáig felhatolhasson. Megfeledkeznek arról, kit egyedül illet meg a dicsőség.

«*Az egek,* — mondja Dávid király, — *beszélik Isten dicsőségét, és az ő kezei alkotmányát hirdeti az égboltozat. Ezt beszéli a nap a (jövő) napnak, erre tanítja az éj a (jövő) éjet. Nincs nyelv, sem beszéd, melyen nem hallatnék az ő szavok; egész földre elhat az ő szózatuk.*»*

Tehát a látható természetből a láthatatlan mesterre kell következtetést vonni. Ha a mű oly tökéletes, mily nagyszerűnek kell lenni annak, a ki e művet teremtette. Ha az ész oly hatalmas, hogy röptében a láthatatlan Istenség megismeréseig hatolhat; ha a szív oly tág, hogy azt az egész világ boldogsága nem töltheti be: milyen lehet az, a ki azon finom szálakat szőtte, melyen az emberi ész oly magasra juthat; a ki annyi boldogságot teremtett, hogy bármily nagy mértékben élvezze is azt a szív e földön, még is kimeríthetetlen marad mindig? A midőn Szent-

* XVIII. Zsolt. 2—5.

Ágoston a római császárok udvarában kifejtett pompát látta, midőn bizonyos ünnepségekben részt vett és látta a fényt, a fényüzést, akkor ő nem sóhajtott fel kicsinylőleg, vagy megvetőleg, nem mondta azt: mire való ezen pazarlás, mire való a gazdagságnak, a drágaköveknek ezen csillogtatása? Nem! hanem, noha első pillanatra a nagy látványosság megragadta, meglepte és lebilincselte őt; nagy szelleme mégis tovább ment és felemelkedve felkiáltott Istenhez: «Ha már ez oly magasztos, mily magasztos vagy Te; ha oly pompát látni távol Tőled, milyen nagy lehetsz Te?!» És valóban:

A természettudós az emberi testben, a tiszta vízben parányi kis állatocskákat talál, melyek testében ugyanazon szervek vannak a táplálkozásra, a mozgásra, az életre, mint a nagy állatoknál, csakhogy megmérhetetlen kis mértékben. Az orvos az emberi testnek ezernyi és ezernyi apró részecskéit el tudja választani, nekik nevet adni, azok tulajdonságait, betegségeit meghatározni. Ha azon millió kis rovart, a megszámlálhatatlan növényeket tekintjük, melyek a földet ellepik: mennyi különféleség, menynyi változatosság, mily szövevényes, titok-

teljes és csodálatra méltó nyilvánulása is van az életnek! Ha vesszük azt, a mit az emberi ész, akarat, munkásság egyenkint és összesen a világon teremtett, a sorsnak megfoghatatlan és sokszor szeszélyesnek látszó játékát, az erénynek s bűnnek iszonyatos harczát, melyben utoljára is a jobb győz, és a mi bennünket és velünk együtt a komolyabb gondolkozásúakat feljogosít arra, hogy egy erkölcsi, magasabb, a közönséges felfogásúak elől elzárt erkölcsi világnak létezését bizonyosnak tartsuk. Ha azon óriási nagy világ testeket nézzük, melyek fejünk felett oly pontossággal mozognak, hogy ha csak egy hajszálnyira eltérnének kitűzött pályájuktól, összeroskadna az egész. És végül ha mindezek mellett azon parányi helyecskét tekintjük, melyen élünk és mozgunk; — akkor méltán kérdezhetni: kié a dicsőség? Azé tán, a ki ezen csodák sulya alatt majdnem megsemmisül, vagy azé, a ki mindezeknek egyedűli ura és kútforrása?

Dicsőitik az erőt, mely mindezeket létrehozza; mert hiszen az ujabb szellemi óriások mindenütt csak erőt látnak, azaz nem látják, hanem csak úgy nevezik azon titokban lappangó dolgot, mely mindazokat, a miket

látunk, létrehozta és fentartja; de miért nem kérdezik: hát az erőt ki hozta létre? És ha erre nem tudnak felelni, a mint hogy nem is tudnak, akkor engedjék meg nekünk, hogy mi felkeressük jó Istenünket, a ki kimondhatlan szeretettel viseli gondját e világnak, ki atyai kézzel vezet bennünket utainkon, kinek köszönjük szép eszünket, érző szivünket, ki képessé tett bennünket a boldogság élvezetére, ki nem engedi meg, hogy a teher alatt összeroskadjunk; hanem bizván abban, kit nekünk ma Megváltóúl adott, mi is mondhassuk az angyalokkal: «*Dicsőség Istennek a magasságban*».

II.

Midőn a földi boldogságról hallok beszélni, mindig eszembe jut egy élet-philosophusnak azon megjegyzése, hogy «a boldogság a törekvésben van, a birtoklásban pedig annak megsemmisülése fekszik», azaz: ha az ember valamit elérni kiván, míg a remény táplálja és buzdítja őt, míg a czél elérve nincsen, éppen ez a remény képezi az ő boldogságát, álmodja úgyszólván a boldogságot, úgy érzi, mintha már birná; meg-

rajzolja magának, felékesíti azt képzeletében ezer meg ezer vonzó színnel, mikor aztán elérte és kezében tartja azt, a mi után oly hő vágyai voltak, mintha kezei között szétfoszlanék és ködképpé válnék az, a mit valóságnak hitt.

Nem kell épen sötét színben látni a világot, hogy némi tekintetben igazat ne adjunk ezen felfogásnak. Az embereknek nagyobb része úgy tapasztalja, mintha kis gyermekek volnának mindannyian egész életükön át. A gyermek a játékszert összetöri, és az emberek mintha összetörnék a boldogságot, mihelyest kezökbe veszik.

A kereszténység egészen más szempontból itéli meg a földi boldogságot. Krisztus Urunk nem földi boldogságot igér hiveinek, hanem *békét*, és ezt sem ott keresi, a hol a világ azt keresi. Az angyalok is ma az Isten dicsőségével nem a boldogságot, hanem a békét éneklik meg. Ebben tehát egy mélyebb értelemnek kell lenni. És ez úgy is van.

Az életnek és mindazon gyönyörnek szeretete, melyet az élet ad, oly mélyen gyökerezik az ember természetében, hogy attól csak a legnagyobb erőfeszítéssel szabadulhat. Bámuljuk azt az embert, a ki annyi

önmegtagadással bir, hogy egészen leküzdi ezen kiolthatatlan szeretetet. S azért az evangélium ezt csak tanácsolja, de nem parancsolja. Tanácsolja, mert a tökéletesség hősi fokát is ismeri és hirdeti, melyre különös hivatás szükséges; de nem parancsolja, mert az ember ezernyi szálakkal lévén a természethez kötve, csak nagyon nehezen szakíthatja azokat szét.

De a mit az evangélium határozottan parancsol, az: hogy a világban úgy éljünk, hogy a szivben mindig helye maradjon az Istennek; a mit az evangélium határozottan tilt az: hogy a világ örömeit ne változtassuk át bűnné. Parancsolja pedig amazt, tiltja emezt, mert különben megfosztatik az ember azon lelki békétől, mely itt e földön az egyedüli boldogság. Istennel haladva, Istenre támaszkodva, meglesz a belső béke. Az ember adja meg azt magának a mit földi léte követel, élvezze tiszta lelkiismerettel, lelki vidámsággal az élet örömeit, melyet az Isten neki nyujtott s engedett; de másrészről adja meg Istennek, a mi az Istené, s így összhangzatban marad azon magas czéllal, a melyre teremtetett.

Ellenben Isten nélkül, vagy Isten ellen

nincsen béke. «*Non est pax impiis.*» «*Nincs békeségök az istenteleneknek*»,* mondja a szentirás. És ez nem is lehet másképp. Ha Isten a természeti és erkölcsi világnak alkotója, akkor az nem lehet egymással ellentétben. Lehet élvezni az örömöket, melyeket Isten számunkra teremtett; de nem szabad velük visszaélni. A szépnek és jónak varázsa alól nem vonhatjuk ki magunkat; de nem szabad benne úgy elmerülni, hogy a nemesről, a magasztosról, az emberi méltóságról való megfeledkezés azt bűnné változtassa. A szenvedélyek önként fellobbannak az emberben; de ezek közt a szív tisztaságának nem szabad elveszni, mert különben az ember állattá aljasodik. A hol pedig a bűnnek öntudata egy folytonos szemrehányás, a hol oly érzelmek honolnak, a melyek egymással ellenkeznek: ott nem lehet békéről beszélni. A hol a tettek ellenmondanak a belső meggyőződésnek: ott nem lehet béke.

A szerény és minden tekintetben rendes ember, azaz a ki mindenben nem önmagát tartja törvényhozónak, birónak és végrehajtónak, hanem egy magasabb kéz intézkedé-

* Izaiás XLVIII. 22.

sét elismeri, a ki nem rabja szenvedélyeinek, nem rohan vakon ábrándok után; hanem vágyaiban, reményeiben, czéljaiban azon határok közt marad, melyet a becsületesség vont: az nem fogja egykönnyen elveszíteni a lelki békét. Dáviddal fogja mondani: «*Uram, nem fuvalkodott föl az én szivem, sem szemeim föl nem emelkedtek, sem nem jártam nagy és fölöttem való csodálatos dolgokban. Ha alázatosan nem gondolkodtam, hanem fölmagasztaltam lelkemet, mint ki anyjától elválasztatott, úgy legyen az én lelkemnek fizetése.*» *

A becsületes ember sem ment egészen a becsvágytól; de ez sohasem fajul kevélységgé, a kisértés elől nem térhet ugyan ki, de leküzdi azt azon öntudattal, hogy egy magasabb hatalom segítségére van. A becsületes ember az akar lenni, a mivé az Isten teremtette, olyan akar lenni, a minőnek az Isten akarja. Ha az isteni gondviselés őt magasabb boldogságra teremtette, ő nyugodtan hagyja működni és nem akar bölcsebb lenni, mint az Isten. Nem kinozza őt a gond, vagy nyugtalanság a jövő iránt;

* CXXX. Zsolt. 1—2.

csak egyre gondol, hogy azon állásban, a melyre Isten őt hivta, becsületesen megállhasson, és kötelességét hiven teljesíthesse. Az ilyen embernek ereje épen a mérsékletben van, a győzelem pedig nem ritkán a türelem jutalma. Az alattomos utaktól irtózik, becstelen utakon nem akar sem vagyonhoz, sem ranghoz jutni; ha pedig szerény állásban kénytelen is maradni, bár fáj, de mégis mindig nyugodtan hajtja le fejét a párnára, mert a becsületesség a legjobb pihenője a tiszta léleknek!

S ez a béke, melyet a keresztény vallás nyujt, ez azon boldogság, melynél nagyobb a földön nincsen. Jó akarat, tiszta szív, tiszta lelkiismeret, a hol ez összetalálkozik, ott honol a béke.

Bezárom beszédemet Szent-Ágoston szép mondatával: *«Sóhajtottam és feljajdultam lánczaimnak terhe alatt, tulajdon akaratom lekötött; de a legnagyobb erőfeszítés mellett is egy magasabb hatalom segedelme nélkül sohasem jutottam volna oda, a hová vágytam s a mi még is szivemnek oly drága volt: a békéhez!»*

«Uram! nyugtalan az én szivem, míg Benned nyugodalmat nem talál.» Amen.

AZ IGE MEGTESTESÜLÉSE AZ EMBERISÉG BOLDOGSÁGÁNAK ALAPJA.

A VÁRADI SZÉKESEGYHÁZBAN 1893 KARÁCSON ÜNNEPÉN.

«És az Ige testté lőn.»
JÁNOS I. 14.

Sok ember a midőn a vallásra gondol, nem lát benne egyebet, mint terhes kötelességet, melyet teljesítenie kell s a melynek elmulasztása a büntetéstől való bizonyos félelmet, vagy legalább is, — kivált komolyabb órákban, — némi lelki nyugtalanságot szokott okozni. Kényszernek tekintik a vallást, mely gyermeki éveiktől vállaikra rakatott, mely életöket mintegy állandó fenyegetés kiséri s mely az őszinte lelki vidámságot, — az életnek ezen megbecsülhetetlen kincsét, — azon hamis megnyugtatással igyekszik pótolni: megtettük a mi parancsolva van, és ez elég.

Ha ez így volna, akkor a vallás nem volna azon jótevő nemtő, a mely a midőn emel, éltet; a midőn vigasztal, boldogít; a

midőn karjaiba ölel, megnyugtat: akkor igazuk volna azoknak, a kik a vallást a félelemből származtatják, — az ember azért volna vallásos, s a művelődés őskorában az emberek azért imádtak volna egy ismeretlen lényt, mert féltek, — féltek a természeti tünemények hatalmától, féltek a titokban működő erőktől, féltek a bizonytalan jövőtől. Ha ez így volna, igazuk lett volna a farizeusoknak, a kik a vallásosságot a külsőségekbe helyezték; igazuk lett volna a zsidóknak, a kik a törvénykivánta szertartásos külsőségek szigorú megtartása által eleget tehetni hittek Mózes törvényeinek; igazuk volna azon keresztény katholikusoknak, a kik némely kötelességek teljesítése után, de más számtalannak elmulasztása daczára azon csalódásban élnek, hogy méltóan viselik Krisztus s a szent kereszt hiveinek nevét.

Pedig ez nincsen így!

A kötelesség megvan, de ezt nem a félelem parancsolja. A vallásos kötelesség összeesik az emberi szívnek egy ellenállhatatlan vágyával, egy oly benső szükséggel, egy oly kiirthatatlan ösztönnel, mely önként nyilvánul, szabadon tesz, elnyomva kétszeres erővel tör ki, s a mely oly szorosan összefügg

az ember egész erkölcsi lényegével, hogy ha azt eltagadnók, hogy a vallás egy benső szózatnak követelménye, akkor az ember egész természetét megtagadnók. Az embertől pedig nem szabad eltagadni azt, a mi őt valóban emberré teszi, nem szabad tőle elrabolni azon tulajdonságot, mely nélkül csakugyan ott állana, a hová az ujabb természettudósok lealacsonyitották. Az embert csak a vallás teszi emberré.

Van az emberben, — s ezt nem lehet semmiféle érveléssel elvitatni, — tudat a végtelenségről, és az ember érzi, hogy bármennyire is erőlteti eszét, a végtelenséget nem tudja felfogni; érzi, hogy a végtelenség gondolata ezer és ezer mázsányi súlylyal nyomja lelkét; érzi, hogy bármenynyit okoskodjék is, a végtelenség súlya alól menekülni nem képes. Éz ezen gondolat nem a tanulatlan ember kizárólagos tulajdona, megvan ez a műveltknél és azoknál is, kik olvasmányokkal foglalkoznak, csakhogy nem mindenütt egyformán nyilatkozik. A tanulatlan embernél helyes vezetés nélkül babonasággá fajul el; a tanult embereknél helyes s alapos vezérelvek nélkül oly tévedésekre, oly gondolatokra vete-

mül, melyeken a józan gondolkozó ember megbotránkozik.

Minden ember lelkében megvan a szebbnek, a jobbnak, a tökéletesebbnek ideálja, keresi azt a földön, de nem találja; létesíteni kivánja, de nem tudja hogyan. Érzi, hogy rendeltetése őt magasabbra utalja, de érzi, hogy a czél, kivüle esik; mintha, — ha szabad e hasonlatosságot használnom, — benne egy isteni szikra lakoznék, a mely lángra kiván gyuladni az érintkezés által, melyet az Istennel keres.

S az emberiség mindig kereste az érintkezést az Istennel, kereste évezredek óta, keresi ma; keresik a hitetlen tudósok is, de más nevet adnak neki, csakhogy együgyüeknek ne látszassanak. Azon percztől fogva, a midőn az Isten megteremtette az első embert, a miőn az Ő lehelete az első embert érinté, ad midőn az Isten lelkéből életet nyert az emberi test: azon percztől egyszersmind eltörülhetetlenül az ember lelkében maradt az Isten képe. Ezt onnan eltávolítani nem lehet, az ember mindig e kép eredetijét fogja keresni. Keresheti tévutakon, elvesztheti egy időre szeme elől, az élet hullámai elborithatják, egyesek tán azt lelkükből kiszakít-

hatni hiszik; de az emberi nem nagyban és egészben mindig vissza fog térni s keresni fogja az Istent.

S ezt nem külső kényszerből, nem félelemből teszi, — teszi, mert az isteni vonás, a mi az emberben van, egy titokteljes, láthatatlan erő által vonzatik eredeti kútforrásához; teszi, mert ha nem tenné, megszünnék élni. A vallás tehát nem pusztán rideg kötelesség, hanem életelve az embernek, s azért az emberiség erről soha le nem mondott, soha le nem mondhat.

A történetirás körülbelül hatezer esztendőre vezeti vissza az emberi nem emlékezetét; a mi hatezer esztendővel előtt történt, az lehet a gyanításnak tárgya, az lehet a tudományos vizsgálatnak érdekes és hálás tárgya; az éles elme itt megmérhetetlen tért talál mindenféle föltevésekre; de bizonyosat állítani, megczáfolhatatlanul odaállítani a tételt s mondani: ime így volt s nem máskép, ezt komolyan senki sem teheti, s ha teszi, a komoly gondolkozó ember ezt nem hiszi el. — Annyi azonban bizonyos és ezt senki sem képes megczáfolni, hogy az emberiség hatezer esztendeje alatt mindig mohón ragadta meg azon fonalat, mely őt az

Istenhez vezethette, vagy közelebb hozhatta hozzá. Egy benső szózat ösztönözte reá, e gondolat oly hatalmat gyakorolt az emberiségre, hogy találtattak népek állami intézmények, rend s törvény nélkül, de népet, mely egy felsőbb lényben ne hitt volna, nem találtak. Az istenség gondolata az emberiség közlelkiismerete volt oly annyira, hogy a népek majd istenekké tették legjelesebb embereiket, majd isteneikkel állati testet, vagy más anyagot öltettek; mert az emberiség soha sem mondott le azon gondolatról: hogy az Isten elválaszthatatlan viszonyban áll az emberrel.

Látván ezen általános meggyőződést, látván az összhangzást, mely tér s idő által egymástól elválasztott népeknél előfordul, látván, hogy szó sem lehet arról, miszerint ezen általános hit kivülről, vagy a természet csodálatos tüneményei, vagy egyes furfangos politikusok által lett volna a népekre reáerőszakolva, hanem hogy ezen mintegy isteni erő mindig s mindenütt utat tör magának; látván mindezeket, csoda-e, hogy a midőn Jézus Krisztus isteni alakja megjelent e földön, az emberiség önkénytelenül felismerte: ime itt az eredetije azon Isten-

nek, kinek képére és hasonlatosságára teremtve vagyok? Csoda-e, hogy a midőn kétezer esztendő előtt Betlehemben az Istenség az emberrel egy isteni személyben egyesült, az angyalok serege ujjongó örömmel énekelte: «*Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békeség a jóakaratú embereknek!?*»* Csoda-e, hogy az emberiség gyanítván rég táplált vágyainak teljesülését; remélvén, hogy a jobbnak, a szebbnek, a tökéletesebbnek ideálja, mely elébe adatott, megkönnyítendi törekvését, csoda-e mondom, hogy az emberiség hévvel karolta fel e világeseményt s ledöntvén a hamis istenek szobrait, az isteni gondviselés által elébe adott fönséges ideál után indult.

Hogy az Isten leszálljon hozzá! Az Isten megtestesülése! Ime! ez az, a mit az emberi nem óhajtott, várt, egy benső szükség által kényszerítve követett. Látni egyesülését a legnagyobb szellemi és erkölcsi tökéletességnek a halandó emberi testtel; látni a végtelen gondolatot; látni a kimondhatatlan szeretetet; látni a legmagasztosabbat emberben megtestesűlve: ez az, a mire az emberi

* Luk. II. 14.

nemnek szüksége volt, szüksége volt arra, hogy szellemi s lelki tevékenységében el ne lankadjon, hanem a végtelen felé törjön; hogy szeretetében mértéket nem találván, a kimondhatatlan után esengjen; hogy tökéletességében ne büszkélkedjék, hanem mindig magasabbra törekedjék. *«Isten»*, — mondja Aquinói Szent-Tamás, — *«maga a szeretet és jóság, ő a véghetetlen jóság; és e czímen Ő hozzá méltó volt, hogy teremtményeivel a legbensőbben egyesüljön, a mi a Megtestesülés titkában meg is történt.» «Decuit Deum cum sit bonitas infinita summo modo se creaturis communicare, quod in opere incarnationis impletum est.»**

*

Feltalálta-e az emberiség Krisztus Urunkban azon hasonmásnak eredetijét, melyre teremtve van?

Igen feltalálta, ragaszkodott hozzá és Európa a keresztény művelődést, melylyel ma dicsekszik, Krisztus megjelenésétől számítja. Mi ma keresztények vagyunk, művelődésünk ma keresztény.

Kevés ember van, a ki ezt tagadná, azon-

* III. C. qu. 1. a. 1.

ban itt sokaknál egy ujabb tévedéssel találkozunk. Hisz az emberiség története oly gazdag a tévedésekben. Elismerik ugyan, hogy Krisztus megjelenése új korszakot alkotott; de ezt csak azon fenséges erkölcstannak tulajdonítják, a melyet hirdetett. Az erkölcstan szépsége az, a mi az embereket a kereszténység felé vonzotta, a dogma csak mellékes, és azért azok, a kik így vélekednek, az evangeliumban csak egy gondolatot találnak kifejezve: a humanitást. Ez szemükben az egyedüli dogma, melyben hinni kell, ez az egyedüli gyakorlati vivmány s nyereség, melyet a kereszténység az emberi nemnek hozott, vagyis: ez egy szóban fekszik az egész kereszténység, a többi csak symbolum, képlet, mellékes ékítmény. A szabadságban fekszik az emberi szellemnek emancipatiója minden nyomás alól, s így a szellem a végtelenségig művelődhetik, haladhat s tökéletesbülhet. Az egyenlőségben elenyészik a kevélység, az igazságtalanság; elenyésznek mindazon bűnök, melyek az emberek közti együttélést már oly sokszor elkeserítették. A testvériségben végre feltalálhatók mindazon erények, melyek a polgárt a polgárhoz, a családtagokat egymás-

hoz, az egyént az egyénhez a szeretet kötelékével fűzik. S e szavakat így magyarázván, büszkén kiáltanak fel: Kell-e ennél több dogma?

Tagadhatatlan, hogy a kereszténységnek legszebb dicsősége az, hogy a lelket a sötétség bilincsei alól felszabadította, — s ez a valódi szabadság! Tagadhatatlan az, hogy emlékezetökbe hozta az embereknek, miszerint ők egy atyának gyermekei; s valamint az Isten előtt egyenlőek: úgy az erényért ugyanazon mértékkel jutalmaztatnak, a bűnért ugyanazon arányban büntettetnek. Tagadhatatlan, hogy a keresztények közt, mint ismertető s megkülönböztető jelvényt felállította a szeretetet, úgy, hogy bár a nem keresztény ember is szerethet, de a kiből kihalt e szeretet, az bizonyosan nem keresztény. De ha elismerjük is, hogy e szép eszmék az evangeliumban bent vannak: nem szabad elfelednünk, hogy ez csak okozat s nem ok, hogy ezek csak gyümölcsei a fának, melynek gyökerei mélyebben fekszenek. Ha egy nagy folyó jótékonyságát elismerjük, szabad-e elfelednünk a forrást, melyből a nagy folyam származott?

Négy evangeliumunk van s valóban, ha

azokat olvassuk, feltaláljuk bennök a legfenségesebb erkölcsi igazságokat; de bármelyik evangeliumot is olvassuk, mindeniknek kezdetén egy eseményt találunk elbeszélve, s ez: az Ige megtestesülése, — Jézus istensége! Sőt Szent-János evangelista egész evangeliumának alapgondolata, annak minden egyes részében előforduló vezéreszméje, annak záradéka, mindig egy: Jézus Isten, a megtestesült Ige. Az apostolok összes irataiban erre történik hivatkozás. Krisztus Urunk határozottan kimondotta: *«Én azért jöttem, hogy életök legyen».** *«Ez pedig az örök élet: hogy megismerjenek téged, egyedűl igaz Istent, és a kit küldöttél, Jézus Krisztust.»*** Továbbá: *«Én örök életet adok nekik s nem vesznek el soha».**** Megbotránkoztak a zsidók e mondaton s meg akarták Jézust kövezni; de Urunk Megváltónk még ez életveszélyben sem tágított s felhívta a zsidókat, hogy jelöljék meg a jótéteményt, a melyért őt meg akarják kövezni, s mit mondottak a zsidók? — *«Jó tettért nem kövezünk meg téged, hanem a káromlásért, mivel ember-*

* Ján. X. 10.

** Ján. XVII. 3.

*** Ján. X. 28.

*létedre Istennek teszed magadat.»** Tehát a zsidók is elismerték Urunk emberszerető működését; de Krisztus Urunk evvel nem elégedett meg, hitet követelt tőlük; hitet, hogy Ő Isten, a ki emberi formában jelent meg. «*Én vagyok az élet kenyere; a ki én hozzám jő, nem éhezik, és a ki én bennem hisz, soha nem szomjuhozik.*»** Tehát Krisztus küldetése, az ő megtestesülése képezi a lelki életnek kútforrását, s a hitet nem szabad elválasztani az erkölcstantól.

Ha a művelt Európa, ha a tevékeny és mintegy ifjú óriás emelkedő Amerika, ma a kereszténység szelid befolyása, az emberszerető eszmék hatása alatt halad, művelődik s emelkedik, ne feledjék el, hogy Ázsia s Afrika tespednek, hanyatlanak. Vagy tán Confutius s Mahomed irataiban nem találhatók-e fel a szabadság, a testvériség s egyenlőség eszméi? vagyis a mai humanitas divatos szójárásai? Ott vannak szórványosan, de nem élnek, nem élnek pedig, mert elszakadtak forrásuktól. Vagy a római s görög bölcseknél nem találjuk-e a legjelesebb erkölcsi mondatokat s szabályokat? s miért nem

* Ján. X. 33.

** Ján. VI. 35.

voltak képesek az emberiséget átalakítani? miért nem mentek át a népek életébe, miért nem lettek test és vérré? S ellenkezőleg, miért visszhangzanak nálunk a keresztény szeretet eszméi a palotától az utolsó kunyhóig, életet adva, életet, világosságot s boldogságot terjesztve? Ha egy erkölcsi igazságnak pusztán oda állítása képes volna szellemi s erkölcsi javulást eszközölni, miért nem eszközölt hajdan, miért nem eszközöl ma ott, a hol Krisztus megtestesülését nem ismerik? Miért lettek puszta szójárássá a legszebb erkölcsi igazságok azok szájában, a kik a keresztény hitnek, a keresztény életnézetnek, szóval a megtestesült Jézusnak ellenségeivé lettek?

A szeretet a katholikus anyaszentegyház parancsa; de ennek kútforrása az, hogy az Isten emberré lett, és a lelki élet, az erkölcsi igazságok fönsége, az emberi szív boldogsága elválaszthatatlan kapcsolatban áll a kereszténység alapdogmájával: a megtestesüléssel. Szép szó a szabadság; de a lélek annál szabadabb, mennél tökéletesebb, azaz mennél hatalmasabb benne az isteni erő, mely azt fölemeli. A bűn lealázza az embert, a bűnben nincsen szabadság, a bűn a rab-

szolgaság. Belső szabadság nélkül pedig nem létezik külső szabadság. És ne feledjük soha, hogy épen az emberi természetben egy folytonos inger lappang érvényesíteni önmagát, érvényesíteni mások rovására, egy zsarnoki ösztön, uralkodni — nem önmagán — hanem mások fölött; szabadok akarunk lenni, de másoknak hasonló szabadságát csak kelletlenül türjük. Lehet-e tagadni az emberi természetnek ezen alapvonását? *«Az igazság megszabadít titeket»*,* mondá a Megváltó, s hol van az igazság? Hallgassuk csak, mit mond magáról ugyanazon Megváltó: *«Én vagyok az út, az igazság és az élet»*,** tehát a szabadság csak az örök igazságnak kifolyása, szabadok vagyunk, mert az örök igazság megtestesülve az isten-emberben, Jézus Krisztusban, bennünket szabadokká tett.

Az egyenlőség fönséges eszme; de az élet küzdelmeiben az erősebb mindig leigázza a gyöngébbet, és a természetben nincsen törvény, a mely a gyöngébbet megvédje. Vannak közös jogaink, melyek élvezetében mindnyájan találkozunk, vannak közös kö-

* Ján. VIII. 32.

** Ján. XIV. 6.

telességeink, melyeknek uralma alól magunkat ki nem vonhatjuk, s az ilyen egyenlőséget szivesen üdvözöljük. De ne feledjük a csábító kígyó suttogásait: «*Lesztek, mint az istenek*».* A kevélység az egyenlőségnek leggonoszabb ellensége és ha latra vetnők a két eszmét, az egyenlőséget s a kevélységet, nem tudom, valjon a kevélység ösztöne nem maradna-e fölényben még a legműveltebb emberben is. — Nem hiszem, hogy meghazudtolna a történelem, kivált a keresztény idő előtti történelem. Isten midőn a megtestesülés által emberré lett, megalapította a valódi egyenlőséget, nem kereste föl a gazdagot, nem a hatalmast, nem a kevélyt, nem pusztán a szegényt, nem egyedül az elnyomottat; hanem felkereste az embert. Nem tett különbséget rang és állás közt; hanem gyógyítani jött a sebeket, a fájdalmat, a szenvedést, találta légyen bár azokat a palotában vagy a kunyhóban, felemelte magához az embert, kit még a korona sem vetkőztet ki emberi gyarlóságaiból. «*Tanuljatok tőlem,* — úgymond, — *mert szelid vagyok s alázatos szivű.*»**

* Móz. I. K. III. 5.

** Máté XI. 29.

A testvériség gondolata mily boldogító! De ez nem a megromlott emberi természet szava, a természet az önérdeket helyezi mindenek fölé, a gyakorlati tudománynak pedig legfőbb vivmánya, szomorú vivmánya: az öldöklő fegyverek tökéletesbítése. Kain nemzetsége soha sem hal ki s az irigység, a féltékenység, a bűnös vágyak, melyek az emberiség közt dúltak, bizonyára nem egyengették a testvériség útjait. S legyünk meggyőződve, hogy mennél inkább távozunk a kereszténység alapigazságaitól, annál távolabb esünk azon eszmék megvalósításától, melyek a társadalomnak, a családnak, az egyénnek boldogságát eszközlik.

Az emberiségnek legdrágább kincsei tehát Krisztus megtestesülése dogmájával állanak szoros kapcsolatban; mert sem a legtökéletesebb erkölcsi rendszer, sem a legfellengzőbb bölcsészet nem képes kielégíteni a kimondhatatlan vágyaktól gyötört emberi szivet, de ily óriási munkához az emberi erő elégtelen is lett volna. Az emberiségnek egy tiszta, minden tekintetben felülmulhatlan ideál kell, melyet követhessen, ez pedig csak az emberré lett Istenben található föl.

A mi isteni van az emberben, az csak az Isten által juthat életre.

A midőn tehát a mai napon a gyermeki örömökhöz leereszkedve, mi magunk is mintegy gyermekekké leszünk, hogy a gyermeki ártatlanságot szivünkhöz közelebb hozzuk, ne feledjük el, hogy nagyobbat tett Az, a ki magas trónjáról leszállott hozzánk és emberré lett, hogy bennünket szivéhez közelebb hozzon. Ne feledjük, hogy a karácsonyfának fénye, csak halvány visszasugárzása azon mennyei fénynek, melyet Krisztus megtestesülésének dogmája az emberiségre árasztott, hogy azt nemesítse, fölemelje, vezesse és boldogítsa. Amen.

A KERESZTÉNYSÉG LEGYŐZHETETLENSÉGE.

A SZATMÁRI SZÉKESEGYHÁZBAN 1881 HÚSVÉT ÜNNEPÉN.

«Nemde szivünk gerjedez vala bennünk, midőn szólott az úton, és megfejtette nekünk az irásokat.»

LUKÁCS XXIV. 32.

Husvét, mint a feltámadás napja, a keresztény anyaszentegyháznak legnagyobb ünnepe, melynél kiválóbb az esztendőben egy sincsen, és a gondolkodó keresztény valamint a szenvedésnek lefolyt napjait szivesen összehasonlítja azon szenvedésekkel, melyekkel az egyház időnkint sujtatik: úgy szivesen merit reményt Krisztus Urunk feltámadásából azon diadal iránt, melyet az egyház egykor ellenségei fölött fog ülni.

És méltán! Krisztus Urunk ma is köztünk van; az egyház pedig nem egyéb, mint Krisztus teste, melynek élete örök időkre terjed! Az egyház az igazság épülete, melynek alapköve Krisztus. Az igazság soha sem fog megszünni szálka lenni azok szemében, kik azt nem szeretik; de azért a diadal nem

lehet kétes. Hányszor volt már a keresztény-ség üldöztetve, megalázva, és mégis magok, a kik üldözték, a kik megalázták, segítették azt diadalra. Sokan vállalkoztak már Pilátus szerepére, közreműködtek a keresztény anyaszentegyház elvesztésére; de midőn összeroskadt fejük fölött a hazugság épülete, kezüket mosták és segítségül hívták, a kit előbb üldöztek. A hazugság hányszor lobogtatta már magasan zászlaját, és az igazság megholtnak nyilváníttatott; de felderült az igazságra is a feltámadás napja és szebben fénylett, magasztosabban világított, mint valaha.

S ezen tapasztalás adja meg nekem mai szent elmélkedésemnek tárgyát, tudniillik:

a kereszténységnek mai látszólagos megaláztatása után biztos diadalát.

I.

Mi, kik már igen távol állunk azon nagy rázkódtatástól, melyet Urunk Jézus halála és feltámadása az akkor élő nemzedékek közt okozott, nem is vagyunk képesek felfogni azon lelkesedést, azon imádást, melylyel tanítványai és a hivő lelkek a feltámadás után hozzá ragaszkodtak. «*Tüzet jöttem*

bocsátani a földre» — mondá a Megváltó, — *és mit akarok, hanem, hogy felgyuladjon.»** És ez valóban beteljesedett, mert ezen tűz megfogta mindazokat, akik közelében voltak, ezen tűz lángolt lelkükben, midőn szétmenve a világba, hirdették az ő tanitását, midőn a pogány törvényszékek elé hurczoltattak, midőn fejüket a hóhér kezei alá hajtották, midőn kimondhatatlan szenvedések közt a vértanuság bármely nemét inkább eltürték, mint sem őt elhagyták, vagy elárulták volna.

Pedig Krisztus tanítása ellentétben állott az akkori világnak egész gondolatmenetével és nagyon csalódik az, a ki azt gondolja, hogy az nem volt egyéb, mint egy új bölcsészeti rendszernek megkísérlése. A bölcsészek rendszerint nyernek nehány tanítványt, alapítanak új iskolát, befolyást gyakorolhatnak bizonyos körökre, sőt egyes országok kormányférfiaira és a tudományos világot is meghódíthatják bizonyos időre, míg tudniillik egy ujabb bölcsész le nem szorítja őket: — de oly szellemi forradalmat előidézni, mely a halász-kunyhótól a császárok palotájáig hatolt, oly tüzet gyujtani, melytől

* Lukács XII. 49.

fölmelegedett az egész művelt világ, oly áramlatot indítani meg, mely nem állott meg egy ország határainál, mely nem talált zárt ajtókra sehol, mely érintetlenül nem hagyott egy lelket sem, hanem ellenállhatlanúl magával ragadott mindenkit, tudóst tudatlant, gazdagot, szegényt, katonát, polgárt, férfit, nőt, gyermeket: ilyen jelenséget a világ csak Krisztus feltámadása után látott. — A tanítót megölni s azután még is térdet hajtani előtte; megfeszíteni a mestert és azután őt mint Istent imádni; gúnyt űzni tanításából és azt az észnek és élcznek minden fegyverével ostorozni s azután mégis észt, szivet, tudományt, művészetet lábaihoz rakni; Őt odaállítani, mint a «zsidók botrányát», tanítását úgy feltüntetni, mint a «pogányok esztelenségét», és azután mégis aranyat, ezüstöt, ékszereket, koronákat eldobni s önként elvállalt szegénységbe neki mint legfőbb Urnak és Istennek szolgálni: mindez oly tünemény, melyhez hasonlót a világtörténelemben hiába keresünk.

Itt nem a bölcsész rendszere, itt az Isten nagyszerű terve; itt nem az egyes osztályokra számított életszabály, itt az összes emberiséget átölelő megváltás műve hatott

a szivekbe és felköltötte azon lelkesedést, mely majdnem két ezer éven át teremtette az emberi haladás és művelődés azon bámulatos emlékeit, melyekre ma is büszkén tekintünk.

De a tűz, mint azt fájdalommal látjuk, ma hamvadni kezd; a lelkesedés hűl, és az emberek más tüzet gyujtottak, mely megemészteni készül azt, a mit a nemes igyekezet két ezer éven át Európában épített, fel akarják gyujtani a régi hajlékot, mely a lelki élet nyomora ellen oly sokáig s oly biztos védelmet adott, új hajlékot akarnak építeni, mely a bábeli toronynak hasonmása. E hajlékban, — úgy mondják, — a kereszténység számára nem leend hely. A kereszténység helyét a humanitás cultusza fogja elfoglalni, egy új vallás, mely az emberiséget a művelődés azon fokára fogja emelni, a hol az általános testvérülésben általános boldogság fog uralkodni.

Mindez igen szép. Délibáb ez, mely phantastikus látótávlatban palotákat mutat, a hol csak kunyhók vannak, óriásokat, a hol csak törpék tanyáznak.

Ne csaljuk meg önmagunkat; ott a hol a kereszténység leromboltatik, ott fogja felütni tanyáját azon rémítő eszmezavar, mely

sem az észnek tájékozást, sem a szívnek nyugalmat nem fog adni; oda fog vonúlni a szabadság-vágy, melyet nem az erény fegyelmez, hanem a szenvedély kormányoz; ott fog tombolni a «feszítsd meg» őrjöngése, hogy mint egykor a zsidók, kihívja az Isten haragját: *«Az ő vére mirajtunk és a mi fiainkon!»** Ott fogja a romlottság keresni a családi kötelék felbontását; a fellázadt gyermek ott fogja keresni az apai jognak lerontását; az engedetlenség s a gyermeki dacz ott fogja lerázni az anyai szeretetnek nemesítő befolyását.

Fog-e ez sikerülni? — A látszat pillanatnyira azok mellett van, a kik a keresztény-ség helyébe egy ismeretlen valamit akarnak állítani. Úgy tetszik, mintha Krisztus műve, melyet a keresztfán teremtett, alapjaiban meg volna rázkódtatva; azonban ez csak úgy látszik, csak úgy tetszik, valójában pedig az emberek sokkal mélyebben foglalkoznak ma a keresztény vallás ügyeivel, mint bármikor. Soha tán a jobbak sem érezték inkább mint ma, hogy a bomladozás közepette, — mely a szenvedélyeknek

* Máté XXVII. 25.

szabad folyást enged ma inkább mint valaha, — szükség van a vallás jótékony befolyására. Vallást kivánnak, mely a szenvedélyeket korlátozza; vallást, mely az eltünő becsületességet helyreállítsa; vallást, mely megnyugtasson; vallást, mely ismét megmentse a társadalmat. A hullámok ma magasabbra csapkodnak mint valaha, és ha Istenünk s Mesterünk nem volna a hajóban, talán volna okunk félelemre; ha nem volnánk meggyőződve, hogy az Isten és az isteni művek sokkal erősebbek mint az ember s az emberi művek: akkor volna okunk a szomorúságra. De a ki a világot teremtette, nem gondoskodik-e arról, hogy azt fentartsa? és a ki azt mondotta: *«Ég és föld elmúlnak, de az én igéim el nem múlnak»*,* fogja-e engedni, hogy az emberi szenvedély diadalmaskodjék?

Ez a mi reményünk, ez a mi biztosítékunk. Az Isten kezeskedik saját művéért, mely minden szorongattatás daczára biztosítva van, s ezen szorongattatások nemcsak el nem rabolják tőlünk egy jobb jövő reményét, sőt inkább megerősítenek abban.

* Márk XIII. 31.

Mert azok, a kik magasabb szempontból nézik az emberi nem sorsát, kik tudják, hogy nagy elvek, nagy eszmék, melyek az emberiség életét kormányozzák, nem veszhetnek el soha, kik ismerik az emberi tévedéseket, azok természetét, hatalmát, vagy inkább tehetetlenségét: azok tudják azt is, hogy e tévedések nem képesek azon hatalmas sziklát ledönteni, a melyre az Isten az örök igazság épületét rakta; nem képesek gátat vetni azon hatalmas áramlatnak, mely két ezer év óta felölelt mindent, a mi nemeset, nagyszerűt az emberi ész és szív csak gondolhatott és érezhetett; nem képesek eloltani azon tüzet, mely míg ember ember lesz, soha ki nem alszik, mert a szeretet, mely a keresztény vallás első s utolsó szava, nem fog megszünni soha, ez kiolthatatlan, ez kiirthatatlan.

S azért a tűz bár hamvadni kezd, bár szünetel is a lelkesedés, nem fog többé elaludni.

II.

Szavunknak ma a világ hitelt nem ad; — de nem ugyan e panaszt emelte már Izaiás próféta, a midőn a zsidóknak a Megváltó

eljövetelét megjövendölte? S a midőn eljött, nem szóról-szóra úgy bántak-e az emberek Jézussal, amint meg volt jövendölve? Nem olyannak tekintették Őt, mint közönséges lázítót, ki szegény s alacsony sorsban nőtt fel, kivel a zsidók úgy bántak, mint megutálttal s utolsóval az emberek közt. «*Bizonyára* — így kiált fel a próféta — *bizonyára a mi betegségeinket ő viselte, és fájdalmainkat ő hordozta; és mi őt mintegy poklosnak tartottuk, és az Istentől megvertnek és megalázottnak; mi pedig mindnyájan eltévelyedtünk, kiki az ő útjára térült*» . . . «*s mégis a szorongatásból kiragadtatik, s nemzedékét ki fogja elbeszélni? . . . lelki utódait ki fogja megszámlálhatni?*»* Nem ugyanez a sorsa ma a kereszténységnek? Erőtlennek, elhagyatottnak látszik ma, szánalommal tekintenek a felfuvalkodott tudósok mi reánk, kik a biztosnak talált s tapasztalt útról letérni nem akarunk, nem akarunk pedig letérni, mert a mit ők nekünk nyujtanak, az nem az örök élet kenyere; az nem egyéb, mint emberi találmány, mely új találmányok által elavul és háttérbe szoríttatik. Lelkünk

* Izaiás LIII. 4. 6. 8.

szomjuhozza az igazságot; volt-e már tudós, a ki tudásvágyát kielégítette volna? szívünk nyugalom s boldogság után áhitozik; volt-e már philantrop, a ki a boldogság teljét nyujthatta volna? Nem űzik-e egymást az emberi vélemények sokszor iszonyú lármával s tajtékzó dühhel, mint űzik egymást a felkorbácsolt tenger hullámai, hogy végre is nyomtalanúl eltünjenek? Hogyan követelheti ember embertársától, hogy neki vakon higyjen, véleménye előtt meghajoljon, miután nincsen ember, a ki ne csalódott volna?

Mondjanak Önök nekünk egy eszmét, egy gondolatot, nemest, szépet, üdvöset, nagyszerűt, boldogítót, melyet a kereszténység magáénak ne vallana, — mutassanak nekünk egyetlenegy intézetet, melyet a szeretet alapított, a gyengédség, a türelem, az önfeláldozás fentart, melynek gondolata nem a katholikus anyaszentegyház kebelén született! Hol vannak a hitetlenségnek művei, emlékei, jótékony intézetei? Nincsenek! — Az emberiségnek művelt része ezt tudja, nem fogja azért feledni soha: ki volt Európa jótékony angyala, nem fogja feledni soha: hogy ki volt a műveltségnek anyja, ápolója s fentartója!

A midőn Konstantin császár — úgy tartja a történelmi hagyomány — a döntő csata előtti napon a keresztények nagy Istenéhez segedelemért folyamodott, feltünt az égen a fénylő kereszt, a megváltásnak nagyszerű jelvénye e fölirattal: *«E jelben győzni fogsz»*. S megindult a csata, a kereszt vezette, lelkesítette a harczosokat, a kereszt vigasztalta a haldoklókat, a kereszt segítette győzelemre a viaskodókat. — Gondolta volna-e az emberiség, hogy majdnem két ezer év után ismét a kereszt fog Európa egén feltünni, vörösen, mint a vér, mely a Megváltó sebeiből folyt, fényesen, mint Konstantin keresztje, mely megvigasztalta, megnyugtatta a megsebesült vagy beteg harczosokat, mint megvigasztalta kétezer éven át a szerencsétleneket, a szenvedőket. Miért nem indult meg e nagyszerű jótékonysági mozgalom valamely hatalmas ország czimere, avagy a római sasok jelvénye alatt? Nem önkéntelen bevallása-e ez annak, hogy nincs jótékonyság, mely nem a kereszt árnyékában sarjadzik s gyarapodik; nem-e mintegy ujjmútatás ez az isteni gondviselés részéről, hogy nincsen üdvösség, ha csak nem Jézusban s az ő szent keresztjében?

A tűz, melyet a Megváltó az égből hozott, gyujtott; magával ragadta a művelt világot, és az lelkesíti ma is az embereket minden szépre, nagyra és nemesre. Tagadják ha tetszik az eszmét; de nem tagadhatják a tényt.

III.

Az evangelium az emberiség esze és szíve betegségeinek gyógyítására adatott az égből s azért életszüksége az egész emberiségnek, azért soha el nem enyészhet, s azon perczben, a midőn világítani megszünik, vagy a mely perczben a tűz, melyet gyujtott elalszik, az emberi nem ismét a régi sötétségbe fog visszaesni. Ezt már is észre lehet venni azon körökben, államokban és családokban, a honnan az ma már száműzetett. Ezen körökből mindazon áldás is száműzve van, melyet a keresztény vallás hozott magával; és ha kissé mélyebben vizsgáljuk a mutatkozó erkölcsi, nem mondom elfajulásnak, hanem elvadulásnak okait: könnyen reá fogunk jönni azon okozatos összefüggésre, mely a műveltség s a kereszténység közt van. Ha valaki egy elvet állít fel, akkor fogadja el egyszersmind ezen elvnek következményeit is,

mert önkárára fogja tapasztalni, hogy az elv működik nélküle, sőt ellenére is. Az elv mindig hatalmasabb, mint az ember. Azt hirdetni az embereknek, hogy nincs Isten s mégis követelni tőlük, hogy hivek, igazmondók, erényesek, állhatatosak és becsületesek legyenek: annyit tesz mint egy épületnek alapját lerontani s még is követelni, hogy az építmény a levegőben megálljon. — Kiűzni a családból vagy az iskolából a kereszténységet, és mégis azt várni, hogy az anya hű s önfeláldozó, a tanító lelkiismeretes s szorgalmas, a gyermek alázatos s engedelmes legyen; azt várni, hogy keresztény legyen az életrend ott a hol már nincsen kereszténység: annyit tenne, mint egészséges virágzó fát kivánni ott, a hol a gyökerek már rothadtak. Pogány elvekbe keresztény erényeket nem lehet oltani, a vadhajtások el fogják ölni a nemes oltványt.

Miért oly kétszínűek ma az emberek? Azért, mert más elveket követnek és másoknak akarnak látszani. Mert keresztény művelődést negélyezni és pogány elveket vallani, ez oly ellenmondás, mely lehetetlen, hogy kétszínűséget ne teremtsen. Keresztény szerénységet, keresztény türelmet, keresztény

szeretetet predikálni, szép szavakban az emberbaráti kötelességeket, a humanitást hirdetni és e mellett meztelenül oda állítani a kereszténytelen önérdeket, nagyravágyást és a fanatikus dölyföt: ez azon szomorú látványosság, ez azon folytonosan vérző seb, mely már a jobbakat is kishitűekké teszi; és mely már azon általános óhajnak ad parancsoló kifejezést: vajha jönne már a keresztény feltámadás napja, melyben az Isten országa test- és vérré váljék.

Az emberi szenvedélyek már sokat romboltak, de — és ez a vigasztalás! — a romok alatt még ott lappang a tűz, mely az égből jött, s csak tőlünk függ széthányni a romokat, hogy újra fellángoljon a tűz, a szívekbe szálljon az isteni igének melege, égjen a keblekben Krisztus tanítása, mint érezték azt magukban a tanítványok, midőn nekik az irás szavait magyarázta.

IV.

Hogy milyen lesz az emberiség sorsa még ezután? Meddig fog terjedni még a romlottság? Mely államok fognak elveszni és melyek fognak fenmaradni? Fog-e a Minden-

ható és mikor az elfajult emberiség fölött egy ujabb rettenetes, borzasztó itéletet tartani? Ki képes ezt megmondani?! De egyet tudunk, és ez az: hogy nincsen hatalom, mely a keresztény ember szívéből két ezer évnek emlékét kiszakíthassa. Őseink, szülőink és a mi sziveink az anyaszentegyház emlőin táplálkoztak, gyarapodtak gyengéd érzelmekben, annak vezetése alatt haladtak a műveltség ösvényén. Lehet-e ezt feledni? A lelkesedés gyengébb lett! De ott él a családokban az ősi erények kedves hagyománya, és csak a becsületes atyától, a lelkes anyától függ, hogy e drága hagyomány feltámadjon, hogy a hidegen számító kor gonosz szelleme a család kebeléből száműzessék s meleg legyen a családi légkör, mely melegével boldogítsa a szülőket és a gyermekeket egyaránt. A katholikus anyaszentegyház tiszteli az ereklyéket és a más vallású keresztények önkénytelenül is ragaszkodnak a legkisebb dologhoz, mely őseiktől rájok maradt. Hol van az, a ki ezen ereklyéket büntetlenűl hagyná lerombolni? A hagyományok képezik a keresztény családnak ereklyéit, ezek képezik azon lappangó tüzet, mely új életet fog gyujtani ott, a hol ma a

halál hidege látszik uralkodni. A családokból fog ismét az ujjászületés kiindulni és e remény annál biztosabb, mert a szívek még ma is keresztények.

Fájlaljuk a tévedéseket, fájlaljuk azon rombolásokat, melyeket a rosszakarat, a tudatlanság, a könnyelműség naponta véghez visz; de nem csüggedünk. A gyötrelmekből, a keserűségekből támad a bölcseség, valamint a sok hazugságból, melylyel ma a világot elbódítják, ki fogja magát küzdeni az igazság. A sok csalódás és hányattatás után előbb-utóbb fel fogják ismerni az emberek, mely oldalon vannak igaz barátai.

Midőn Krisztus Urunk sírba helyeztetett, nem úgy tetszett-e, mintha mindennek vége lett volna? Az élet ura megölve, a tanítványok szétszórva, elcsüggedve, bujdokolva; de következett a feltámadás, és a lelkesedés visszatért. — Nem ismétlődött-e ez a kereszténységgel már gyakrabban? Nem jósolták-e már számtalanszor az anyaszentegyház bukását? S ime élünk még, élünk, hogy azt védelmezzük, és az ő életéhez kössük saját életünket.

Igen, a feltámadott Jézus egyházának dicsőségét fogják zengedezni ajkaink, Önök

ezt tudják és tapasztalják; — isteni ereje élni s működni fog a szívekben, ezt érzik azok is, a kik ezen isteni erő ellen kűzdenek; — és eljön az idő, midőn az emberek meg fogják unni az üres szavakat, melyek az embereket sem okosabbakká, sem jobbakká nem teszik s helyet fog foglalni azon philosophia, mely Jézust vallja, — és pedig a megfeszített Jézust, — minden bölcseségnek kútforrását, minden lelki bajnak orvosát, minden boldogságnak adományozóját. Amen.

MEGSEMMISŰLÉS-E VAGY ÖRÖK ÉLET?

A SZATMÁRI SZÉKESEGYHÁZBAN 1887 HÚSVÉT ÜNNEPÉN.

«A világ királya minket, kik az ő törvényeiért halunk meg, feltámaszt az örök élet feltámadására.»

II. Makkab. vii. 9.

Midőn tavaszkor a természet ébredni kezd és a hólepel, mely hegyet, völgyet, rónát takart, eltünik; midőn mindaz, a mi a jeges szél elől a meleg anyaföld kebelébe menekült, vigan kezd kibontakozni: akkor mintha minden hálát kivánna adni Istennek, hogy újra életre kelni engedte, mintha minden elszakadni kivánna az anyaföld emlőitől, hogy felfelé törekedjék Ahhoz, kinek létét köszöni, hogy halkan suttogja azt, a mit az értelmes ész oly gyakran eltagad: «Anyám szült, de életerőt Te adtál». S a mit az öntudattal nem biró növény titokszerűen suttog, a mit a légi madár fent a magasban oly kedvesen dalol, a mit az egész természet összhangzólag hirdet, azt az ember, a mindenség ezen remekműve, kétségbe von-

hatja-e? Ő is érzi életét, öntudattal élvezi azt, gondolkozik, szeret, működik s teremt. Látja az Isten csodálatos műveit, embertársát szereti, a szeretet viszonzásában boldognak érzi magát. Messzeható terveket készit, eszének hatalmával a természetet szolgálatába szegődteti, szerez, élvezi azt, a mit szorgalma gyüjtött, élvezi mindezt kétszeresen, mert nem áll magában. Barátjai, gyermekei környezik őt s boldogságát leli abban, hogy gondjait nekik szentelheti.

S mindezeknek első s fő feltétele az élet. Meghalni?! Lehetetlen. Az ember elborzad a megsemmisülés gondolatától. Az életről lemondani nem tud, nem akar. Azon perctől fogva, a midőn öntudatos életre ébred, szőni kezdi gondolatait s e szövetnek fonalát nem szakítja meg sem az öröm, sem a fájdalom, sem a testi szenvedés, sem a lelki gyötrelem, átnyúl az élet határain túl a végtelenségbe. Minden léptének, minden tettének, eszméjének, tervének, reményének, sőt önfeláldozásának is véggondolata: az élet. Ehhez ragaszkodik egész az őrjöngésig.

S halmozza bár halomra érveit a tudomány, bizonyítgassa bármily kecsegtető adatokkal a megsemmisülés valószinűségét, a

szív az észnek ezen tévedése ellen fellázad. A szív azt mondja az észnek: neked nincsen jogod az élet lehetőségét kétségbe vonni, mert azt sem tudod megmondani, mi az élet, nincs jogod mondani, hogy az anyagi erőben fekszik az élet, mert az «erő» és az «élet» egy magasabb alkotó kútforrás nélkül üres szó, melyet magok a tudósok sem értenek s melytől a józan felfogású emberi közérzelem elfordul.

Háromezer esztendő előtt Hindostán regényes tájain királyi családból biborban s bőségben született Gotama. Neve ma kevesek előtt ismeretes; huszonkilencz éves korában visszavonult a világtól, melynek csordultig telt örömpoharát fenékig ürité.

Barátjának tüz által eltorzított holt teteme vitte őt a lemondásra. Egy halotti lepel lett összes ruházata. Azt mondják róla, hogy egy fa árnyékában küzdötte le a világhoz való ragaszkodását s a haláltól való félelmét, egy fa árnyékában tartotta halotti leplében első szónoklatát, egy fa árnyékában szünt meg élni. Nyolczvan éves volt, midőn meghalt; teste nyolcz napra reá az ind szokás szerint megégettetett. De az általa alapított vallás tovább él, él ma is Kelet-Ázsia

megmérhetetlen térein s milliókra rúg hiveinek száma. Budhismus a neve!

S mit tanított ezen vallásalapító? Azt mondá: nincs Isten, hanem csak erő; nincsen élet, hanem csak erő; nincsen lélek, hanem csak erő.

Az ember rendeltetése: a megsemmisülés, a Nirwana; feladata leküzdeni a szenvedélyeket, az érzelmeket, a szeretetet, a gyülölséget s így lassankint elkészülni a megsemmisűléshez, mely végczélja. Mi a mult? a szenvedések emlékezete. Mi a jelen s a jövő? a reménytelenség!

Ne mondja tehát a mai tudós világ, hogy az ujabb tudomány s az előhaladt műveltség fejlesztették oda az észt, hogy kénytelen belenyugodni a megsemmisülés gondolatába. Ne ámítsa a világot azzal: hogy az ész évezredes fáradozás után vivta ki az emberi nem dicsőségére azon egyenlőséget, mely eldobván minden magasabb, csakis a vallásos érzelem által adott emberi önérzetet és méltóságot, az állattal együtt az embert is a végmegsemmisülés borzasztó sorsának szenteli. Hisz háromezer év előtt tanította már ezt egy hindu bölcs, s ma is azt vallja egy milliókat számláló nép, mely az emberi

alakon kivül alig dicsekszik más méltósággal.

A római katholikus anyaszentegyház a félrevezetett tudósoktól eltérőleg sokkal magasztosabb álláspontot foglal el. Az embert kiemeli az állatok sorából, Isten képére és hasonlatosságára teremtettnek mondja, az öntudatos élet halhatatlanságát tanítja, az embernek s az emberi nemnek rendeltetését az Istennel hozza szoros összeköttetésbe.

A katholikus anyaszentegyházban a halál, mint örök megsemmisülés, nem létezik. A külső forma, melyben az ember e világban megjelenik elenyészik, de örökre meg nem semmisül. Az ő élete örök időkre terjed.

S e hit megszilárdítására irányozvák a katholikus anyaszentegyház minden léptei, e hitnek öregbitésére szentelvék minden ünnepei s a midőn a mai napon a világnak örömteljesen hirdeti: «*Feltámadt Krisztus*», az egész katholikus anyaszentegyház alaphitágazatát hirdeti, kimondván az apostollal: «*Ha Krisztus fel nem támadott, akkor hiábavaló a mi prédikálásunk, hiábavaló a ti hitetek is. Akkor mi Istennek hamis bizonyságaiul tartatnánk, mint a kik bizonyságot tettünk Isten ellen, hogy feltámasztotta Krisz-*

tust». * Ha pedig Krisztus feltámadt, akkor a mi küldetésünk a mennyekből származik, akkor a ti hitetek bizonyos, akkor az evangelium tanítása isteni és az ő igéretei csalhatatlanok.

A feltámadás ünnepe tehát az élet ünnepe s a midőn a tudósok azt mondják: a mindenség örökkévaló, de az ember e mindenségben megsemmisül; a katholikus anyaszentegyház ezekkel ellenkezőleg tanítja: a világ s minden a mi a világban van elmulik, de az ember élni fog örökké.

A katholikus anyaszentegyház tehát az élet képviselője, képviselője az emberi nem méltóságának s büszkén mondhatja magáról: ha én tizennyolcz század óta nem ápolom az emberi nem öntudatában az örök élet eszméjét, az már régóta oda süllyedt volna, a hol Ázsia barbár népei között ma is van.

I.

A ki a mulandóság felett elmélkedett, a ki az emberiségnek nagy halotti könyvében

* I. Kor. XV. 14—15.

szemlét tartott, bizonyosan sokszor kérdezte már magától: mi a halál? de ép oly bizonyosan nem kapott feleletet, mint az a ki azt kérdezi: mi az élet? S mégis mind a kettő környez bennünket. Naponta váltakoznak, körülöttünk vannak, mint a levegő, bennünk vannak, az érnek minden lüktetése tudatja velünk, hogy élünk; erőinknek megfogyása emlékeztet, hogy a halál felé sietünk s mégis ki értette meg, ki foghatta fel mindkettőnek lényegét? Miért élünk, miért kell meghalnunk?

De egyet bizonyosan tudunk s ez az: hogy a halál gondolata megzsibbasztja minden tevékenységünket, elöl minden buzgalmat, lelohaszt minden lelkesedést, megakaszt minden nemes, magasabbra törő igyekezetet. Hol van a világban vállalat, melyet nem a remény sugalmazott?

Kérdezzük meg az anyától, miért ápolja kisded gyermekét oly lázas önfeláldozással, miért szentel neki éjt, nappalt, miért virrasztja át álmatlanul az éjt, miért nem ad nyugtot fáradt tagjainak nappal? Kérdezzük meg: miért kiséri gyermekét gondolataival, vágyaival, szívének minden dobbanásával az életen át? Tán azért, mert a halálnak

szánta? Tán a megsemmisülés gondolata buzdítja őt?

Ha elég szivtelen vagy, említsd fel bár a születés után nehány órával a halált, s meglátod mily görcsösen szorítandja magához ujszülöttét, hogy megvédje azt azon sötét hatalom ellen, melyet enyészetnek neveznek. Élni akar azért, kinek életet adott, vagy inkább csakis gyermekének él már. Óh! mert a szív sohasem fog megbarátkozni a megsemmisülés gondolatával, sem a teremtő, sem a természet ezt nem oltotta belé.

De fűzzük tovább e gondolatot.

Kedvencz szólam ma: hogy az ember embernek nem születik, hanem neveltetik! A nevelés szükségességét nem fogja tagadni senki; de meg vagyok győződve, hogy minden katholikus ember az emberi méltóságot a kisdedben is tiszteli épen úgy, mint a törvény védi még a napvilágot nem látott gyermek jogait is. A halhatatlan lélek lényegében és valójában a gyermekben is olyan, mint a felnőttben. De feltéve, hogy igaz az, hogy az ember csak nevelés által lesz emberré, kérdem: azért zaklatjuk a gyermeket a folytonos tanulással, azért fáradoznak a

szülők, azért szánják a nevelésre utolsó fillérüket, mert a halál gondolata buzdítja őket erre? Vagy tán azért ébresztik öntudatra a szív legnemesebb gerjedelmeit, hogy gyermekük kétszeresen boldogtalanná legyen? Hiszen tudjuk, hogy a művelt, a nevelt ember kétszeresen érzi a fájdalmat, kétszeresen érzi mindazt a mi lelkét sujthatja. Nem volna-e jobb, ha az ember soha sem jutna a jónak, nemesnek, szépnek ismeretére?!

A szülőnek, a nevelőnek, a tanítónak legfőbb törekvése, hogy neveltjeiket a mindennapiság köréből kiragadva egy magasabb világba helyezzék át, ahol a nemes érzelem, az emberszeretet, az önzetlenség a finom műveltség uralkodik. Jut-e egynek is eszébe, hogy mind ez csak azért történik, mert az ember végczélja a megsemmisülés?

Nem! Nem! Az ember soha sem fogja a végeredményt elfogadni, melyre őt a tudomány tévedése és az álokoskodás vinni akarja. Borzadva fordul el e gondolattól s örömest rendeli alá eszét a benne élő ösztönszerű, egész emberi lényegével oly igen összefüggő érzelmeinek. Önkénytelenül vissza fordul Teremtőjéhez, a mindenség Alkotójához, az emberiség jó Atyjához. A meg-

semmisülés gondolata érthetetlenné teszi a világot, kizárja belőle az Istent, állattá alacsonyítja az embert, feleslegessé teszi a nevelést.

Ha az örök életre való kilátást elzárjuk az ifjú elől, milyen lesz a nevelés? Vagy inkább mit fog szülni azon tanítás és nevelés, mely azt veszi alapelvül: átküzdeni az életet, azután végkép megsemmisülni a halálban?! Nevelni fog embereket Isten és vallás nélkül, kik egyetlenegy erkölcsi törvénynek megtartására sem fogják magokat kötelezetteknek érezni. Nevelni fog új nemzedéket, mely, mivel maga felett magasabb hatalmat nem ismer, magát túlbecsüli, mely a nagyravágyástól ösztönöztetve féket nem ismer. Nevelni fog embereket, kik szűk látkörrel, de gőgtől s hiuságtól felfuvalkodottan azon kis adagú tudománynyal, a mit az iskolákon átuszva itt-ott felkaptak cátói arczczal bonczolnak mindent, elitélnek, rágalmaznak, lenéznek mindent, a mit a tapasztalt, hosszú éveken át roppant fáradsággal munkálkodó férfi jónak s üdvösnek tart. Nevelni fog harmincz-negyven éves aggastyánokat, beesett, ónszinű arczczal, fáradt, életuntságot eláruló tekintettel, kik egész

valójukon azon szerencsétlen gondolatnak bélyegét hordozzák: nincs örök élet, nincs feltámadás, élvezni itt, mert a halál után úgy sincsen többé öröm.

Élet helyett mindenütt, a veszendőségnek sötét átka!

II.

És a társadalom?

Az emberi társaság különféle alkatrészekből áll. A születés, az észbeli tehetségek, a szorgalom, a munkásság az embereket különféleképp osztályozzák. Mindenki bizonyos életnemet választ, a mint azt szíve hajlama, vagy a szükség kivánja. Mindenkinek van bizonyos czélja, melyre összes tevékenységét irányozza. Mindnyájan azonban egy közös czélra törekszenek. S e közös törekvés szüksége oly mélyen van az ember szívébe irva, hogy mindenki szivesen felkeresi embertársának társaságát.

S mi azon közös czél, a melyre mindnyájan egyesítik erejöket? s melyik azon kapocs, a mely az összetartást eszközli?

A czél kettő lehet:

Vagy táplálékot keresni, földi jólétre töre-

kedni és meghalni; vagy magasabb erkölcsi szempont után indulva, a földi jólétet eszközül használni az örök boldogság elnyerésére.

Milyen lesz az emberi társaság képe az első pont szerint? Azaz ha csak azért élünk: hogy együnk, igyunk s azután végkép elvesszünk?

Az emberek legnagyobb része szegény. Életkönyvükbe több szomorú nap van bejegyezve, mint örömteljes; legkevesebben vannak pedig, a kik egy vagy más tekintetben ne szenvednének. Mondjuk most a szegény nyomorultnak: hogy dolgozzék, törekedjék jólét után, rendezze be azt, a mit szorgalma után a természet neki adott úgy, hogy mentől kényelmesebben éljen. Valjon e tanácsunkban nem rejlik-e sokszor a legkegyetlenebb gúny, melyet valaha a szegénységnek szemébe dobtunk? Ismerjük-e mindazon okokat, melyek a szegénységet és szenvedést előidézik? Valjon a mai társadalom úgy van-e berendezve, hogy mindenkinek módjában áll nem csak élvezni, de még szerezni is? Ismerjük-e az akadályokat, melyek a legjobb akaratot és szándékot megzsibbasztják? — S azután, — nem a

mi hibánk-e, hogy annyi nyomor és szenvedés van?

Hol az egyensúly, mely az ily elhagyatott, magával tehetetlen embert megvigasztalhatná? Hol van a türelem, hol van a megadás, hol van a remény, az Istenben vetett bizalom, mely egyedül leend képes őt megnyugtatni?

Nem joggal fogják-e ezek mondani: «Kiszakítottátok az Istent szivünkből, pedig csak ez volt nekünk egyedüli támaszunk és vigasztalásunk és adtatok helyébe nyomort, mi pedig nyomorultak lenni nem akarunk, azért erővel fogjuk kicsikarni azt, a mit a társadalom tőlünk megtagadott».

Azt mondjátok nekűnk: hogy felséges nép vagyunk, és az államhatalmat Ti a mi nevünkben gyakoroljátok, és ime mi éhezünk s alig tudjuk az életre való szükségletet megszerezni. Tanultunk az iskolában, de ez csak arra szolgál, hogy nyomorunk teljes tudatára jutottunk.

Ismerik önök e hangokat? Ezek azon oldalról jönnek, a hol kiveszett a jövő életbe való hit.

A katholikus anyaszentegyház ezzel szemben azt mondja: hogy az Isten úgy rendezte

be az emberi társaságot, hogy legyenek benne gazdagok s szegények, urak s szolgák tudósok s tudatlanok, boldogok és szerencsétlenek, és hogy egyik a másikat támogatva, mindnyájan egy atyának ölébe siessenek. De ha az Isten úgy rendezte be az emberi társaságot, akkor adott is mindenki mellé egy őrangyalt, s ez: a szeretet. A szegénység mellé állította a gazdagságot, hogy részvéttel ölelje kebléhez szegény szükölködő embertársát. Az úr mellé rendelte a szolgát, hogy közös munkásságuk által a családnak, a községnek, a hazának fentartására hozzájáruljanak. A tanulatlan ember mellé rendelte a tudóst, hogy szeretettel vezérelje az élet ösvényein, felvilágosítván őt azon magasztos rendeltetés felől, melyre az Isten az embert teremtette. A szerencsétlen mellé állította a vallást, hogy megmentse a kétségbeeséstől, magasztos példányképül állítván fel a harminczhárom éves szenvedő Jézust. Mindnyáját pedig azon közös öntudat lelkesítse, hogy ők egy atyának kedves gyermekei, ki a szegénységet, az alázatosságot, a szenvedést meg fogja jutalmazni.

Vegyük el most e boldogító hitet és mondjuk ki, hogy az élet végén egy halotti lepel

függ, mely a vég megsemmisülést jelenti. Mi fog állani a szegénység mellett? örökös elégedetlenség, irigység s a természetnek kegyetlen igazságtalansága; a szolgaság mellett az elnyomott düh, mely csak kitörésre vár, hogy romboljon; a szerencsétlenség, a szenvedés mellett a kétségbeesés és öngyilkosság. A szorgalom, az igazság, az irgalmasság, a mértékletesség, az engedelmesség üres szó lesz mindenkor. Miért legyen az ember szorgalmas, ha tudja, hogy szorgalmának egyedüli jutalma a halál? Miért legyen igazságos, miért irgalmas, miért mértékletes, miért engedelmes, ha nincs örök élet, a melyben jutalmat, vagy büntetést várhat?

Nem! azon emberek, a kik velünk el akarják hitetni, hogy a halállal mindennek vége, azok nem barátjai az emberi nemnek, azok nem érezték a szegénységnek kinait, azok nem fontolták meg, hogy ha az ő eszük szerint menne minden a világon, a társaság szétbomlanék s az emberi nem ismét azon vadságba sülyedne vissza, ahonnan azt az örök életnek reménye, s hite kiemelte.

A művelődésnek egy magasabb czéljának kell lenni, ha magasabbra kiván törni. Azt

mondani az embernek: te állat vagy s a többi állatoktól csak külső formára s némely tehetség által különbözöl: erre nem kellett hatezer esztendei tudományos kutatás, ezt azon népek is állították, kik évezredek előtt barbarok voltak s ma is barbarságban sinylődnek; ezt már Gotama is tanította.

Egészen mást tanít a katholikus anyaszentegyház. S a midőn tizennyolcz század előtt a világnak ünnepélyesen hirdette: «*Feltámadt Krisztus*», más fordulatot adott az emberi nem életének.

Az ember természeténél fogva vallásos. A vallásra szüksége van, ez támasza az egész életen át.

Szüksége van a hitre a népnek; mert ha azt elveszti, elveszti a támaszt, a mely az élet nyomorúsága közt egyedül képes fentartani. Elveszti az erkölcsi féket, mely az egyensúlyt az ő vágyai és az elérhető élvezetek közt fentartja; vadállattá lesz, mely féktelenségében a társadalmat szétrombolja. «Ha ott fenn nincsen élet, mi tiltja azt, hogy itt ne élvezzem azt, — ha kell, én is erőszakkal, — a mit erőszakkal tőlem itt elvonnak?»

Szüksége van a hitre a nép kormányzói-

nak; mert nincs veszedelmesebb kormányzó, mint a hitetlen, a vallástalan. A társadalom nem életnélküli gépezet, ez egy élő szerv, mely erkölcsi alapon nyugszik; e szervnek pedig életelve a vallás; ez életelvnek megtagadása történjék ez akár felülről, akár alulról, mindig megrázkódtatásnak teszi ki a társadalmat.

A megsemmisülés gondolata rettenetes egy gondolat, melytől visszaborzad minden művelt ember. Az elfásult lélek a Nirwánában tetszeleghet magának, az őrültség a halál karjaiba kergetheti az élettel és önmagokkal meghasonlott szerencsétleneket, az anyagelvű bölcsészet irhat — hitem szerint meggyőződésük és nemesebb érzelmeik ellenére — hosszú okoskodásokat a megsemmisülésről: de a fenkölt lelkek, az életet magasabb szempontból felfogó szellemek irtózattal fognak mindezektől elfordulni s keresni fogják mindig a kapcsot, mely az embert a túlvilághoz fűzi.

A megsemmisülés tanai ellen küzdött tizennyolcz századon át a katholikus anyaszentegyház. A hitnek lobogóját magasra tartotta és a hitből merítette a legmagasztosabb tanokat.

A polgári szabadságnak sok védője volt már; a legőszintébbek, legállhatatosabbak s legbecsületesebbek a történelem tanúsága szerint azok voltak, a kik vallásosak voltak. *«Isten»*, azt tanítja a katholikus anyaszentegyház, *«a királyok királya»*.* *Ők testvéreik, embertársaik közül választattak s azért szívük ne legyen felfuvalkodott. Az emberek testvérek, kiknek kötelességük egymást szeretni. Valamint a testnek több tagja van, de azért azok egy testhez tartoznak, úgy az emberek egy nagy családnak tagjai. Az ember köteles hazáját szeretni s érte életét is feláldozni: «Haljunk meg vitézül atyánkfiaiért»* — mondák a Makkabeus testvérek — *«és ne hozzunk szégyent dicsőségünkre». «Távol legyünk tőlünk . . ., hogy elfussunk.»*** *«Adjátok meg a császárnak a mi császáré és Istennek a mi az Istené»**** azaz: engedelmeskedjél hazád törvényeinek, de imádd az Istent. Igazságosságra inti mindnyáját, mert *«az igazság megszabadít titeket»*.†

* I. Tim. VI. 15.
** I. Makkab. IX. 10.
*** Mát. XXII. 21.
† Ján. VIII. 32.

Ime ezen tanítás uralkodott Európában tizennyolcz századon át s az emberek művelődtek, haladtak s boldogok voltak, s azon időközben, mely Krisztus feltámadása s a mai feltámadási ünnep közt fekszik, vastag könyvben följegyezték az emberi élet törvényeit, a keresztény hitnek törvényeit s e törvények uralma alatt nevekedett a tudomány, haladt a művészet, támadtak az irgalmasságnak számtalan intézményei.

Eldobjuk-e azokat, mert régiek? Jó-e minden, a mi új? Sok szép új szavat hallunk naponta, s kérdem boldogabbá tett-e bennünket a sok új szóllam?

Feleljen erre mindenkinek lelkiismerete!

Maradjunk mi kedves hiveim atyáink régi hitén, az boldogította őket, az fog boldoggá tenni bennünket is. A feltámadás nagy ünnepe juttassa eszünkbe, hogy midőn az nekünk a halhatatlanság reményét nyujtja, egyszersmind az emberi méltóságot is védelmezi, Krisztus testvéreivé, Isten fiaivá s a mennyország örököseivé teszen. Amen.

A FELTÁMADÁS ÉS AZ ÉLET.

A VÁRADI SZÉKESEGYHÁZBAN 1890 HÚSVÉT ÜNNEPÉN.

«Én vagyok a feltámadás és az élet.»
JÁNOS IX. 25.

Keresztény hitünknek egyik legmélyebb titka: a feltámadás, — nemcsak azért, mert véges eszünkkel azt fel nem foghatjuk; hanem mert a mindennapi tapasztalás, sőt az elméleti és gyakorlati, vagyis positiv tudomány is, testünk sorsáról és jövő állapotáról csak annyit tud, hogy az feloszlik és porrá lesz.

Tehát ész, tapasztalás és tudomány úgy látszik ellentétben állanak a keresztény hittel s mintegy merész gondolatnak tetszhetik: ma e tekintélyekkel szemben a feltámadást mint hitczikkelyt hirdetni és védelmezni.

És mégis hirdetjük azt és védelmezzük egy szerintünk nagyobb tekintélyre támaszkodva, mely — daczára az ész csodálatos

hatalmának, daczára a tudomány fejlődésének s mivel a tapasztalás ingadozó és megbizhatatlan, — még mindig vezércsillag gyanánt szolgált és fog szolgálni mindig a szenvedő és a kétely súlya alatt egy magasabb vezető kéz után sóhajtozó emberiségnek.

Ezen magasabb tekintély maga az Isten, ki az ó- és újszövetségi szentirásban magát az ő szent Fia által az emberiségnek kinyilatkoztatta, kit a földre küldött, hogy az emberiség higyjen benne, az ő halála által megváltassék és feltámadása által az örök életről biztosíttassék.

Ezen tekintély előtt meghajolván, hirdetjük husvét napján az Úr feltámadását s vele hirdetjük erős reményünket, hogy egykor mi is testünk szerint fel fogunk támadni; hirdetjük, mint a megváltó Jézus Krisztus tanát; hirdetjük, mint az anyaszentegyház kétezer éves hitét; hirdetjük, mint az egész kereszténységnek változhatatlan meggyőződését.

Vagy nézzük át az anyaszentegyháznak az első századoktól a mai napig minden keresztény ember által szentnek tartott bibliáját, a szent atyáknak, a zsinatoknak iratait és határozatait, összes katekismusait,

mindenütt e tannal fogunk találkozni. Vizsgáljuk át mindazon vallásokat, melyek magokat keresztényeknek tartják, mindenütt e hitczikkelyre fogunk akadni. A szigorú protestansnak, szintúgy, mint a hű katholikusnak hittanításában, a testnek feltámadása a fő helyet foglalja el.

És volt légyen bár sok zavar az elmult századokban, lettek légyen bármiként is felkorbácsolva a szenvedélyek, de egyik félnek sem jutott eszébe az apostoli hitvallást azzal megcsonkítani, hogy belőle a halottak feltámadását kitörülte volna.

Sőt mi több, nincsen keresztény felekezet, mely éppen úgy, mint a katholikus anyaszentegyház, nem ünnepelné husvét napját, mint a feltámadás legünnepélyesebb bevallását. Mindnyájan tényként fogadják el a Megváltónak feltámadását és ebből merítik azon erős meggyőződést, hogy ők is test szerint fel fognak támadni.

Krisztus Urunk feltámadásának dogmája tehát összefügg a mi feltámadásunkkal úgy: hogy ha mi nem támadunk fel, Krisztus Urunk sem támadott fel. Szent Pál apostol, ki leveleiben nyolcz helyen állítja, hogy fel fogunk támadni, megtámadja a korintusiak

közt a kétkedőket és azon kérdést intézte hozzájuk: «*Ha az hirdettetik, hogy Krisztus feltámadott halottaiból, mikép mondhatják némelyek tiköztetek, hogy nincsen halottak feltámadása?*» — és hozzá veti: «*Ha nincsen halottak feltámadása, úgy Krisztus sem támadott fel.*» *

Tehát tagadni a halottak feltámadását annyit tesz, mint tagadni Krisztus feltámadását. A ki nem hiszen az egyikben, az nem hihet a másikban sem; egyenlő magaslaton áll mindkét hitczikkely; mindkettő keresztény tan. Nem az ész, nem a természettudomány tana ez. Krisztus tanította. Ezt az Istennek kinyilatkoztatása adta az emberiségnek.

És bár eszünkkel e hittitkot fel nem foghatjuk, azért még sem mondhatni, hogy az észellenes, vagy puszta ábránd volna. Lehet-e ábrándnak keresztelni azt, a mi oly mélyen gyökeredzik az ember természetében és a mi annyi ezer éven át milliárdoknak hite és reménye volt? Vagy mi jogosít bárkit fel arra, hogy pálczát törjön annyi ezer és ezer embernek, nemcsak tanulatlan, hanem

* I. Kor. XV. 12. 13.

művelt embernek, — kik a temetőben örök nyugalomra vannak elhelyezve, — azon vallási meggyőződése fölött, hogy a sir nem utolsó nyughelyök?

Vagy esztelenség a hit? Csak egy forrása van a tudásnak? Egyedül az ész vezetheti az embert mindazon dolgok megismerésére, melyeket a tapasztalás nem tanít?

Az esztelenség nem abban van, ha valaki az isteni kinyilatkoztatást elfogadja, hanem abban, ha valaki azt hiszi, hogy az ész mindent tud. Nagy következetlenség fekszik abban, ha valaki hiszi, hogy a lélek halhatatlan, — mert e hit sem származik a tapasztalati tudományból, — azt pedig, a mit Krisztus Urunk ezen hitre épített: a feltámadást, visszautasítja. Krisztus Urunk pedig a feltámadás eszméjét szorosan az élet eszméjéhez kötötte: *«Ego sum resurrectio et vita»*, úgymond: *«Én vagyok a feltámadás és az élet»*.* Lehet-e keresztény embernek e kettőt szétválasztani?

Én is mai szent beszédemben e két eszmét össze fogom kötni.

A midőn azonban ezt teszem, kedves hall-

* János XI. 25.

gatóimat figyelmeztetni kivánom, hogy keresztényekhez beszélek, kik előtt azon szent könyv, melyet az első egyház kezünkbe adott: a szentirás, még nyomatékkal bir.

A hitetlenségtől el nem választható a reménytelenség; a kinek nincsen hite, annak nem lehet reménysége sem; a kire nézve nincsen örök élet, annak nincsen szüksége a feltámadásra. Ellenben a keresztény embernek a feltámadás azon világító csillag, mely sirja fölött ragyog és e csillagot oda akarom tüzni hallgatóim lelkére, hogy vezesse őt az életben, és ne hagyja el a halálban.

*

Az ó-szövetségi szentirásban gyakran történik említés a halottak feltámadásáról, hol képletekben, hol határozott állításként; az új-szövetségiben pedig, mint tény, mint megtörtént dolog állíttatik elénkbe.

Ezekiel prófétát az Úr lelke kivezette egy mező közepére, mely rakva volt csontokkal, és körülvezetvén őt mondá neki: *«Ember fia! véled-e, hogy élni fognak e csontok?» «Uram Isten! te tudod»*, felelé Ezekiel. *«És mondá nekem: jövendölj e csontokról és mondd nekik: Száraz csontok! halljátok az*

Úr igéjét. Ezeket mondja az Úr Isten e csontoknak. Ime én lelket bocsátok belétek, és élni fogtok... és megtudjátok, hogy én vagyok az Úr.» «És zörgés lőn... csont csonthoz járula, ... de lelkök nem vala. És mondá nekem:... mondd a léleknek:... A négy szél felől jőjj elé lélek és lehelj ezen megöltekre és elevenedjenek föl... és beléjök szálla a lélek és fölelevenedének, és lábaikra állanak fölötte igen nagy sereg.» — És a midőn ezek megtörténtek, mondja az Úr Isten: *«Ime én fölnyitom sirjaitokat és kihozlak titeket koporsóitokból, én népem! és beviszlek Izrael földjére. És belétek adom lelkemet és élni fogtok».**

Ezekiel eme látomásának magyarázata a következő:

A zsidó nemzet a babyloni fogságba vitetett s ott annyit szenvedett, hogy testileg és lelkileg mintegy csontvázzá lett. Ezen nyomornak hatása alatt irta ezt Ezekiel próféta, vigasztalván, biztatván elcsüggedt honfitársait; kilátásba helyezte nekik a fogságból való kiszabadulásukat; de az egész leirásban az utalás a testnek feltámadására oly vilá-

* Ezekiel jövendölése XXXVII. 1—14.

gos, hogy az ember ha azt olvassa, önkénytelenül is azon nagy isteni csodára gondol, mely a lelket egykor visszaadandja a testnek.

A zsidóknak remény adatott, hogy nemsokára vissza fognak térni hazájukba; de miért hasonlíttatik a megszabadulás a feltámadáshoz? vagy nem inkább azt akarja mondani e képlet: «a mily biztos a feltámadás, oly biztos a ti megszabadulástok?» — A feltámadásban való hitnek tehát mélyen gyökerezve kellett lennie a zsidók lelkében, különben a próféta olyat mondott volna nekik, a mit nem értettek. Nem is mondatik itt, hogy a csontok a természet erejével éledjenek föl; hanem az Isten mindenható szavára, az Isten lehelete vonult végig a csontmezőn és itt is az ember önkénytelenül visszavezettetik a teremtésnek kezdetére, a melyről a szentirásban mondatik: «*Az Isten lelke lebeg vala a vizek fölött.*» * Csoda itt, csoda ott; és az észnek vagy meg kell hajolni az isteni kinyilatkoztatás előtt, vagy le kell mondani a keresztény névről.

A zsidóknak e hitét vallja Jób, midőn mondja: «*Mert tudom, hogy az én Meg-*

* Mózes I. K. I. 2.

*váltóm él, és az utolsó napon a földből feltámadok; és ismét körülvételem bőrömmel, és az én testemben látom az Istenemet».** Judás Makkabeus imádságot és áldozatot rendelt a csatában elesett zsidókért és erre nézve a Makkabeusok II. könyvének XII. 44. versében azon észrevétel foglaltatik: *«Mert ha nem reménylette volna, hogy azok, a kik elhullottak, föltámadnak, fölöslegesnek és haszontalannak látszanék imádkozni a halottakért.»*

Az új-szövetségben még határozottabban nyilvánul a feltámadásról szóló tan.

Volt Bethániában három testvér, igen gazdag családból: Lázár, Márta és Mária. Krisztus Urunkat az őszinte, a tiszta barátság csatolta e családhoz. Történt, hogy Krisztus Urunk távollétében a legidősebb testvér meghalt. Fájdalmasan érintette Urunkat e halál. Utnak indulván, a beállott halálnak csak ötödik napja reggelén érkezett tanítványaival a szomorkodó testvérekhez. Még nem érkezett a kastélyhoz és már Márta az idősebb testvér elébe menvén, sirva mondá: *«Uram, ha itt lettél volna, az én bátyám*

* Jób XIX. 25. 26.

nem halt volna meg»,* — mintha azt mondta volna: hiszen Te annyira szeretted őt, hogy nem engedted volna meghalni s annyira hatalmas vagy, hogy megakadályoztad volna halálát. E szavak teljes bizalmat fejeznek ki. De e szavakat mi is használhatnók házi orvosunkkal szemben, kinek tudományában oly bizalmunk van, hogy azt hiszszük, hogy az ő jelenléte segíthetett volna rajtunk. Azonban a mit Márta azután mondott, már abban egy magasabb remény nyilatkozik. *«De most is tudom,* — úgymond, — *hogy a mit kérsz az Istentől, megadja neked az Isten.»* S mit válaszolt erre az Úr? Egyszerűen azt: *«Föltámad a te bátyád». «Tudom Uram,* — felelé Márta, — *hogy feltámad a feltámadásban az utolsó napon.»* Mily erős bizonysága fekszik ezen nyilatkozatban annak, hogy a feltámadás általános hit volt a zsidóknál. Es erre mondja azután Krisztus Urunk azon nevezetes szavakat: *«Én vagyok a feltámadás és az élet».***

Itt kapcsolja össze a Megváltó a két fogalmat: a föltámadást és az életet. A feltámadást teszi első helyre, mintegy jelezni akarván,

* János XI. 1—24.

** János XI. 25.

hogy a valódi élet csak az örök élet, mely a föltámadás után kezdődik, sőt ettől tételeztetik föl. Itt teszi magát Krisztus Urunk az élet központjává, nem utal a természet erejére; nem hívja segítségül az emberi ügyességet; nem nyujt orvosi szert, a melylyel az életet megörökíteni lehetne, hanem határozottan azt mondja: én vagyok a feltámadás, én vagyok az élet; a feltámadás egykor általános lesz, de nekem hatalmam van mindig feltámasztani a holtakat; én vagyok az életnek első és utolsó oka.

Márta kiérezvén a szemrehányást, rögtön egész odaadással felelé: *«Igen Uram! én hiszem, hogy Te vagy a Krisztus, az élő Istennek Fia»*. Miután ezeket mondta volna, besietett Máriához, jelentvén neki: *«Itt az Úr!»* — Itt az Úr! Mily vigasztalás lehetett e szóban a buslakodóra nézve, elképzelheti mindenki, a ki mélyen szomorkodik és magát Istentől-embertől elhagyatva gondolván, rögtöni és váratlan segítséggel találja magát szemben. Sietett is az Úr elé és sírt, sírt vele az egész közönség, sírt maga az Úr. Ime! meg lettek szentelve az embernek könnyei és a fájdalom az Istenemberben találta legvonzóbb szépségét. A fájdalomban feljaj-

dulni emberi sors, de a könnyeknek enyhítő hatását csak a jó Istentől nyerjük. A könyek, melyekkel Jézus barátját, Lázárt megsiratta, a szeretetnek könyei voltak és ezek előzték meg a Megváltónak legmagasztosabb csodáját: a feltámasztást.

Odalépett a sírhoz és még mindig sírt; így bocsátkozott le az emberhez, mindenben hozzá hasonló kivánt lenni és mint Szent-Ambrus mondja: *«Ő a szegényekkel szegény, a gazdagokkal gazdag. A siránkozókkal sír, az éhezőkkel éhezik, a szegénynyel a tömlöczben van, Máriával sír, az apostolokkal vendégeskedik, a szamaritanus nővel szomjazik».**

És miután a fájdalomnak helyet engedett, meghozta a vigasztalást, megparancsolta, hogy vegyék le a követ a sírról. Rögtön oda lép Márta s figyelmezteti: *«Uram, már szaga van, mert negyednapos»*, s Jézus egy második szemrehányással fordult Mártához: *«Nem mondottam-e neked, hogyha hiszesz, meglátod az Isten dicsőségét?»*

Felnyittatta a sírt. A körülállók láthatták, hogy Lázár csakugyan meg van halva;

* L. 4. in Luc. in fine Proæmii.

tanui lehettek a feloszlásnak, melybe már a test átment. Ekkor Krisztus Urunk szemeit ég felé emelvén imádkozott s fennhangon mondá: *«Lázár? jőjj ki!»* *«És azonnal kijött»*, — mondja a szentirás, — *«a ki halva vala»*.*

Lázár a jelenlevők láttára, testvérei leirhatatlan örömére haza indult és Krisztus Urunknak legbuzgóbb tanítványa és hirdetője lett. A hagyomány szerint Szent-Istvánnak, az első martyrnak megkövezetése után, Lázár testvéreivel együtt hasonló üldöztetésnek lett kitéve; továbbá Maximinus s Celidonius társaival ellenségeik által egy hajóban minden evező nélkül a nyilt tengerre bocsáttattak, de a jó Isten gondviselése folytán a légáramlat őket Marseillebe, Franczia-ország egyik nagyobb tengerparti városába vitte, a hol tizennégy évig tartózkodván, Lázár a nép és a papság által a város püspökévé választatott. Késő korban halálozott el és Marseilleben a templomban ma is mutatják fejét. A hagyomány még hozzá teszi, hogy Lázár feltámasztatása után mindjárt megkérdezé Krisztus Urunktól: valjon még egyszer meg

* János XI. 1—44.

kell-e halnia? és hogy másodszor bekövetkezett haláláig soha sem nevetett.

*

Ha a két fogalmat: a feltámadást és az életet, egymás mellé helyezem és az emberi tudománytól ezeknek megfejtését kérem, úgy hiszem, hogy mindkét kérdésre nézve zavarban van. Az életet megfejteni nem tudja, a feltámadást hinni nem akarja. A feltámadás eszméjét eldobja, mert ez kizárólag isteni mű; a tudomány pedig csak a természet erejében hisz; és az élet nem isteni mű? az élet titkainak mélyében rejlő erő, annak forrása, annak lényege nem isteni mű? megfejtette-e már ezeket a tudomány, vagy van-e remény, hogy ezt valaha megtehesse?

Newton, a hires angol tudós egykor azt mondá: «Olyan vagyok, mint a gyermek, ki a porondon a patak vizével játszik. Tudom, mi a víz, a melylyel játszom, de mi az Óczeán, mely lábom alatt elterül?»

Az Óczeán?! — Óh az élet is Óczeán a maga megmérhetetlen mélységével, milliónyi változatosságával, titokszerű tartalmával! és azért ki tudná megmondani, mi az élet?

A mag, melyet a földbe vetünk, elrothad, de a rothadt magban egy egészséges csira rejlik, miért nem rothad el a csira is? mi az, a mi benne az életet tartja? nincsen ember, a ki erre már feleletet adott volna. A növény a csirából fejlődik, kis likacsok — melyeket a tudósok sejtnek neveznek — rakódnak egymás felé, fejlődnek és lesz belőlök gyönyörű növény. Látjuk, nézzük, vizsgáljuk, bámuljuk, de megmagyarázni nem tudjuk; mert nem tudjuk, mi az élet. Oh Uraim! a kik az ész hatalmára oly büszkék, itt egy megfoghatatlan erő áll Önök előtt, mely az ész csodálatos működésében a legnagyobb csodát magyarázat nélkül hagyja. Itt az emberi tehetetlenség a maga teljességében nyilvánul. Micsoda tehetetlenség? a tehetetlenség életet teremteni. Hogyan támad a gondolat? az érzés? — tudjuk elemeire szétbontani a kőzetet, a növényt, az állati testet és mégis hol a tudós, a ki követ, növényt, vagy állatot teremtett volna?

Itt van a tátongó űr, mely az ember tehetetlenségét az Isten mindenhatóságától elválasztja, és nincs emberi hatalom, mely azt áthidalhatná. Itt megmérhetetlen mély-

ség van. Önök tudós Urak! módosíthatják a teremtménynek külső formáját, — csak Isten alkothatja a teremtményt; Önök megmondhatják, melyek valamely dolognak tulajdonságai, — csak Isten hozhatja létre a dolgoknak elemeit; Önök új alkotásokat létesíthetnek a már meglevő részekből, de magokat a parányokat, a részeket, azoknak lényegét: az erőt nem teremthetik.

Az orvos a beteg ágya előtt áll. Tudományának egész teljét felhasználja, hogy a beteg életét megmentse. Perczről-perczre kisiklik kezei közül egy-egy fentartó erő, — most azt hiszi, hogy elhárított egy akadályt, mely a természet erejének működését megbénította, — reményt merít, szabadabban lélekzik; — de íme, felüti magát egy másik tünet, mely az életerő gyors hanyatlására mutat, — alkalmazza a legerősebb szereket, melyek által az életet az organismushoz kötni reményli, — hiába! — az életerő tünedezik, hanyatlik és csak az ütérnek gyenge lüktetésében mutatkozik még. A tudomány embere vissza akarja hivni a távozó életet, de hangja csak emberi hang, az élet pedig túlvilági erő, mely az ember hivó szavának nem engedelmeskedik és a midőn

a szem megmered, a hallóérzék elhal, s vele a szív megáll, az orvos a siránkozók köréből lehajtott fővel, mély gondolatokba merülve távozik, s fájdalmas sóhajjal kérdi: mi az élet? Képes lesz valaki neki feleletet adni?

Hová lett az élet? visszatért ahhoz, a ki adta, az Istenhez! és melyek az élet feltételei? ezt csak az határozhatja meg, a ki az életet adja. Az élet teremtése isteni mű, az ember csak csodálhatja, a tényt kénytelen elfogadni és le kell tennie arról, hogy azt valaha megérthesse.

És ha ez áll, és hiszem, hogy máskép nincsen, akkor egy következtetést vonok le, s ez az, hogy a feltámadás nem nagyobb csoda, mint a teremtés. Az alkotó ugyanaz, az életerő ugyanaz, a test ugyanaz, lehet-e tehát mondani, hogy a feltámadás észellenes? A ki elfogadja a teremtés lehetőségét, az a feltámadás lehetőségét sem tagadhatja. Mindkettő isteni csoda, valamint a teremtés önmagát nem teremthette: úgy a feltámadás is nem a természet ereje, nem az ember hatalma által történik.

*

Lázár feltámasztásának előadását ezen elmélkedéssel szakítottam meg, mert ott helyezte Krisztus Urunk a feltámadást és az életet egy szinvonalra; ott mutatott önmagára, mint mindkettőnek kútforrására; ott adott kifejezést azon gondolatnak, hogy valamint a feltámadás: úgy az élet is isteni mű, mindkettő csoda.

Jézus egyébiránt későbbi nyilatkozataiban is hirdette a feltámadást.

Így igérte azt híveinek, midőn az Oltáriszentségről beszélt és tulajdon testét és vérét igérte oda eledelül. A zsidók megbotránkoztak és nem akartak neki hinni. Határozottan mondotta nekik: «*Ez pedig akarata Atyámnak, a ki engem küldött, hogy minden, a ki látja a Fiut és hisz ő benne, örök élete legyen, és én feltámasztom őt az utolsó napon*».* Sőt az Oltáriszentségnek vételét a feltámadásnak mintegy feltételéül állítja oda: «*A ki eszi az én testemet, és iszsza az én véremet, örök élete vagyon; és én feltámasztom őt az utolsó napon*».**

És ez volt mindig hite az egyháznak. Már a nicæai zsinat az Oltáriszentséget a feltáma-

* János VI. 40.

** János VI. 55.

dás symbolumának nevezte, sőt nisszai Szent-Gergely felkiált: «*Testünk nem lehet halhatatlan, ha a halhatatlan Krisztus testéhez nem fűződik*».*

Az egész kereszténység, mely az egész világon el van terjedve, mely magában egyesíti a népek különféle fajait, osztályait, ezen kereszténység minden ismert nyelven hirdeti ma a feltámadás tényét. S e nagy keresztény családnak minden tagja hiszi saját testének feltámadását. Hiszi ezt oly meggyőződéssel, hogy midőn kedvesének testét a sírba teszik, könnyes szemekkel az égre tekint és szivével hirdeti az élet győzelmét a halál fölött. A keresztény ember nem daczolhat a halál kegyetlenségével, görnyed annak súlya alatt; de tudja, hogy Krisztus által a halál le van győzve, és utoljára is a diadal az életé lesz.

Mi, kik itt ez órában egybegyültünk, tudjuk, hogy e rövid órában, e perczben ezren és ezren — kik embereknek neveztetnek — halnak meg, és nem csalatkozunk, ha azt hiszszük, hogy számtalanok utolsó óráikban támogatva, erősítve, megvigasztalva lettek

* Orat. cath. c. XXXVII.

azon hit által, hogy egykor feltámadnak, a kik hitték, hogy a halál sötét kapu, a melyen át kell haladnunk; de e kapun túl várakozik reánk a dicsőség, az Isten dicsősége, mely a feltámadásban és az örök életben nyilatkozik. Ámen.

A FELTÁMADÁS IGAZSÁGA.

A VÁRADI SZÉKESEGYHÁZBAN 1891 HÚSVÉT ÜNNEPÉN.

«Mondjátok meg az ő tanítványainak, hogy feltámadott; és ime előttetek megyen Galileába; ott meglátjátok őt.»

Az angyal szavai a Krisztus sírjánál megjelent nőkhöz.

MÁTÉ XXVIII. 7.

Hosszú s kinos volt a szenvedések útja, melyen az isteni megváltó Jézus Krisztus haladt; nehéz és fáradságos volt a munka, melyet véghez vitt; a halál neme pedig: a felfeszítés, az akkori kor felfogása szerint oly megalázó volt, hogy emberileg véve nem lehet csodálkozni, hogy tanítványainak legjobbjai is a látszólagos sikertelenség által lehangolva elhagyták Őt s átengedték a szívtelen tömeg erőszakoskodásainak, a zsidó papok dühének, Pilátus kétszínűségének és a hóhérok kegyetlenségének.

Azonban a lehangoltság, a szomorúság nem tartott sokáig. A halál nem semmisíthette meg Azt, a ki az élet ura volt. *«A hétnek hatodik napján, ugyanazon a napon, a melyen Isten az embert teremtette, Krisztus*

*befejezte a második teremtést és megváltotta az embert. A reá következő napon sabbatot, azaz nyugalmat tartott a sírban, és a harmadik nap megjelent mint a halál legyőzője.» «Juda nemzetségéből az oroszlán győzedelmeskedett.»**

Tehát az emberi számítás csalatkozott. Azt hitte, hogy a halál megsemmisít mindent, nem gyanította, hogy a halálban egy új, egy magasabb, egy kiolthatatlan élet csirája feküdt; nem tudta, hogy az, a kit halálra kínozott, halála által legyőzte a halált. Az emberi tudás valamint nem képes megfejteni az élet titkait, úgy nem volt képes megfejteni a talányt, mely a halált környezte. Az egész természet megrendült és az ember a természet szavát nem értette meg. A római százados, — tehát egy pogány, — felkiáltott: *«Valóban, Isten Fia volt ez!»*** S a többiek? Megfutamodtak, kételkedtek, nem hittek.

S ime! feltünt a nagy nap, melyet kétezer éven át a kereszténység «Dies Domini», azaz az «Úr napjának» nevez, és a kit megöltek, életre kelt. Feltámadt és eltünt az

* Szent Bernát.

** Máté XXVII. 54.

ujjongó tömeg és helyébe lépett az örvendező kis sereg. Legyőzve a félelem, háttérbe szorítva a kétkedés, elmult a szomorúság és lelkesen felhangzott az «Alleluja».

És az egyház ma milliók ajkairól visszhangoztatja e boldog Alleluját és imáiban, szertartásaiban, miséjében kifejezést ad ama boldogító meggyőződésnek, hogy immár az emberre nézve a halál csak jelenség, mely legyőzve, új életet ad, mely soha ki nem oltható, mely élet örökké tart. Krisztus feltámadott, tehát mi is feltámadunk, — ez a mai napnak értelme, ez reménye.

«*Valóban méltó és igazságos,* — így énekel ma az egyház, — *méltányos és üdvös: hogy Téged Uram minden időben, de különösen a mai napon dicsőségesebben hirdessünk, midőn a mi husvéti bárányunk Krisztus feláldoztatott. Ő a valódi bárány, ki elvette a világ bűneit. A ki halálunkat halála által megsemmisítette és az életet feltámadása által visszaadta. És azért az angyalokkal és arkangyalokkal, a trónokkal és hatalmasságokkal és az egész mennyei sereggel dicséneket zengünk Neked végnélkül mondván: Szent, szent, szent vagy Uram Sabaoth. Az ég és föld telve van dicsőséged-*

del. Üdv neked a magasban! Áldott ki az Úr nevében jön. Üdv neked a magasban.» *

Így imádkozik ma az egyház és vele milliók imádkoznak, mert valamint nincsen az emberre nézve félelmetesebb, mint a halál: úgy nincsen örvendetesebb, mint az élet.

Élni! élni! ez minden vágyunk, minden gondolatunk, minden kivánságunk. Élni! és birtokában maradni mindannak, a mit szeretünk. Élni! és nem látni a nyomort, nem érezni a szenvedést, nem félni az enyészettől!

Ezen kiolthatlan vágygyal szemben a természet néma, a természet nem biztosít az enyészet ellen; mert maga is mulandó. De nem néma a kereszténység, nem néma a kinyilatkoztatás.

Ime! ma egy tényt állít szemeink elé, mely tényben zálogát birjuk vágyainknak, reményeinknek, örök életünknek, és e tény: *a feltámadás.* Mert ha Krisztus feltámadt, akkor mi is fel fogunk egykor támadni és örökké fogunk élni.

Az egész kérdés tehát az:

Van-e egész bizonyosságunk, hogy Krisztus feltámadott?

* Præf. Pasch.

I.

Sok száz esztendő tünt le, mióta a Megváltó sirjából feltámadt, és mi, kiknek szomorú sorsunk az, hogy ma egy úgyszólván hitetlen nemzedék közt kell védelmeznünk hitünknek alaposságát, fájdalom meg vagyunk fosztva azon érvektől, melyekre a mai világ legnagyobb súlyt fektet, de a melyekkel Krisztus kortársai, tanítványai, apostolai birtak, és ez: *a tapasztalati bizonyság*. Mi nem láttuk a Megváltót feltámadása után, mint az apostolok, az ájtatos nők és sokan Jeruzsalem városában; mi nem tehettük kezeinket sebhelyeire, mint Tamás apostol; mi nem társaloghattunk vele, mint az apostolok negyven napig. Mi csak arra támaszkodhatunk, a mit szemtanúk állítanak a szentirásban, a mit megerősítenek az apostolok kortársai hátrahagyott és reánk leszármazott irataikban.

Szent vallásunk tehát tőlünk erősebb hitet követel, mint azoktól, a kik Krisztus idejében éltek; és ez nem csekély fegyver ellenségeink kezében. Mert mennél távolabbra esnek tőlünk az események, annál inkább elhomályosodik lelkünkben azok emléke, és

az emberi gyarlóságnak egyik tulajdona, hogy igen hajlandó kételkedni azon dolgok fölött, melyeket közvetetlenül nem lát. A mai kételkedő nemzedék ezen felfogásra alapítja minden tudományát.

Azonban szabad-e a tapasztalást szabályul felállítani, melyet általánosan lehetne alkalmazni? Nem annyit tenne-e ez, mint mondani: nem hiszek semmit abból, a mit az emberek a múltról beszélnek, mert nem láttam? Homerről maguk között a tudósok közt vita folyik, hogy vajjon létezett-e. Ki tudja, tán lesznek valamikor emberek, kik azt fogják mondani, hogy Nagy Sándor, vagy Napoleon nem is létezett! Ha kételkedni lehet az egyikről, miért ne lehetne kételkedni a másikról is? A történelem: tanuság; ha kifogástalan, megköveteli a hitet, és okos ember ezt nem tagadja meg, mert nehány embernek tetszik oly dolgokat állítani, melyek halomra döntenek nem csak minden multat, hanem halomra döntenek mindent, a mi az emberek előtt szent, magasztos, és boldogító. Kis eszünket nem szabad mindig alkalmas s biztos mértékül venni, ha a nagy multat megérteni akarjuk.

Krisztus Urunk feltámadt, ezt mondják

nekünk szemtanuk; mondják azon tiszteletreméltó könyvben, mely előtt meghajol ezer és ezer tudós, kiket a katholikus anyaszentegyház szült; meghajolnak tudósok, kik más, velünk — fájdalom — nem egy hiten levő keresztény felekezetben növekedvén, a szentirás alapján minden tétovázás nélkül állítják a feltámadás tényét.

Olvassuk csak át a szentirást, kezdve az evangeliumoktól, az apostolok összes iratait, több mint harminczhét hely fordul elő, melyekben világosan, határozottan mondatik, hogy Krisztus feltámadott; olvassuk el Szent-Pálnak mindazon helyeit, melyek a megigazulásról szólanak, mindenütt a feltámadás vétetik kiindulási pontul. Az első egyházak hagyományai mind telvék ezen állítással; az apostoli hitvallás, melyet ma is imádkozunk, mint hitczikkelyt tartalmazza azt; az apostoli korban élő szemtanuk irott és nem irott hagyománykép átszármaztatták hozzánk. Mint hitöket? — Nem! hanem mint tapasztalataikat.

Az első századok szent atyái, egyházi irói, annyi szent püspöke, annyi tudós bölcsésze, egy perczig sem kételkedtek fölötte. De bizonyítja ezt maga az egyháznak a léte; mert ha vagy a keresztény vallásnak apos-

tolai és hirdetői, vagy magok a hivők csak egy perczig kételkedtek volna a feltámadás valóságában: akkor sohasem jöhetett volna létre azon kereszténység, melyet Isten országának nevezünk a földön. Vagy hogyan tehető fel, hogy Szent-Pál apostol oly merészen felkiáltott volna: «*Ha Krisztus fel nem támadott, akkor hiábavaló a mi prédikálásunk, hiábavaló a ti hitetek is. Akkor mi Istennek hamis bizonyságaiul tartatnánk, mint a kik bizonyságot tettünk Isten ellen, hogy feltámasztotta Krisztust*».* Nem úgy hangzik-e ez, mint egy ünnepélyes eskü az igazság mellett, és méltó tiltakozás a csalás, vagy csalódás lehetősége ellen?

A mai tudománynak igen kedvencz eszméje, hogy a lefolyt századokban élt nagy emberek tetteit, azon intézményeket, melyeket alkottak, mindazon eseményeket, a melyeket a történelem feljegyzett, — továbbá mindazt, a mit a tudomány, a művészet, s általában az emberi ész, vagy kéz alkotott, — végre az egyes emberek életében előforduló jelenségeket összecsoportosítja, és mindezekben keresi a vezéreszméket, melyek az embe-

* I. Kor. XV. 14—15.

riség erkölcsi életét kormányozzák, levonja azon törvényeket, melyek szerint az emberiség él és halad.

De ime kétezer év előtt Palesztinában feltünt egy alak; nagyobbat és fenségesebbet a világ nem látott, ezen alak magát Istennek, az egész világ Urának mondotta, hirdette azon erkölcsi törvényeket, melyek az emberiséget kormányozzák, örök igazságoknak, örök törvényeknek mondotta a maga tanítását és az emberiség azokat elfogadta, ezek lettek törvényei az államoknak, a családoknak, az egyes embereknek, ezek szerint haladt a tudomány, haladt a művészet. Európa Krisztust imádta mint Istent, meghajolt előtte, mint Isten előtt, sorsát a *Jézus — Isten* gondolata intézte.

És mindezeknek mi az alapgondolata? Nemde az, hogy élt, meghalt, és feltámadt?! Keresnek törvényeket? Ott vannak a bibliában. Keresnek eszmét? Ott van a feltámadás. Keresnek bizonyságot? Ott van az anyaszentegyház. Az anyaszentegyház adta az emberiségnek a bibliát, az anyaszentegyház tartja fenn a feltámadás hitét, mert erre van alapítva. Az anyaszentegyház vezetni fogja ezután is az emberiséget, mert a feltámadás

eszméje, az örök élet, a halhatatlanság eszméjétől elválaszthatatlan. Az ember erről soha sem fog lemondani.

Ha tehát történelmi igazságról, ha gyümölcsöző eszméről van szó: akkor a feltámadást nem szabad ezek sorából kizárni, mert fényesebb, meggyőzőbb, czáfolhatatlanabb, becsületesebb tanubizonyságot, mint a feltámadás mellett, nem lehet felhozni.

II.

A hit Isten ajándéka, és abban különbözik a tudástól, hogy míg a hitet az emberben az isteni malaszt teremti, ápolja és fentartja: addig a tudás, vagyis a tudomány a tapasztalati tényekből meríti jogosultságát. E kettőt nem szabad összezavarni. A mit látok, azt tudom. A tudomány emberi mű, emberi szorgalom eredménye; a hit isteni kegyelem, melyben az emberi tudomány segédkezet nyujthat, de a tudomány nem előfeltétele a hitnek.

Maga a látás, a tapasztalás, a külső fény, az érzékek alá eső külső jelenségek nem elegendők arra, hogy az embert a hit útjára, és ez által az örök igazságok megismerésére

vezessék: nem elegendők arra, a mint Szent-Pál mondja: «*Hogy megismerjenek téged, egyedül igaz Istent, és a kit küldöttél Jézus Krisztust*»,* erre több kell, erre az isteni malaszt szükséges, mely eszközölje a «*jó szándékot és a véghezvitelt*».**

Ennek világos bizonyságául szolgál az, hogy Krisztus Urunk kortársai a zsidók és a pogányok személyes tanui voltak mindazoknak, a mik történtek és még sem hittek. Látták — ha szabad úgy mondanom — életének árnyoldalait, emberi gyengéit; de látták annak isteni oldalait, és még sem hittek.

Kimondhatatlan elhagyatottságban és szegénységben született, Názárethben ismeretlen visszavonultságban élt, nyilvános fellépésében, a bűnt kivévén, nem volt ment az emberi szenvedésektől, Getszemán kertjében a félelem véres verejtéke borította el homlokát, a prætoriumban kicsúfolva, megvesszőzve, sajnálatra méltó tekintetet nyujtott, Kalvária hegyén a bűnösök közé számítva, iszonyú halállal végeztetett ki. A tömeg rémületes káromkodások közt átkozódott:

* Ján. XVII. 3.

** Filipp. II. 13.

*«Az ő vére mirajtunk és a mi fiainkon!»** A nép válogatottjai: a szadduceusok gúnyosan hajtogatták fejöket és nevettek azon csoda emberen, a ki a keresztről nem tudott leszállani.

De más részről: a három keleti bölcs hódolata, Heródes félelme, a tizenkét éves gyermek tanítói szerepe, magasztos fellépése, csodálatos erkölcstana, elragadó csodatételei, bámulatos nyugalma a szenvedések közt, kimondhatatlan szelidsége és szeretete, mely még a keresztfán is oly példátlan módon nyilatkozott meg a megbocsátásban, mindenki előtt megfoghatatlan feltámadása, mennybemenetele, — mindezek bámulatra, hódolatra indíthatták volna a kortársakat.

«Őt elismerték — hogy Nagy Szent-Gergely szavaival éljek — *az egek, mert csillagot küldöttek; elismerte a tenger, mert lábai alatt járhatóvá lett; elismerte a föld, mert midőn haldoklott, megrendült; elismerte a nap, mert elsötétedett; elismerték a sziklák, mert megrepedtek; elismerték a poklok, mert kibocsátották martalékaikat.»***

Mindezek tények, fényes tények voltak,

* Máté XXVII. 25.

** Greg. M. Hom. X. in Evang.

melyeket ugyanazon tanúk beszélnek el, a kiktől megtudtuk, hogy mennyit szenvedett az, a kit mi mint Urunkat és Istenünket imádunk. Mindezen tényeket látták a kortársak és nem hittek. A zsidó nemzet szétszéledt, és mint nemzet megszünt, az apostolok szétmentek az egész világra, terjesztették azt, a mit láttak, a mit átéltek, véröket ontották. — Mindezekkel szemben megszünt-e a hitetlenség?

Nem! — Ez tehát bizonyságul szolgál, hogy nem elég a látás, a tapasztalás, hanem hogy ahhoz más is kell; kell az isteni kegyelem, mely támogatja az észt, a hol az tétováz; az isteni malaszt, mely segít, a hol az ember tehetetlen; kell a szerénység, mely nem akar mindent az emberi tudás mértékével mérni; kell az alázatosság, mely nem vállalkozik az egek ostromlására akkor, a midőn már annyi szellem-óriás hajótörést szenvedett.

III.

A hit erény, a hit érdem!

Ha tehát ma a feltámadás tényéről van szó, ne tegyük függővé hitünket pusztán a

tapasztalástól, vagy épen a természeti törvényektől. Hiszen a tudomány elég tapasztalati tényt nyujt nekünk, évezredes kincsek feküsznek előttünk. A tudomány bevezet bennünket a természet titkos műhelyébe is, és itt bámulatra ragadja szemlélő tehetségünket, és lelki életünk mit nyer vele?

Isten van lelkünkben, — miért akarunk nélküle és kivüle boldogulni? Ő nem fog a mai hitetlen nemzedéknek új jelt adni az égből. A jel megadatott és ez a kereszt. A ki a keresztben nem hisz, a ki mindazt kétségbe vonja, a mi a kereszt-halált megelőzte és követte, a ki nem látja azt, a mit a kereszt szent hite kétezer éven át művelt, hogy mivé vált a társadalom ezen hit befolyása alatt: az akkor sem fogna hinni, ha a feltámadásnak egy új tényével állana szemben.

Nem szabad a kereszténységet szétdarabolni, és azon tények közt válogatni, hogy melyik érdemel nagyobb hitelt, vagy kevesebbet; a kereszténység egy egész és a ki Krisztus születésében s így az örök Ige megtestesülésében hisz, annak el kell fogadni a megváltást betetőző feltámadást is. E nélkül amaz czéltalan és értelemnélküli volna.

De másrészt az emberiséget sem szabad úgy felfogni, mintha azt egyedül és kizárólag a tudomány volna hivatva vezetni az élet rögös útjain.

Maga a tudomány kénytelen elismerni, hogy az emberiség hosszú életében, ennek fejlődésében egy rejtett, megmagyarázhatatlan erő működik, működik függetlenül az embernek szellemi munkálkodásától. Mi ezen erő? hol van annak kútforrása? ösztön-e? vagy túlvilági adomány, mely egyedül az ember sajátsága?

Ime a népeknek vannak szokásai, törvényei, életrendszere, melyekben nem az ész a főtényező, de a melyek könnyen visszavezethetők a vallásra; vannak fogalmaik a jogról, a kötelességről, a kölcsönösségről, melyeket semmi földi törvényhozó nem sugalmazott; szeretik a szabadságot s függetlenséget és ezeket nem az ész, nem a tudomány oltotta szivükbe. Honnan ez a jelenség, mely létezett minden tudomány előtt, mely nem a tudományból merítette jogosultságát? És ma is a társadalmi élet a rideg tudományból merítette-é alakulását?

A nép tömege hisz és hite szerint rendezi be életét, és a művelt osztály bármeny-

nyire álljon is fölötte a nép felfogásának, még is nagyban és egészben nem vonhatja ki magát ezen általános hit befolyása alól. Az állítólagos természeti erő kényszerét nem érzi, de érzi a nép erkölcsi életének befolyását, és ezen erkölcsi életet nem az ész, nem a tudomány szabályozza. Szabadon fejlődik a társadalom, de e szabad fejlődésnek irányozója egy emberfölötti erő. Ezredévek óta így volt és ma is úgy van. Halad az emberiség, a haladás gyakran találkozik az ész és tudomány törvényeivel, de sokszor félrelöki a tudományt és halad azon benső erkölcsi erő szerint, melynek hatását évezredeken át érezte.

Mindnyájunkban, legyünk tudósok, vagy tudatlanok, tanultak, vagy tanulatlanok, mindnyájunkban megvan a véghetetlen, a halhatatlan, az örökkévaló utáni vágy, melyet nem a tudomány, hanem csak a hit és kizárólag a hit képes kielégíteni, megnyugtatni és boldogítani. Vagy nem vagyunk egyenlők? Kevésbé ember a közönséges ember, mint mi, mert okosabbak vagyunk? S az isteni dolgokban ki az okos, és ki nem az?

A feltámadás tényét előre megjövendölte

a Megváltó maga, hirdették szemtanuk, az apostolok. Szent-Pál erre építi az egész kereszténységet. Hirdette az ó-kor, elfogadta a művelt világ, erre építették a keresztény tudósok a keresztény bölcsészetet, és ma a déli sarktól az északi sarkig elfogadja az egész világ. Képes lesz-e ezt lerontani a tudományos hitetlenség, mely inkább hivalkodó, mint komoly?

A hit olyan, mint a harmat, mely az égből száll a szívbe. Ne érintsd azt a tudás durva kezével, mert eltünik és előtted lesz az emberi gőg egész iróniája. A vallást nem szabad az emberi szűk felfogáshoz lenyomni, véghetetlennek kell annak lenni, mint véghetetlen Az, a ki azt szivünkbe lerakta. Az emberi értelem csak emberi mű, emberi vélemény soha sem lesz képes felemelni az embert oda, a hová őt egész valója ösztönzi: az az Istenhez. Amen.

MI A BÚCSÚ?

SZATMÁRT, A JUBILEUMI BÚCSÚ ALKALMÁVAL,
1875 PÜNKÖSD ÜNNEPÉN.

«Ez az örvendetes év, az ötvenedik esztendő».

Móz. III. k. XXV. 11.

Soha hitczikkely nem támadtatott meg hevesebben, mint az, mely a *«búcsúról»* szól. Szem előtt tartván a keresztény szeretetet és engedékenységet, hajlandók vagyunk kimondani, hogy e támadásnak okai az értelem hiányában keresendők inkább, mint a rosszakaratban. Mert lehetetlen, hogy ott, a hol valaki valamely dologról tökéletes felvilágosítást nyer: ott a rosszakarat le ne fegyvereztessék, vagy legalább is azon kis körre ne szoríttassék, a hol azok állanak, a kikről a szentírás mondja: *«Szemök vagyon és nem látnak, fülök vagyon és nem hallanak».**

S ha katholikus híveink vallásukat ala-

* CXIII. Zsolt. 13. 14.

posan ismernék, egytől egyig annak védelmére kelnének, s ha ellenfeleink letévén minden előítéletet őszintén kívánnának benső hitéletünkkel megismerkedni: letennék fegyverüket s a katholikus anyaszentegyház többé nem úgy tűnnék fel nekik mint a sötétség vallása, hanem mint azon anya, ki gyöngéd szálakkal fűzi magához gyermekeinek minden gondolatait, érzelmeit, erényeit s gyengeségeit.

Kiszakítani a katholikus vallásból egy-egy hitágazatot, s azt mondani: íme, mily gyenge az egész rendszer, igen könnyű. Mert az a rész az egésztől elszakítva mindig gyengének fog feltünhetni. De az egész katholikus életrendet átölelni, annak szellemébe behatolni, azt a maga egész valóságában felfogni, az csak keveseknek adatott. Ki képes csak egyetlen egy embernek beléletét, gondolatainak irányát, érzelmeinek szétágazásait a bölcsőtől kezdve a sírig átkarolni? S ha ez lehetetlen, ki venne magának jogosult bátorságot egy oly vallás magasztossága fölött pálczát törni, mely épen arra van hivatva, hogy nem egyes embernek, hanem az összes emberiségnek értelmi és érzelmi, szellemi és szívéletét vezényelje, nevelje és

megnyugtassa? Ki érzi magát feljogosítva ezt ma tenni, a mikor az emberek a mélyebb szellemi és kedélyélet iránti fogékonyságot elvesztvén, mindent a külszin, a felületesség mértékével mérnek?

De ha e felületesség oly mindennapi, csodálkozhatunk-e azon, hogy a búcsú is, mely az imént volt kihirdetve, ugyanezen szempontból fog megitéltetni? S a midőn ellenfeleink látandják, hogy a katholikusok körmeneteket tartanak, hogy bőjtölnek, hogy alamizsnát adnak: nem fekszik-e közel a külszin, hogy a katholikusok ezekért fognak bűnbocsánatot nyerni? A külszin ezt látszik mutatni. Azonban ha az illetők tudnák, hogy a ki a búcsúban részesülni óhajt, annak bűneit meg kell bánnia, azokat meg kell gyónnia, bűneiért eleget kell tennie, életét meg kell javítania, s hogy a búcsú nem a bűnnek elengedése, hanem a megérdemlett büntetéseknek; ha mondom ezt tudnák, azonnal felismernék, hogy e külső cselekvényeknek szálai a szívben vannak, hogy ezek összeköttetésben állanak az egész katholikus életrendszerrel, hogy egyedüli czéljuk az egész embert bensőleg megújítani.

Nem lehetetlen, hogy a külszin, vagyis a külső cselekedetek némely embernél túlsúlyt nyerhetnek a belélet megújításának becse fölött. Emberek vagyunk! a kik sokszor kelleténél jobban ragaszkodunk a formához, mint a valósághoz. Ez épen oly tévedés, épen oly visszaélés, mintha a katholikus hitágazatok megvitatásában túlsúlyt engednénk az észnek s a szív jogait tökéletesen elhanyagolnók, vagy megfordítva, ha a vallást csupán a szív ömlengéseiben keresnők, az észt pedig épen kizárnók.

De épen ezen visszaélések mutatják, hogy a katholikus vallás az emberi élet minden mozzanatát érinti. S joggal kérdezhetnők, miért nem fordulnak elő más vallási rendszereknél ilyen szétágazások? Azért: mert ott a hol a rendszer egyoldalú, ott az eltérés sem lehet sokoldalú; ott a hol a belélet nem nyilatkozhatik külső cselekedetekben, ott a külső cselekedetek valamint nem adnak tévedésre okot, épen úgy nem képesek nagyszerűt, magasztosat létesíteni. A költészet, a festészet, a szobrászat mind külső jelenségek; egy mély, benső, szellemi s szívéletnek külső jelenségei. Kárhoztassuk-e azokat, mert a költő, a festész, a szobrász visszaélhet-

nek isteni ajándékukkal? A hol belélet van, ez kifelé bizonyos formákban nyilvánul, mert emberek vagyunk s nem angyalok.

A legtöbb ember még nem is tette föl magának azon kérdést, hogy tulajdonképen *mi az a búcsú?* S nem tévedek, ha azt gondolom, hogy a legnagyobb rész azt hiszi, hogy: a búcsú annyi, mint bűnbocsánat; ha pedig csakugyan ezt hiszszük s látjuk, hogy a katholikus egyház bizonyos külső cselekedetekhez köti a búcsú elnyerését, nagyon könnyen azon képzelődésre jutunk, hogy a katholikusoknál a vétkeket, a bűnöket pénzen is meg lehet váltani; s valahányszor ezt teszik, mindannyiszor újra vétkezhetnek. S azt tanítják elleneink az iskolákban, ez alapon nyugszanak ellenségeink nézetei, ezen képzelődés után ítélik meg az egész katholikus életet.

Pedig ez óriási tévedés, tévedésnek mondom, mert kizárom a rosszakaratot.

S én legszentebb főpásztori kötelességemet teljesítem, midőn ma a «*búcsúról*» tartok beszédet, mit sem óhajtván inkább, minthogy ellenségeinket lefegyverezzem, híveimet pedig a valódi hitéletre oktassam.

A közéletben azt szokás mondani: «nin-

csen ember hiba nélkül». A katholikus anyaszentegyház ezt így fejezi ki: «nincsen ember vétek, vagy bűn nélkül», mondván Szent-János apostollal: «*Ha azt mondjuk, hogy nincs vétkünk, magunkat csaljuk meg, és igazság nincs bennünk*».* Ha ez áll, a mint állania kell, ebből az következik, hogy valamint a világi törvény minden áthágást törvénysértésnek vesz s azt megbünteti, mert csak így tétetik elég a megsértett igazságnak: úgy az Isten is minden bűnt az örök igazság megsértésének vesz, s azt megbünteti, mert így pótoltatik helyre a sértés, így gyógyíttatik be a seb, mely az örök Isten törvényén ejtetett.

Az elégtétel tehát, melyet a sértett törvény követel, kettőt foglal magában:

először a bűnnek elengedését, és

másodszor a büntetésnek kiállását.

A polgári vétségek a polgári törvényszék elébe tartoznak, amennyiben azonban ezek a vallás törvényeivel is ellenkeznek és általában a lelki vétségek, vagyis a bünök, a mindenható Isten ítélőszékének vannak fentartva. Az ő hatalmában áll a bűnöst meg-

* János VIII. 44.

büntetni vagy megkegyelmezni neki, az ő hatalmában van egyedül az érdemlett büntetést elengedni. S mit mond erre nézve a szentírás? Midőn Krisztus Urunk feltámadása után egybegyűlt tanítványainak megjelent, azt mondá nekik: «*Vegyétek a Szentlelket, a kiknek megbocsátjátok bűneiket, megbocsáttatnak nekik; és a kiknek megtartjátok, megvannak tartva*».*

Tehát Isten az ő tanítványainak, a kereszténység első papjainak hatalmat adott, hogy a bűnösöknek bűneiket megbocsáthassák. Ezen hatalmat még bővítette is, midőn Szent-Máté evangeliumában egész általánosságban azt mondá: «*A miket megkötöztök a földön, meg lesznek kötve mennyben is; és a miket feloldoztok a földön, fel lesznek oldozva mennyben is*».** A hatalom, melyet az apostolok itt nyertek, semmi határt sem ismer. Kiterjed az a kereszténynek egész lelki életére, kiterjed az mindenre, a mi a léleknek felemelésére, gyógyítására, megnyugtatására szolgálhat. Kiterjed az, nemcsak a bűnre, mely a lelkiismeretet terheli,

* János XX. 22. 23.

** Máté XVIII. 18.

hanem a büntetésre is, mely az ember öntudatát nyugtalaníthatja. Kiterjed az mindazon büntetésekre, melyeket a katholikus anyaszentegyház híveire, mint pœnitentiát szab, mindazon büntetésekre, melyeket az Isten az ő kifürkészhetetlen bölcsesége szerint az emberre bocsát. Itt nyilatkozik azon végtelen szeretet, melylyel Isten a szegény gyarló embert magához öleli; itt tette Krisztus Urunk az anyaszentegyházat azon szeretet örökösévé, mely Őt a keresztfára vitte; itt van azon kapocs, mely a katholikus embert oly szorosan fűzi anyaszentegyházához, hogy csak benne és csak általa talál lelkének enyhet s megnyugvást. Nem a külső forma az, mely bennünket megnyugtat s boldogít: hanem azon benső öntudat, hogy itt az Isten jóltevő keze nyúl az ember szívébe, hogy azt fájdalmaiban vigasztalja s megnevezhetetlen boldogság és benső nyugalom utáni vágyainak enyhülést adjon.

A ki tehát azt gondolja, hogy a külső forma megtartásával már eleget tett kötelességének, az éppen úgy hibázik, mint az, a ki a katholikus anyaszentegyház háztartásában csak a külső formát látja. Mert

valamint igaz, hogy: «*Lélek az Isten, és azoknak, kik őt imádják, lélekben és igazságban kell imádniok;*»* úgy igaz az is, hogy a hatalom, mely a bűnnek megbocsátására és a büntetésnek elengedésére az egyháznak adatott szellemi hatalom, mely ha a lélektől, az embernek benső életétől elválasztatik, érthetetlen szertartássá válik. S ebben hibáznak ellenségeink, hogy mindenütt csak a szertartást nézik, a szertartások alatt rejlő mély értelmet pedig nem ismerik.

De haladjunk tovább!

Ha az ember lelkiismeretét bűnökkel terheli meg, az anyaszentegyház módot nyújt neki lelkiismerete nyugalmát visszaszerezhetni. S ez történik a pœnitentiatartás szentségének felvétele által, mit közönségesen gyónásnak neveznek.

A bűn és az örök büntetés elengedtetik a pœnitentiatartás szentségében. De evvel még nincsen a lelki megújúlás befejezve; hátramarad még az ideiglenes büntetés, melyet az Isten vagy az egyház szab a bűnösre, s melyet az embernek ki kell állani, és ezen büntetés engedtetik el a búcsúban.

* János IV. 24.

Az első századokban az egyház a bűnösre különféle büntetéseket szabott. Tudniillik kizáratott a hívek közösségéből, vagy bennmaradhatott a hívek közösségében, de nem volt neki szabad az Úr asztalához járulni, és a bűnbánók ruhájába öltözve a templom ajtajánál kérte a belépő híveket, hogy könyörögjenek érette, hogy ismét teljesen kibékülhessenek Istennel s az egyházzal. S ezen büntetések sokszor évekig tartottak. De az sem volt ritkaság, hogy ha a bűnös különös buzgalmat s életjavulást mutatott, hogy neki a kiszabott bűntetésből bizonyos rész elengedtetett s ezen elengedés neveztetett «búcsúnak».

De hogy kedves Hallgatóim s Híveim! ezt még világosabban láthassák, egy példát fogok felhozni. Veszem pedig e példát azon korból, a hol a durva harczvágy a lelkeket is durvasággal töltötte el; a hol az anyaszentegyház azon kényszerűségben volt, hogy szigorúbb bűntetésekkel ébreszsze fel a bűnös lelkében a fájdalmat, az önismeretet, a jobbulást, a lelki megújúlást.

Paulinus aquilai püspök egy kereszténre, ki feleségét megölte, a következő büntetést szabta:

Könyek és fohászok közt szólok hozzád, Fiam! ha e névre még érdemes vagy, ki oly kegyetlenül követted el a szerencsétlen orgyilkosságot. Mert te feleségedet, testednek egyik részét ölted meg a nélkül, hogy magadat csak menthetnéd is. Mert ő sem engedetlen nem volt, sem életedre nem tört, sem házassági hűségét nem szegte meg; és te mégis istentelen düh által ösztönöztetve mintegy rablógyilkos fegyvereddel kegyetlenül vadállatként legyilkoltad. S most még halála után is bűnt bűnre halmozasz, ki gyermekeidet anyjuktól megfosztottad.

S ennek okáért fogadd tanácsunkat s válaszsz. Irgalmazz lelkednek, hogy öngyilkossá is ne légy.

Vagy hagyd el e világot, mely téged e rettenetes tettre csábított, menj kolostorba, alázd meg magadat az apát előtt; ott szerzetes testvéreid imája által támogattatni fogsz. Engedelmeskedjél mindenben, a mit parancsolnak; tán a véghetetlen irgalmasságú Isten megbocsát neked és megvigasztalja lelkedet, s nem fogsz az örök tűzre kárhoztatni.

Vagy tarts nyilvános bűnbánatot a kolostoron kívül lakásodban. Ez ugyan nehezebb,

de ha mégis ezt választod, intünk, hogy azt a következő módon tartsad: Bort és semmi erős italt ne igyál; húst ne egyél, kivéve husvétot és karácsonyt. Víz, kenyér és só mellett tarts bűnbánatot. Minden idődet imádsággal, alamizsnálkodással, bőjttel s virasztással töltsed. Soha fegyvert ne viselj. Soha a törvény előtt igazságot ne keress. Házasodnod nem szabad. Soha mulatók társaságába ne menj. A templomban a többi keresztényektől különválasztva az ajtó mellett legyen helyed. Ajánld magad a ki- s bemenők imádságába. Ne tartsd magadat méltónak az Úr asztalához járulhatni. Élted végén különös elnézés folytán vedd magadhoz az Úr testét, ha méltó leszesz, hogy azt neked valaki nyújtsa.

A bűnös ez utóbbi büntetésnek vetette magát alá. A bőjt kezdetén, hamvazó szerdán, a többi bűnbánókkal megjelent a templomban, fejét hamuval hintették be, elmondották fölötte a vezeklők zsoltárait s kiutasították a templomból, mint a ki nem volt érdemes arra, hogy hitrokonai társaságában maradjon.

Megkezdette tehát nehéz munkáját. Félelem szállotta meg lelkét és a félelem elkészítette őt lassankint arra, hogy magába

szállva, át kezdé látni bűntettének nagy voltát; lelke lassankint megnyilt s utat engedett az isteni malaszt behatásának. Felfel tekintett az égre, a honnan bűnének bocsánatát kezdé reményleni. Szíve lágyulni kezdett, kezdé magát átengedni azon édes bizalomnak, hogy az isteni szeretet letörlendi bűneinek iszonyatosságát és ismét atyai szívébe fogadandja azt, ki mint egy holt ág az élő fáról le volt vágva.

Évek teltek így el. Az akkori polgári viszonyok között a vallásnak mindenható befolyása volt a társadalmi életre. A kit az egyház kizárt, azt a polgári életben is kerülték s a bűnös magára hagyatva kietlen életet élt. A polgári élet viszonyai és az egyház behatása egyaránt sujtották a bűnöst, ki honában hontalan volt, mert a gyilkost senki sem türte meg társaságában.

Az ily kettős súly alatt megtört bűnös tehát semmit sem óhajtott inkább, mint kibékülni Istenével s egyházával. Igaz, hogy nem hiányzottak a képmutatók, kik külső tettetés által tévútra vezették a keresztény hitrokonokat; de az is igaz, hogy ott a hol annyi szem vigyázott, az igazi megtérést s a szinlelt javulást nagyon gyakran felismerték.

A hitvesgyilkos, kit például felhoztam, kérve kérte a püspököt, hogy fogadja vissza a hívek közösségébe. Eleinte csak távoli reményt nyujtottak neki s arra utasították, hogy fáradalmas nélkülözéseit, bűnbánatát folytatva, fel fog vétetni, ha a tökéletes benső javulás jeleit adandja. Folytatta tehát nehéz útját. Ima, bőjt s nélkülözések közt töltötte napjait, lelke megtörve odahajolt a vallás vigasztaló kebelére, érezni kezdette, hogy bármily rettenetes volt bűne, még is nagyobb az Isten szeretete, *«ki nem akarja az istentelen halálát, hanem, hogy megtérjen és éljen».** Végre megengedték neki, hogy a pœnitentiatartás s Oltáriszentséghez járulhasson, megadatott neki az egyház békéje, megnyerte a büntetésnek elengedését, mely után oly igen sóvárgott.

Íme, itt a képe a búcsúnak!

A bűnös élethossziglan tartó bűnbánatra volt ítélve, de mivel buzgón teljesítette a reá mért irgalmas cselekedeteket, a büntetésnek hátralevő része elengedtetett neki, és ezen elengedést nevezték: búcsúnak. A búcsú tehát

* Ezek. XVIII. 23.

nem a bűnnek, hanem a büntetésnek elengedése. Elengedtetett a bűntetésnek hátralevő része, mert az, a mit az egyház a büntetés által el kivánt érni, el volt érve, tudniillik a javulás. De ezen elengedés nem pusztán azért történt, mert a bűnös a jó cselekedeteket külsőképen véghezvitte: hanem a megváltozott gondolkodás, a megjavult érzelem, az élő hit, az erős remény és a buzgó szeretet miatt.

Íme, ez volt az egyház eljárása azon időben, a midőn az erkölcsök még nyersek, a gondolkozás még műveletlen volt, s a nemzetek harczias életmódban lelték kedvöket. De lassankint az idők változtak, a művelődés mind magasabb fokra hágott, az erkölcsök szelidebbek lettek. Tehát az egyház is az időkhöz módosította nem beléletét, hanem a külső cselekedeteket. Az évekig tartó bűnbánatok megrövidíttettek, a nyilvános kiűzés a templomból megszűnt, s a jó cselekedetek végrehajtása mind inkább magára a bűnösre bizatott. De mindig fentartatott sértetlenül azon elv, hogy magok ezen külső cselekedetek nem képesek eszközölni a bűntetések elengedését, hacsak töredelmes javult szív és érzelem nem járult hozzá.

S ma?

Csak figyeljünk jól azon pápai leiratra, mely általános búcsút engedélyez, mit mond az? Azt mondja: hogy a teljes búcsút csak azok fogják elnyerhetni, a kik bűneiket megbánják, azokat töredelmesen meggyónják s megtisztulva járulnak az Oltáriszentséghez. Tehát mit akar? Azt akarja, hogy először tisztuljon meg a szív, változzék át az ember egész belélete, azaz legyen az ember minden bűn, minden vétek nélkül, s ezenfelül menjen körmenetre, imádkozzék, végezze az irgalmasság cselekedeteit.

A gyónásban az embernek megbocsáttatnak bűnei, elengedtetnek az örökkévaló büntetések.

A búcsúban elengedtetnek azon büntetések, melyeket az embernek ideiglenesen kellene szenvednie.

E kettőt nem kell felcserélni, mert ez által tévedésbe jöhetünk, s méltán kérdezhetjük immár: ki az oka annak, hogy nemcsak ellenségeink, hanem magunk körében is találkoznak, kik azt gondolják, hogy pénzzel, alamizsnával, körmenettel meglehet váltani a bűnt? Az egyház téved-e mikor azt mondja: Fiam a bűn általában csak a gyó-

násban bocsáttatik meg, a búcsú által pedig csak az ideiglenes büntetés engedtetik el?! vagy pedig azok tévednek, a kik a külsőségekben keresnek mindent, a dolog lényegét pedig nem értik, vagy pedig elferdítik? Mi sem templomainkban, sem iskoláinkban, sem a gyóntató székben, sem katekismusainkban, sem imádságos könyveinkben mást nem tanítunk, mint azt, hogy az ember ne kösse magát a külszinhez, ne mutassa magát másnak, mint a milyen belől ő maga, hanem minden igyekezete arra legyen irányozva, hogy új életre ébredvén, a hit, remény, és szeretet érzelmeitől áthatva, azon lelki tökéletességre törekedjék, melyet isteni Megváltónk oly szép szavakkal fejezett ki mondván: «*Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes*».*

Ne szakítsuk tehát ki a katholikus egyház életéből azt, a mi annak csak egyik külső jelensége. Krisztus Urunk a farizeusokat számtalanszor megdorgálta, hogy csak a külső szertartásokat teljesítették pontosan, mi alatt a valódi erényességet elhanyagol-

* Máté V. 48.

ták. Es legyünk meggyőződve, hogy a katholikus egyház, mint Krisztus Urunknak látható teste, sem tanításaiban, sem rendeleteiben nem fog olyasmit tenni, a mi a régi farizeusokat az egyház kebelében újra feléleszsze. A lélek tisztasága, a szív nemesbítése, a minden szemrehányás nélküli élet, íme ezek azok, a miket az egyház teremteni akar.

A ma kihirdetett jubileumi búcsúban se keressünk egyebet. Ne azt nézzük, mit mesélnek az emberek; hanem mit akar az egyház. Ne szálljunk le az emberi vélemények s félreértések tömkelegébe; hanem emelkedjünk fel azon magas álláspontra, a hol az Isten akaratát, az egyház tiszta szándékát, a keresztény élet azon tökéletességét találandjuk, mely bennünket ember és Isten előtt kedvesekké fog tenni. Amen.

VAN-E OKA
A KERESZTÉNY KATHOLIKUSNAK
VALLÁSÁT SZÉGYENLENI?

BÉRMÁLÁSKOR

NAGYVÁRADON 1891 PÜNKÖSD ÜNNEPÉN.

«Az én beszédem és tanításom nem az emberi bölcseség hitető igéiben, hanem a léleknek és erőnek megmutatásában állott; hogy a ti hitetek ne legyen az emberek bölcseségében, hanem az Isten erejében.»

I. Kor. II. 4. 5.

Minden időben nagyra becsülték azon embereket, a kiknek elég bátorságuk volt meggyőződésüket szabadon kimondani; azt a mit igazságnak tartanak, nyiltan hirdetni; sőt hogy ha kellett az igazságért szenvedni is. Tiszteljük a lelki erőt, melyet az ily nagy lelkek tanusítanak, sőt még azoktól sem tagadhatjuk meg bámulatunkat, a kik túlbuzgalomból valamely téves eszméért egy jobb ügyhöz méltóbb bátorsággal áldozzák fel magokat. Oly mélyen van az erős meggyőződés és a nagy jellemek iránti meghódolás az ember szívébe oltva.

Ellenben a gyáva iránt mindenki megvetést érez. A ki valamiről meg van bensejében győződve, annak nem kell félnie ugyanazt ki is mondani. Nem vagyunk ugyan kö-

telesek minden alkalommal benső meggyőződésünket feltárni; de ha a szükség kivánja, hogy nyilatkozzunk, akkor mindig igazat kell mondanunk, akkor mindig bátorsággal kell birnunk az igazságért sorompóba lépni. Az igazságnak elhallgatása lelki gyengeség jele, a ki pedig emberi tekintetek miatt az igazságot megtagadja, bűnt követ el.

Ha ez általában így van, úgy kell ennek lenni a vallási életben is; sőt ebben inkább, mint bármely más dologban, mert a vallási igazságok, éppen mert örök igazságok, átölelik az ember egész valóját, jelen és jövő életét, megnyugtatnak itt, boldogságot biztosítanak a túlvilágon. Azoknak megtagadása tehát az Isten elleni lázadás jellegét viseli magán, mert Isten az embert az által emelte ki az állatok sorából, hogy szívébe oltotta a kitörölhetetlen vallási érzetet; ezen érzetnek megtagadása tehát megsemmisíti a szívben azon tiszta ideált, melyet a természet törvénye szerint is, mint Isten iránti kötelességet, minden halandó szívében visel; megszegi a hűséget, melylyel Istennek tartozunk; tévútra vezeti azokat, a kik nem tudnak gondolkozni és a rossz példa megrabolja az ártatlan szíveket boldogságuktól.

Az isteni gondviselés szent kegyelméből mi a katholikus hitben születtünk, abban neveltettünk. Őseink, szüleink kegyeletes emléke, családunk szent hagyományai e valláshoz kötöttek. Ők gyermeki ártatlanságuk, ifjukori legszebb álmaik között a bérmálás szentsége által e vallás leventéivé avattattak. Mily nevet érdemelnénk tehát mi, ha vallásunkat szégyenelnők? vagy épen emberi tekintetekből azt megtagadnók? — A ki hazáját, nemzetét megtagadja, nem sorolja-e a világ azokat a legnagyobb bűnösök közé?! Kisebb bűn-e az, ha valaki lelkének, szívének kedves otthonát, azon vallási nemtőt, a ki őt az élet viszontagságain át biztatva, támogatva, vigasztalva vezeti, a kit magános óráiban, elrejtve a világ szemei elől, elzárt kamarájában, az éjjel csendes óráiban szenvedések és a sors csapásai közt magáénak ismer, ha azt az emberek előtt magáénak ismerni nem akarja? vagy felvilágosodottság, vagy a rosszúl értelmezett szabadelvűség czímén elhagy vagy megtagad?

A ki a Megváltót megtagadta, Judásnak hivták. Mesterének teljes bizalmát birta, annak jótékony kezeit érezte és azt ő elárulta! Magok, a kik őt bérenczül fogadták,

megvetették; holtteste a földet, melybe temettetett, megfertőztette, árulási bére nevet adott egy darabka földnek, melyet annak árán vettek, mert «Hakeldamának, azaz *vérteleknek*»* nevezték; neve ma is oda tapad annak nevéhez és emlékéhez, a ki tulajdon ügyének árulójává válik. Krisztus Urunk kijelentette, hogy megtagadja azt mennyei atyja előtt, a ki őt megtagadja a földön az emberek előtt. Az egyház a megismert igazság elleni tusakodást Szentlélek elleni bűnnek mondja.

Mily nevet adjunk tehát azon katholikusnak, a ki magát katholikusnak vallani szégyenli?

Megfogható, sőt némi tekintetben menthető a más vallásuaknak itélete a katholikus vallásról. Hiszen más légkörben, más elvek szerint, egészen más eszmék befolyása alatt neveltetvén, igen természetes, hogy a katholikus vallást nem ismerhetik. Ehhez járul náluk a több mint százados ősi hagyomány, a családokban meggyökeredzett sajátlagos észjárás, sokszor a szívnek egészen önkéntes hajlamai, a kedély életnek bizonyos

* Máté XXVII. 8.

irányban történt fejlődése, az életnézet sajátsága, — mindezek befolyással lehetnek azon véleményre, melyet azok, a kik a katholikus egyház körén kivül állanak, ellenünk tán táplálnak.

Érthető, ha valaki, a ki tudománynyal foglalkozik, épen tudományos buvárlataiban tévutakra jut és a katholikus vallást valamely tudományos rendszerbe beilleszthetőnek nem találván, attól elfordul. Hiszen az emberi léleknek azon sajátsága van, hogy a mivel folyton foglalkozik, abba úgy beleéli magát, hogy máskép nem is gondolkozhatik, nem is érezhet másképen, s más ember gondolatmenetét fel nem foghatja. A ki mindig istentagadó munkákat olvas, utóljára maga is istentagadóvá válik. A ki mindig csak oly könyveket olvas, a melyek az észnek dicsénekeket zengedeznek, utóljára is csak szánakozással tekint azokra, a kik az észen kivül még más lelki tulajdonságokat is becsülnek. A kik mindig az anyaggal foglalkoznak, azok utóljára is azt gondolják, hogy minden anyag. Ez a mindennapi tapasztalás s a ki a lélektannal foglalkozott, az emberi szellemnek ezen végzetszerű menetét igen jól felfoghatja. A rögeszmék, melyek

már annyi emberre hoztak szerencsétlenséget, ezen az uton szülemlenek. De a kik ezen tévutakra jutnak, azok előtt soha sem állott tisztán, hogy mi a vallás? Azok soha sem tudták megkülönböztetni azt, hogy a vallásnak egészen más a rendeltetése és más a tudományé? A vallás az egész ember élete, fölfelé tör, nincs az emberben egyetlen tehetség, nincs egyetlen életmozzanat, melyet az magával ne ragadna. Halhatatlan lelkünket a mindenség atyjához köti, perezeinket, óráinkat, napjainkat, éveinket egy más életnek végtelen óráihoz köti. Lelkünknek, szellemünknek összeköttetése az Istennel és az örökkévalósággal, — ez a vallás! Szeretni, véghetetlenül szeretni, szeretni mint azt a véghetetlen Isten sugalja és megszenteli, — ez a vallás! Reményleni és reményével áttörni a csillagok miriádjait, ott átszellemülni a véghetetlenűl szerető Isten előtt, és mindent feledni, mindent tűrni, mindent szenvedni, tenni, tenni sokat, jót, üdvöset, mások boldogításában önboldogságát keresni, — ez a vallás! Oda járulni a keresztfához és annak lábánál megtanulni szív-vérét áldozni Istenért és felebarátjaiért, mint ezt Jézus tette, — ez a vallás!

És a tudomány! Az emberi szellem sokoldalú műveltségre képes, és az Isten oly hatalmassá tette az észt, hogy átvizsgálhatja az ég csillagait és megismerheti annak törvényeit, kikutathatja a föld titkait és leolvashatja a rétegekből, hogy miként fejlődtek a dolgok évezredek óta, behatolhat saját szellemének, saját szívének műhelyébe, olvashatja ott azon törvényeket melyeket az Isten ujja odairt és melyeket a természet parancsoló szózata szerint is megtartani köteles. Bámuljuk erejét; bámuljuk munkásságát, kitartását; bámuljuk vivmányait.

De bármily hatalmas is az ész, hatalma a föld szűk határaira van szorítva. — Mihelyest lelke, mely akaratlanul is a véghetetlen után tör, a túlvilág szentélye elé lép, érzi tehetetlenségét, és előtte csak két út van: vagy tagadni a túlvilágot és ez által megtagadni saját és az emberi méltóságot, vagy pedig a hittel szövetkezvén, ennek szárnyain túl emelkedve, a földön keresni az ember örök rendeltetésének titkait.

Az emberi ész kell, hogy ismerjen korlátokat, kell, hogy hatalmát ne terjessze ki oly térre, mely nem az övé, kell hogy elismerje,

hogy vannak dolgok, melyek az ő jogkörén kivül állanak, kell, hogy figyelemmel kisérje az emberiség ezredéves életét, melyben tudományt nem mindig, de vallást mindig találand.

A ki véges szemmel nézi a végtelent, az könnyen téved; a ki araszával akarja megmérni a mindenséget, hasztalan kisérletet tesz; de másrészről az ész egyoldalú művelődése elfogulttá és igazságtalanná teszen.

Ritka ember, vagy tudós az, a ki közvetetlen tanulmányozás által szerez magának meggyőződést azon kimondhatatlanúl fontos kérdésekről, melyek megoldásától az ember lelki nyugalma függ. Ugyan hányan vannak, a kik a véghetetlen, a személyes Istenről, a lélekről, ennek viszonyáról a végtelenséghez, azon mély erkölcsi törvényekről, melyek az emberiség életét ezer és ezer év óta át meg áthatják, komoly tanulmányt tettek? Hányan vannak, a kik már saját tudományos kutatásaik alapján tettek összehasonlítást az összes létező vallások közt, meglatolgatván mindent, átértvén és átérezvén mindent, megismervén különösen a katholikus vallásnak belső lényegét, birálat alá vevén annak és minden más vallásnak téte-

leit? Ki az, a ki saját fáradságával szerzett magának meggyőződést ennek vagy annak a vallásnak előnyeiről? Napok, hónapok, évek, egy egész élet nem elégséges erre és még is mily könnyelműen bánnak el az emberek ezen fontos kérdésekkel Nehéz munka ez, kevesen foglalkoznak ezzel, a legnagyobb rész mások tekintélye után indul.

Ha ez úgy van, ha a katholikus vallás körén kivűl állók nem mondhatnak arról döntő itéletet, mert nem ismerik; ha nincsen tudós ember, a kinek oly hatalmas esze volna, hogy teljes joggal, hozzá a tudománynak minden fegyverével is felfegyverkezve, követ dobhasson reánk: — miért találkoznak mégis katholikusok, kik vallásukat szégyenlik, vagy épen megtagadják?

Vagy nem felel-e meg szent hitünk azon mély vallásos ihletnek, melyet a természet minden halandó szívébe lerakott? Mondjanak, nevezzenek egy nemesebb ösztönt, egy szent gerjedelmet, egy vágyat, mely ég felé tör, egy reményt, mely a végtelenségbe nyúl; nevezzék meg egyetlenegy nemét a tiszta szeretetnek, mely akár az egyén boldogítására, akár a családi élet megszentelésére, akár embertársai jólétére van irányozva, a

mely a katholikus vallásban ne találna védőre, támogatóra, mely ő reá mint forrásra ne volna visszavezethető? Nevezzenek meg egy bűnt, a melyet nem kárhoztatna, nevezzenek meg egy erkölcsi törvényt, mely nem az övé volna.

Van-e az ember egész életében, születésétől kezdve egész a halálig és még azontúl is, oly helyzet, melyben a katholikus vallás ne állana az ember oldala mellett, örömét megosztván, fájdalmaiban vigasztalván, túlzásaiban mérsékelvén, tespedésében fölelevenítvén, őt becsületes és kitartó munkásságra ne intené? S áll oldala mellett minden kényszer nélkül, annak szabad elhatározására bizván, hogy örök üdvösségét önmaga eszközölje. Sem a kényszermunkának, sem a parancsolt áhitatnak nem lévén erkölcsi értéke, az emberi akarat szabad elhatározását hirdeti; de meghagyván szabadságát, reá hárítja egyszersmind a felelősséget is.

Nevezzék meg az egyetemes tudományosság egyetlen ágát, — kivéve azt, mely az Isten, a vallás, és erkölcs, a morál ellen van intézve, — melyet a katholikus vallás kárhoztatna. Ő maga a legfőbb észnek kinyilatkoztatása lévén, nem lehet ellenére az

emberi ész legnemesebb törekvéseinek. Maga a kereszténység oly magas fokú életrend, hogy annak szépségeit annál inkább élvezhetjük, mennél magasabb fokán állunk magunk is a műveltségnek. A katholikus vallás az általános, az előre hatoló művelődésnek vallása leend mindenha, mert a haladásnak soha sem fog ellene szegülni.

Van-e tehát oka a katholikus embernek vallását szégyenlenie? A tudomány, a morál, az általános emberi művelődéssel szemben valóban nincsen. — Ha vannak okok, azok pusztán emberi tekintetekre, emberi gyöngeségekre vezethetők vissza.

Leginkább azon katholikusok szoktak közönyösek lenni saját vallásuk iránt, a kik vallásukat nem ismerik, a kik talán gyermekkoruk óta vele nem foglalkoztak, azt vagy egyes, nekik nem tetsző külsőségek után, vagy ellenségeink mondásai után itélik meg, kik nem is vesznek magoknak fáradságot azt megismerni. De itt a hiba talán nem magában a vallásban, hanem a gondolkodás tévedéseiben rejlik?

Közönyösek azok, kik nemcsak katholikus vallásukat, hanem általában a vallási érzéket vesztették el, a kik közönyösek minden vallás

iránt, a kik tehát nem igen gondolnak a vallással, annak szükségét sem érzik; de az ilyen emberek nemcsak a katholikus vallásnak, hanem semmiféle vallásnak, — legyen annak bármi a neve, — nem barátjai. De nem csak közönyösek, hanem éppen ellenségei a katholikus vallásnak azok, a kik magokat szabadelvűeknek hiszik, és mivel ezt hiszik, azt gondolják, hogy azon csorbát ejtenek, ha egy régi, évezredes, szerintök mozdulatlan vallásnak őszinte hiveiül vallják magukat.

A szabadelvűségnek vallási dolgokban nem lehet más értelme, mint kevesebbet hinni, mint azt a katholikus vallás kivánja és szabadabban mozogni, mint a keresztény morál engedi, azaz széttépni azon szoros kötelékeket, melyek az ész és szív szabadságát korlátozzák.

De vajjon a hitben megszünik-e a gondolat szabadsága? Es nem-e inkább a hit által növekszik az emberi ész nagysága? midőn azt, a mire önerejéből nem képes, a hit, a vallás segítségével megnyerheti.

Az egyház az Isten nevében beszél, Isten emelte két ezredéven át azon épületet, melyet egyháznak nevezünk; Isten igéje az, a mit hirdetünk, nem emberi vélemények. Men-

jünk vissza, és ássuk fel a századok mélységéből azon emlékeket, melyek a keresztény hitnek tevékenységét hirdetik; ássuk ki azon nagy férfiak neveit, kik az ész fegyverével kezükben, de ég felé irányzott tekintettel vetették meg alapját azon óriási haladásnak, melylyel ma dicsekszünk. Szabadon gondolkoztak a tudományban, de fejet hajtottak a hitnek, mely őket támogatta, lelküket megnyugtatta. Gyermeki szívvel hittek, de férfias fővel gondolkoztak. Ne a hitben keressük a szabadelvűséget, hanem a szeretetben. Isten változatlan, Ő ellenében nincsen szabadelvűség.

De más részről szabadelvűség-e az, hogy ha valaki az erkölcsi téren szabadabban mozog? ha valaki kevesebb kötelességet vállal, mint a másik, vagy szabadabb életrendet követ, mint a másik?

Ha a szabadelvűségnek az az ismertető jele, hogy mennél kevesebb kötelességet teljesítsen valaki: akkor a legjobb gyermek az lenne, a ki legkevesebb engedelmességgel viseltetik szülői iránt; a legjobb házastárs az, a ki mennél kevesebb hűséggel dicsekszik; a legjobb szülő az, a mely teljesen magára hagyja a gyermeket és így menne

ez tovább az élet minden nemében, foglalkozásában; legszabadelvűbb az volna, a ki magát semmire sem érezné kötelezettnek.

Ne keressük tehát a vallásban a szabadelvűséget, hanem igen keressük a bensőséget és az öntudatosságot, mert e kettő fokozza azon kimondhatatlan édes viszonyt, melylyel mindenkit Isteséhez fűz. Erezni kell a vallásnak szükségességét, azután alapjában meg kell ismerni azon vallást, melyhez tartozunk, végre mélyen át kell érezni annak szépségét, magasztosságát és szent czéljait, és meg vagyok győződve, hogy egy katholikus embernek sem leend oka nevét és vallását szégyenleni, de sőt bátorsága leend azt nyiltan meg is vallani.

E gyermek-csoport, melyet megbérmálni készülök, ma legelőször lép Istene és Megváltója elé, hogy katholikus hitét öntudatosan és nyiltan megvallja, és én az Urnak szerény szolgája a szülők nevében e gyermekekért fordúlok a mennyei Atyához, hogy erősitő Szentlelkét küldje e kis szívekbe, öntsön beléjök bátorságot az élet minden viszontagságai közt öntudatosan, hiven és bátran bevallhatni, hogy ők katholikusok, hogy ők mint ilyenek erényesek és becsü-

letesek akarnak lenni, hogy mint hű és engedelmes gyermekek a sírig csókolni kivánják szülőik áldó kezét, hogy az ifjú korban, a szenvedélyek heves harczai közt menekvést keressenek és találjanak annak védő szárnyai alatt, a ki őket ma harczosai közé fölveszi, hogy a társadalomnak szorgalmas és becsületes munkásai legyenek, majdan pedig hű házastársak, gondos szülők, odaadó barátok, s szívök utolsó dobbanásáig jó hazafiak.

A lelki élet élő vize, mely ma e gyermekek szivében az isteni kegyelem forrásából másodízben s ujult erővel fakad fel, az élet folytán kétségen kivül zavarossá lehet, mert a szabadságnak nagy ajándékát az isteni kegyelem nem fogja kiölni; ők eltévedhetnek, elaljasodhatnak, szégyent hozhatnak a névre, melyet ma még büszkén hordanak, beszennyezhetik a zászlót, mely ma még tiszta; de ennek sem a vallás, melynek hivei, sem az egyház, melynek tagjai, nem leend oka. Isten művét az emberek megronthatják; de a visszaélésekért, melyet az emberek elkövetnek, sem a vallás, sem az egyház nem lehet felelős. Tisztán áll a vallás és az egyház, mint a világító torony a tenger csapkodó hullámai között és fölött. Az élet viharai elvakíthatják az

embereket; de az tisztán világít, és az emberek nem birnak azon hatalommal, hogy azt elolthassák.

Mi büszkén mutathatunk a világosságra, melyet katholikus vallásunk sajátja, mi bátran állunk a zászló alatt, melyre esküdtünk, — adja Isten, hogy e gyermekek is úgy gondolkozzanak, úgy érezzenek! Amen.

HITÜNK ÉSZSZERŰSÉGE.

A VÁRADI SZÉKESEGYHÁZBAN 1896 PÜNKÖSD ÜNNEPÉN.

«Ha ki engem szeret, az én beszédemet megtartja, és Atyám is szereti őt, és hozzája megyünk, és lakóhelyet szerzünk nála.»

JÁNOS XIV. 23.

Midőn a megváltás nagy műve a Golgotán befejeztetett, és a midőn az Isten fia a keresztfán utolsó leheletét kiadván, az emberiséget azon végsóhajjal: *«Consummatum est»*, *«Beteljesedett!»* figyelmeztette: hogy megtörténvén Isten részéről minden, a mi az emberi nem boldogítására, üdvösségére szolgálhat: immár rajta a sor a tulajdon, a személyes megváltás művét folytatni: vajjon hány ember volt, ki a pillanat nagyszerűségét felfogta? mily nagy lehetett azok száma, a kik maguknak feltették a kérdést: ugyan mi volt Krisztus halálának czélja?

De még pünkösd napján is, a midőn a Szentlélek tüzes nyelvek alakjában megjelent az apostolok feje fölött, és felgyujtotta lelkükben a soha el nem hamvadó lelkesedés

tüzét, még akkor is gyanította-e a szunnyadozó világ: hogy ezen esemény mily roppant befolyással leend az egész emberi nem sorsára?

A megváltással husvét napján, és az apostoli működés kezdetével pünkösd napján szemben állott egy megromlott hitetlen nemzedék és egy a világi gondolatokban elmerült, anyagot imádó tömeg, kivel nehéz volt megértetni egy jobb szellemi jövőnek reményét, nehéz volt a tömeget azon öntudatra ébreszteni: hogy nemcsak az egész emberiségnek, hanem minden egyes embernek földi és mennyei sorsa dőlt el a kereszt halálával.

Látták a szegény halászokat és nevették. Tanúi voltak lelkesedésüknek és ittasoknak tartották őket. Nézték buzgalmukat és hősies önfeláldozásukat, és ábrándozóknak tekintették őket. A tűz gyujtott, el akarták taposni; nem lehetett! A tűz növekedett, vérbe akarták fojtani; nem sikerült! A vér csak ujabb vetés volt, mely százszoros magot adott, mig végre három század küzdelme után a világ észrevette: hogy keresztény.

Igy vezette az isteni gondviselés az embereket lassan, észrevétlenül, mintegy akaratjuk ellenére az ő nagy tervei megismeré-

sére és kivitelére. Az Isten hű volt igéretéhez; nem büntette meg újra az emberiséget azért, hogy vérbe akarta fojtani a kereszténységet, hogy századokon át mindenféle kigondolható akadályt gördített annak terjesztése elé. Hű és irgalmas volt, mint mindig. Beteljesedett, a mit Krisztus a keresztfán mennyei atyjától kért: «*Bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekesznek*».*

Megbocsátott a Mindenható az elvakult emberiségnek, mert az út mely a megismerésre vezetett, tövises volt; az ösvény, melyen a kereszténység haladt, vérrel és vértanuk holttetemeivel volt borítva! Mennyi hit, mily erős lélek kellett ahhoz, hogy el ne tántorodjanak a legjobbak is! És ha mégis eltántorodtak, ha mégis elbuktak, ki az, a ki, tekintve az akkori időket, követ dobott volna fejükre? Ők menthetők voltak, kevesen voltak; hatalmas ellenséggel vették föl a harczot: csoda-e, ha a legyőzetéstől való félelem sokakat kishitűekké tett? Ők menthetők voltak, mert egy ismeretlen tényezővel állottak szemben; nem voltak képesek elhinni, hogy tizenkét szegény halász megvalósíthassa azt,

* Luk. XXIII. 34.

a mit igért. Megújúlni lélekben és elmében, új embert ölteni, *«ki Isten szerint teremtetett igazságban és valóságos szentségben»* *: ez előttük épen oly nehéznek látszott, mint lemondani a bizonyos jelenről és áldozatot hozni a bizonytalan jövőért.

De ha ők menthetők voltak, mit hozhatunk mi föl mentségünkre, a kiknek háta mögött egy tizennyolcz százados dicső mult áll? És ha ma, a midőn az egyház alapításának 1896-ik emléknapját üljük, az Isten az emberiségtől számon kérné: hogy mit művelt egyházával, melyet dicsővé tett magának, *«nem levén azon szeplő, vagy redő, vagy más efféle?»* ** Mit csinált szent köntöséből, mely *«varratlan vala, fölülről egészen szőve?»* *** Ha számon kérné önön lelkünktől: hogy hol vannak a megváltásnak gyümölcsei családunkban és mi bennünk? Méltó-e a jelen nemzedék a nagy ősökhöz? Hol van hitünk, buzgalmunk összehasonlítva a vértanuk- és hitvallókéval?

Áldva legyenek őseink porai! Ők a hit szilárd talaján állva bátran szembe néztek a

* Efez. IV. 24.

** Efez. V. 27.

*** János XIX. 23.

világ üzelmeivel, nem hajoltak meg a romlottság előtt, keresztényeknek vallották magokat és azok is voltak. — És mi? — Reáléptünk a világboldogító csalások és csalódások terére, meghajlunk a nagy, de üres szavak előtt és czirógatjuk a romlottságot; névleg keresztények vagyunk és lettünk szabadelvűek. Az egész nyereség egy semmitmondó czim, mely eltakar sok tudatlanságot, leplez sok rossz akaratot, elsimít sok gonoszságot, ámító eszközül szolgál az ügyesek kezében; de lejárván magát, ma-holnap maró gúnynak lesz czéltáblája. Mit csináltunk az erkölcsi tőkével, melyet őseink reánk hagytak? Elharácsoltuk! Elavultnak látszik előttünk a jó arany és cserébe adtuk az erkölcstelenség uzsorásainak némi értéktelen hamisítványokért.

Pedig Isten ma is oly hű hozzánk! Krisztusról ma is mondja az evangelium: *«Mivel szerette övéit, kik e világon valának, mindvégig szerette őket».** A Szentlélek ma is a vigasztaló, nekünk adva, *«hogy örökké velünk maradjon».*** Hol van tehát a hiba? Más lett-e az Isten, mivel mi megváltoztunk?

* János XIII. 1.

** János XIV. 16.

Krisztus evangeliuma elvesztette erejét, mert mi gyengék lettünk? Árván hagyott bennünket a Szentlélek, mert elzárkozunk előle, szavát nem halljuk, műveit nem látjuk, nem ismerjük?

Mások lettünk mi! Hanyatlottunk! Mert a szép névvel, melyet viselünk, tetteink és életünk ellenmondásban vannak; gúny tárgyaivá lettünk, mert egy kis «szabadelvű» czímért megtagadjuk «keresztény», megtagadjuk «katholikus» jellemünket; szégyeljük vallásunkat, mert az emberek félelme nagyobb bennünk, mint az Isten félelme.

Másképp volt ezelőtt! De, — kérdem, — miért ne lehetne másképp ezután? Ha panaszkodunk a gonosz korszellem miatt, miért rakjuk ölbe kezeinket s miért nem igyekszünk más szellemet teremteni? Vagy nem tőlünk függ-e az ősök nagy alakjainak emlékét feltámasztani, azok láttára fölmelegedni és azokat megszégyeníteni, kik káröröммel mutatnak reánk: ime a nagy ősök korcs ivadékai?! — Csak bátorság kell hozzá, mert a gyáva hittagadót letapossa a világ; csak jellem kell hozzá, mert a jellemtelen embert megvetik mindenütt; csak öntudat és önérzet kell hozzá, mert a ki önmagát nem becsüli,

hogyan kivánhatja, hogy őt mások becsüljék?

Itt csak egy segíthet, és ez az:

Bátran vallani magát a kőszálra épített anyaszentegyház hivének, és megmutatni a világnak, hogy katholikus hitünk nemcsak észszerű, hanem hogy ha hitünket elveszítjük, az élet viszontagságaival sem fogunk megküzdhetni.

Én tehát ma *hitünknek észszerűségéről fogok szólani.*

*

Mi sem nehezebb, mint a mai világnak a hitről beszélni, miután előtte semmi sem nagyobb, semmisem magasztosabb, mint az ész. Nem annyit tesz-e a világot meggyőzni akarni a keresztény hit szükségéről: mint sorompóba hivni mindazokat, a kik az ész segitségével és nevében oly dolgokat hoztak létre, melyekkel a mellett, hogy bámulatra ragadnak bennünket, mindent megtenni véltek az emberi uem boldogítására is? Ugyan, — kérdik, — mivel mozdította elő a katekismus a tudományok terjesztését? tett-e a dogma valamit azon nagy eszmék megvalósítására, melyek ma a világot moz-

gatják? És midőn a világ halad, nem hagyta-e el messzire maga mögött a hit bajnokait, szószólóit?

A kik ezen kérdéseket teszik s pedig teszik igen sokan, teszik némi büszke önmegelégedéssel, azok azon emberhez hasonlítanak, a ki faluja határát soha át nem lépvén, azon szűk láthatár szerint itéli meg a világ nagy eseményeit, melyben ő folyton mozog. A ki folyton egy tárgyra irányozza tekintetét, annak látidegeire a tárgy oly mély benyomást tesz, hogy ha véletlenül más tárgyra tekint, azt nem látja. A ki mindig csak az ész vivmányait nézi, mindig oly könyveket olvas, melyek az emberi észt dicsőitik, mindig oly körökben forog, hol egyebet nem hall, mint azon borzasztó sötétségről beszélni, melyben a szegény katholikusok mozognak, vagy épen szüntelenül azt hallja magasztalni, milyen nagyon boldog ez a XIX. század, mely lassankint leveti a hitet s rohamosan indúl a felvilágosodás után, melyet az ész terjeszt. — A ki csupán ezeket látja, hallja, ezekben él, mozog és van, az nem is gyanítja: hogy az emberi életnek vannak más igényei is, mint a tudományos ismeretek; hogy vannak az emberi életnek oly oldalai is,

melyekhez a tudománynak semmi köze; hogy a kedélyélet milliókban és milliókban majdnem az egyedüli, de mindenesetre sokkal erősebb, mint a szellemi élet; hogy az embernek vannak más és magasabb ideáljai is, mint a nagyra tartott gondolatok, melyeket sokszor eszméknek neveznek és utóbb esztelenségeknek bizonyulnak; hogy az emberi nem halad, mert haladnia kell, mert így rendelte azt az isteni gondviselés, de e haladásban nem kizárólag a tudomány részes, hanem más nemesebb, magasztosabb tényezők is mozdították azt elő.

Nem lehet szándékom itt e helyen tudományos értekezést tartani, csak a kedélyéletnek némely oldalát kivánom kedves hallgatóim előtt felemlíteni, megvilágítani.

Ugyan kérem, próbáljuk csak meg a szívtelen, a gondatlan, a rossz atyát, a ki családját elhagyta, az ész hatalmával visszatéríteni családjához, hogy a hűtlen simuljon ismét a régi szeretettel elhagyott nejéhez, gyermekeinek anyjához, hogy a hanyag atya ölelje át neveletlen gyermekeit azon szenvedélylyel és gondozással, melyet a természet még az oktalan állatnak is megad, hogy ne keresse boldogságát a családi tűz-

helyen kivül; — és ha az erkölcsi kötelesség, mely a vallás szava, nem hatalmasabb benne, mint az ész szava: akkor hasztalan minden okoskodás, az ész elvesztette itt minden befolyását. Próbáljuk csak meg az anyával, a ki elfeledte, hogy az ő hivatása nem a világ szinpadja, hogy gyermeke, kit szive alatt hordott, láthatatlan és elszakíthatatlan szálakkal a családi tűzhelyhez köti őt; a ki elfeledte, hogy egy rossz anya családjának mennyit árthat és mily könnyen szétfoszthatja a varázst, mely a boldogság, próbáljuk meg ezen anyával az ész szava által elhitetni, hogy a nő csak akkor nagy, csak akkor tiszteletreméltó, ha szeretetével, hűségével, folytonos önfeláldozásával emeli, átszellemíti a családi életet, ha a bölcsőtől kezdve mindvégig őrzőangyala marad gyermekének; ha szépségében szerény, kötelességének teljesítésében vidám, ha megtudja őrizni azon fénykört, melylyel az Isten fejét fölékesítette akkor, a midőn őt anyává tette; ha a fátyol, mely arczát takarja, a női tisztaságnak, a női erénynek fátyolát jelképezi. Mondjuk ezt el egy eltévedt nőnek, egy szenvedélyeitől félrevezetett anyának, és ha szivében, lelkében nincsen valami magasztosabb,

ha nincsen vallás, nincsen erkölcsi mély érzelem, mely őt felemelje: akkor hiába küzdünk az ész hatalmával; az itt is tehetetlen lesz.

Mit mondjak a gyermekről? Hogyan lehessen a gyermekre hatni pusztán az ész szavával ott, a hol még nem müködik ész? A spártaiak, hogy gyermekeiket visszatartsák a mértéktelenségtől, megmutatták nekik részeg rabszolgáikat. A példa hatott, mert a látvány undorító volt. De mutassuk csak meg ma gyermekeinknek azokat, a kik csak az ész szavát követvén, elcsábítják az ártatlanságot; a munkát kerülvén, mások rovására élveznek; kötelességeiket nem teljesítvén, mégis szép hivatalban ülnek; alattomos utakon gazdagokká válván, nagy tiszteletben részesülnek; — mert a pénz nagy úr! — uzsoráskodván, szép házakban kényelmesen élnek; mutassuk csak meg ezen példákat gyermekeinknek és az ő eszük egészen más következtetésre fog jutni, mint a spártai gyermekeké, vagy a mint mi gondoljuk; mert a fény, a gazdagság, az élvezet nem oly undorító látvány külsőleg, mint a mily undorító a bűn, mely e külső fényt bűnös utakon teremtette. És ha e gyermekekben nincs

mélyebb erkölcsi érzés, az ész belőlük nagy korcsszülötteket fog nevelni.

De menjünk tovább és térjünk át az élet útjaira, hogy lássuk, milyen az ész hatalma. Kérem Önöket, sziveskedjenek önmagoknak adni feleletet azon kérdésekre, melyeket most fogok tenni:

Nem találkoztunk soha hosszú életpályánkon rendeltetésünk kérdésével? Nem kérdeztük soha önmagunktól: hová vezetnek hanyatló éveink, — a semmiség felé, vagy az örök életre? Nem fogott el soha bennünket a félelem érzete, látván, hogy egy láthatatlan hatalom, egy ismeretlen kéz belenyúl életünkbe, sorsunkba? Nem hallottuk soha éjjeleink csendjében lelkiismeretünk szavát, mely szemeink elé állította multunkat, melyben sok a mulasztás, a tévedés, a gyengeség és tán a szenny? Egy szent nagy Istennek gondolata sohasem zavarta meg gondolatmenetünket? Nem kivántuk sohasem tudni: vajjon nem játék-e életünk, avagy egy nyomorult talány, melynek hiányzik megfejtése? Nem éreztük-e soha, mintha ebben a nagy világban magunkban állanánk, magunkban az önzés visszataszító harczának közepette, és nem úgy

tetszett-e, mintha a gazságok közepette feljajduló szivünk visszhangot hallott volna, visszhangját a gúnynak, a csufolódásnak? Nem állottunk soha szemben a szenvedéssel, és nem számítottuk ki soha, hogy ugyan mire vezet végre a fájdalom, a kétségbeesés? Nem láttunk soha embert meghalni? És természetesnek találtuk, hogy a teremtés királya így veszszen el? A teremtés királya! Boldog Isten! és a szegény, a nyomorúlt?! Micsoda?! Mindezen talányok, melyek az élet, a halál, a rossz, a nyomorúság körül vannak, oly kisszerűek, hogy az emberi ész túlteheti magát rajtuk? Hová lesz e kérdésekkel szemben az ész hatalma? Hallgat, hallgat, mert sem a múltban, sem a jelenben, sem uralmának dicső napjaiban az ész ezekre feleletet nem talált.

A tudomány megcsalta Önöket, az élet nagy kérdéseiben felvilágosítást igért és sötétségben hagyta Önöket. Boldogságot igért, és Önök ép úgy küzdenek a kétkedéssel, a fájdalommal, mint a hogy küzdöttek ezer meg ezer év előtt az emberek. A tudomány csődöt mondott, mert üres kézzel áll Önök előtt.

Egy út van e kérdések sulya alól mene-

külni: tudniillik határozottan reá lépni az isteni kinyilatkoztatás terére, mely az égre mutat, — a hitvédő szárnyai alá menekülni, mely felvilágosító, megnyugtató hatalmával vezeti az embert az élet sötét utain. Nem ellenmondásba helyezni a hitet s az észt, a vallást s a tudományt, a természetet a természet fölöttivel: mert ezek együvé tartoznak, ezek egymást kiegészítik. Isten a kinyilatkoztatás által magához emeli az embert, az ember a természet által Isten közellétét érzi e földön. Ez a harmónia, ez az összhangzás az egész mindenségben.

Akarják tudni, Kedves Hallgatóim! hogy miként nyilatkozik ez iránt a katholikus anyaszentegyház? Megmondom. Az annyira ostromolt vatikáni zsinat 1870-ben így nyilatkozik: «*Bárha a hit magasabban áll, mint az ész, mégis lehetetlen az egyik és a másik közt bármely ellentétes elvet fölfedezni; mert mindkettő az igazságnak egyetlen és változatlan forrásából származik, ezek egymást szükségképen támogatják.*»

Hol vannak azok, a kik a katholikus anyaszentegyházat azzal vádolják, hogy az észnek ellensége? Lehet-e egyszerűbben, mélyebben, tisztábban, és népiesebben megmondani azt:

hogy a katholikus anyaszentegyház az észt épen úgy az örök igazságból származtatja, mint a hitet? Mi katholikusok, ha hitünket valljuk, ezzel nem mondunk le az észről; tudjuk, hogy a hit bensőbbé teszi viszonyunkat Istenünkkel; de azt is tudjuk, hogy az ész támogat bennünket, hogy hitünkben el ne tévedjünk. Az ész nehezen fejlődik, lassan halad, nagy fáradsággal kutat és nincsen ember a világon, a ki oly mélyen tisztelné a törekvő észt, mint a katholikus; de az ész nem mindentudó, nem mindenható, és azért senki sem veheti rossz néven a katholikusoknak, ha minden badarságot, melyet az észnek hősei, mint igazságot tálalnak fel, nem fogad el.

Gondoljunk csak egy életet, mely teljesen át van hatva az Isten eszméjétől, mely meg van világítva a hit malasztja által, mely egészen át van szellemítve a szeretettől, — képzelhetünk-e ilyen lélekben aljasságot? Vagy gondoljunk egy embert, a kiben a rendületlen hit szövetségben van a legönzetlenebb önfeláldozással, fogjuk-e azt mondani, hogy e lélek, ez ember tévedésben van? — ha pedig igen, akkor jöjjön a hideg ész és mondja meg a katonának, a ki hazájáért

kapott sebében haldokol, hogy ostobaságot követett el; mondja annak, a kit a sors kizárt a világ javainak élvezetéből, hogy nincsen esze, ha félelemből és megnyugodva nyomorúlt sorsában, kinlódik inkább, mint a másé után nyul.

Óh! az ész hit nélkül rettenetes fegyver, a mely csakhamar fölidézné az emberek közt az egymás elleni harczot.

Ha az emberek szivébe lehetne látni, nagyon sajátságos dolgoknak jönnénk tudomására; és tudja Isten, talán jobb, hogy azokat nem tudjuk, mert talán megvetnénk az embereket. De azt tudjuk, hogy ha a keresztény katholikus ember lelke olyan, mint az ő hite parancsolja, az nem lehet aljas. Az egyház parancsolja papjainak, hogy: *«az ő ajkai őrizzék a tudományt»*,* hogy *«példái legyenek a nyájnak szívből»*;** hiveit inti, hogy az *«ő engedelmességök legyen észszerű»*,*** hogy *«legyenek mindnyájan egyakaratúak, szánakodók, az atyafiság szeretői, irgalmasok, szerények, alázatosak; nem fizetvén rosszal a rosszért, sem szidalommal a*

* Malak. II. 7.
** I. Péter V. 3.
*** Róm. XII. 1.

*szidalomért: hanem inkább áldást mondván; mert arra vannak hivatva, hogy az áldást örökségül birják».** S ha az emberek mégsem ilyenek, ki az oka? Az anyaszentegyház legtisztább szándéka és hitelvei, vagy az emberek gyöngesége és eltérése az ősi hittől? Sok ember van, a ki tulajdon vallását nem ismeri jól, de még több, a ki magát nem éli jól bele. Az utazó, a ki csak átrepül az országokon, bizonyos benyomásokkal fog hazatérni, és ha előtte később felemlítik azon országokat, homályos emlékezete alig képes őt tájékoztatni. Egészen másképen van azon embernél, a ki azon országokban élt, megismerkedett a szokásokkal, áttanulmányozta a nép jellemét, hajlamait és életmódját, ezen ember mint illetékes szólhat. Ugy van a vallással. Ha valaki vallásunkról avatottan akar szólni, jöjjön, tanulmányozza azt, hatoljon be az életbe, a melyet mi naponta átélünk. Az igaz, hogy gyengeségeinket is meg fogja ismerni; de azon meggyőződésre is el fog jutni: hogy mi sem bálványimádók nem vagyunk, sem buta babonaságnak nem hódolunk; sőt tán találni fog oly

* I. Péter III. 8. 9.

dolgokat is, melyekről azt fogja mondani: nem tudtam! Találni fogja azt, hogy az emberi szívnek és az emberi természetnek alapos ismerete vezet bennünket az isteni igének alaposabb megismerésére; hogy dogmáink nem valami fellengző phantasiának találmányai, hanem az Isten igéjének csodálatos leszállása az emberi természet, az emberi szív szükségeihez, igényeihez, óhajaihoz; találni fogja, hogy az ideál, melynek valósitása után törekszünk, szép, magasztos és bárha utainkban gyakran ingadozunk is, de nagyban és egészben szilárdan és magasan lobogtatjuk az erkölcsi tökéletesség zászlaját; találni fogja azt, hogy az észt és annak nemes törekvéseit tiszteljük, de nem alkudozunk az észszel hitünk árán és rovására; hogy a műveltség, a haladás nagyon is jól összefér a katekismussal, a katholikus meggyőződéssel.

A természettudósok oly szépnek találják a világot, hogy azt mondják, az emberre nézve már ez is paradicsom. Helyesen! A természet oly elragadó szép, hogy az ember annak nézésébe elmerülve, mintegy észrevétlenül a láthatatlan Teremtő gondolatához jut. Az ember tudja, hogy a természet az ő bölcsője,

hogy sok tiszta örömének kútforrása és menhelye, hogy az az ő földi otthona, és mi szivesen valljuk, hogy a természet szép templom, mely az emberi szív számára alkottatott. De mi vallásunkban tovább megyünk, és azt mondjuk: hogy az Isten műve tökéletlen volna, ha a jó Teremtő a lélek magas röptének, a szív itt kielégíthetetlen vágyainak, és egész valónknak, egy ismeretlen paradicsom felé való vonzalmunknak azzal nem tett volna eleget, hogy tudomásunkra juttatott némely igazságot, melyek magas ideálunkhoz közelebb visznek és ezen igazságok: a mi dogmáink. És az embernek nem kell egyebet tenni, mint tulajdon szivébe szállani, ott fel fogja találni a keresztény igazságok visszhangját.

Tegyük tehát félre az előitéleteket, vetközzük le az elfogultságot, s látni fogjuk, hogy mivel hitünk megfelel természetünknek, az nem lehet észellenes; hogy tehát mi igen jól tudjuk, kiben és miben hiszünk. Jézus Krisztus szent igéi azok, melyek bennünket vallásunkhoz kötnek. Tanulják ellenségeink megismerni azt, miről itéletet akarnak mondani; de éljünk mi is, Keresztény Hiveim! aszerint, a mint vallásunk azt pa-

rancsolja és a világ tiszta és szeplőtelen életünkről fog reánk ismerni, hogy kik vagyunk. Éljünk keresztény katholikus módon és nem leend okunk, magunkat szégyenleni. Amen.

JÉZUS ÉS MÁRIA SZENT SZIVE.

A BUDAPESTI «SACRÉE COEUR»-INTÉZET TEMPLOMÁBAN,

A SZEPLŐTLEN FOGANTATÁS ÜNNEPÉN 1893.

«Kész az én szívem, Uram!»
LVI. Zsolt. 8.

Krisztus Urunk keresztre feszíttetett, felfeszíttetett, hogy az embert ismét visszaadja az Istennek, kitől bűnei által elszakíttatott. Meghalt szeretetből. Szent Szívének vérét adta, hogy az önfeláldozás nagysága által feltüntesse az isteni szeretet nagyságát.

A megváltásnak nagy műve tehát az isteni szeretet műve volt, és azért mindazoknak, a kik Jézus hiveinek vallják magokat, jelszavuk: a *szeretet.* Nem azon szeretet az, melyet a világ annak nevez, mely ingadozó, mely változó, és a mely emberi gyarlósággal van összekötve; hanem azon szeretet, melyet az isteni kegyelem ébreszt, fenntart, s megőriz, mely a kereszt tövénél fakad, és a mely oly tiszta, oly önzetlen s oly feláldozó, mint annak a szeretete, ki a ke-

resztfán vérét ontotta. Azon szeretet az, mely nem vár jutalmat, mely nem tekinti a gazdagságot, a rangot, mely nem keresi az emberek dicséretét, mely nem kápráztató, nem szemfényvesztő; hanem, mely az emberben csakis az embert keresi, mely örvend az örvendezőkkel, sir a siránkozókkal, mely keblére öleli a szenvedőt, takarja bár annak testét foszlány, vagy bibor.

E szeretetnek kútforrása nem a földön van. Jézus szent Szíve az, a melyből csörgedezik. A szeretet tiszta gondolata, szeplőtlen érzete innen támad, ide vezethető vissza.

E szeretetet hirdette a világnak a keresztfa véráldozata, ezt hirdeti nekünk ma a katholikus anyaszentegyház, ezen szeretet vezette az apostolok lépteit, ez kisérte a martyrok százezreit a vérpadra, ez tartotta fenn három századon át a legborzasztóbb üldözések közepette a keresztények bátorságát, ez teremtette az ős kereszténység bámulandó emlékeit.

Ezen isteni szeretet képezte erejét éppen úgy, mint alapját az egész keresztény életrendnek az első századoktól kezdve le a tizenkilenczedik századig. Képezte a keresz-

ténység ős századaiban, képezte sok viszontagság közt, melyen a kereszténység átment ott, a hol emberek laktak, kik keresztényeknek nevezték magokat és képezi ma is. És valahányszor e szeretet meghidegült, valahányszor az emberek elfeledték a keresztet s eltávoztak attól, a ki a szeretetnek minden titkát, minden áldását, minden boldogságát magába rejti: mindannyiszor előjöttek rejtekeikből az erkölcsi sülyedés rémei, hogy szerencsétlenekké, nyomorultakká tegyék az embereket; ellenben a hol a szeretetnek szent tüze lángolt, a hol az emberek a mindennapi nyomorúságból kiemelkedtek és Jézus szent Szívében keresték bajaiknak orvoslását, a hol a gyermek a Gyermek-Jézusban találta az engedelmességnek, az alázatosságnak, a tiszta gondolatoknak és érzelmeknek példányképét, a hol a családban az egész légkör a keresztény, az isteni szeretet által volt áthatva, oda bevonult az áldás, a lelki béke, a boldogság.

A szeretet szent tüzének megőrizését az anyaszentegyház mindig kiváló anyai gondjai közé sorolta. Azt mindazok szívében ápolta, a kik őszintén ragaszkodtak hozzá

és ma is, midőn a szívek annyira meghidegültek; a midőn a világi gondok, az élvezet utáni törekvés, a szeretetlenség és az önzésnek minden neme kötve tartják a lelkeket, az anyaszentegyház ma is Jézus szent Szívének mélyéből meríti erejét, ebből meríti azon számtalan vigasztaló eszközt, melyekkel a hozzá folyamodó szegényeket és szenvedőket a jó útra téríti és ott megtartja. Oda mutat a keresztre, a melyen a szent Szív elvérzett, elvérzett, hogy a szenvedőnek, az elhagyatottnak megsebzett szívét meggyógyítsa.

Íme! hogy csak egy két példát hozzak fel a történetírásból: midőn Nagy-Konstantin római császár a három százados üldözés után a kereszténységet a trónra emelte, a midőn a keresztények közt a nyugalommal a jólét emelkedett és ezzel az élvezetvágy növekedvén, az emberek a keresztet feledni kezdték, s a szívek hidegülni kezdettek, az isteni gondviselés intézkedése folytán Szent-Ilona, Nagy-Konstantin anyja volt az, a ki a szent kereszt feltalálásával átmelegítette a kihült szíveket. Igen! maga a szent nő, az anya indult Jeruzsálembe keresni a föld alá rejtett szent keresztet.

A föld megnyilt és a jelenlevők térden állva, könytelt szemekkel nézték mint jönnek napvilágra a szent kereszt a még látható vérfoltokkal; a szegek, melyek a szent kezeket s lábakat átlikasztották; a tövis korona, mely vérző sebekkel borította a szent homlokot.

Továbbá, midőn ismét kihültek a szívek, a midőn harczi zaj üvöltött végig Közép-Európában és a midőn az erkölcstelenség tetőpontjára hágott, ismét a szent kereszt gyujtotta lángra a fagyos szíveket. Ezer és ezer fegyveres indult keletre, hogy a pogányoktól visszahódítsa azon szent helyeket, a melyeken a megváltásnak titkai végbementek. És megtörtént, hogy a hadsereg vezérei, férfiak, a kik a háboruskodás véres mesterségét üzték, egy Bouillon Gottfried, egy Tancred, egy Baldouin mezítláb, keserves könyekkel járták körül a szent helyeket s csókjaikkal illették a durva sziklákat, melyekben a szent sir ki volt vésve.

És azután is, valahányszor elfordultak a népek, a nemzetek a felfeszített Jézustól, és a világ örömeibe elmerülve elfeledték a Szívet, mely értük vérzett; valahányszor tomboltak a szenvedélyek és letaposták

mindazt a mi isteni, a mi szent: mindannyiszor megnyiltak az isteni szeretet forrásai és visszavezették ismét az eltévedt embereket az Isten szentélyébe.

És nem rég, a midőn egy jéghideg fuvallat vonult át az emberek feje fölött, nem támasztott-e Isten egy Alacoque-Margitot, egy szent szüzet, a ki égve az isteni szeretettől alkalmat szolgáltatott Jézus szent Szívének bensőbb, behatóbb tiszteletére, azon Szent szívnek, melynek ez intézet fel van ajánlva, melynek védelme alatt Ti is álltok Gyermekeim! hogy lángoljon szívetekben a tiszta szeretet, mely majdan kisérjen benneteket az élet veszélyes utain.

Nem akartam felsorolni mindazon időmozzanatokat, melyekben majdnem kétezer éven át az isteni gondviselés az anyaszentegyházban megújította a szeretetnek az emberi gyarlóság által elfeledett műveit; egyet azonban nem akarok elmulasztani felemlíteni, mert a mai nap ünnepével összeköttetésben áll.

Isten véghetetlen szeretete Jézus keresztháláában nyilvánult legjobban, legfönségesebben. De a kereszt alatt egy másik szív is volt, melyet a fájdalomnak tőre járt át.

Ezen szív is vérzett, ezen szív is a fájdalom keresztjére lett feszítve. Az anya volt az, Mária volt az, ki az Isten egyszülött fiát, saját gyermekét látta kimondhatatlan fájdalmak közt kimulni. Saját vérével táplálta egykor gyermekét, és most e vér, melyet ő adott, az emberi nem megváltása végett kiontatott.

Lehet-e, szabad-e a szenvedő anyát a haldokló gyermektől elválasztani? Lehet-e a szeretet áldozatára gondolni a nélkül, hogy a szerető anyát is szívünkbe ne foglalnók? Lehet-e Jézus Szívét szeretni és azt elfeledni, a ki e szívet egykor vérével táplálta?

Nem! Mi katholikusok Jézust imádjuk, Máriát minden szentek fölött tiszteljük. Tudjuk, hogy Isten Máriát Krisztus Urunk véghetetlen érdemeire való tekintetből minden bűntől menten, még az eredendő bűntől is, fogantatása első pillanatától kezdve, különös kegyelme folytán megőrizte. Tudjuk, hogy mert Jézus Máriát a keresztfa alatt János anyjává tette; ez által a Boldogságos Szűz Mária nekünk is anyánk, kinek közbenjárását isteni Fiánál minden bajainkban kérhetjük.

Igen! Mária a mi anyánk. Ő nekünk az élet tengerén csillagunk, a mely fénylik és eloszlatja előttünk a sötétséget; mely vezet, hogy el ne tévedjünk; mely melegít, hogy szívünk ki ne hüljön.

Oh! Te, kit az élet hullámai hánynak-vetnek, kit a szenvedély tévutakra vezetett, vagy a bánat reménytelenné tett, ne fordítsd el szemeidet ezen égő csillagtól. Jézus rendelte őt anyáddá. Szíve szól Jézus Szívéhez, és a gyermek meghallgatja anyja kérését.

Ha — mint ezt oly szépen elsorolja Szent-Bernát — a kísértések gonosz szelleme környez, ha a bűn járul eléd kecsegtető csábító szavával, nézd e csillagot, hívjad Máriát.

Ha a gőg, a nagyravágyás ösztöne nyugtalanít, és tenmagadba elbizakodva, mint a paradicsomban a kigyó sziszegését, a kevélységet hallod lelkedben megszólalni, hívjad Máriát.

Ha a harag, a bosszúvágy meggondolatlan lépésekre ingerel és elfelednéd a szeretetet, melylyel társad iránt viseltetni tartozol, tekints Máriára.

Ha az elkövetett bűn gondolata nyugtalanít és lelkiismeretedben megzavarva nem

tudsz lelkednek békét, életednek vidám órákat szerezni, emlékezzél Máriára.

Ha érzed, hogy lelkedben az Isten iránti szeretet hűlni kezd, ha a feledékenység altató keze szívedre nehezűl, ha elhalványúl az élénk kép, melyet az isteni Mester szívedbe vésett, emlékezzél Máriára.

Minden veszedelemben, minden szorongattatásban, minden kétes esetben, ha az egész világtól elhagyatottnak érzed magadat, siess Máriához.

Legyen Mária a példánykép! Őt követve nem fogsz eltévedni, Őt kérve nem fogsz kétségbe esni, Ő tőle támogatva nem fogsz elesni, az Ő védelme alatt nem fogsz félni, az Ő vezetése mellett nem fogsz elfáradni. Ha Ő szeret, el fogsz jutni Jézus szent Szívéhez és itt fel fogod találni lelked, szíved nyugalmát. Amen.

IMMACULATA.

A BUDAPESTI «SACRÉE COEUR»-INTÉZET TEMPLOMÁBAN,
A SZEPLŐTLEN FOGANTATÁS ÜNNEPÉN 1895.

«És szeplő nincs tebenned.»
Énekek-éneke IV. 7.

Istennek örök terve volt, hogy a bűnbe esett emberi nemet saját Fia által meg fogja váltani. Egy tiszta nő, ki az erények teljével ékeskedett, egy kegyelemmel teljes szűz volt kiválasztva arra, hogy megadja a földnek azt, a kit Isten az emberiségnek a paradicsomi bűn elkövetése után megigért; a ki közvetitő kapocs legyen ég és föld között.

Igen! tisztának és szentnek kellett lenni annak, a ki az Isten igérete szerint össze fogja tiporni a bűnre csábító kigyó fejét; szentnek kellett lennie annak, ki hivatva volt arra, hogy szívének vérével táplálja azt, ki a bűn uralmát lerombolni, és Ádám gyermekeinek az isteni kegyelmet vissza fogja adni. *«Ha a bűnről van szó* — mondja

Szent-Ágoston — *akkor a Boldogságos Szüzet nem szabad belefoglalni.*» «*Semmi kétség,* — mondja Szent-Jeromos — *hogy az Urnak anyja ment volt minden bűntől, mert az ő lelke elválaszthatatlan volt fiának lelkétől, a kinek pedig a bűnhöz semmi köze nem volt.*» — «*Óh Mária!* — kiált fel Syr Efrém — *te tiszta, szeplőtelen és teljesen megszentelt voltál, még mielőtt teremtve lettél volna a világ kezdetétől fogva.*»

Ez a mai ünnepnek jelentősége.

*

Ha végig olvassuk a szentirásban azon jóslatokat, melyek a Megváltóról szólanak, mindig az anya rendkívüli szentségének hangsúlyozásával fogunk találkozni. Róla mondatik, hogy fiával együtt le fogja győzni a poklot, a mennyországot megnyitni, a földet Istennel kiengesztelni. Az énekek-éneke őt szeplőtelennek, teljesen tisztának mondja, fényesnek, mint a nap, szépnek mint a hold. Soha sem volt ő a bűnnek rabja, egy perczig sem érezte annak súlyát. Bűn nélkül fogantatott, bűn nélkül élt, és megdicsőülve a mennyekbe vétetett föl.

Ez a mi hitünk. Ez volt hite a keresztény őskornak, mióta a katholikus anyaszentegy-

ház fenáll. Ez volt hite a keleti, ez a nyugoti egyháznak, és napjainkban a katholikus hivek annál inkább ragaszkodnak ez ősi hithez, mennél inkább megtámadtatik az a kereszténység ellenségeitől, mentől inkább sülyed az erkölcsi tisztaság érzéke.

Valahányszor ezen kérdés az egyházi zsinatokon felvettetett, az ott egybegyült főpásztorok, a papokkal és hivekkel egy szívvel, egy lélekkel kimondották, hogy a Boldogságos Szüz Anya Mária, Megváltónk Krisztus Urunk érdemeire való tekintetből soha az eredendő bűnnek alávetve nem volt, hanem meg volt tőle óva és azért rendkívüli módon is lett megváltva.

Hozzájárult ehhez, hogy midőn a trienti egyetemes zsinat hitczikkelyként kimondotta: hogy minden ember az eredendő bűn részese, hivatkozván az ősegyházban folyton élő hagyományra, kijelentette: hogy nincsen szándékában ezen nagy terjedelmű határozatába belefoglalni a boldogságos és szeplőtlen szüzet, az Isten anyját Máriát.

A midőn tehát IX. Pius pápa 1854-ben a Boldogságos Szüznek szeplőtelen fogantatását számos püspök jelenlétében ünnepélyesen kimondotta, nem új dolgot mondott ki,

hanem csak ünnepélyes kifejezést adott azon hitnek, mely a kereszténységben mindig élt. Családokról családokra, nemzedékekről nemzedékekre szállt ez. Országok vetekedtek ezen dicsőségért. Egyetemek, tudósok gyülekezetei, ájtatos egyletek vették fel jelvényül és ma is a katholikus embert ezen hit is választja el más keresztény nevet viselő felekezetektől.

*

A hajós, midőn a megmérhetetlen tengeren ég és víz közt lebeg, nehány szál törékeny deszkára bizván sorsát, fel-feltekint a csillagos égre. Keresi az éjszaki csillagot és szívének kimondhatatlan vágyával visszaszáll elhagyott édes hazája rónáira, elmereng elhagyott szülői vagy családja házának emlékén. Édes neki ezen merengés, mert hisz azok, a kiket elhagyott, azok is látják ugyanazon csillagokat, ugyanazon éjszaki csillagot, mint ő; tekinteteik azoknak visszfényében találkozhatnak. De ha egyszer a hajó áthalad az egyenlítőn, és ha az éjszaki csillag a hajós tekintete elől eltünik, szíve elszorúl. Heteken át úszik a nagy tengeren, és csak most, most midőn az éjszaki csillag eltünt, tetszik neki úgy, mintha hazáját csak most

hagyná el, mintha csak most veszítette volna el azokat, kiket oly nagyon szeretett.

A katholikus léleknek is van az élet tengerén egy csillaga. Szendén világít az. Nem a sötét éjben, hanem a napot megelőzőleg fénylik. «*Stella matutina.*» Előbb Mária, a csillag, azután Jézus, a nap. Előbb a hajnal csillaga, azután a nap. És a katholikus lélekben ezen egymásután mélyen be van vésve. Máriához fordúl, hogy általa Jézushoz jusson, az anya szívét igyekszik megnyerni, hogy Jézus szent Szívéhez férhessen. Valamint a keleti bölcseket a csillag vezette, hogy feltalálhassák az újszülött Jézust: úgy Máriára, a hajnali csillagra tekint a katholikus, hogy őt Jézushoz vezesse.

Évának számkivetett gyermekei elvesztett hazájukat keresik. Ezt a földön nem találhatják, a lélek hazája az ég. Túl, túl, az élet tengerén messze ott dereng az élet hajnala, és az embernek nincsen sajkája, mely őt oda elvigye; de ott fénylik a földi utas számára a csillag, mely lelkének, gondolatainak, érzelmeinek, vágyainak megmutatja az örök hazát. «*Jesum, benedictum . . . . nobis post hoc exilium ostende.*» «*Az áldott . . . Jézust nekünk e számkivetés után mutasd meg.*» Igy imád-

kozunk, midőn a vezércsillaghoz, Máriához fohászkodunk. Elhagyatottságunkban anyát, fájdalmainkban vigasztalót, keserüségünkben enyhet, lelki bajainkban orvost Máriában keresünk!

Igen, Mária által Istenhez!

Mária által Istenhez! A szüz anya által az ő isteni Fiához! Ez a hite a katholikusnak, midőn nehéz földi pályáján Máriához folyamodik. Imádja? — Nem! — Csak Istent szabad imádni. De imádkozik, kér, könyörög, hogy Mária legyen szószólója Istennél, hogy a mi a bűnös ember imáiban fogyatékos, anyai szeretetével pótolja; hogy a mi az érdemekben szegény embernél hiányos, azt «kegyelemmel teljes» közvetítésével kiegészítse; hogy az elhagyatottságában, tehetetlenségében vigasz nélkül álló embert hatalmas közbenjárásának reményével biztassa és az elcsüggedéstől megóvja.

Csak az, a ki maga is szenvedett, tudja másnak szenvedéseit megérteni, a ki maga is sirt, csak az tudja mily keserűek a könyek. Mária pedig szenvedett, egyetlen Fiát a keresztfán iszonyú kinok között látta kimulni; azt, a kit szívének vérével táplált, gonosztevők módjára látta elvérezni; azt, a

ki életét, reményét, mindenét képezte, tőle elragadtatni látta; tehetetlenűl, elhagyatva, megsemmisítve volt kénytelen nézni, mint roskad össze mindaz, a mi anyai szívének — ha szabad e kifejezéssel élni — bálványa volt.

A katholikus lélek tudja, hogy a szenvedésekben megtisztult szív nem lehet kemény, nem lehet könyörtelen, és azért bizalommal fordúl a könyörületességnek anyjához, életét kérvén annak közvetítésével, a ki az Isten fiának adott életet. Máriához fordul és áhitattal üdvözli őt, mint legédesebb reményeinek zálogát.

*

Ha volt idő, a midőn a gondolkozásmódnak, az érzelmeknek nemességére és az erkölcsi életnek tisztaságára súlyt kell fektetni, akkor ez ma kiáltó szükség.

Óh! mily jó Önöknek ide bent e szent falak között, mily édes itt ez áldott házban lenni Jézus szent Szívének oltalma, a Szüz Anyának védő szárnyai alatt; mily megnyugtató, hogy itt az Isten szelleme és a szerető szűz anya melege környezi Önöket. Csend ülte magányukban alig van visszhangja a kábító világi életnek, annak hullámai itt megtörnek, moraja e falaknál elhal. — Ellenben

mennyi veszély fenyegeti, mennyi küzdelem várja künn a világ zajában a tapasztalatlan lelkeket!

Megromlott a légkör, a melyben oda künn mozgunk, a szellemi és erkölcsi táplálék, melyet a világ nyújt, meg van hamisítva; a szépnek, az igaznak, a nemesnek fogalmai el vannak torzítva, a csábító kigyó, mely az első emberpár fülébe sziszegte: «*Olyanok lesztek, mint az istenek*»,* ma is utainkon lappang, felhasználja a tudományt a gőgös nevelésre, a szépséget a hiúság csábításaira, a gazdagságot a szeszélyes vágyak kielégítésére; minden lépés rejtett tövisek közt történik, melyek a gyengéd lelket megsebezhetik.

Mily édes ily körülmények közt a hivő léleknek azon gondolat, hogy az Isten keze ma sem rövidült meg, hanem az őrangyalok királynéját adta mellénk, a ki mint a lelki élet tisztaságának eszményképe — «Immaculata!» — int, tanít, tanácsol, kész levén minden perczben a tisztátalan sugalmaknak fejét széttiprani.

És ez nekünk nagy vigasztalás, tán leg-

* Móz. I. K. III. 5.

édesebb reményünk. Vagy ki az, a ki e küzdelemben önerejére támaszkodva diadalmaskodhatik? Ki az, a ki a világ szenyje közt járván, tisztán tarthatja magát a bűn érintésétől? Ki őrizheti meg magát akkor, midőn a csábítás oly kecsegtető színben hivogat?

«*Immaculata!*» kiált fel az anyaszentegyház, és oda mutat a fénylő csillagra, a melyben nincsen szeny, nincsen folt. «*Immaculata!*» A ki maga bűn nélkül lévén, mégis szenvedett, a ki ismeri küzdelmeinket, ismeri szenvedéseinket, a ki ismeri gyöngeségünket, ismeri nyomorúlt voltunkat, — és kész segíteni!

Oda forduljunk tehát imáinkban, oda irányozzuk minden reményünket, őt karoljuk át tiszta szeretetünkkel. Hallatlan dolog, hogy valaki, a ki az ő védelmét, az ő segítségét, az ő közbenjárását kérte, el lett volna hagyatva. Ezen bizalomtól lelkesítve forduljunk a szüzek szüzéhez, az anyához, hogy az örök Igének anyja ne vesse meg kérésünket, hanem hallgassa meg kegyesen. És legyünk meggyőződve, meg fog hallgatni. Amen!

SZENT-LÁSZLÓ ÖRÖKSÉGE.

A VÁRADI SZÉKESEGYHÁZBAN,
SZENT-LÁSZLÓ MAGYAR KIRÁLY SZENTTÉ AVATTATÁSA
HÉTSZÁZADOS ÜNNEPÉN 1892.

«A miket hallottunk és értettünk és atyáink beszéllettek, nekünk nincsenek eltitkolva azok fiaitól a következő nemzedékben... hogy tudja a következő nemzedék, (a fiak, kik születnek és felnőnek és elbeszélik fiaiknak,) hogy az Istenben helyezzék reménységöket és el ne feledjék az Isten jótéteményeit és keressék az Ő parancsait.»

LXXVII. Zsolt. 3, 4, 6, 7.

Fényben ragyog ma Szent-László király dicsőült alakja Magyarország egén és mi benső kegyelettel, vallásos lelkesedéssel tekintünk fel hozzá, — mert ő benne katholikus anyaszentegyházunk *dicső szentjét*, nemzetünknek *nagy királyát*, a váradi püspökségnek és káptalannak, valamint Nagyvárad városának *kegyes alapítóját és jóltevőjét tiszteljük.*

Honnan vegyem a szavakat, melyek képesek legyenek tolmácsolni azon érzelmeket, melyek ma bennünket lelkesítenek? Honnan a tehetséget rajzolni, azt, a mi minden magyarnak lelkében, meggyőződésében, egész valójában él, midőn átfutván lételének 800 éveit, áldólag és hálásan emeli fel Isteneihez kezeit, hogy *annyi viszontag-*

ság, annyi szenvedés után még ma is él Szent-László nemzete, még áll Szent-László magyar országa, még ott fénylik dicső utódjának, Magyarország legnemesebb királyának fején Szent-István szent koronája.

Oh! ha tudnám kezembe venni önöknek, kik ma engem hallgatnak — sziveit! Oh! ha magammal tudnám ragadni oda *Munkácsnak* magaslatára és megmutatni az alatta elterülő rónát, melyet kedves hazánknak, szép Magyarországnak nevezünk — és *felidézni a multnak annyi emlékeit,* kezdve a honfoglalástól le a mai napig, és ezek mindegyikében feltüntetni az Isten szent kezét, mely vezette, oltalmazta, büntette, de fentartotta és megáldotta nemzetünket!

Mint ködképek vonulnak lelki szemeink előtt el a *dicső szentek,* a *nagy királyok, a hős leventék és hadvezérek;* — el a *bölcs ősök, a rendíthetetlen hazafiak, a körültekintő államférfiak,* — el az *egyháznagyok;* a vallásosság és hazafiság ezen buzgó apostolai, — el a *tudománynak tündöklő csillagai,* — és a mit így lelki szemeink látnak, azt ma szivünk melegével átöleljük. — Véreink dicsősége sugárzik át hozzánk. — A kegyelet arany szálai kötik ma össze a multat a je-

lennel és a mit a multnak ezen árnyai titokteljesen suttognak — az lelkünkben ma visszhangra talál.

De talál-e visszhangra?!

A *vallásosság*, mely nemzeti alakulásunknak alapköve volt; az *államférfiúi bölcseség*, mely annyi szikla közt átvezette államunknak sokszor roncsolt hajóját és fentartotta a nemzetet; az *egyetértés*, mely fejlődésünknek — többet mondok — fennállásunknak legnagyobb titka — mindezek állanak-e ma azon a magaslaton, hogy magunkról azt mondhassuk: *a nagy ősöknek méltó utódjai vagyunk?*

Azon *tulajdonságok*, melyek Szent-Lászlót nemzetének szemeiben oly nagygyá tették, azon *magasztos eszmék*, melyeknek valósítására a szent király egész kormányzása alatt törekedett, azon *erények*, melyek őt anyaszentegyházának szemeiben oly kedvessé tették; azon *erkölcsi tökély*, melyet minden magyarban meghonosítani igyekezett, úgy hogy a keresztény magyarnak nevét büszkén viselje, — vajjon ezen erények, ezen tulajdonságok ma is képezik-e a magyarnak erényét, tulajdonságait és büszkeségét?

Jelen és mult!

Szabad-e e kettő közt összehasonlítást tennem *ma*, midőn csak az örömnek van jogosultsága? Szabad-e a mai kor rovására a multat dicsőíteni, vagy a multnak tévedéseit leleplezni és a mai kor előnyeit magasztalni? Szent-István és Szent-László korát a *mély vallásosság* jellemezte. — A *kereszténység magasztos elvei* átszellemítették az összes európai államok intézményeit, szintúgy mint a családi élet szentélyét. *Ez alapon nyugodott a társadalom, ez alapon épültek fel az államok, a művelődés*, a melylyel ma dicsekszünk, ebből indult ki.

Szent-István is ezen iránynak hódolt, a midőn nemzetét a kereszténységre térítette és *Szent-László* őse nyomdokán haladt, a midőn bölcs törvények és kormányzása által *magyar népének jövőjét, a mai letett alapon megerősítvén, biztosította.*

Tehát: *magyar állam keresztény alapon*; ez volt *vezéreszméje* a két nagy királynak, midőn Magyarországot megalapították, ez volt Szent-László *vezérgondolata* nemzetének kormányzásában és az eszme, a gondolat gyökeret vert a nemzet lelkében, ennek uralma alatt élt és fejlődött, *ez teremtette a vallásosságnak és hazafiságnak, az*

egyházi és állami életnek azon átszövődését, melynek Isten után köszönjük fenmaradásunkat.

Ez Szent-László drága öröksége, melyet nemzetének hagyott, őseink ezt féltékenyen őrizték, megőrizték az alapot, a melyen az ország felépült.

Szabad-e nekünk az unokáknak e féltékenyen őrzött kincset veszélyeztetnünk? Szabad-e letérni az alapról, melyet nyolcz század oly szilárdnak bizonyított?

Legyen nekem ma e nagy napon megengedve e gondolatoknak néhány perczet szentelnem.

I.

Szent-László királyt nemzete «*kegyesnek*» nevezte, mert gondolkodásában, érzelmeiben, tetteiben még akkor is, a midőn büntetni kényszerűlt, mindenben a «*kegyesség*» volt főjellemvonása. A *szeretetnek vallása egész valóján átömlött.* — *Keresztény fejedelem volt,* a szó legnemesebb értelmében és azért is népe őt a rajongásig szerette. — «*Gazdag volt szeretetben*» — mondja róla a legenda, — «*bővelkedő a türelemben, vidám a kegyességben, ápolója az igazságnak, pár-*

tolója a szemérmetességnek, gyámolója az elnyomottaknak, kegyes atyja az árváknak és szűkölködőknek. Az isteni kegyelem őt a természeti adományokban is felül emelte az emberek közönséges értékén. — Ő ugyanis kézre erős, tekintetre kellemes vala: egész külsején oroszláni erő és méltóság ömlött el, termetre oly magas volt, hogy vállaitól fogva kilátszott valamennyi közül; az isteni adományok teljessége már külső tekintetre is koronára termettnek hirdette őt.» * — Továbbá «*előre látó, gondos a tanácsban, igazságos az itéletben, szelid a fenyítésben, a törvényszékeken nem annyira itélni, mint megitéltetni félt, és magát még inkább érezte sujtatni az itélet által, mint azokat, kiket megitélt, miért is az igazság szigorát az irgalom szelidségével mérsékelvén, olyannak mutatta magát alattvalói iránt, hogy ezek inkább szeretnék őt, mint rettegnének tőle.*»**

Ezen erkölcsi nagyságával egy szinvonalon állott nemzete iránti szeretete. *Minden ízében magyar volt. — Nemzetének egysége a hitben, függetlensége az államéletben, nagy-*

* Acta Sanctorum, Mense Jun. Endlichernél 237, Horváth 319.

** Horváth 329.

sága és dicsősége a keresztény és polgári erényekben — ezek voltak államférfiúi eszményei. — Megmutatta és ebben mindenha mint utánzandó példánykép szolgál, *hogy miképen lehet a hazát szeretni, de egyúttal egyházához is hűnek lenni,* hogy mily magas szinvonalra emelkedhetik a hazafiság, ha azt a keresztény eszmék átszellemítik.

Szent-István *megalapította* Magyarországot, megalapította az által, hogy a *keresztény culturának megnyitotta* országát, mit ha nem teszen, a magyar nemzet csakhamar az azt körülözönlő népek tömkelegében elmerült volna. — A mit Szent-István befejezetlenül hagyott, a mit a még mindig kísértő pogányság veszélyeztetett, a mit a belviszályok megszilárdítani nem engedtek, *azt László a szent, a bölcs, a korának magaslatán álló államférfi befejezte. — A kereszténység nemzetközi jellegétől nem félt,* mert ismerte a magyart. — Tudta azt, hogy az minden magasztosra, minden nemesre fogékony; tudta, hogy szellemi képessége, erkölcsi tulajdonságai, kedélyéletének ritka bensősége maradandó helyet biztosít neki a culturnemzetek közt; de azt is tudta, hogy az nem vetkőzhetik ki eredeti jelleméből. —

Meg volt győződve arról, hogy a kereszténység *elvei örök alapon nyugszanak* és hogy azon nemzet, azon államintézmények, melyek ezen örök elvekkel azonosítják magokat, egyúttal azok elenyészhetetlen természetének mintegy részeseivé lesznek; úgy tudta másrészről, hogy *a magyarnak hazafiúi szeretete azon geniusz*, mely azt *magyarrá teszi*, oly mélyen be vannak *annak lelkében gyökerezve*, hogy azt onnan kiszakítani nem lehet, hogy tehát befogadhatja a keresztény vallást, tagja lehet a közönséges anyaszentegyháznak a nélkül, hogy egy perczig is megszünnék magyar lenni.

Szent-László királynak egy hatalmas kortársa volt *VII. Gergely pápában*. Egyenlő magasztos jellem, egyenlő szilárdság, egyenlő mély buzgalom a vallás iránt, egyenlő kötelességérzet tüntette ki e két férfit. — Az egyik anyaszentegyházát *szilárdította meg azon a sziklán*, melyen Szent-Péter trónja áll; a másik *nemzetét szilárdította meg* azon alapon, a melyre azt Szent-István állította. — *A szikla áll, a magyar nemzet még él.*

Él a nemzet *a)* mert szilárd alapra volt fektetve államélete; *b)* mert nyolcz százados életében ez alapról le nem tért, mert alkot-

mányában, törvényhozói működésében, igazságszolgáltatásában, intézményeiben, kormányzatában, tanodáiban, családi életében, a kereszténység nagy elvei szolgáltak vezérfonalul. — Szent-István koronáját szentnek nevezte a magyar és mint legdrágább kincsét őrizte mindig, őrzi ma is; *királyának személyét* érinthetetlennek és szentnek tekintette mindig, tekinti ma is; uralkodójában nemcsak az államfönségnek megtestesülését látta, hanem az egyház által fölkent Isten szolgáját is, *ki a feszületre Isten szabad ege alatt tett esküjénél fogva hivatott őre volt alkotmányának, törvényeinek és szabadságának.*

Igy olvadt egybe a magyarban a kereszténység a nemzet jellemével, mint egynek tünt fel abban, ki a kereszténység diadalát Magyarországban befejezte. Szent-László a szó legnemesebb értelmében *első magyar ember* volt, benne a nemzet saját ideálját látta, benne visszasugárzottak mindazon erények, melyek iránt a magyar lelkesedik: *a daliás méltóság, a lovagiasság, a hősiesség, a büszkeség,* de e mellett *az engedékenység,* a *békülékenység,* a *kegyesség,* a *szeretet* és a *mély vallásosság.*

Egyházának hű fia volt, de méltóságtel-

jesen meg tudta védeni koronájának és nemzetének jogait. VII. Gergely benne magához méltó jellemet találván, tisztelte; Európa fejedelmei pedig nagysága előtt meghajolván, őt közakarattal a keresztesek fővezérévé kérték fel.

*«1083-ban ünnepet ült a magyar nemzet. — VII. Gergely pápa Istvánt a magyarok első királyát és Imre fiát a szentek sorába iktatta. — Hamvaik felvételét Szent-László az egyházi és világi urak jelenlétében augusztus huszadikán fényes szertartással készült megülni . . . A testek fölvételénél Szent-István jobb keze, melylyel életében népére annyi áldást hintett, hamvai közt épségben találtatott és maiglan tiszteletben tartott első ereklyéjévé lőn a magyar kereszténységnek. — Szent-László utóbb a szent kéz őrizetére a róla nevezett szent-jobbi apátságot alapította.»**

Hogy mily mélyen és mily rajongással szerette őt nemzete, mutatja az, a mi a világtörténelemben mint egyedüli tény áll, hogy halála után három évig gyászolta, mint az egyháznak imakönyve mondja, szőrzsákba öltözött; megszünt minden zene, szüneteltek a mulatságok.

* Horváth 323.

II.

Ma, midőn László király szentté avattatásának hét százados emlékét üljük, ma, midőn a szent földön állunk, melyben hamvai nyugszanak, lehetetlen, hogy *a mult mint egy nagy kérdőjel ne álljon előttünk,* és számon ne kérje tőlünk Szent-László örökségét, számon ne kérje nemzetünknek ősi erényeit, ősi hagyományait.

Igaz, *hogy királya iránti tántoríthatatlan hűség, hazája iránti rendületlen szeretet és vallásosság* ma is kimagasló tulajdonai a *magyar népnek.* — Ezeket eddig nem semmisítette meg a magyar nép szivében sem a mai kornak mindent egyenlősíteni kivánó törekvése, sem a *cosmopoliticus* irány, mely az eszmék hatalmával lerontani igyekszik a sorompókat, melyek nemzetet nemzettől elválasztanak és ezáltal megöli a hazaszeretetet is; — sem végre azon *szellemi áramlat,* mely a lelkekből kiirtani akarja az ősi hitet és ezzel megrendíteni az alapot, melyen Szent-László szeretett Magyarországát megszilárdította.

A *jóságos Isten* eddig megőrizte népünket

e csapástól és minden magyarban, a ki hazáját, nemzetét őszintén szereti, él a hit, él az óhaj, hogy *ez ne is történjék.*

De lehetetlen szemet hunynunk azon aggasztó törekvés előtt, *mely a modern művelődés czímén* lerontani igyekszik azt, a mi őseink szemeiben tiszteletreméltó és szent volt; *mely kicsinyelvén őseink szerzeményét,* ideális buzgalommal futkos az újabb kor vívmányai után és elveszti lábai alól azon talapzatot, melyre Isten helyezte a nemzetet, mely szakítván a *multtal, annak intő szózatát* nem akarja hallani.

Pedig egy nemzet sem hagyhatja el büntetlenül az alapot, a melyen annak államélete századokon át nyugodott, — mert ezen alap életének létfeltételét képezi. — Ezen alap nem elv, *nem politikai muló alkotás, hanem a nemzet géniuszának megtestesülése,* mely akkor nyilvánult leghatalmasabban, a mikor a nemzet szellemi és erkölcsi jellege mint egy gyúpontban egyesülvén, bár ösztönszerűleg is megteremtette őserejének érzetében az alapot, a melyen államéletét felépíteni és fejleszteni kivánta.

Az alap, melyen állunk, közel ezeréves. Keressünk-e más alapot ma, a melyen fenn-

állásunkat, fejlődésünket, jövőnket újabb ezer évre biztosíthassuk? ma, midőn az eszmék *anarchiájában* nincsen egy sem, mely tartósságot igérne?

Ne csalódjunk!

Ma, midőn emberi kezek oly kitartással, annyi gyűlölettel elemeire akarják bontani az egész társadalmat, ma a nemzetek csak égre irányzott tekintettel haladhatnak nyugodtan előre.

A kereszténység egy isteni erő, ez tartotta meg csodálatosan nemzetünket. Ezt nem szabad felednünk, ha pedig lenne idő, a melyben ezt elfelejtenők, ha lenne idő, a melyben ezt elvesztenők, a veszteségnek óriási ára tán mi magunk leszünk.

Őseink bölcsesége annyi viszontagságok között is meg tudta óvni nemzetünket a széthullástól; a pártviszályok nem tudták megdönteni az alapot, bárha sokszor a nemzetet az örvény szélére sodorták; a tőke, melyet őseink gyűjtöttek, századokon át táplálékul szolgált az egymást felváltó nemzedékeknek; — kisebbek akarunk-e lenni őseinknél? magyar magyar ellen fog-e állani, hogy darabokra törje az alapot, melyen őt az isteni gondviselés fentartotta? mi le-

szünk-e azok, a kik elpazaroljuk a nemzeti tőkét, melyet annyi század, akár a vallásosságban, akár a hazaszeretetben gyűjtött?

A magyar nép soha sem lesz vallástalan, nem tud az lenni, mert ez ellenkezik egész valójával. Hazaszeretetében is a megszentelő mozzanat a vallás.

Vallásos lelkületének egész teljével, hitének egész melegével öleli át szeretett hazáját; ha vallását elvesztené, hazáját sem tudná szeretni.

A kereszténység hozta meg neki a czivilisatiót, a kereszténységnek véghatárán ő állott őrt, hogy a barbárok és ozmanok ne rontsák le azt, hazáját védvén, a kereszténységnek is véráldozatot hozott. A mely családnak pedig szentje, vagy vértanuja van, annak nem szabad őseit feledni. Őseink, mint a kereszténységnek felfegyverkezett apostolai a félhold ellenében a kereszt jelvénye alatt védték a trón fényét, védték hazájuk szent földét.

Pápák, királyok, a nemzetnek hősei a keresztény hadakkal egyesülve vívták vissza nemzetünk szabadságát, nem egyszer újra felépítették a magyar hazát, visszaszerezték Szent-László örökségét.

A történelem ezt érczbetűkkel jegyezte fel; az utókornak pedig nem szabad ezt elfeledni. És a mi egész magyar hazánkra áll, az Nagyváradra örökké emlékezetes marad. E város is XII. Incze pápának pénzsegélye és Lipót király hadának vitézsége folytán hódíttatott vissza a töröktől. Urnapján tűzték ki a törökök a fehér zászlót; Rómában e hír a város kivilágításával lett megünnepelve, és a mely kéz segélyt nyujtott e felszabadításra, az bőven áldozott a város és a vár ujraépítésére is.

Itt, a hol dicső királyunk hamvai pihennek, itt pihennek a hősök is, kik kétszáz év előtt szabaddá tették Nagyváradot, édes szeretett városunkat, és ha egy a XIV. századból származó szent ének Szent-Lászlóról énekli:

Körülfekszenek téged császárok, püspökök, királyok és jobbágy urak, — ugy mi is ma mondjuk:

Lábaidnál, ó nagy király, nyugszanak, kik szent imádban bizván, szabadságunkért, városunkért életüket áldozták.

A katholikus anyaszentegyház, mely híveit ma Szent-László sírja köré gyűjti, hű nyolcz százados vándortársa volt nemzetünknek

békében és viharban, örömben és szomorúságban. De a midőn a nagy király sírján imádkozik, oda mutat a nemzet nyolcz százados életére, melyet rég megtört volna a *természet törvénye*, mely az erősebbnek jogosultságát hirdeti, ha csak azt az isteni gondviselés erős karja fenn nem tartja.

Egy magasabb vezető kéz megfogja a *nemzetet ezután is a mérséklet, az eszélyesség, a bölcseség azon határaiban és alapján tartani*, melyet multja kijelölt. Leend a nemzetben *annyi vallásosság, annyi erkölcsi erő*, hogy multját meg nem tagadván, önfentartását *azon erőben fogja keresni, melynek lételét köszöni*, és Szent-Lászlónak örökségét tovább fejlesztvén, Isten, király és haza jelvények alatt Jézus oltalma és a magyarok Nagyasszonyának pártfogása mellett boldogabb jövőjét biztosítani. Amen.

A SZENTEK EGYESSÉGE.

A SZATMÁRI SZÉKESEGYHÁZBAN HALOTTAK ESTÉJÉN 1879.

«Én vagyok a feltámadás és az élet; a ki énbennem hiszen, ha szintén meghal is, élni fog.»

JÁN. XI. 25.

A közmondás, a mely azt tartja, hogy a holtakról vagy semmit, vagy csak jót kell mondani, az emberi szív mélyéből van véve. Fájdalmasan hat reánk a káromlás, melylyel a rossz nyelvek kedves halottjainkat illetik s megbotránkozik minden jobb érzésű, midőn valaki a halotti lepelt, mely a letünt életet fedi, kiméletlenül föllebbenti. A halott mellett mindenki érzi, hogy ember! S soha az emberi szív nem hajlandóbb az engedékenységre s a gyarlóságok kimentésére, mint a koporsónál. A nő, ki egy durva férj oldala mellett tán hosszú kínteljes életet élt, megtörve áll a ravatal előtt s mintha a halál a kibékülés olajágával szállott volna le, nem átkozza a multat; az érzés nemessége túlemeli őt a szenvedések

emlékén, s az erények bármily csekélyeknek látszottak is az életben, szebb szinben, mintegy megnagyobbodva lépnek kiengesztelődött lelke elé. Vagy hányszor megtörténik, hogy a becsületnek túlzott, mondhatni beteges felfogása miatt, vagy tán egy valódi sértés miatt a szenvedélyesség párbajra kél, hogy a halálos sérelmet halállal bosszulja meg? Sem a törvények szigora, sem a vallás kárhoztató szava, sem az anyának, sem a gyöngéd nőnek rimánkodásai, sem a józan s komoly férfiak intő szava nem képesek a felkorbácsolt szenvedélyeket lehűteni. A felfegyverkezett bosszú elkeseredetten küzd s midőn az egyik ellenfél leterítve a halállal viaskodik, a midőn a sötét túlvilág kapui megnyilnak, megdöbben maga a győző ellenfél is, mintegy varázsütésre kijózanodik, s a nemesen érző lélek a szenvedélyesség nyomása alól felszabadúlván, bánattal telik el.

Valóban a halál rettenetes tényező az ember életében. Mint áldozat a legmagasztosabb, mint bűntetés a legborzasztóbb, mint elkerülhetetlen emberi sors a legfélelmetesebb. S mindez tán azért, mert eloltja az életét, melyhez az ember minden körül-

mények közt szivósan ragaszkodik? Nem! hanem mert egy nagy kérdés elé állítja az embert, melyre sem a tudomány, sem a természet feleletet nem adhat. Meghalni, igen! s azután? Ez kínos kérdés, mely mindenkit nyugtalanít, vagy legalább gondolkodóba ejt. Óh! ne mondja senki nekem, hogy vannak fenkölt lelkek, kik e kérdésen már túl vannak. Sok ember van, a ki önmagának hazudik, a jövő perczben egy halk szózat megmondja neki, hogy hazudik, s a kétkedés, a töprengés tovább foly. Hátha még sincs vége mindennek a halállal? Ez azon bizonytalanság, mely mindig sarkában van az embernek.

A halál órája oly ünnepélyes, mondhatni oly szent pillanat, mely a körülállókat akarva nem akarva a vallásra utalja. Bocsánat, kiengesztelődés, bánat, szeretet s mindazon nemes érzelmek, melyeket csak a vallás ébreszt, ápol s erősít, kötik le a lelket. A pillanat nagyszerűsége mellett oly nyomorultaknak tünnek fel az emberi okoskodások, a halálos ágy mellett oly törpe az a nagy tudós, a halállal szemben oly kicsiny az emberi nagyság, s hozzá teszem, az állati ösztönök, melyek a földhöz lán-

czolják az embert, oly annyira háttérbe szorulnak, hogy csak egy gondolat uralkodik mindenek fölött: a halhatatlanság. Elnémul itt a frivolitás, meginog itt a hitetlenség s ónsulyként nehezedik a lélekre a rettenetes ismeretlen!

S valjon az emberi szívnek, az emberi jobb érzésnek, a nemesebb gondolatoknak eme nyilvánulása, azon titkos sugalmak, azon száz meg száz finom szál, a melyek az embert az égfelé vonzzák, kevesebb súlylyal birnak a gondolkozó előtt, mint azon merev találmányok s okoskodások, melyekkel az eltévedt ész oly kopár sivataggá teszi az életet?

Nem! a halállal szemben érzi az ember, hogy ember, kit földi természete a földhöz kapcsol, de kit nemesebb gerjedelmei, magasabb rendeltetése az égbe hívnak. Hiába minden erőlködés! A tagadás mindig csak nehány eltévedt szellemnek lesz szomorú kiváltsága, az emberi nem óriási többsége mindig hinni fog a halhatatlanságban.

S ime azért szeretjük mi keresztény katholikusok oly annyira anyaszentegyházunkat. Isten és halhatatlanság! e két gondolatot nem lehet kiirtani az emberi szív-

ből, ezt tudja az anyaszentegyház; de tudja azt is, hogy életszükség reánk nézve embertársainkat e földön szeretni. Tudja, hogy a szeretet a felhőkön túl is felkeresi övéit; tudja, hogy a szenvedő szív nem képes elhinni, hogy a hullából véglegesen eltűnt volna a lélek; ez vonzza őt a magányos sirhoz; tudja, hogy a «viszontlátás ott» oly gondolat, melytől a szív elválni nem akar; tudja, hogy a halhatatlanság gondolata üres szó, ha nincsen szellemi kötelék, mely a meghaltakat az élőkhöz csatolja; s mivel az anyaszentegyház ezt tudja, az égre irányozza ma gyermekeinek lelkét, szívét; odavezeti a keresztény erény példányképeihez, a dicsőült szentekhez, lelke elé állítja a szenvedőket, kik emberi gyarlóságaikért bűnhődnek, hogy méltók lehessenek Istenökkel egyesülhetni, utánzásra buzdítja az elsőknél, imádságra az utóbbiaknál, s így ünnepli az apostoli hitvallás azon ágazatát, mely *«a szenteknek egyességé»*-ről szól, s a melyről kedves hallgatóim szíves figyelmének kikérése mellett ma, ez órában röviden szólani óhajtok.

I.

Seneca bölcs mondásai közt van egy, mely így szól: «*Ha azon feltétel alatt adatnék nekem a bölcseség, hogy azt zárva tartsam és ne hirdessem, visszautasítanám; mert,* úgy mond, *semmi jónak birtoka társ nélkül nem kedves.*»

A bölcs nem egy oly igazságot mond-e evvel, melyet mindnyájan érezünk? Tudjuk mindnyájan tapasztalásból, hogy a megosztott fájdalom fél fájdalom, a megosztott öröm kétszeres öröm; a magányos élet rideg és sokszor elviselhetetlen teher lesz; az egyes tömlöczbe zárt emberek megőrülnek; az elhagyatottság szerencsétlenségnek mondatik. Ellenben mily megragadó minden emberi viszony, a melyet a szeretet teremt! Mily tiszteletre méltó s mily boldog a család, a hol az atya gondoskodásával átöleli annak minden tagját; a hol az anya elül megy az áldozathozatalban, melyet a szeretet sugal; a gyermek pedig engedelmes odaadással csak egy akaratot ismer, a szülők akaratát! A szeretet mindenét odaadná annak a kit szeret, önmagát

elfeledi, másnak él. «*Nagyobb szeretete senkinek sincs,* — mondja a Megváltó, — *mint ha valaki az ő életét adja barátiért.*»*

Tehát a kölcsönös odaadás, ez életföltétele a boldogságnak. A szeretet kölcsönössége, az a kapocs, mely az embert emberhez fűzi, s nem az önzés, nem az érdek; mert ezek, mint a választóvíz szétmarnak mindent. A társas életet fölkeresi az állat is, ösztöne viszi erre; de odaadás, önfeláldozás, a szeretet a maga legnemesebb értelmezésében, a földi lények között csak az embernek, mint embernek kiváltsága.

S még is csalódnék az, a ki azt hinné, hogy az embernek ezen természetes kiváltsága, mely őt az állat fölé emeli, elegendő arra, hogy megmagyarázza azon életközösséget, melynek a keresztények között uralkodni kell. Más a természetes életrend, s más a természetfölötti életrend. Krisztus Urunk nem azért jött, hogy elnyomja, vagy lerombolja az embernek természetadta tulajdonságait, sőt inkább az embert beleillesztette azon természetfölötti rendbe, melyet halála s véghetetlen kegyelme által

* Ján. XV. 13.

teremtett. Krisztus Urunk nem azért jött, hogy az emberi természet azon parancsát: «Szeressétek egymást», mint új erkölcstant hirdesse, hiszen az emberek ezt azelőtt is tudták, a régi bölcsek pedig könyveikben ajánlták; hanem a szeretetet is beleillesztette a természetfölötti rendbe, azt oly magas talapzatra állította, hogy átnyulhasson az örök életbe s az ember szeretetének tárgyát ne csak a földön keresse, hanem áthatolván a föld légkörén, a felhőkön túl, keresse Teremtőjét, keresse azokat, kikkel itt az öröm, a szenvedés, a sors közössége összekötötte. Krisztus Urunk nem azért jött, hogy bebizonyítgassa az embereknek, hogy a lélek halhatatlan, Ő még gondolatnak se szerette, hogy találkozhassék ember, a ki önmagát feladván, az állatok sorába álljon, kiknek nincsen értelmök, s azért az egész szentírásban nem találunk egy helyet sem, a hol Krisztus Urunk a lélek halhatatlanságáról beszédet tartott volna, vagy oly párbeszédet folytatott volna, mint Sokrates, a midőn a méreg pohárnak vétele előtt tanítványait biztatólag tájékoztatta egy létezhető örök élet felől. Nem volt szükséges a bölcsek módjára a lélek halhatatlanságát bebizonyítani,

hiszen az egész megváltás műve, a feltámadás, a véghetetlen kegyelem, melyet halála által szerzett, mindez a lélek halhatatlanságát feltételezte; sőt a mi több, mit ér a halhatatlanság, ha az nem boldog? Mit ér az örök élet, ha az el van szakítva az élet egyetlen kútforrásától, az Istentől? Mit ér az: a földön kezdett életet a túlvilágon folytatni, ha el vagyunk szakítva azoktól, kiket szerettünk? Krisztus Urunk azért jött, hogy az emberi nemnek megmondja: miszerint azon halhatatlanság, mely után a szív oly annyira vágyik, csak egy úton érhető el, de ezen út a kereszt alatt vezet el; hogy a halhatatlanság viszontlátás nélkül nem is képzelhető azokra nézve, kik azon közös életnek részesei, melyet Ő a keresztfán szerzett; hogy az Isten országának határai nem e földön vannak, hogy ezen országban a halál nem létezik, hanem egy szent kötelék kapcsol bennünket össze, bennünket, a kik küzdünk, azokat, a kik ott szenvednek és azokat, a kik mint a keresztény erények példányképei ott az örök jólétnek örvendenek.

Szent-Pál apostol kérve kérte a híveket: hogy méltók legyenek hivatásukhoz, alázá-

tossággal, szelidséggel, béketüréssel elszenvedvén egymást, szeretettel igyekezzenek föntartani a lelki egyességet: «*Egy test és egy lélek vagytok,* úgymond, *a mint hivatástoknak egy reményére vagytok hivatva. Egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség. Egy az Isten és mindenek Atyja, ki mindenek fölött vagyon. Kinek-kinek közülünk pedig a kegyelem Krisztus ajándékozásának mértéke szerint adatott*».*

Tehát egy test, egy lélek, egy remény, egy atya! Íme! itt az egység, itt a szellemi élet közössége. Íme! a szentek egyessége a földön. Mert közbevetőleg meg akarom jegyezni, hogy a szentírásban a keresztények igen gyakran «szenteknek» neveztetnek.

De ha az apostol oly nagy súlyt fektet az egyességre s a lelki élet közösségére, a melynek a keresztények közt uralkodni kell: van-e ennek értelme, van-e valami értéke, ha az a közösség megszakad a sirnál? Ha megszakad, hol marad a remény? Ha megszakad, mire való a hit? Ha Isten mindnyájunk atyja, Ő csak a földön atyánk, s tul a siron már nem az?

* Efezusiak IV. 4—7.

Mindnyájan egyetértünk s egyetértenek velünk azok is, kik ellenségei a kereszténységnek abban, hogy az emberi nem haladásának nem lehet egyéb czélja, mint oly állapotot teremteni, melyben az emberek közt uralkodjek az igazság, a jellemfönség, a szeretet. Ha nem volnék keresztény katholikus, már pusztán mint ember meghajolnék ezen szép törekvés szentsége előtt; szebb czél alig gondolható. Azonban nem vagyok képes elhinni, hogy ezen arany korszak valaha e földön létesíthető lenne; egyszerűen azért, mert az emberek a földön soha angyalokká nem lesznek, hanem a testnek gyarlóságaihoz kötött emberek maradnak. Tán húsz, harmincz század múlva igazság lesz e földön, szeretet fog uralkodni az emberek közt, a háborúk meg fognak szűnni, a jellemes emberek tisztelettel fognak viseltetni embertársaik jogai iránt? Hiú remény! S azután ha elérkeznék azon aranykorszak, melyben egykor utódaink teljes boldogságnak fognak örvendeni, hol marad a mi jutalmunk? Vagy mi, a kik most élünk, küzdünk, nélkülözünk, nyomorgunk, csak azért fáradozunk, hogy egykor nevető örököseink tán évezredek múlva

a mi babéraink fölött pihenjenek? Megfogható dolog, ha egy atya, vagy egy nemzetség alapítója gyermekeiről, utódjairól gondoskodik; de hogy a múlt s a jelen nemzedék egy neki tökéletesen ismeretlen, reá nézve tökéletesen közömbös jövő társadalomért feláldozza nyugalmát, dolgozzék, hogy amaz élvezzen; nélkülözzön, hogy az gazdag lehessen; reménytelenül hajtsa fáradt tagjait a sirba, hogy amazok a boldogság fényözönében úszszanak; engedjék meg, de ez oly merész álom, hogy valóban kérdezni lehet: vajjon hiszik-e ezt azok maguk, a kik ilyent beszélnek?

Az evangélium soha sem kedvezett ezen álomnak. Határozottan kimondotta, hogy azon felséges javak, melyek után az emberiség tör, nem érhetők el Istennek különös kegyelme nélkül, nem érhetők el e földön. Az emberiség nagyban és egészben halad s tökéletesebb lesz, sok keresztény igazság már test és vérré lett, s ha az emberiség azon az úton halad, melyet a kereszténység neki kijelölt, sok igazság, melyet most félreértenek, fokozni fogja boldogságát; de az igazság, a szeretet, az erkölcsök s a szívnek azon tisztasága, a melyet szentségnek

(sanctitas) nevezünk: ezek jutalmukat hiába keresik e földön, hazájuk nem a föld.

Meddig fog még állani a világ? Ki tudná ezt megmondani?! S ha ez oly bizonytalan, mondhatjuk-e, hogy az emberiségnek legszentebb javai ép oly távol, ép oly bizonytalanságban állanak? Vagy mondani fogjuk-e, hogy mindez oly ideál, mely elérhető nem lesz soha? Bizonyára nem!

S azért a lélek mindig az ég felé fog fordulni, s keresni fogja a felhőkön túl azon magasztos ideált, melyről az emberek oly szépen beszélnek, de melyet soha sem létesítenek; keresni fogja azokat, a kik megtalálták azt, a miért az egész emberiség e földön küzd. Keresi pedig a lélek mindezeket, mert hisz az örök igazságban, s mennél inkább hisz valaki az igazságban, annál inkább hisz az örök életben. Ott be fog teljesülni az, a mi itt kezdődött; a kötelék, mely itt embert emberhez kötött, nem fog megszakadni; a szeretet, mely itt a szíveket egymásba forrasztotta; nem fog megszűnni; az igazság, melyet itt félreismertek, vagy lábbal tiportak, ott győzelmét fogja ülni.

Igen, a keresztény ember mindezt hiszi,

mert hite van a halhatatlanságban. De a keresztény ember következetes, mert midőn azt mondja: a lélek halhatatlan, kimondja egyszersmind, hogy e halhatatlanság öntudatos. Ha az öntudat nem szűnik meg, akkor élni fog az emlékezet is, élni fog a szeretet is, élni fog mindaz, a miért az ember itt küzdött. Ha való az élet folytonossága, akkor való egyszersmind az erénynek folytonossága.

S íme ezen élet-folytonosságban fekszik azon eszme, mely az Isten országának korlátait nem e földre szabja, ebben fekszik a szentek egyessége, melyben közösen élvezzük a keresztfán szerzett kegyelmet s természetfölötti javakat: mi, kik itt a sorssal s az élet nyomorúságaival küzdünk, azok, a kik testileg tőlünk elszakítva, szenvedve s epedve várják a teljes megtisztulást, s azok, kik mint az Isten angyalai, szinről-szinre látják az Istent.

II.

Mi szegény halandók azt véljük, hogy minden, a mit rövid életünkben korlátolt elménkkel, arasznyi téren, rövidlátó sze-

meinkkel felölelhetünk, valóban úgy van, mint azt magunknak elképzeljük. Különbséget teszünk ott, a hol a természet különbséget nem tesz. Íme a ma és a holnap a természetben nem létezik, mert a föld forog saját tengelye és a nap körül, és e kettős forgás okozza a napnak és az évnek különféle szakait, és a mult, a ma, s a holnap csak egymás utánja a teremtéssel egykoru mozdulatlan időnek. A mit mi kezdetnek, vagy végnek; virágzásnak, vagy hervadásnak; születésnek, vagy halálnak nevezünk, az nem egyéb mint tünemény, mely visszavezethető azon egyszerű természeti törvényre, melyet az Isten adott. Mert a természetben s annak törvényeiben egység, folytonosság, összhangzás van, mert egy véghetetlen ész alkotta azokat.

De van a természetben csodálatos kölcsönösség is. A nap melege életet fakaszt a földön, a föld a napra van utalva, hogy meg ne dermedjen. A magasból hulló eső, mely a folyókat és a tengert táplálja, elpárologva ismét mint felhő száll fel a levegőbe. A növényzet táplálja az állatokat s embereket; az ember az állatok segítségével munkálja meg a földet, hogy ter-

mékeny legyen. Így áll minden, a mi a földön létezik kölcsönös viszonyban. Az ember a természetre van utalva, a természet az emberben, a föld királyában találja legszebb ékességét. Ember emberre van utalva, s ha az emberek egymás segítségére nem lennének, megszűnnék az emberiség, megszűnnék az élet.

De mi az élet? belépés az örökkévalóságba, és pedig úgy hogy a halál csak a formát módosítja, de nem érinti az örökkévalóságot.

Más teremtés vagyok-e ma azért, mert más ruhát hordok mint tegnap? Nem! akár tegnap, akár ma én ugyanaz maradok. Más az ember itt s más az örökkévalóságban? Nem! ugyanazon személy ő ott is, mint itt volt s azért valamint az ember itt önmagában hordja tulajdon értékét, vagy hiányait, úgy követik ezek őt a túlvilágba is. «*Cselekedeteik követik őket*», mint a szentírás mondja.*

S azért a megváltás nagy műve, mely a keresztfán végrehajtatott, nem ismer határt. Határa nem a föld. A véghetetlen kegye-

* Jelenések K. XIV. 13.

lem, mely Krisztus Urunk érdeme által reánk áradott, nem pusztán a mi sajátunk; részesek abban azok is, a kik előttünk a földről eltávoztak. Krisztus uralkodik itt is, ott is, aki mindenütt ugyanegy. Az anyaszentegyház is ugyanegy, s azért tagjai a megholtak úgy mint az élők, kik az isteni kegyelemben élnek. A Krisztus országához való tartozást nem a physikai halál, hanem a megigazulást adó isteni kegyelem hiánya szünteti meg és pedig a siron túl örökre. «*Az én országom nem e világból való*», mondá a Megváltó.* Tehát Krisztus országa mindenütt ott van, a hol ő uralkodik.

S mi következik mindezekből? Az, hogy valamint a természetes világban az ember nem állhat magában, hanem embertársának segedelmére szorul; valamint a természet parancsolja, hogy ember embert ne vessen meg, hanem szeresse: úgy a kegyelem világában senki sem áll magában, hanem egyik a másikának segedelmére van utalva; úgy a természetfölötti szeretet azon kapocs, mely Istent, embert, az élőket s holtakat egy családba összegyűjti. Minden keresztény

* Ján. XVIII. 36.

tehát tagja egy nagy országnak, melyben az imádság, a jótékonyság, a szeretet, az öröm, a szenvedés, az érdem, az erkölcsi tőke, s a kegyelem forrása közös jó.

*

Hogy ember embertársának még a túlvilágból is segedelmére lehet, az közös meggyőződése vala mindenkor a legműveletlenebb népeknek is; hogy ártalmas lények a túlvilágból az ember kárára működhetnek, ez oly általános hit volt mindenkor, hogy hosszasan bizonyítanom fölösleges. Csak édes hazánk történelméből fogok két legendát fölemlíteni.

Van egy székely rege, mely azt tartja, hogy a végső hún harczokban elesett hős Csaba noha meghalt, még egyszer meg fog jelenni; ha a nemzet nagy végveszélyben leend, lejön seregével a csillagos hadak útján megmenteni nemzetét.

Szent-László királyról pedig azt mondja a legenda, hogy felkél sirjából, ha vész éri a nemzetet és a hadak előtt nyargalva, a zászlót lobogtatva, győzelemre segíti népét.*

* Ipolyi.

A húnok nem voltak keresztények, Szent-László legendája pedig Magyarországnak oly korszakából való, a midőn a kereszténység még nem irtott ki minden ősi balhitet. Vajjon ki találta fel őseinknél e hitet? e meggyőződést? Vajjon mi késztette őket, hogy szemeiket az ég felé emeljék s megdicsőült embertársaiktól várjanak segítséget? Nem az-e, hogy azt hitték, hogy a hazaszeretet, mely itt oly élénken lobogott szíveikben, ott sem alszik ki; hogy a kik nemzetüket itt oly melegen szerették, ott sem feledkeznek meg róla. Ha a hazaszeretet közös jó, ha a hazafiui erények követik az embert a túlvilágba, ha a természetes világban a nemzetek nagy hőseiket a csillagokon túl is keresték, sőt azokat istenekké emelték: vajjon nem természetes a következtetés, hogy ez ösztön, e vágy az emberrel, mint emberrel vele születik?

Csakhogy mi a kik a természetfölötti világban élünk, kik Krisztus országának tagjai vagyunk, keresztény hőseinket nem teszszük istenekké; emberek ők ott is, mint itt emberek voltak. Mi csak egy Istent imádunk, kik az ellenkezőről ábrándoznak, vagy tudatlanok, vagy rosszakaratúak. Igen,

mi hiszszük, hogy a túlvilágon levő testvéreink ott imádkoznak értünk, valamint e földön mi is imádkozunk egymásért; mi imádkozunk e földön beteg embertársunkért, s az anya, kinek gyermeke haldoklik, a nő, kinek férje veszélyben forog, a gyermekek, kiknél az árvaság a küszöbön áll, óh ezek tudják, mily szivesen s forróan imádkozunk; mi imádkozunk azokért, a kik bűnnel terhelve mentek a halálba, mert hiszünk egy Istenben. S midőn mindezt hiszszük nem gondoljuk, hogy ez által vagy bálvány-imádókká leszünk, vagy lealacsonyítjuk az emberi méltóságot; sőt inkább meg vagyunk győződve arról, hogy ez által azon magasztos talapzatra állunk, melyet a kereszténység az emberi nem számára állított akkor, a midőn a természetfölötti szeretetet hirdette, azon szeretetet, mely a földi érdektől megtisztulva az emberi nemet a «Szentek egyességében» összeforrasztotta.

Nézzék Önök a kereszténységet s annak gyümölcseit. Ott áll a kereszt, hogy hirdesse az önfeláldozást, a bocsánatot, a szeretetet. Ott van a feltámadt Megváltó nyitott sirja, hogy hirdesse az örök életet. Ott van egy szenvedésteljes élet, hogy hir-

desse a kitartást s megőrizzen a kétségbeeséstől. Az Önök erkölcsei, hitük, reményük ezekhez vannak kötve. Ezekhez van csatolva az Önök szeretete, kedves halottjaik iránt.

Óh! látogassák meg kedveseik sirját, azok szelleme, kikhez szívük vonzódik, ott leng, ők nincsenek elveszve Önök számára, élnek, hogy Önökkel egykor egyesüljenek.

Isten mondotta! Kételkedhetnének Önök Isten szavában?! Amen.

A
HALADÁS ALAPJA S BIZTOSITÉKA.

A SZATMÁRI SZÉKESEGYHÁZBAN AZ 1882 ÉV UTOLSÓ ESTÉJÉN.

«Nem kételkedett Isten igéretében bizalmatlanság által, hanem erős volt a hitben, dicsőséget adván az Istennek.»

Sz.-PÁL a Rómaiakhoz IV. 20.

Ha mindazt gondosan megfigyeljük, a mi körülöttünk történik, és összehasonlítást teszünk azon eseményekkel — s sokszor nagyon is véres eseményekkel, — melyeket a történetírás feljegyzett; ha visszaemlékezünk arra, hogy voltak idők, a midőn az emberek nagyon vallásosak voltak, és ismét voltak idők, a midőn egyes nemzetek az őrjöngésig sülyedtek, hogy végre belefáradva, ismét a vallásosság terére térjenek vissza; egyáltalán, ha az idők változékonyságát és az emberi vélemények s tettek hullámzását tekintjük: nem lehet csodálnunk, hogy vannak, kik kétségbe vonják azt, miszerint egy magasabb kéz, — melyet gondviselésnek nevezünk, — egy magasabb czél felé vezeti az emberi nemet.

Népek és nemzetek vándoroltak, véres harczok után kiszorították egymást lakhelyükről, államokat alkottak, berendezték jól-rosszúl magukat; de egyik sem okult a múltból, egyik sem tanult a másiktól, mindegyik elülről kezdte a nagy munkát, néhány századon át élt, dolgozott, és — jött egy másik, kikergette, vagy elnyomta, vagy megsemmisítette, és a véres játék tovább folyt.

A régi civilisatiók, vagy művelt nagy birodalmak letüntek, nyomuk alig maradt, és a hallgatag kő ma talán csak a régiségbuvároknak szolgál becses anyagúl.

Tanui vagyunk napjainkban is, mily gyakran diadalmaskodik a féktelen erőszak és a ravaszság, és hozzá egy oly században, mely magát felvilágosodottnak szereti nevezni.

Tanui vagyunk, saját szemeinkkel látjuk, miként dülnek dugába a legszentebb ügyek, miként sülyednek gyakran a legjobbaknak hitt emberek, és miként csenevészednek el a legműveltebb nemzetek az ő műveltségük daczára, úgy hogy a népek majdnem önkénytelenül visszagondolnak a múlt időre, mikor nem volt még annyi civilisatio.

Valjon mindezt megfontolva, mindezt látva, nem jövünk-e arra a gondolatra, hogy talán

az emberi nem egy körben mozog? Kezdi valamely pontnál, halad, halad és utoljára kimerülve visszatér azon ponthoz, a melyből kiindult, és ismét kezdi elülről?

E gondolatot, bármily okosnak is látszassék az, nem szabad elfogadnunk, mert annyit jelentene, mint: bizalmatlanság az emberiség nagy jövője, örök rendeltetése iránt; ez visszaesés volna. Mert ha egyes nemzetek hanyatlottak, sőt el is vesztek, mégis az emberiség egészben mindig haladott és halad ma is. Ezt hangoztatják az államférfiak, kik a zöld asztalnál fonják a nemzetek sorsának szálait; katonák, kik a csatatéren véres vonalakkal szabnak a népeknek új határokat; istentagadók, kik a végzetnek tulajdonítják a haladás érdemét, mely végzet vak erővel dolgozik; tudósok, művészek, iparosok, kereskedők, mind, mind azt mondják, hogy haladunk.

Én sem tagadom, és nincsen is okom tagadni, hogy haladunk; de midőn ezt megengedem, sokkal nemesebb kútforrásra vezetem vissza a haladást, mint azok, a kik tagadván minden magasabb befolyást, azt mondják hogy: egy végzetteljes természeti törvény hajtja az embereket előre, hogy az

úgynevezett létérti küzdelem kényszeríti azokat, hogy elnyomják a gyengébbeket, s veszni hagyják azokat, kik az útban kifáradtak, csak azt tartják jónak, a mi hasznos, csak azt szépnek, a mi az önérdeket kielégíti, szóval, kik az emberi nem haladásában nem látnak magasabb czélt, mint jól berendezni lakhelyeiket e földön.

Az emberi nem, daczára minden látszólagos erkölcsi sülyedésnek, daczára minden ingadozásnak, halad, és pedig halad a jog és igazság útjain egy magasabb czél felé, halad nem kényszerülve, hanem szabadon, mert a Mindenható Isten az emberiséget erkölcsi alapra helyezte, a melyen szabad elhatározással dolgozik, működik fáradozik, hogy megközelítse az Isten képét, melyre teremtve van. Es a midőn ezt állítom, kiragadom az ámítók kezeiből a zászlót és oda tűzöm a kereszténység nagy épületére, mert a haladás egy magasabb czél felé az igazság útján, e gondolat a miénk, e gondolat a kereszténységé; ők onnan kölcsönözték és ma csak idegen tollakkal ékeskednek. Igen, a pogány világ nem ismerte e gondolatot, azt a kereszténység mintegy új világosságot hozta az emberi nemnek, és a midőn a

keresztény ember imádkozik: *«Jőjjön el a te országod»*,* akkor a jognak és igazságnak országáért imádkozik.

És ez az első, a mire én az emberiségnek jobb jövőjét építem, tudniillik azon erkölcsi alapra, a melyre az isteni gondviselés az emberi nemet helyezte.

A második, a mire építem az emberi nem haladását a jobb jövő felé az: hogy a kereszténység nagyszerű épülete, melyet Isten a küzködő, a szenvedő emberi nemnek adott, oly erős kősziklára van építve, mely ellen a gonoszság a legnagyobb erőfeszítéssel sem fog diadalmaskodni soha.

E két pont lesz mai elmélkedésem tárgya.

I.

Haladunk!

Minden ezen czél felé irányul, minden arra szolgál, hogy mindinkább magasabbra építtessék az Isten temploma, a melyben, a mint a Megváltó mondotta: *«Eljön az óra, és most vagyon, mikor az igaz imádók lélekben és igazságban imádják az Atyát; mert*

* Máté VI. 10.

*az Atya is ilyeneket keres, kik imádják őt».** Minden nemzedék, mely jön és megy, egy-egy követ szolgáltat ez épülethez, és az épület emelkedik. A tudomány sok eszmét dob a világba, sokszor éretlen, sokszor absurd eszméket, ezek tévedésbe ejtenek sokakat; de kivesznek, mert nem életre valók és néhány esztendő mulva senkisem beszél róluk; de az egészséges eszmék, melyek az igazságot támogatják, megmaradnak, mert az igazság nem emberi találmány, az az Istenséggel áll kapcsolatban, azért az ki nem veszhet. — Az emberi szenvedélyek is birnak alkotó erővel. A lelkesedés a jóért, a szívnek ezen legszebb tulajdona mennyi nemesnek és magasztosnak volt már szülő anyja! A hazának szenvedélyes szeretete úgyszólván nem egyedüli fentartója volt-e nemzetünknek és országunknak?

De a szívnek vannak rajongásai is, melyek ép oly csalfák, mint a mily csalfák az észnek túlkapásai. A babona szintúgy elfajulás, mint a hitetlenség, melyben a józan észnek megtagadása rejlik. Sem a babona, sem a hitetlenség nem lesz képes soha az emberi

* János IV. 23.

nem haladását előmozdítani. Miért? mert a babona épen úgy eltér az igazságtól, mint eltér a hitetlenség. Rajongók mindig voltak és mindig lesznek; ezen szellemi betegségtől nem mentek azok sem, a kik az észt oly nagyon imádják. Elég oda utalni, a mit a nagy franczia forradalom művelt, midőn a fönséges ész nevében százezreket a vérpadra hurczolt, oda utalni a hetvenes évekre, midőn közel jártak hozzá, hogy az előhaladt ész nevében a világ legszebb és legműveltebb városában a tudománynak és művészetnek ezredéves termékeit hamuvá égessék.

De e rajongók egy nagy nemzetnek csak egy milliónyi részét tették. A nagy többség az igazság szolgálatában állott, mely utoljára is győzedelmeskedett. Ha a rajongásban, — mely annyi pusztító elemmel rendelkezett, — volt egy szemernyi igazság, az megmaradt és gyümölcsözni fog azok javára és kijózanítására, kik az igazság hívei, mert mint Szent-Pál mondja: «*Tudjuk, hogy az Istent szeretőknek minden javokra szolgál*».*

A természeti világnak is vannak oly elemei,

* Róm. VIII. 28.

melyek borzasztó módon pusztíthatnak; — kiveszett, vagy megromlott-e általuk már a természet? Es az erkölcsi világban ne volnának oly katasztrófák, melyek rombolnak? De úgy az egyikben, mint a másikban csak a korhadt rész veszett el, az egészséges eszme megmaradt, az igazság ismét fénylett, mint a nap a zivatar után.

Vannak növények, melyekben finom méreg rejlik, mely elaltat, álmot hoz, melyből nincsen többé ébredés. A tanulatlan ember e növényekben csak halált lát és visszaborzad tőle; de adják e növényeket szakférfi kezébe, ez a mérget a növényekből kivonja és az ügyes orvos ezt betegségek gyógyítására fordíthatja. Az emberi gyöngeségeknek, az emberi lelki- és szívbetegségeknek nagy orvosa nem volna képes az emberek tévedéseiből, gyarlóságaiból, sőt bűneiből mások okulására és gyógyítására jót teremteni? Tette is, teszi is. S én nem hiszem, hogy az emberiség ma rosszabb volna, mint volt hajdan; sőt azt mondom, hogy ha hanyatlott is itt egy ország, ha sülyedt is amott egy nemzet, de maga az emberiség haladt még az erkölcsi világban is. Szaporodtak a bűnök, — igen természetes, —

mert szaporodtak az ismeretek és a társadalmi szükségletek; de szaporodtak az erények is, szaporodtak a szeretet művei, a jótékonyság, a betegápolás és egyáltalában az irgalmasságnak testi és lelki cselekedetei.

De figyeljünk egyre, és ez az: hogy a bűnöket, melyek szaporodtak, mind elitéli a kereszténység; az erényeket pedig, melyek az emberiség vigasztalására szolgálnak, a kereszténység irta zászlajára már kétezer év előtt. Megvetik Önök a kitanult bűnöst, a keresztény morál már Önök előtt elitélte azt. Dicsőítik Önök az erényeket, a keresztény morál ezen erényeket tulajdonának ismeri; és nincs Önöknek nemes gondolata, érzelme, tette, melyre Önöket a kereszténység ne buzdítaná.

Ily jelenségekkel szemben úgy hiszem nincsen okunk a félelemre. A romlottság megvan, nem tagadjuk; de sokkal erősebb azon erkölcsi alap, melyen az emberiség sorsa nyugszik, hogysem az emberek lerombolhatnák.

II.

A vallás érzülete oly mélyen be van az ember lelkébe vésve, hogy legnagyobb elfajulásában sem veszett ki belőle egészen. «*Manet Deus in nobis.*» «*Isten bennünk marad.*»* Ezt érezte az ember mindig, és érezte oly mélyen, hogy kész volt érte mindenkor mindenét feláldozni. Vagy mi a «lelkiismeret szabadsága», melyet ma a közélet sarkkövének tekintenek? mi más, mint elévülhetetlen joga az emberi léleknek, melyhez sem a polgári hatalom nem nyulhat, sem a tudomány nevében sem bántani, sem elnyomni nem szabad azt. És e tekintetben nagy különbség van a vallás és tudomány közt. A történelem mutat véres harczokat, melyek a lelkiismeret szabadságáért vívattak; mutassanak nekünk egyet, mely egy tudományos rendszer miatt támadott volna. Egész nemzetek állottak fegyverben, hogy vallásukat védelmezzék, hol van az a philosophia, mely a maga rendszerének védelmére egy katonát is állított volna? Kisért-

* I. János IV. 12.

sék meg ma a lelkiismereti szabadságot megtámadni és tapasztalni fogják, hogy nagyon rosszúl számítanak azok, a kik azt hiszik, hogy a vallás kihalt. Mint egy ember fog az egész nép állani, és nem csalódunk, állani fog vallása mellett nemcsak a közrendű, hanem a művelt is. Meg fog-e ez történni bármely tudományos rendszer mellett? Nem!

A vallás a népek életének alapja, mely soha le nem rombolható, szálai az égben vannak, azt emberi kéz el nem érheti; az ember lelkével született, szivével nőtt; ezt csak akkor ölhetjük ki, ha szivét kitépjük.

A tudomány a vallás mellett haladhat, virágozhatik, az emberi jólétre nézve megmérhetetlen becsű, az a művelt észnek tápláléka, öröme, a vallást az emelkedett lelkekben támogatja, azt észszerűbbé teszi, az embert fölemeli és az Istenhez vezeti: de a vallás a tudomány mellett mindig fenn fog állani, fenn fog állani nélküle, sőt fenn fog állani ellenére is.

De reményeinknek van egy más alapja is, magasztosabb, mert isteni, szilárdabb, mert örökös, és ez: az evangeliumnak elévülhetetlensége.

«*Eg és föld elmúlnak, de az én igéim el*

nem múlnak»,* mondá az isteni megváltó Jézus Krisztus. Igen, az evangelium nem az az édeskés morál, a melylyel ma bennünket táplálnak; az evangelium nem is az észnek az a gőgje, mely bennünket megrészegítene, mint hajdan a római félisteneket; az evangelium egy isteni életrend, mely nem szakítja az embert ketté, hogy egyrészről a szenvedélyek által felemésztessék, másrészről a hideg ész parancsai alatt megdermedjen; hanem felkarolja mindazt, a mi az emberben nemes, a szikrázó észtől kezdve a felebaráti szeretet legbensőbb nyilvánulásáig, felkarolja mindazon emberi gyöngeségeket, melyek mivel közösek mindnyájunkkal, kettős szeretetre buzdítanak. Az evangelium a hitet teszi alapul, melyen épül a természetfölötti élet, melyhez tapad a morál, mindkettőhöz lévén kötve a természetfölötti érdem is; a hitet teszi alapul, melyet az észnek nem szabad megtagadni, ha az emberre minden hatását nem akarja elveszteni.

Az erkölcsi rendnek minden csodája, a szeretetnek minden magasztossága, az ön-

* Márk XIII. 31.

feláldozásnak minden neme, minden alakja az evangeliumhoz van kötve, mert *«az Istennek ereje az, minden hivőnek üdvözítésére»*.*

Kétezer év óta az egyház ezen evangeliumot tartja kezében, változatlanul, meghamisítatlanúl, csalhatatlanúl hirdetvén azt a népeknek. Az isteni eredetű hagyomány, a traditio, mely szájról-szájra szált, azután pedig az ős egyházakban meg lett örökítve, ezen hagyomány adta az egyház kezébe az evangeliumot és megszilárdította a népek életében azon isteni elveket, melyeket a kereszténység ma is vall. A keresztény hit és a vele kapcsolatos erkölcstan lett a társadalmi élet alapja, test és vérré vált a törvényekben és a közerkölcsökben, és valamint az erő, mely a finom erkölcsöket teremtette, soha nem veszhet el: úgy nem veszhet el reményünk sem, melyet a jövő javulás iránt táplálunk.

Magasan csapkodnak ma a hullámok, — igaz! de mit bizonyít ez? Ez azt bizonyítja, hogy azon gyűlölet, mely sokszor az őrjöngésig megy, épen úgy a régi civilisatio szegletkövének tekinti a kereszténységet,

* Róm. I. 16.

melyet eddig megtörnie nem sikerült, mint a hogy mi állítjuk azt, hogy a múlt és a jövő civilisatio csak e sziklán állhat meg.

A gyűlölet megtámadja, a szeretet védi e sziklát, a kimenetel nem lehet kétes. Bármily lefegyverezettnek látszik is a kereszténység, bármily csekély fokra szállott is légyen le látszólag ennek befolyása: mégis bir az oly erővel, melyhez hasonlót ma az erkölcsi világban nem látunk. Mert a pártok és vélemények széthullásában, a socialismus mellett, mely mindent porrá akar zúzni; a tömegnek növekedő kihívása folytán, a nyugodt és gondolkozó szellemek mindinkább a kereszténység karjaiba fognak hajtatni.

Megfigyelték-e már Önök tavaszkor, vagy esős őszi napokon a felhők járását? Megfigyelték-e már ama kettős, ellentétes irányt, melyben haladnak? Vették-e már észre, hogy a sötét, a romboló felhők mily alant járnak, míg a felsőbb réteg, a finomabb, az átlátszó épen ellenkező irányba tart? E felhők jelképezik a szellemi, az erkölcsi világban az emberi véleményeket, a véleményeket, a melyek alant járnak és rombolnak, a véleményeket, melyek magasabb irányban mozognak, de mindig csak vélemények maradnak, melyek

nyomtalanul elenyésznek. És valamint túl a felhők felett ragyog a nap, mely a felhőkön keresztül is átküldi jótékony sugarait, melyeket a felhők fel nem tartóztathatnak, legfeljebb csak elhomályosíthatnak; úgy az emberi vélemények fölött trónol a hit, a vallás, a természetfölötti morál, melyet semmiféle philosophia, semmiféle emberi hatalom le nem ronthat. Az emberiség futhat egy ideig ábrándok után, de az ábrándokban nincsen isteni erő. Az emberek rajonghatnak egy ideig kápráztató véleményekért, de mint minden emberi dolog, ezek is elenyésznek, csak az a tartós, a mi isteni.

Szomorkodunk a vallási érzet hanyatlásán, a betegség fájdalmasan érint bennünket, csalódtunk az év elején, hogy a közeli gyógyulásban hittünk, csalódtunk, de csak az időben, mint a hogy csalódtunk már sokban, a mit az év elején számításba vettünk: de magában a dolog lényegében nem fogunk csalódni, mert a javulás be fog következni oly bizonyosan, mint a mily bizonyos, hogy az isteni erő meg nem semmisülhet. Amen.

A VAK VÉGZET ÉS A KERESZTÉNY SORS.

A VÁRADI SZÉKESEGYHÁZBAN AZ 1890. ÉV UTOLSÓ ESTÉJÉN.

«Fiaim! nézzétek az emberi nemet és tudjátok meg, hogy senki sem szégyenült meg, a ki az Urban bizott.»

Jézus Sirák fia. II. 11.

Azon ünnepélyes óra, mely egy lefolyt évnek bezárását és egy új évnek hajnalát hirdeti, mindnyájunk életében korszakot képez, mely erényt, bűnt, mult évi tevékenységünket és mulasztásainkat, erkölcsi veszteségünket és nyereségünket mérlegre tévén, lelkiismeretünk ítéletét kihívja; ezen óra önkénytelenül elénk állítja a kérdést: *isteni gondviselés* vagy *végzet*, melyik a kettő közt uralkodik a világon? *szabad akarat* vagy *kényszer*, melyik a kettő közt vezeti az ember lépteit e földön? elénk állítja e kérdést, nem azon értelemben, mintha a megváltás XIX. századában ez még el nem volna döntve: mert a keresztények, kik az isteni malaszt árnyékában nyugodtan folytatják életpályájukat; gondolkozó emberek, kik megtudják

itélni: mi lenne a világból, ha a véletlen, vagy végzet uralkodnék: ezekre nézve e kérdés már régen meg van fejtve.

Mivel azonban ma egy jelentékeny száma az embereknek, kik leginkább a művelt osztályhoz tartoznak, olyannak kezdik nézni a világot és benne önön sorsukat, mintha abban magasabb kéz nem is rendelkeznék; mintha ugyan egy törvény szabályozná a lelkiismeretet és az ösztönt; mintha ugyanazon végzet kergetné a vadat a vadász csőve elé, a mint a kétségbeesés kezébe nyomja a szerencsétlennek az öldöklő fegyvert; mivel ma számtalan ember elvesztvén lábai alól az erkölcsi talajt, elvesztvén minden bizalmát, sötét szemüvegen át nézi a világot és az ebben élő embereket, s így a viszonyokat is oly nyomoruságosaknak találja, hogy tagadván az isteni gondviselést, az ember számára nem tud más vigasztalást, mint tompa megadással a semmiségbe bámulni; — mivel sokan vannak, a kik magukat *pessimistáknak* vagy *fatalistáknak* nevezvén, azt hiszik, hogy a mi történik, szükségképen történik, annak történnie kell, az ellen nem lehet tenni; és így az embertől megtagadnak minden szabadságot: mindezek ellen nem lehet

fel nem szólalni és azon keresztény lelkeket, kik minden helyes ok nélkül hitelveiktől letérnek és inkább gondatlanul csevegnek, mint komolyan elmélkednek, arra figyelmeztetni, a mit a zsoltáros a tétovázó zsidóknak mondott: «*Szünjetek meg és lássátok, hogy én vagyok az Isten.*»*

*

Örökös körben forognak a csillagok miriárdjai; állandó törvények szabályozzák azoknak utait s a legcsekélyebb eltérés romba döntené a világot. Az állati élet és a növényzet fejlődése, a sziklák képződése oly egymás után, oly kiszámított rendben történik, hogy az ember — bár nem érti — de ellesheti titkait, kiszámíthatja a tünemények ismétlődését; de midőn ezt kiszámítja, midőn törvényeit kutatja, egy örökös, egy változatlan tervvel találja magát szemben.

És az ember nem változtathat e törvényeken semmit.

És azon törvényeken, melyeknek saját lelke, szíve, akarata alá van vetve, változtathat-e? vagy mert teste az állatországból van véve

* XLV. Zsolt. 11.

és mindenben ennek törvényei szerint kényszerül cselekedni, ennek törvényei szerint él, fejlődik s meghal; — vajjon ő maga is minden gondolataiban, érzelmeiben, tetteiben ugyanazon kényszer-törvényeknek hódol? Vajjon a jó ember csak azért jó, mert természetes hajlamai őt a jóra vezetik? Vajjon a rossz ember csak azért rossz, mert egy szerencsétlen «végzet» sodorta őt a veszedelembe? Akaratán kivül születik az ember: — vajjon akaratától függ-e a halált siettetni, vagy elhalasztani és nem inkább egy «végzet» hatalma alatt áll-e, mely alól menekülni nem tud?

Szabad akarat! Szabadság! mily szép szavak, mily nagy gondolatok! De vajjon a gondolat, melyet valósítunk, az eszme, melynek testet és életet adunk, a mi gondolatunk, a mi eszménk-e? Vajjon nem képzelet-e ez? és nem vagyunk-e inkább bábjai egy elrejtett természeti erőnek, melynek — akarunk, nem akarunk, — engedelmeskednünk kell? Az állat megyen és felszedi a magot a földről, melyet talál és föl sem néz a fára, mely a táplálékot adta: vajjon nem ez-e a természetes? és nem-e inkább az embernek hibája, hogy önmagát oly magas polczra

emelte és tulbecsülésében azt hiszi, hogy ő valamely kiválasztott teremtménye a mindenségnek?

Az arany trón, melyet emberi kéz díszit és a hangyaboly, melyet egy ösztönszerüleg okos állatocska készít, nem ugyanegy értékü a természet romboló ereje előtt? Miért tehát dicsőiteni az egyiket? miért széttiporni a másikat?

A népek dolgoztak, művelődtek és alkottak; alkottak magoknak szép hazát, melyet szenvedélyesen szeretnek; felállították a szabadság fáját, melyet rajongva körültánczoltak; teremtettek gazdagságot, jólétet, kényelmet: vajjon nem ugyanazon természeti törvények, melyek azokat emelték, dobták-e ismét vissza a barbárságba, úgy hogy nevök is elveszett? És jött helyökbe egy másik, mely ugyanazon sorsba részesült. Miért voltak kénytelenek e népek meghajolni a kérlelhetetlen törvények előtt?

Az idő, melyet az emberek csináltak, az emberek találtak föl, hogy tájékozhassák magokat, az idő ellenállhatatlanul lepereg; nincsen hatalom, mely azt megállítsa, vagy visszafordítsa: vajjon nem áll-e ez is a «végzet»-nek szolgálatában, mely minden ir-

galom nélkül a porladozás átkával sujtja mindazt, a mi él és mozog? A régiek az időt Saturnus alakjában képzelték, ki tulajdon gyermekeit fölemészti és ma is a haladó idő nem tipor-e le mindent, a mit utjában talál?

*

Igen! az ember alá van vetve a természet törvényeinek. Ez iránt nem lehet kétség. Születik úgy, mint minden teremtménye a földnek; táplálkozik a földből, él és meghal a természet törvénye szerint. A test jól érzi magát, ha minden szerve rendesen működik. A legkisebb zavar betegséget okoz és a legügyesebb orvos az, a ki az akadályokat úgy el tudja hárítani, hogy a természet törvényei ismét rendesen teljesíthetik kötelességüket. A ki életmódjában a természet törvényeihez alkalmazkodik, az egészséges; a megsértett természeti törvények megbosszulják magokat a testen.

Ezt mindnyájan tudjuk, és mivel tudjuk, meg lehet előre mondani, mily lefolyása lehet valamely tüneménynek, betegségnek vagy cselekedetnek, mely a természet törvényei alatt áll.

De itt is, daczára a változhatatlan törvénynek, lehet-e mondani, hogy a «végzet» vagy mint nevezik: a «fatum» feltétlenül uralkodik? Nem! Az embernek megadatott a hatalom, hogy a természet törvényeit szolgálatába szegődtetheti; sőt hogy a tüneményeknek lefolyását megakadályozhatja és megszüntetheti. Mi több! az emberi észnek fönsége éppen abból tünik ki legfényesebben, hogy nem rabszolgája a természetnek, hogy annak nyomása alól felszabadíthatja magát, hogy a mennyiben ereje és tehetségei megengedik, uralkodhatik a természeten. Legműveltebbnek és legtökéletesebbnek azt tartjuk, a ki természeti ösztöneinek nem rabja.

A természet törvényei végzetszerűek, de az embernek hatalma van e «végzet»-en legalább részben uralkodni.

De még inkább lehet ezt mondani, ha az embert, mint erkölcsi személyiséget vesszük tekintetbe. Itt már más törvények uralkodnak; törvények, melyek a szabadságra vannak fektetve; törvények, melyeknek megtartása vagy meg nem tartása az embertől függ; törvények, melyeknél az ember egész személyiségét vetheti latba, a felelősséget

magára vállalhatja, önmagát vádolhatja vagy felmentheti, önmagát megbüntetheti vagy megjutalmazhatja; törvények, melyek szintén örökösök, mint a természeti törvények, de melyek sem erőszakosan nem működnek, sem nem oly kérlelhetetlenek, hogy minden körülmény közt ellenállhatatlanul rabigába kényszerítsék az embert.

A hol e törvények uralkodnak, az a szabadság országa; a hol e törvények működnek, az isteni kegyelem birodalma; ott a szeretet árasztja szét jótékony sugarait, kiemelvén az embert az állatiságból, őt embertársához mint testvért testvérhez fűzi, hogy az erkölcs, a művelődés, a tökéletesedés utján haladván, megvalósitsa azon idealis szövetséget, melynek törekvése az, hogy egy magasabb, egy bölcs gondviselés vezetése alatt Istenhez minél közelebb juthasson.

Igaz, hogy itt sem teljesen független az ember; igaz, hogy szabad tevékenységében nem ronthat le minden korlátot, nem valósíthat minden ideált. Az erkölcsi világnak is vannak rejtélyei, melyek megfejthetetlenek; vannak titkai, melyekbe sohasem fog behatni és azért az erkölcsi világban is az

ember egy magasabb hatalom előtt kénytelen meghajolni. De ez nem a «végzet» hatalma; ez az emberi korlátoltság és az emberi tökéletlenség. Ha a szülők akarata korlátokat szab a gyermeki fantasiának: ez a gyermek szemében és felfogásában kényszer lehet; de a gyermeki tehetetlenségnek alapja nem a «végzet», hanem a szülők gondos szeretete.

A legbölcsebb törvényhozó, a legfőbb szeretet intézkedéseiben való megnyugvás, egy élő Isten akarata előtt való meghajlás: — ez nem azon buta önelhagyás, mely a vad népeket jellemzi, melyeknél a végzet rémképe űzi gonosz játékát. A művelt népeket éppen az jellemzi, hogy ezen szónak lidérczynyomása alól felszabadították magukat. A «végzet» a barbárság talajában burjánozik és rombol; a műveltek nél a személyiség lép előtérbe, azon személyiség, melyet Isten a maga képére teremtett.

Jézus, az Isten fia volt az első, a ki a szabad ember, az egyéni szabadság jelvényét a szent keresztben kitüzte az által, hogy az emberiség bűneit magára vette, elégtételt nyujtott a megsértett örök igazságnak és ez által mindnyájunkat felelőssé tett azért, a

mit cselekszünk. Mert csak a szabad embert lehet megjutalmazni, csak a szabad embert lehet megbüntetni. A rabszolgát nem lehet felelőssé tenni azért, a mit a zsarnok korbácsa alatt végez. A «végzet» a zsarnok, mely minden szabadságot kizár.

A keresztény katholikus anyaszentegyház nem ismer «végzet»-et és a merre terjedt, a hol az isteni malaszt országának uralmát megalapította: mindenütt a szabad akaratot és a személyes felelősséget hirdette, a szolga akaratot mindig kárhoztatta s Szent-Pállal mindig azt tartotta: *«Mindent megtehetek az által, ki engem megerősít»* *; kárhoztatta azokat, kik állították: *hogy az embernek nem áll hatalmában, hogy rossz utait maga készítse elő, hanem hogy mind a rossz, mind a jó cselekedeteket az Isten eszközli — úgy, hogy mind Judásnak árulása, mind Szent-Pál meghivása az Isten tulajdon műve.*

*

Európa művelődött, haladott és minél inkább haladott, annál jobban lelkesedett a szabadságért. S ime ma! a midőn a szabadság

* Filipp. IV. 13.

érzete már a legszélesebb kiterjedést nyerte: feláll egy kis serege a tudósoknak, kik vissza akarják taszítani az embert oda, a honnan nagy fáradsággal, Isten segitségével megmenekült, tudniillik a kérlelhetetlenül működő természeti törvények alá.

Ez határozott visszaesés volna.

És csodálatos! a mit egykor az egyház a pogány «fatalisták» és saját gyermekei tévedései ellen megvédeni kényszerült: azt ma a művelt «fatalisták» ellen kénytelen védeni.

Szerencséjére az emberiségnek, ma az egyház mögött a népek milliói állanak, kik szabadok akarnak lenni, és óvást tesznek azok ellen, kik a természeti erők kényszere czímén a «végzetet» akarják vállaira nyomni; óvást emel maga az egyház, melynek eredete, növekvése, üldöztetése, végdiadala és mai fenállása nem a természeti erők kényszerére, hanem az Isten ujjára mutat; óvást tesz minden öntudatos ember, a ki a vádló és felmentő lelkiismeretnek szavát lelkében érzi; óvást tesz minden keresztény katholikus, ki az isteni malaszt kormánya alatt érzi, hogy lelkének szabad röpte őt tulviszi az élet korlátain.

A midőn a keresztény vallás a világtör-

ténelem szinpadjára lépett, a hitetlenség nagyon el volt terjedve, irtózatos romlottság, mondhatni a lelki sivársággal járó szellemi és erkölcsi kimerültség uralkodott.

A zsidó nép elsatnyult; a külső szertartásokhoz ragaszkodván, beléletét elvesztette. A phariseusok kétszínüek voltak; a sadduceusok az élvezetben elmerültek. Komor és vad fanatismus töltötte el a sziveket. Lehet-e mondani, hogy mindezekből természetszerüen, vagy végzetes logikával támadt légyen azon hasonlíthatatlanul nemes élet, azon magasztos szellemi lelkesedés, azon szent élet, melynek párját a világ még nem látta? azon és oly szeretet, melyről még a legmerészebb képzelet sem álmodhatott? — Lehetséges-e, hogy a «végzet» a természeti erők felhasználásával teremtette légyen néhány tanulatlan, egyszerü emberben azon csudálatos evangeliumnak eszméjét, azon evangeliumnak, melyet mi ma is mintegy térden állva olvasunk, melynek nyilvános felolvasásánál a hivek felállanak, melyet az Isten szolgái tömjénfüsttel tisztelnek meg? Lehetséges-e, hogy a kereszt, mely a gyalázatnak bitófája volt, melyet egy napon a fanatizált tömeg az Isten fiának emelt:

végzetszerüen átváltozzék a hitnek, a bocsánatnak, az irgalomnak, a reménynek, egy új emberiségnek symbolumává és dicsőséges jelvénynyé?

A pogány világ akkor is, sőt tán százszorta nagyobb mértékben, mint a mai világ, kétkedő volt. A hamis istenek, melyek az akkori vallásokat eléktelenítették, Krisztus Urunk megjelenésekor már elvesztették minden értéküket; a lelkekben a szellemi és erkölcsi halál uralkodott; — hihető-e, hogy a «végzet» Európának és Ázsiának ezen csontházából egy vallást támasztott légyen, mely új életet öntvén a tagokba, egy egész új emberiséget teremtett?

Ugyan hogyan történhetett az, hogy ezen maroknyi kis sereg, ezen szerény, ismeretlen, szegény, minden emberi tekintélyt nélkülöző emberek tevékenységéből támadt egy új erő, mely az óvilágot ketté hasította: a holtakhoz dobván az egyik részt, határtalan lelkesedést öntvén a másikba, mely lelkesedésnek köszönjük a szabadságot, a haladást, a művelődést és felvilágosodottságot? köszönjük a szeretetet, mely nem ismer nemzeti, faji, állami, politikai különbséget és az emberben csak az embert látja, a legcsekélyebb ember-

ben a testvért tiszteli, mely megzavarja az önzés örömeit, mely állít kórházakat, virraszt a szenvedő ágyánál, mely teremti az önfeláldozás mártirjait? Feltehető-e, hogy mindezekben egy vak erő működött, mely végzetszerüen kergette előre az emberiséget, mintegy gépszerüleg egyesített, akaratlanul engedelmeskedő falkát?

Egy phariseus, tarsusi Saul, a ki üldözi a keresztényeket, a Damascus felé vezető uton földre sujtatik és lesz belőle Pál, a buzgó apostol. Vagy ez is a «végzet»-nek műve? Olvassátok csak el a nagy apostol iratait és látni fogjátok, hogy ott egy öntudatos, egy mély meggyőződésü, higgadt gondolkodásu férfiu azt kiáltja a világnak: az igazság tesz benneteket szabadokká, a szeretet nagyokká, az isteni malaszt pedig vezet minden utaitokon.

Igazság, szeretet, isteni malaszt! — mi közük ezeknek a «végzet»-hez?!

Az erkölcsiségnek és általában az egész erkölcsi életnek alapja, a *felelősség* elvében rejlik. A szülő felelős gyermekeiért, a tanító tanitványaiért, a biró az itéletért, melyet hozott, a tisztviselő azon ügyekért, melyek reá bizattak. A felelősség alól senki sem menekül.

És ha valaki tán saját lelkiismeretének itélete alól magát kivonni akarná: a közlelkiismeret itélete nehezedik reá egész sulyával.

És most tegyük a felelősség helyére a «végzetet»: a világ képe egészen meg fog változni. A rossz nem lesz többé rossz; a gonoszság nem lesz többé gonoszság, hanem hiba, gyengeség, betegség. A rablót, a gyilkost, inkább úgy kellend tekinteni, mint a ki a «végzet»-nek áldozata, kit inkább sajnálni, mint büntetni lehetne. A börtön helyébe kórházakat vagy legfölebb tébolydákat kellene állítani. Ha valaki jogaiban, érdekeiben, legszentebb ügyeiben sérelmet, igazságtalanságot kénytelen szenvedni: az ne vádoljon senkit, az ne háborodjék fel az igazságtalan biró ellen; hiszen a birót nem lelkiismerete, nem legjobb belátása és meggyőződése, hanem a «végzet» vezette, mely ellen nem tehetett semmit. Miért felháborodni egy ember ellen, a kiért csak a «végzet» felelős? Lehet-e felelősségre vonni a buta gépet, mely kerekével szétmorzsolja az ártatlan gyermeket? Lehet-e vádolni a vadállatot, mely szétmarczangolja azt, a ki körmei közé jut?*

* Bersier.

Ime a logikai következtetés egy rettenetes elvből, melyet ma oly meggondolatlanul röpitenek a világba. Így alacsonyitják le az embert géppé; felfordítják az erkölcsi alapot és állitják helyébe a vad ösztönt s így rombolnak le mindent, a mi nemes és szent.

Mikor tartotta bevonulását a világba a «végzet»? Akkor, midőn az első emberpár tulajdon büneért az Istent akarta felelőssé tenni. Neki kellett valaki, a kire háritsa önön bukását, a mint hogy ez a gyakorlati életben nem ritkán történik. Hiszen oly kényelmes magáról minden felelősséget elháritani, s azon szerencsétlenséget, melyet ügyetlenségünk, tán rossz akaratunk, vagy Isten büntető keze mért reánk, a «végzet»-re tolni; oly kecsegtető az, midőn az ember egy bünös szenvedély bilincseiben nyög, a «végzet»-tel mentegetődzni; oly biztató az alkalmatlankodó lelkiismeretet elhallgattatni a mondással: egy megfoghatatlan varázs alatt állottam, mely alól nem menekülhettem!

Míg a világ áll: mindig ez lesz a bűnnek philosophiája!*

★

* Bersier.

Egészen más, fenségesebb, az emberhez méltóbb a keresztény katholikus tanitás.

A «végzet» helyébe állitja a gondviselést, a természetes erők végzetteljes kényszermű-ködése helyére az isteni malasztot, a tompa megadás helyére az emberi szabadság tevékenységét, a kétségbeesés helyére a bizalmat és a reménységet.

A keresztény szabadság öntudata egy hatalmas erő az emberben, mely mindig előre tör: a «végzet» gyengeségnek érzete, mely gyávaságra vezet. A szabadság érzete a nemzetekre mindig előny volt, mert a mely nemzet a szabadságot szerette, az nem veszett el: ellenben a «végzet» mindig nagy veszedelem volt, mert ez egy vak hatalom, mely rabszolgákat szül. A szabadság a haladásnak, a «végzet» a hanyatlásnak elve.

Az isteni gondviselés mellett áll az igazság diadala, a vallás szépsége, az erkölcsök tisztasága, a jónak uralma: a «végzet» oldalán áll a bűnnek takarása, a vallástalanság szörnyetege, az erkölcstelenség kimentése, a rossznak diadala.

A történelem ezt lángbetükkel jegyezte föl.

A népek bünhödése, a forradalmak, melyek rombolnak, az emberiség nagy tettei,

melyek építettek, — mind megannyi iskolák, a hol az Isten tanit és az emberek tanulhatnak. Az isteni gondviselés az, mely kezének sulyával nehezedik ma a hajdan oly virágzó, oly bámulatra méltó mondhatni bűbájos keletre és a keleti népek senyvednek, önmagukat felemésztik és pusztulnak. Az isteni gondviselés az, mely az élvezetekben elmerült, szép és művelt Görögországot megfenyítette. Az isteni gondviselés az, mely Rómát ledöntötte, azon Rómát, mely dicsőségétől elkapatva a népek vérét szivta és a martyrok vérétől piroslott. Zsarnokok lábbal tiporták e hajdan oly hatalmas népet, barbárok foszlányokra tépték.

És a hatalomnak, a dicsőségnek, a műveltségnek eme romjaiból egy szózat hangzik föl: «*Az igazság fölemeli a nemzetet; a bűn pedig szegényekké teszi a népeket.*»*

Egy gőgös philosophia megmérgezvén az igazságot, az Úr Isten a népeket magokra hagyta; nem volt oly esztelenség, melyet, a régi philosophia ne tanított volna. Ime előképe a mai természetbölcseletnek, mely a régiek nyomán jár, vajha ne hasonló ered-

* Példabesz. XIV. 34.

ménynyel! — A szellemi és erkölcsi tévedéseknek mindig ugyanegy a logikája: kétely, hanyatlás, a szenvedélyek gyalázatos uralma, a kicsapongás és átok, mely a népeket lesujtja.

És az egyes ember?

Az isteni gondviselés gondolata az embereket igazságszeretőkké, becsületesekké, józanokká, vágyaikban mérsékeltekké, a veszedelemben és nyomorban bátrakká és az igazságtalan elnyomatással szemben önérzetesekké s kitartókká teszi; tanítja az embereket tisztelni, szeretni és engedelmeskedni. És a «végzet»? A «végzet»-ben nincs igazság, nincs különbség a jó és rossz között; itt a véletlen, a szerencse koczkajátéka, a kalandosság uralkodik; uralkodik a szenvedélyek szabadsága, a kimerültség és végre a szolgaság. Az Isten az embert szabadságra teremtette és e szabadság fölött virraszt az isteni gondviselés.

Az Isten e szabadság védelmére adja az ő szent kegyelmét; adja egyszersmind az eszközöket is e szabadsággal élhetni az örök rendeltetés elérhetésére: de megengedte a lehetőséget is, melynél fogva az ember az Istennek e nagybecsü ajándékával vissza is

élhet. S azért nem a «végzet» hajtja az embert a bűnbe, hanem az ember saját elhatározása; nem a «végzet» áll az ember utjában, a midőn jót tenni kiván, hanem vagy a tehetetlenség, vagy a rossz akarat; nem a «végzet» hiusítja meg az ember terveit, hanem az okok nem ismerése vagy az emberi erő korlátoltsága.

És azért az emberi gondolatok és az emberi tettek hullámzásai közt, szemben oly sok és oly borzasztó rejtélyekkel, melyek bennünket környeznek, annyi elrejtett szirtek, annyi eltakart tövisek közt, nincsen az emberre nézve más megnyugtatás, mint a tántoríthatatlan hit, melyet lelkében az isteni Gondviselés iránt ápol.

Félre tehát a «végzet» szomoru gondolatával!

Istennek szent és jótékony keze vezetett bennünket eddig. Ha örömteljes napjaink voltak, azokat az Ő szent kegyelme adta; szomorú óráinkban Ő volt a vigasztalás; ha terveink nem sikerültek, reményeink nem teljesültek, az Ő szeretete tudja ezeknek rejtett okait. «*A mi Istenünk oltalom és erő* — mondja a zsoltáros — *segítő a szorongatásokban . . . azért nem félünk, ha a föld meg-*

*rendül és a hegyek a tenger szivébe vitetnek. Zúgjanak bár és háborogjanak az ő vizei, ... a folyó rohama fölvidítja az Isten városát, megszenteli hajlékát a Fölséges. Isten annak közepette van és nem fog ingani ... jöjjetek elő és lássátok az Úr cselekedeteit, minő csodákat tett a földön ... Szünjetek meg és lássátok, hogy én vagyok az Isten.»** Amen.

* XLV. Zsolt. 2. 11.

MENE, TEKEL, FARESZ.

A VÁRADI SZÉKESEGYHÁZBAN AZ 1891 ÉV UTOLSÓ ESTÉJÉN.

«Ha Isten velünk, ki ellenünk?»
Sz.-Pál a Rómaiakhoz VIII. 31

A mult év elején a remények küszöbén állottunk, annak leáldozásával, mint minden év fordultával, a számadás órája ütött. A mérleg mindegyikünk kezében van, mindenki maga ítélheti meg, hogy mennyit nyert vagy mennyit vesztett az év folyamán? mi teljesedett a reményekből és mi marad fenn, vagy mennyi a csalódás? Boldog az, a kinek mérlege gyarapodást mutat; legalább az új évet nagyobb tőkével kezdheti meg. Szerencsés az, a ki vesztességének öntudatára jutván, felismeri helyzetét, legalább okosabban és ujult szorgalommal tovább fog dolgozni, tudván, hogy a becsületes munkának jutalma el nem marad. Boldogtalan csak az, a ki mintegy mámoros fővel tovább tántorog

az élet ösvényein, terv nélkül, czél nélkül, a véletlen labdája, mintegy akaratlanul is fegyvert adván az úgynevezett sors kezébe, mely őt sujtsa, őt, a ki komolyan küzdeni nem akart.

Azonban a boldogság és boldogtalanság mérlege nincsen csupán az ember kezében. Érzi mindenki, hogy terveiben, czéljaiban egy magasabb hatalom is működik. E hatalmat isteni Gondviselésnek nevezi a keresztény, nevezi pedig így, mert e hatalom nem vak, mint a végzet, melynek az ember alá volna vetve, mint egy élet nélküli gép; mert e hatalom nem intézkedik kényszerrel, mint ha az embernek nem volna szabad akarata, hiszen ez ellen tiltakozik az ember egész lénye; hanem nevezi isteni Gondviselésnek, mert egy élő Isten bölcsen vezeti az embert, Ő intézi annak sorsát, Ő világosítja fel az észt, hogy ismerje fel a helyes utat, a melyen haladnia kell; Ő tette le szivébe a szeretetnek szent érzelmét, melylyel a Teremtőt és embertársait átölelje, hogy e kettős fáklyával — az észszel és szeretettel — keresse és fel is találhassa a földön, a mi csak emberileg lehető, a boldogságot vagy legalább a megelégedést.

Elfogadja-e az ember az Isten vezető szent kezét? szeretettel és bizalommal simul-e azon kebelre, mely őt ápolja, neveli és erősíti? — vagy ellöki-e magától és egyedül önerejére támaszkodik, hogy daczoljon az élettel és annak Urával?

Ettől függ az emberi létnek boldogsága vagy boldogtalansága.

Vagy mi jobb: büszkén oda dobni a végzetnek a keztyüt és azt mondani: ám küzdjünk, majd meglássuk ki az erősebb; vagy bizalommal fordulni az Istenhez, az emberi akaratot az isteni akarathoz fűzni és így küzdeni az élet nehézségei ellen? mi nyujt biztosabb támpontot, vagy nagyobb megnyugtatást: a nagyzás hóbortjai, vagy a szerény odaadás az Isten bölcs intézkedéseihez? és azután hol fekszik a felelősség nagyobb sulya, vagy melyik fogja könnyebbé tenni azt, ha egykor a számadás órája üt?

A választás nem volna oly nehéz, ha az emberek nem volnának oly kimondhatatlanul könnyelmüek; ha eszökbe vennék, hogy az élet még sem puszta játék, hanem hogy vannak ennek nagyon komoly oldalai, hogy minden emberi nyom, melyet a föld

megőriz, mindannyi tanuja a küzdésnek, a szenvedésnek, a keserü könyeknek, a halálnak: hogy a letűnt nemzedékek egytőlegyig hirdetői az enyészetnek. A választás nem volna oly nehéz, ha az emberek önállóan tudnának gondolkozni, és nem engednék magokat járszalagon vezettetni azok által, kik Istenöket elvesztették, a hol tehát valósul a közmondás: «vak vezeti a világtalant».

Nem vagyunk eléggé komolyak. Enyelgünk az élettel ifju korunkban, anyagi gondokra pazaroljuk férfi korunknak legszebb perczeit, aggkorunkban pedig bánkódunk a lehetetlenné vált élvezetek után — és a számadás órájával nem gondolunk. Pedig ütni fog az óra és az örök igazság valamint nem hagy jutalmazatlanul semmit, úgy nem hagy bosszulatlanul semmit. A sértett természeti törvény megtorlást kiván, a sértett erkölcsi törvény is igazságot követel. Bölcs az, a ki az élet viszontagságaiban felismeri az Isten ujját, mely őt a veszedelemre figyelmezteti, boldog az, a ki az Isten jótékony kezét elfogadja.

Bölcsen mondja Szent-Ambrus: «*ita mul-*

*tiplex atque ineffabilis bonitas providentiae Dei consuluit, ut neque ulli pereuntium excusatio suppetat de abnegato sibi lumine veritatis: neque cuiquam sit liberum de sua justitia gloriari, cum et illos propria nequitia demergat ad pœnam et istos Dei gratia perducat ad gloriam.» «Az isteni Gondviselésnek sokoldalu és kimondhatatlan jósága úgy intézkedett, hogy se azoknak, kik elvesznek, ne legyen mentségök, mintha az igazságnak világossága tőlük megtagadtatott volna; se senki ne büszkélkedhessék saját igazságosságán: mert valamint azokat saját gonoszságuk sujtja büntetéssel, úgy emezeket az Isten kegyelme vezeti a dicsőségre.»**

Tehát:

Felismerni az élet utain az Isten ujját és magunkat az Ő szent vezetésére bizni — ez a valódi keresztény bölcseség.

*

Szokásban van az életet a tengerhez hasonlítani, melyen az ember törékeny sajkán evez, evez és nem tudja hová? nem

* Lib. 2. de vocat. gent. Cap. 9.

tudja, mi sorsa lesz a gyenge sajkának. Túl a tengeren van az igéret földje, eléri-e azt? nem fog-e eltévedni, nem temetik-e el a hullámok?

De az ember magával viszi e sajkán az erényt és a bűnt; vajjon ha vihar támad, ha magasan járnak az élet hullámai úgy, hogy a sajkát az elmerülés veszedelme fenyegeti: melyikét fogja a zivatar idején a tengerbe dobni, hogy sajkája megkönnyebbüljön, az erényt-e vagy a bűnt? Ott fénylik előtte, mint az éjszak csillaga a vallás, melyet neki az Isten útmutatóul kijelölt, nem fognak-e szemei elhomályosodni? nem fogja-e elveszteni a biztos delejtűt?

Valóban! az élet a tengerhez hasonlít; tükre ritkán sima, viszontagságteljes az és mint a tengeren a hullám kergeti a hullámot: úgy küzd az ember életében a jó a rosszal, a nemes a nemtelennel, az erény a bűnnel és a mint az egyik vagy másik diadalmaskodik, úgy emelkedik vagy süllyed az ember is. Szerény visszavonultságban virágzik sokszor a legnemesebb érzelem, minden földi jutalom reménye nélkül működik sokszor az önfeláldozás; és ellenben mily aljas utakat keres a gonoszság?

Éjnek idején a sötétség, nappal az emberek romlottsága takarja a bűnt.

Vajjon melyiké lesz a diadal? Vajjon a gyenge sajkát pusztán az ember kormányozza, vagy csak a hullámok szeszélyére van ez bizva? És az erényt a bűn elleni küzdelemben csak az ember gyámolítja, úgy hogy az embertől függ az erénynek vagy a bűnnek végdiadala?

Ne kételkedjünk!

Mindezek fölött őrt áll egy láthatatlan, egy isteni hatalom, mely kezében tartja mérlegét, melynek egyik serpenyőjében van az ember szabadsága, a másikban az örök igazság: jutalmazza vagy sujtja az elsővel űzött visszaéléseket, fentartja sértetlenül a másodikat. Hagyja sokszor burjánozni a bűnt, de nem hagyja soha kiveszni az erényt; engedi a bűnt arra, hogy az erény nagyobb fénybe helyeztessék, de mindig erős kézzel diadalra vezeti a jót, hogy ez által az örök igazság dicsőíttessék.

És azért ezen láthatatlan hatalom, ezen titkos kéz véres betükkel irta be a világtörténelem könyvébe az emberi tévedések szomoru következményeit és valahányszor az emberek elvesztették lábaik alól az er-

kölcsi alapot, ha megszünt az igazság, szünetelt a jog, ha az emberek az egymás elleni küzdelemben mint eszeveszettek szétzuztak, széttörtek mindent, ha annyira felülkerekedett a rossz, hogy a jó kiveszettnek látszott: mindannyiszor megjelent az isteni kéz, mely lesujtotta a gonoszságot és megboszulta a sértett örök igazságot.

*

Az ó szövetségi szentírás egy eseményt tartott fenn számunkra, melynek rövid kivonata ez:

Babilonnak utolsó királya, Boldizsár, egy alkalommal nagy lakomát adott főembereinek és miután megborosodott, megparancsolta, hogy hozzák elő azon arany és ezüst edényeket, melyeket nagyatyja Nabukodonozor a jeruzsálemi templomból elvitt, hogy belőlök ő és főemberei igyanak. Itták is a bort az elrabolt edényekből és dicsénekeket zengtek a hamis isteneknek.

Egyszerre a gyertyatartó ellenében a királyi palota falán egy iró emberi kéznek ujjai tüntek fel. A király látván a titokszerű kéznek irását, elhalaványodott és hangosan megparancsolta, hogy híjják eléje

a jósokat és Babilon bölcseit, kiket így szólított meg: *«A ki elolvassa ez irást és annak jelentését megfejti nekem, bársonyba fog öltöztetni, és arany-láncz adatik nyakába, és harmadik leszen országomban.»*

De a bölcsek sem az írást nem olvashatták el, sem annak jelentését nem fejthették meg.

Ekkor jött az anyakirályné. Van egy férfi, óh király — úgymond — országodban, kiben a szent Istennek lelke van, ki már nagyatyád országlásakor a tudományban és bölcseségben első volt, kiben több lélek, több okosság, több értelem van, mint birodalmad összes bölcseiben és ez: Dániel.

Előhivatott tehát Dániel.

Hallottam felőled — úgymond a király — hogy az Istennek lelkével birsz és bő tudomány, értelem és bölcseség találtatik benned. Ha tehát ez írást el tudod olvasni és értelmét kijelentheted nekem, bársonyba fogsz öltöztetni és arany láncz környezi majd nyakadat és harmadik fejedelem leszesz országomban.

«A te ajándékaid legyenek tieid — felelé Dániel — *és házad adományait add másnak; az irást azonban, király, elolvasom és értelmét tudtodra adom.»*

«Óh király! a fölséges Isten országot és méltóságot, dicsőséget és tisztességet adott atyádnak (nagyatyádnak) Nabukodonozornak; és a méltóság miatt, melyet adott vala neki, minden népek, nemzetek és nyelvűek rettegtek és féltek tőle . . .»

«Mikor pedig szive fölfuvalkodott és lelke megátalkodott kevélységében . . . kivetteték az emberek fiai közül, de szive is olyanná lőn, mint az állatoké . . . szénát evék, mint az ökör . . . mignem megismeré, hogy a Fölségesnek van hatalma az emberek országán és a kit akar, azt emeli fel arra.»

«Te is Boldizsár, nem aláztad meg szivedet, noha jól tudtad mindezeket: hanem felemelkedtél az ég uralkodója ellen és az ő házának edényeit hozattad eléd, és — ittatok azokból — és az isteneket, kik nem látnak, nem hallanak és nem éreznek, dicsérted: az Istent pedig, kinek kezében van lehelleted és minden utad, nem dicsőitetted.»

«Azért küldetett tőle a kéznek ujja, mely az irást feljegyzé.»

«Ez pedig az irás, mely feljegyeztetett: Mene, Tekel, Faresz.» És az igék jelentése ez:

«Mene: számba vette Isten a te országodat és véget vet annak.»

«Tekel: megmérettél a mérlegen és hiányosnak találtattál.»

«Faresz: elosztatik a te országod és a medusoknak és persáknak adatik.»

«Azon éjjel megöletett a kaldeus Boldizsár király és a médius Darius foglalta el az országot.»

Eddig a Szentírás.*

*

Hányszor jelent már meg e titkos kéz és leírván a Mene, Tekel, Faresz baljóslatu szavait figyelmeztette a népeket a lejtőre, melyhez jutottak?! hány nemzetnek jelezte ez már a meredeket, mely felé azt romlottsága és bűnei sodorták?! Fejedelmek és népek vétkeztek, fejedelmek és népek iszonyuan bünhődtek. Mert a bűnnek az volt mindenütt mindenkor átka, hogy felburjánozván, újabb bűnöket szült és az erkölcsi elaljasodás sarkában ott volt az örök nemesis, mely iszonyu, kérlelhetetlen itéletet tartott.

Midőn Ninive és Babilon összeroskadtak, midőn Jeruzsálem összetiporva a rómaiak

* Dániel Jövend. V.

lábánál feküdt, midőn Róma maga, melynek bukását Szent-János négy századdal előbb megjósolta, a barbároknak martalékul esett: nem látjuk-e ott az örök igazságot, mely az atyák bűneit a gyermekekben, ezeket pedig saját elaljasodásaikért büntette? Attila nem neveztetett-e Isten ostorának? és Genzerich nem egy titokszerű végzésnek engedelmeskedett, midőn hadai mindent letiportak, a mit útjokban találtak?

Az újabb kor történelme sem mutat mást. Egy nagy és művelt nemzet félreismerte azon örök erkölcsi törvényeket, melyek a világot kormányozzák; félrelökte azon alapot, a melyen egyedül virágozhatnak a jó erkölcsök, az igazság, a jog, a tekintély, a szabadság, a munkásság és a jólét; száműzte az Istent és önmagát ültette helyébe — és a midőn ezt tette, sülyedett, hanyatlott és az emberekből szörnyetegek lettek. Eltünt az ember és megjelent az állat, mely ész nélkül pusztított és rombolt.

Egy nap eljöttek odujokból ezen emberi szörnyetegek és felfegyverkezve, korlátlan hatalommal felruházva, melyet a véletlen játszott kezükbe, kikiáltották az Isten buká-

sát — és megjelent a titkos kéz, mely az önfeledt nemzet hanyatlását megírta. És kezdődtek az orgiák, a gyilkolások, a pusztítások, melyekhez hasonlókat a világ még nem látott. A nemezis bokáig embervérben, a vérpadhoz támaszkodva követelte áldozatait. Első sorban azok közül, kik ezen rettenetes állapotokat romlott erkölcseik által felidézték, azokat, kik a nép fölött állván, gúnyolták annak vallását, nevették erkölcseinek egyszerűségét, élczeket csináltak az erényre és gyakorolták a kicsapongást; követelte azután azokat, kik az Isten büntető kezében a nemzetnek bakói voltak. Saturnus felfalta saját gyermekeit. A helyet, melyet Isten üresen hagyott, elfoglalta a bosszúló angyal, a tekintély zsarnoksággá, a szabadság kicsapongássá, a testvériség testvérgyilkossággá vált, az egyenlőség pedig egyenlőkké tette az embereket a közös sirgödrökben.

Óh igen! Az Isten él és keze nem szünt meg kormányozni a világot. Es ezt fennen kell hirdetni ma is a világnak szemben egy civilisatióval, mely anyagi haladásától mintegy magánkívül ragadtatva, megvető közönyösséget tanúsít minden iránt, a mi

a vallásra és általában a természetfölötti életre vonatkozik. Emlékeztetni kell az embereket ma is, hogy az örök igazság nem alszik és hogy arra, hogy a nemzetek megbüntettessenek, nem kell egyéb, mint azokat azon borzasztó szenvedélyek hatalmának átengedni, melyek a társadalmi rétegeknek mélységében szunnyadoznak; emlékeztetni kell különösen a műveltebb osztályt, hogy ne játszék Isten nevével és a vallással, mert a romboló elem, mely mindig alól szokott támadni, az Isten nélküli had, mely a társadalmat ma aláássa, nem mondotta ki még az utolsó szót, de ha egyszer kimondja és hatalma lesz azt érvényesíteni, akkor a világ oly katastrófáknak lesz tanuja, melynek iszonyatossága minden képzeletet felül fog haladni — emlékeztetni kell végre az egyeseket, hogy a mi törvény az egész emberiségre, az törvény egyszersmind az egyes emberre nézve is, hogy az okok, a melyek a nemzetek emelkedését vagy hanyatlását eszközlik, magok után vonják a családok és az egyesek pusztulását is.

*

A nemzetek hatalma az egyes családokban rejlő erkölcsi erőtől függ, úgy hogy a családok elsatnyulása magával ragadja a közélet elkorcsosodását és ellenkezőleg erős és hatalmas családok, a melyekben az ősök vallási traditioi mellett az erkölcsök tisztasága uralkodik, legyőzhetetlenné teszik a nemzetet is.

Hány család, hatalmas, büszke, félelmes a fejedelmeknek, megbámulva a népek által, hány ily család nem tünt már el minden nyom nélkül? Ki ismerte emelkedésüknek rugóit, ki ismeri hanyatlásuknak titkos okait? Ha a kövek beszélni tudnának, ha a romok feljajdulhatnának, ha a sirkövek igazat beszélnének: tán megtalálnók a titkos kezet, mely irgalmatlanul reá nyomta a családokra az enyészet bélyegét, tán reá jönnénk az osztó igazságra, melyet a részrehajlatlanságban mindig ugyanazon nyomon haladó Isten gyakorol.

Hajdan a családokban mint souverain állott a vallás; szelid jogara alatt virágoztak az egyszerü erkölcsök, a munkásság, a tisztességes szokások, az összetartozandóságnak megtörhetetlen érzete. Ezek képezték egyúttal a nemzetnek erejét, dicsőségét,

innen nyerték a nemzetek a megpróbáltatásnak napjaiban az erős jellemeket, a lelkes katonákat, az önfeláldozó hazafiakat. Mi tette a maroknyi Spártát oly erőssé? nemde szigoru, mondhatni rideg családi tisztasága? és mi vette Rómát a bukásba? nemde az elpuhulás, a családi köteléknek széthullása?

És azért ne csudálkozzunk, ha ma, a midőn annyi családból eltünt a vallás őrangyala, oly hajmeresztő családi drámáknak kénytelenítettünk tanui lenni. Pedig ez csak részletes jelensége azon erkölcsi betegségnek, mely észrevétlenül lappang és a figyelmes észlelő kétkedve kérdezhetné: vajjon ezek-e az egyedüli szerencsétlen családok, melyeknek nyomora így nyilvánosságra jött és nem takar-e még nagyobb nyomort a kiméletesség vagy a törvények oltalma? Ki tudja mennyi köny foly titkon és ha fellebbenteni szabadna a függönyt, mennyi szétdúlt tüzhely hirdetné az elvesztett családi boldogságot?!

Pedig ennek nem így kellene lenni. Ha a családok alapítói, az atya és anya elfogadták az Isten szent kezét, midőn őket az oltárhoz vezette, miért utasítják azt vissza,

midőn a közelgő veszélyre figyelmeztet? Az Ő szent keze szőtte egykor száz és száz finom szálakból a családi boldogságot, az ima, az áldás, a költőiség ihletével megaranyozva, az éghez kötötte azokat, hogy a hűség, a ragaszkodás, a szeretet az örökkévalóságban találják tartósságukat; miért elszakítani e szálakat, miért foszlányokra tépni a legszentebb érzelmeket? Óh a hűség nem üres szó, nagy jutalom van ehhez fűzve, melyet csak azok élveznek, kik azt jó és rosz napokban egyaránt megőrizték, a hűség megsértése ritkán marad boszulatlanul, az esküszegésnek is van nemezise, miért tehát elűzni a családból az Istent, mikor az a hűségnek a legbiztosabb őre?

Ne csalódjunk! a kiűzött Isten helyét elfoglalják a muló szenvedélyek, a viszály, az elégedetlenség, a köny, a házi kedves foglalkozások elhanyagolása, a vagyoni hanyatlás és — a mi legsiralmasabb — a szerető kéz vezetését nélkülöző, már zsenge korukban megmételyezett gyermekek késői könyjei.

És az egyes emberek? Egyes emberek is ugyanazon törvényeknek vannak alávetve, mint a nemzetek és családok, mindenütt

ugyanazon isteni gondviselés, mindenütt ugyanazon büntető igazság.

Vagy ki az közülünk, a ki hosszu életpályáján szerencsés napjaiban nem észlelte volna egy magasabb jótékony kéznek nyomait, nem tapasztalta volna borús napjaiban annak vigasztaló működését? az erénynek jutalma csak elszigetelt jelenség volt-e? vagy a bűnért való bűnhödés nem mindennapi látvány-e?

A ki az emberi szivet ismeri, az tudja: miként szokott a lélek emelkedni vagy hanyatlani; emelkedik lassan, hanyatlik gyorsan, de mindkettőben ott van az isteni Gondviselés, majd buzdítván, majd fenyegetvén: buzdítván a jóra, fenyegetvén a meredek szélén, támogatván, ha az ember az erény gyakorlásában gyenge, visszatartván, ha a bűn ösvényén az Istennel daczol.

«*Híttalak* — így van ez irva a Példabeszédek könyvében — «*híttalak és vonakodtatok, kiterjesztettem kezemet és nem volt, a ki fölnézzen; mivel megvetettétek minden tanácsomat és dorgálásaimat elhanyagoltátok, én is nevetni fogok veszteteken, midőn reátok rohan a hirtelen nyomoruság. Gyülölték a fegyelmet, nem nyu-*

*godtak meg tanácsomon, annak okáért utjok gyümölcsét fogják enni. Az elpártolás öli meg őket, a ki pedig engem hallgat, rettegés nélkül fog nyugodni.»**

A kötelességfeledéssel és a romlottsággal végzetszerűen halad mindig a hanyatlás; késő a bánat, midőn már a nemesis vette kezébe ügyünket.

Mit ér az, keresni nyugalmat a soha meg nem nyugodó vágyakban? miért békét keresni a szenvedélyekben, melyek soha ki nem elégíthetők? gyógyítást a lázban, melylyel pillanatnyi élvezetek után futunk? miért csendes lelkiismeretet keresni a lelkiismeretlenségben, pihenést a párnán, melyet a bűn készített?

Az Isten megmutatta az utat, melyen haladnunk kell; kijelölte az eszközöket, melyeket használnunk szabad; jelezte a czélt, a melynek végén int a boldogság.

*

Ne kételkedjünk tehát az isteni gondviselés jótékony, de igazságos intézkedéseiben. Az Istennek örök bölcsesége kijelölte az utat, a melyen az emberi nem évezredek

* Példabesz. K. I. 24—33.

óta haladt, művelődött, nemes és szent érzelmekben gyarapodván, tökéletességében mindinkább megközelítette azon ideált, melyet a kereszténység kitüzött. És ha az emberiség ezen útjában akadályokat talált, ha a szenvedélyek fellázadtak és Isten terveit erőszakkal megrontani akarták, ha a kevélység, az értelmetlenség, a gonoszság megdönteni akarták: volt-e idő, hogy az isteni erő nem diadalmaskodott volna az emberi erő féktelenségein? Őrködött mindig az Isten és az emberek az Ő művét nem voltak képesek megsemmisíteni. A szeretetnek keze tudott büntetni, de nem akarta saját gyermekeit elveszteni.

Krisztus alapította az egyházat, az örök szeretetnek ezen legdicsőbb intézményét, alapította a szenvedő, a küzdő emberiség számára, alapította, hogy mint egy szerető anya karjaiba vegye a kétkedőt, biztassa a félénket, vigasztalja a siránkozót. És ha az ember mellőzi, vagy kevélységében visszautasítja a szerető kezet, vagy éppen annak megrontására törekszik, vagy ha a magasan járó hullámok azt az elmerüléssel fenyegetik, szabad-e hinni, hogy az Isten e művét elveszni engedi? — Nem! — A sajkában

nyugszik a Megváltó, miért legyünk félénkek és kishitűek?

És a ki az anyagi világot alkotta, úgy, hogy évezredek lefolyása alatt egy parány sem veszhetett el, a ki a legcsekélyebb homokszemet a földhöz kötötte és az irtóztató sebességben, melylyel a föld forog, nem engedi azt a földtől elszakítani, a ki a legcsekélyebb férget alkotta és engedte, hogy az a létnek örvendvén, azon czélnak szolgáljon, a melyre teremtve van: fogja-e az engedni, hogy az ember lelke, mely alkotásaiban oly bámulatos, nyilvánulásaiban oly dicső, hogy a sziv, mely érzelmeiben oly nemes, szeretetében oly feláldozó, szenvedéseiben oly magasztos, fogja-e engedni, hogy az ember, a ki Istenre gondolni, Istent megismerni, Istent és annak legremekebb teremtményét, embertársait szeretni képes, nyomorultabb legyen, mint a kő, nyomorultabb, mint a féreg, legyen játszó labdája a véletlennek, eszköze a vak végzetnek, gúnya a maró élcznek?

Nem! Nem! Mi nem félünk, mert Isten velünk van, *«ha Isten velünk, ki ellenünk?»* *

* Róm. VIII. 31.

A sajka, melyen az élet tengerén evezünk, törékeny; kezünk, a melylyel azt kormányozzuk, gyenge; a vihar, mely bennünket lépten-nyomon fenyeget, sokkal erősebb, hogysem magunkra hagyatva vele győzelmesen megbirkózhassunk. Ne daczoljunk tehát a sorssal, hanem keressük fel a szent kezet, mely bennünket erősen és biztosan vezethet. Szerencsés napjainkban ne taszítsuk el magunktól, szenvedéseinkben emlékezzünk meg róla. A bűn, mely hivogat, legyen a titkos kéz, mely a veszélyre figyelmeztet, az erény az egyedüli eszköz, melyért lelkesedjünk.

Törékeny sajkán evezett egykor az isteni Megváltó, a tanítványok félénken felkiáltottak: «*Uram! szabadíts meg minket, elveszünk!*»* A kishitűek féltek, de az isteni Megváltó a magasan járó hullámok közt is nyugodtan aludt.

Nyugodtan alhatik az élet viszontagságai közt az, a ki Istent hordja kebelében; félénk csak az, a kinek hite, bizalma megrendült vagy elveszett. Amen.

* Máté VIII. 25.

KÜZDELEM ÉS KÖTELESSÉG.

A VÁRADI SZÉKESEGYHÁZBAN AZ 1892 ÉV UTOLSÓ ESTÉJÉN.

«Jó harczot harczoltam, a futást elvégeztem, a hitet megtartottam, végezetre eltétetett nekem az igazság koronája, melyet megad nekem ama napon az Úr».

II. Timót. iv. 7. 8.

Mennél változatosabbak az élet eseményei, mennél homályosabb az út, melyen haladunk, és mennél nehezebb a harcz, melyet a sötét hatalmakkal harczolunk; annál jogosúltabb részünkről a kérdés: mi tehát a magva, mi a beltartalma ezen összes létünknek, mi a tiszta nyereség mindabból, a mit hosszú éveken át koczkáztattunk, áldoztunk, a mire legjobb tehetségeinket, szivvérünket, egész életünket elpazaroltuk? Mi a nyereség?

Vagy tán czéltalanul élünk?

Kinek jobb a sorsa? A tömeg-é, mely nem gondolkozik, és inkább tenyészik, mint öntudatosan él; vagy a nevető bölcsészé, ki minden virágból mézet sziv és csak egyet vesz komolyan, az élvezetet; avagy azé, a ki

teljes tudatával birván emberi méltóságának, azt fentartani igyekszik életben és halálban?

Vagy ki érdemel nagyobb jutalmat? Az-é, a ki a természettől mostohán ellátva, az Úr Istentől csak egy talentumot nyert, és szerény tehetségével nem is bir felemelkedni alárendelt állásából; vagy pedig az, a ki fényes észszel, és még fényesebb tehetségekkel felruházva, az Istentől öt talentumot kapván, túlszárnyalja embertársait?

Azután miben áll a jobb sors? Milyen természetű a valódi jutalom?

Mindezen kérdésekre, melyeket ma ez ünnepélyes estén inkább mint valaha magunknak felteszünk, csak egy lehet a felelet, és ez az: hogy sem a sors, sem a jutalom nincsen az ember kezében, az ember nem ura az isteni végzetnek, nem birája a jutalomnak. Egy magasabb kéz intézi mindkettőt, az isteni gondviselés jelölte ki mindenkinek sorsát, és a jutalom attól függ, miként töltötte be kiki a helyet. Egyenlőtlenül osztotta ki az Isten az ő ajándékait, és az ember jó vagy rossz sorsa attól függ, miképen hasznosítja ezen

ajándékokat önnön, vagy embertársainak jólétére azon körben, melyet Isten neki kijelölt. A jutalom mértéke attól függ, hogy miként teljesítette kötelességét.

Egyenlőtlenül jöttünk ki az Isten kezéből, de egyenlően terhel bennünket a kötelesség. Íme ez azon pont, melyről az emberek nem igen akarnak hallani.

Az emberek inkább latolgatják a sorsnak jobb vagy rosszabb esélyeit, inkább tépelődnek a jutalom nagysága vagy csekélysége fölött, mintsem megfelelnének azon kérdésre: mi a kötelesség?

Korunknak van egy jellemző vonása, és ez: a nagyzási viszketeg. Mindig fölebb menni, soha meg nem nyugodni; mindig túlbecsülni önmagát; soha nem méltányolni mások tehetségeit és érdemeit; mindig panaszkodni, soha meg nem elégedni, és a kötelesség? hja! ez más! Ki fog erről beszélni?! S mégis ez azon pont, mely nem tűri az illusiót.

A mily mértékben vész a kötelesség érzete, azon mértékben növekszik a sorssal való folytonos zsémbelődés. Az élet nem regény, hanem oly valóság, melyben mindenkinek meg van a maga hivatása és

terhe; a ki e valósággal nem tud megalkudni, az mondjon le a boldogságról, mert örökösen csalódni fog. A lepkék fogdosása a gyermekek játéka. Elni annyit tesz, mint kötelességeket teljesíteni. Ez életünknek egyik komoly oldala és a ki e tekintetben nyugodt, az bizza a jutalmazást a jó Istenre.

Midőn Szent-Pál apostol, a római polgár, a kereszténységnek első philosophusa Róma városában bebörtönözve ült, lelkét balsejtelmek szállották meg. Bizonyosnak tartotta, hogy nem sokára erőszakos halállal fog kimúlni; csak a keresztények sorsa iránt aggódott, de önsorsa fölött nyugodt volt. Csendes megnyugvást érez a sir szélén, és annak érzetében, hogy kötelességét híven teljesítette, így ir magáról: «*Jó harczot harczoltam, a futást elvégeztem, a hitet megtartottam, végezetre eltéletett nekem az igazság koronája, melyet megad nekem ama napon az Úr.*»*

Kevés szó, de mély értelem! E kevés szóban nyomatékosan ki vannak fejezve a keresztény ember teendői; de szintúgy uta-

* II. Timót IV. 7. 8.

lás történik a jutalomra is, mely a teljesített kötelességek koronája.

Nem minden ember van hivatva a közéletben nagy szerepet játszani; de minden embernek adott az Isten egy kört, melyben terhek nehezednek vállaira, minden embernek van életpályája és a keresztény vallás Szent-Pál példája után azt mondja minden embernek:

1. Küzdj, mint becsületes ember,

2. légy hivatásodban lelkiismeretes; de mindezekben ne felejtsd el, ne veszítsd el hitedet.

E két pont lesz mai elmélkedésem tárgya.

I.

Jó harczot harczolni, azaz becsülettel küzdeni.

A küzdelemre, azaz a munkára a természet kényszerit, a becsületességet pedig isteni törvény teszi kötelességünkké, és valamint a küzdelem és munka alól feloldva senki sincsen, úgy a becsületességet elveszteni bűn. Az újabb kor egy csattanós szójárást talált fel, melyet most már bol-

dog boldogtalan használ és ez: a létért való küzdelem. Tudják-e Önök mit jelent e szójárás? A természetben az Isten megtagadását jelenti, az emberek közt pedig az ököljogot.

«A tenger fenekén találtak egy enyves anyagot. Ezen enyves anyagban, úgy képzelték magoknak a tudós természetvizsgálók, hogy hogy nem, sok sok ezer év előtt mozgás támadt, és ez volt az élet első jele. Az élet küzdött az önfentartásért és támadt az alsóbbrendű állat; az állat éhes volt és ezen ösztön kényszerítette őt a küzdelemre. Ezen küzdelemből származtak a tökéletesebb állatok, a tökéletesebb állat elnyomta a gyengébbet és így nőtte ki magát lassan az ember».

Értik Önök ezt? Pedig ez az újabb természet-philosophiának alapelve.

És az Isten?! Oh a létért való küzdelemnek nincsen szüksége az Istenre. A létért való küzdelem undorító aljasságból indul ki, és az Isten-tagadásban végződik.

Az emberi társaságban a létért való küzdelem azt jelenti: hogy az igazság a mellett van, a ki erősebb; a győzelem azé, a ki hatalmasabb ököllel bir; a gyenge eltapostatik, a becsületes munkást meg lehet fosz-

tani munkabérétől; az egyes ember csak addig biztos, míg többen le nem ütik; a rest embernek jobb dolga lesz, csak legyen jó erős, mint annak a ki véres verejtékkel gyüjt; a rabló, a csaló a létért való küzdelemben fog mentséget találni. És a becsület, a jog, és a kötelesség?

Isten mentsen, hogy «a létért való küzdelem» hangzatos szójárása valaha az életbe átmenjen. Egyén egyén ellen fog támadni, a nemzet nemzet ellen küzdene és a győzelem bizonyára nem a művelt osztályé volna. Szegény édes hazám! Midőn a tatárjárás pusztává tette az országot, midőn Mohácsnál legszebb reményeid sirba szálltak, midőn a török uralom alatt az ország letarolva a pogány hatalma alatt majdnem megsemmisült, mivé lettél volna, ha létedért való küzdelemben nem a keresztény jog és igazság harczoltak volna melletted, és mivé lennél még ezután, ha ellenségeid az erősebbnek jogát alkalmaznák reád?

Nem! nem! ez nem a becsületes küzdelem. Ez az állati ösztön felülkerekedése, ez nem a jó harcz, mely emberhez, annál kevésbé keresztény emberhez illő, ez az erőszak dicsőitése.

Sokkal nemesebb a keresztény erkölcstan, mely valamint magasztosabb czélt tűz ki, mint a gyengébbnek elnyomását: úgy nagyobb szeretetet tanúsít azok iránt, a kik az élet küzdelmei közt elesnek. A végczél maga az Isten, az út, mely hozzá vezet, a szeretet útja, az eszköz a becsületes munka. A magas czélt mindig szemmel tartani, az egyenes útról le nem térni, a rossz emberektől, kik hitöket elvesztették, meg nem ijedni, nem nézni tétlenül miként rombolják le azon épületet, a melyben atyáink boldogok voltak; hanem szembe szállani az akadályokkal, a csábításokkal, melyek bennünket Istentől el akarnak térníteni, küzdeni a szenvedélyekkel, hogy azokat legyőzzük, nem ölbe rakni kezeinket, midőn embertársunk java segítségre hív: íme ez a jó harcz, ez a becsületes küzdelem.

«Orczád verítékével eszed a kenyeret»,* mondá az Isten az első embernek. A munka tehát isteni parancs, a fáradság, a küzdelem, mely a munkával jár, bűnhődés egy nagy bűnért, és ez az oka, hogy midőn

* Móz. I. K. III. 19.

dolgozunk, munkánkat sokszor a sikertelenség, de mindig a fáradság kiséri. Isten az első embernek azt mondá: ne érintsd a fát, mely a paradicsom közepén áll. De az első ember fellázadt, és lázadásának következménye lett a hosszú, a kínteljes munka. És ember ember után jött, nép népet váltott fel, századok, évezredek folytak le, de a fáradság, a küzdelem ugyanaz maradt. Nem a létért való küzdelem teremtette az embert, hanem az ember bűne teremtette a küzdelmet; és nem is fogok hibázni, ha azt mondom, nem vagyunk jobbak őseinknél. Ádám fellázadt Isten ellen és bűnhődött, és mi nem lázadunk-e fel az isteni törvények ellen? — Nézzenek körül! — Az Isten azt mondja: ne érintsd a családi élet szentségét. S ha valaki az emberi boldogságnak ezen megszentelt menhelyét, az örömnek ezen legtisztább forrását, az önzetlen szeretetnek ezen egyetlen maradékát, a hol az atyának véres verejtéke hajlékot épitett az erkölcsök tisztaságának, a hol az anya könyei összeforrasztották a sziveket, hogy soha egymástól el ne szakadjanak; ha valaki ezt megtámadja, ha a csábító itt keresi fel

áldozatát, ha maga a férj, vagy maga a nő szenvedélyektől legyőzetve önmagok rontják le az ideált, mely a nemes szivek egyedüli vágya, és ha így az emberek hóbortja szentségtelen kezekkel bele nyúl ide és szétrombolja azt, a mit Isten teremtett: becsületes küzdelem ez? Az Isten azt mondja: ne bántsd felebarátodnak sem életét, sem tulajdonát. S ha figyelemmel kisérjük miként küzd, és mily eszközökkel harczol az új idő, bánkódva kérdezzük: becsületes, jó harcz-e az, melynek tanúi vagyunk? Régi időkben a hegyek ormain létezett, ma már romokban heverő várakból vívták a harczot a völgyekben lakó népek ellen, melyeket kifosztottak, és ez nem volt becsületes harcz. Ma a harcz leszállott a hegyek ormairól. Nemzetek állanak nemzetek ellen felfegyverkezve, minden pillanatban készen állván egymást megsemmisíteni, ember ember ellen harczol, hogy egymástól elragadják a falat kenyeret. Irigység, haszonlesés, élvezetvágy, nagyzási hóbort több embert temet ma sirba, mint a régi hatalmaskodások. Kétségbeesés a hitetlenség miatt, öngyilkosság erkölcsi aljasodás miatt, párbaj képzelt becsületsértés miatt,

tébolyodás a túlfeszített vágyak miatt, íme ez a jellege az újabbkori küzdelmeknek. Becsületes küzdelem ez? jó harcz ez? És végre:

Nézzük csak önmagunkat. Egy régi vers azt mondja: «Erősebb az, a ki önmagát, mint a ki a legerősebb bástyákat legyőzi». Önmagunkon kell kezdeni a jó harczot, és legyőzni az ösztönöket, melyek a nemesebb és magasabb életnek útjában állanak. Mit ér a lelkiismeret, ha azt meghamisították? Mit ér a törvény szava, ha hiányzik a hűség? Mit ér a kedély mélysége, ha azt megmérgezi a vallástalanság? Mit ér a nyiltság, ha az durva és sértő? Mit ér a műveltség, ha az kétszinüséggel jár? Másoktól megkivánni, hogy az isteni és emberi törvényeket megtartsák, magunkat pedig túltenni minden törvényen, ez nem egyezik meg a becsülettel. Önnön hibáinkkal nem küzdünk, azért lettünk gyengék, szenvedélyeink ellen nem akarunk harczolni, azért nem kell a hit, mely bennünket támogasson. Meggyöngültünk, legyőzettünk, azért mosódnak el mindinkább a nagy jellemek.

II.

«A futást elvégeztem», azaz feladatomat lelkiismeretesen teljesítettem.

Van egy szó, a mely ma nem divatos ugyan, de a mely a társadalmi létnek legfontosabb tényezője, és ez: a kötelesség. Hideg szó az igaz, mert fáradsággal jár. Egy hosszú életpályán át ezt mindig szem előtt tartani, soha ettől el nem térni, mindig világos tudatával birni annak, hogy a kötelesség hű teljesítése egyik főfeltétele a becsületességnek, megőrizni szivünkben azon finom érzéket, mely azt sugalja: Isten látja a hű szolga munkáját, és csak is az Isten fogja azt bizonyosan megjutalmazni, mindez bizonyára nagy önmegtagadással, nagy áldozattal jár. És épen azért, beszéljen a világ, a mit akar: vallásos érzelem nélkül, és hozzá teszem, a keresztény vallás nélkül a kötelesség csak az önérdek kielégítésére lesz szorítva, azaz hit nélkül, mely a jutalmat csak az Istentől várja, mindenki csak addig fogja végezni munkáját, míg érte megfizettetik, azontúl meg fog szünni a kötelesség érzete.

Emberi akarat, emberi czél, emberi törvény, emberi igazság, emberi erkölcstan és emberi jutalom vagy büntetés, ezek sohasem lesznek képesek a kötelesség hű teljesítésére indítani. Emberi dolgok, és mindaz a mit ember alkot, mulandó. A mi ma törvény, az holnap már nem az. Mit gondol a szolga, a munkás, a hivatalnok, a köztisztviselő azzal, hogy az a ki ma föllebbvalója, holnap már nem az? Ha nincs magasabb biró, ha nincsen hit, mely mint egy tüzes oszlop mindig szeme előtt áll, csak azzal fog gondolni, hogyan érje el magán czélját. Lelkiismeretesség? nem lesz! Önfeláldozás? ábránd! Hit nélkül az életpálya, melyet az ember választ, teherré válik és a társadalom nagy dologház lesz, melyben lesz munkaadó és munkás; de hiányozni fog a nemes verseny, mely az embert fölemeli, mely az Isten képére teremtett embert magához méltóvá teszi, mely megnemesíti a munkát, mely tiszteletreméltóvá teszi a munkást.

Tudják-e Önök, mi különbség van azon felfogás közt, melylyel a világ bír a kötelességről és a keresztény vallás felfogása között? Krisztus Urunk megmondotta. «*A ki engem*

*akar követni, tagadja meg önmagát».** Tehát a keresztény morálban a kötelesség teljesítése elválaszthatatlan az önmegtagadástól; a jutalom pedig nem fekszik a keresztény ember életpályájának derekán. A keresztény vallás nem akar olyan igazságot, olyan morált, mely csak addig tart, míg a test él; hanem akarja az örök igazságot, akarja az örök elveken nyugvó morált, változatlan elveken alapuló kötelességet és azért helyezi kilátásba egyszersmind az örök jutalmat. Akár legyen a kötelesség teljesítésének azonnal eredménye, akár nem, a keresztény embert semmisem fogja eltántorítani. A keresztény ember tudja, hogy jogról csak ott lehet szó, a hol a kötelesség is teljesítve van; tudja, hogy a lelkiismeret csak ott nyugodt, a hol a mulasztás vádja nem terheli a lelket; tudja, hogy a jutalmat nem az emberek adják, hanem hogy az csak annak kezéből jöhet, a ki ismeri a sziveket és veséket.

Ezt érezhette Szent-Pál midőn becsületesen befutott életpályája végén oda teszi: *«A hitet megtartottam»*. Igen, a hitet! Mert

* Márk VIII. 34.

folyton dolgozni és ki nem merülni, küzdeni és el nem csüggedni, kötelességet teljesíteni és lelkében meg nem törni akkor, a midőn az elismerés elmarad, a jutalom hiányzik; ehhez több kell, mint az emberi erő, ehhez szükséges az Isten, a ki a csüggedőt fentartsa, az erőtlent erősítse, szükséges a hit.

De miért dicsekedett Szent-Pál, hogy hitét megőrizte? Mert körülötte a római világ oly mélyre sülyedt, a társadalmi viszonyok oly annyira szétbomlottak, az igazság, a becsület, a hűség, a családi erkölcsök, a jellemek oly annyira eltüntek, hogy csak különös isteni kegyelem őrizte meg a keresztényeket is, hogy el nem sodortattak.

S ez áll bizonyos értelemben ma is. Vagy nincsenek-e az emberi szenvedélyek ma oly annyira fellázítva, hogy megfoghatatlan vaksággal készek mindent lerontani, a mi az Isten kezére mutat? Nem halljuk-e a távoli morajt, mely a közelgő vihart jelzi? Nem érezzük-e inogni a talajt, melyen a régi társadalom felépült? Az emberek dicsőséget helyeznek abba, hogy bebizonyítsák, miszerint

az embernek nincsen magasabb rendeltetése. Tanítanak oly erkölcstant, mely leront minden erkölcsöt; családot sürgetnek, mely a muló szenvedélyen alapúl; a gyermekeket Isten nélkül akarják nevelni, hogy tudjanak sokat, műveltessék ki az ész mennél jobban, a sziv mennél kevésbé, virágozzék az ipar, de dolog nélkül, legyen a jólét általános, de áldozat nélkül.

Csoda-e, ha ezek láttára a hit a nagy tömegben is ingadozni kezd!? S ha a hit egyszer száműzve lesz, ha az emberek csakugyan szétszakítják egyszer a szálakat, melyek őket az éghez kötik; ha egyszer a keresztény hit le lesz taposva, ugyan kérem, milyen lesz a világ képe? Lesz kényelmes erkölcstan, mely nem feszélyez, mely nem kötelez semmire, nem lesz család, hanem lesz emancipált nő, lesz philosophus anya, lesz engedetlen gyermek; de nem lesz kötelesség érzete, mely törhetetlen és hű, nem lesz áldozatkészség, mely önmagát helyezi utolsó helyre, nem lesz erkölcsi büszkeség, mely daczol a romlottsággal, bármily csábító is legyen ez; itt lesz azután a létért való küzdelem, melyben nincsen szabadság; itt lesz a termé-

szeti ösztönök uralma, melyben nincsen ideál; itt lesz az élvezetek országa, mely önmegtagadást nem ismer. Nem!

Az emberiség soha sem fog lemondani a hitről, Európa pedig és a művelt nemzetek soha sem fogják a kereszténységet nélkülözhetni. A hit az emberiségnek adott isteni kincs, a hitetlenség csak az egyesek szomorú kiváltsága. A mi a természetnek, mely a hideg lepel alatt megdermedve alszik, a tavaszi levegő, a mi a rabnak a tömlöcz hosszú éjjele után a tiszta napvilágos levegő, az az emberi szivnek a hit. A gyermeknek játszótársa, az ifjúnak hű őre, a szenvedélyek között a férfi támasza, az élet viszontagságai közt a szeretetnek alapja, a gyűlöletnek mérséklője, a kötelességek éltető lelke. Boldog a ki élte alkonyán elmondhatja Szent-Pállal: *«A hitet megtartottam»*.

És a nyereség? a jutalom? Ah! Önök jól tudják, hogy az élet soha sem tartja meg azt, a mit igért. Fel kell tehát emelkednünk egy magasabb álláspontra, a hol a kétkedő, a reménykedő, a szenvedő lélek szellemi szemeivel megtalálja a nyugpontot. Egy magasabb és hozzá teszem, egy kegyes

hatalom tartja kezében a mérleget, tőlünk függ, hogy az részünkre döntsön; egy magasabb hatalom jelölte ki a küzdő teret, határozta meg életpályánkat, tűzte elénk létünknek nagy czéljait. Boldog az, a ki rendeltetését megérti, átérzi, és benne megnyugszik; de a jutalmat csak az adhatja, a ki valamint az élet egyedüli forrása, úgy a kötelességek egyedüli Ura és jutalma: az Isten. Amen!

KERESZTÉNY LEÁNYNEVELÉS.

BÉRMÁLÁSKOR DEBRECZENBEN 1896 SZEPTEMBER 27.

«Boldogok a tiszta szivüek; mert ők meglátják az Istent».

MÁTÉ V. 8.

Az ember életének e földön kevés fénypontja, kevés örömnapja van. Küzdenie, fáradoznia kell és a jutalom a legtöbb esetben oly silány, magában a jutalomban gyakran annyi a keserűség, a visszaemlékezésben az élvezetnek utóize oly fanyar, hogy ritka ember az, a ki mondhatná: íme! a mai nap a tiszta öröm napja volt!

Egyet azonban biztosan mondhatni és ez az: hogy a legtisztább napokat a vallás szokta teremteni. Ezen napok mindig egy-egy korszakot szoktak alkotni az ember rövid életében. Az idők salakja elboríthatja a multak emlékét, a rideg tapasztalás és az élet valódi értékének felismerése elhomályosíthatja a legtisztább örömök zománczát; de azon örömnapokban, melyeket a

vallás megszentelt, melyekben az Isten áldó keze rajtunk nyugodott, melyekben a Megváltó Jézus hitének malasztja szivünkbe szállt, ezen napok emlékében nincsen keserűség. Úgy tetszik, mintha e napok kiemelnének bennünket a föld nyomorúságából és közelebb vinnének a jóságnak örök, tiszta forrásához; mintha elvonnák szivünket a mindennapiságtól és sejtetni engednék, hogy: milyen lenne az élet, ha abba a sors csapásai és az emberek gonoszságai nem vegyülnének.

E szép napok egyike: a bérmálás napja, az élet tavaszába esik. Örömteljesebbet és szebbet csak az első áldozás napja nyujhat.

A hit ekkor még nincsen megingatva; a jámbor gondolatokat, az ártatlan érzelmeket még nem zavarta meg a hiú tudásvágy; a jövő ragyogó szinekkel van rajzolva, de e szinek még tiszták; a szeretetbe még nem vegyül a romlottság fulánkja.

De így marad-e ez mindig? Nem!

Eljön a kor a maga szenvedélyeivel és szenvedéseivel, eljönnek az anyagi vágyak zsarnokságaikkal, melyek leigázzák a tapasztalatlan szivet, jönnek napok, melyeket senki sem hív, senki sem óhajt, melyek nem

kedvezők arra, hogy az ártatlan, az angyali ösztönök, az isteni hajlamok tovább fejlődjenek. Eljönnek az idők, midőn küzdeni kell a hiúság, a romlott fantázia kihivása, az érzékiségnek csábítása ellen, hol keressen ekkor az ifjú lélek segítséget? mire támaszkodjék ekkor?

Eddig az anya szeretete tartotta védő szárnyai alatt; de ki fogja ezután védeni? Hol lesz azután a sziv, mely olyan lesz, mint az anya szive? hol a lélek, mely úgy megértse őt, mint a hogy az anya megértette; mely őrizte, ápolta a tisztaságnak kincsét, mely megőrizte a gyermekben a szeretetnek égi malasztját és megnyitotta előtte az eget, melynek világánál el nem tévedett?

E kérdésekre én egy másik kérdéssel válaszolok: mire van szükségük az ifjaknak és így a leánykáknak is, hogy az élet hosszú útjain el ne tévedjenek? hogy legyen mindig egy világító tornyuk, a hová az élet viharaiban visszatekinthessenek?

Megmondom!

Szükségük van családi hagyományra, mely egy mélyen vallásos anya szivében birja gyökerét, melyet egy istenfélő, becsületes apá-

nak erényei megszenteltek; családi hagyományra, melynek központja az Isten, melynek kisugárzása az ősi magyar erényekre és vallásosságra való büszkeség;

szükségük van oltárra, melyre a gondos szülők, lelkiismeretes tanítók s tanítónők önnön hitökkel az Istenben való rendületlen bizalmat, az emberek iránti hamisítatlan szeretetet, mint a földi s mennyei boldogságnak mindmegannyi kincsét rakták le;

szükségük van egy szent emlékre, egy majdnem imádásig szeretett anya, egy fenkölt lelkü atya emlékére, mely még azok holta után is mindannyiszor feltünjék az ifjú vagy leányka lelke előtt, valahányszor a csábító aljas kecsegtetéseivel közeledik.

Ismerik-e Önök azon leirhatatlan, soha ki nem irtható érzést, mely bennünket láthatatlan kapcsokkal fűz azon szeretett lényhez, ki többé nincs közöttünk, kire szünet nélkül gondolunk, kihez minden perczben kérdéseket intézünk, kinek — úgy rémlik előttünk — szavát, tanácsát halljuk? Érezzük, hogy bár nincsen többé köztünk, mégis édes emléke belevegyül életünknek minden fontosabb eseményébe. Szivünk rejte-

kében sokszor hangoztatjuk nevét egy elhalt szeretett lénynek, ismerik Önök ezen érzést? s ha igen, akkor Önök fel is tudják fogni, mi a gyermek, mi az ember — még a legerősebb férfi — életében is, egy jó anyának, egy derék atyának emléke.

Vagy mivel gondolják Önök a családnak vallásos hagyományait, a hitnek emelt oltárt s a szülőknek Istenben megszentelt emlékét pótolhatni?

Tán az életbölcseség által, melyet nem a vallás, nem a kereszténybit, hanem a ma uralkodó életnézetek adnak?

Ah! Önök nagyon jól tudják, mily nyomorult szerepet játszik a mai életbölcseség a boldogság ravatala mellett; Önök nagyon jól tudják, hogy ez a talán hosszú küzdelmek árán megszerzett életbölcseség csak addig áll szolgálatunkra, míg az ember az erény és a bűn választútjára nem helyeztetik, oda, a hol a gyenge embernek választani kell e kettő közt: győztes legyen-e a bűn fölött, vagy áldozat legyen, hogy elesve soha többé fel ne keljen?

Nem a modern életbölcseségre van szükségük e gyermekeknek, hanem azon bölcseségre, melynek kezdete az Úr félelme.

Szükségük van hitre, mely az ő sorsukat az éghez kösse, mely fentartsa az élet sokféle baja közt, mely megvetni tanítsa a nyomorult hizelgőt, a ki lábainál vergődik, hogy tiszta lelkét, tiszta szivét megrabolja.

Szerencsétlen az ember, a kinek nincsen vallása, de még szerencsétlenebb a vallástalan nő, a ki a vallással elveszti a nőiséget, a gyengédségét, az áldozatkészséget, mely őt a világ szemeiben oly nagygyá, oly tiszteltté teszi.

Avagy képzeljék Önök e leánykákat a mai társadalmi viszonyok között oly körökben, a hol elfeledték az Istent, a hol a jóknak gyávasága, a rosszaknak vakmerősége, és fájdalom a vakmerőknek szerencséje összezavarja a fogalmakat a jóról és a rosszról, a hol mindenki önmagát imádja, a hol lomtárba lökték a régi családi hagyományokat, melyek vallásosak és századokon át mocsoktalanok voltak, mert Isten őrizte azokat, a hol lerombolták az oltárt, melyen a szülői szeretet és a gyermeki kegyelet lángja égett; képzeljék Önök e gyermekeket ily körökben, és ne adjanak nekik egyebet örökségül, mint a mo-

dern életbölcseséget, és milyen lesz e gyermekek jövője?

Ne ámítsuk magunkat! A léleknek valódi otthonja, a gyermekre nézve szintúgy, mint az érett korúra nézve: a hit, a vallás; ha egyszer ezen otthont elveszti, nem csoda, hogy ha a világ zajában eltéved. És ha egyszer eltéved, önereje őt többé vissza nem tereli a helyes útra. Ekkor kétségbeesésében megragad mindent, a mi boldogságot igér; kinyujtja kezét minden után, a mivel folytonos elégedetlenségét, kielégíthetetlen vágyait lecsillapítani reményli; szenvedélyeitől üzetve lerontja mindazon akadályokat, melyeket a hit, az erkölcs a féktelenség elé állít. És mivel a semmibe vett vallás vigasztalást nem nyújt, elalszik a lelkiismeret és támad egész serege a jellemtelen férfiaknak s a szerencsétlen nőknek, kik a családra nézve el vannak veszve, kikre a haza nem számíthat, kikbe sem barát, sem barátné nem helyezheti bizalmát, mert az erkölcsi érzet ingataggá lőn, Isten nélkül pedig nincsen morál.

És azért adjunk hálát a Mindenhatónak, hogy azt, a mit sok szülő tenni nem képes, vagy tenni nem akar, az anyaszent-

egyház gondos keze pótolja, hogy már a gyenge korba közbelép és leteszi a gyermek szivébe Jézus hitével az engedelmességet; leteszi a szent, a nemes, a jó iránti hajlamok magvát; leteszi a tisztaság, a szemérem érzetét, mely növekedvén, a férfit s a nőt az életben tiszteletre méltóvá tegye. Adjunk hálát az Istennek, hogy az anyaszentegyház ily napokat szerez a gyermekeknek, mint a mai, mely zárköve az öntudatlan boldog gyermekkornak s kezdő pontja a küzdelmes életpályának.

Semmi kétség az iránt, hogy alig fog találkozni szülő, a ki nem kivánna köröltve járni az anyaszentegyházzal gyermekei boldogításában. Hiszen a szülői szeretet nemcsak kötelesség, nemcsak a szívnek és a természetnek kiáltó szava; hanem ha valahol, ide lehet alkalmazni a mondást: szeretni boldogság.

Nem hiányzik tehát a szülőknél az akarat, nem hiányzik a világosság sem, mert sokszor az anya — ha szabad mondani — a szivével gondolkozik és megtalálja a helyes utat; de hiányzik az erő, mely paizsot készítsen az ártatlanságnak, hogy a tiszta lélek sértetlen maradjon, hiányzik talán a

bátorság a modern világ előítéleteivel szembeszállani és ajtót mutatni azon lelkiismeretlen kontároknak, kik Isten nélkül akarnak nevelni és így a családi boldogságot megmételyezni.

Hol van ezen erő?

Önök igen jól tudják, hogy mibe helyezi a katholikus anyaszentegyház ezen erőt. Mindenekelőtt és általában az Istenbe helyezi. Semmit Isten nélkül! Azután helyezi a keresztkútba, mely midőn Jézus malasztjával elárasztja a gyermeket, a szülőket és keresztszülőket felelősekké teszi gyermekeik lelkének elvesztéséért; helyezi a bérmálásba, mely az Isten kegyelmét utitársul adván az élet nehéz utaira, a serdülő ifjút és leánykát képessé teszi megküzdeni a gonosz befolyásokkal ott, a hol az emberi erő elégtelen; helyezi a bűnbánat szentségébe, mely az elesettet fölemelvén újabb erőt kölcsönöz a földi vándorlás folytatására; helyezi az oltári szentségbe, mely az embert mintegy átszellemesítse azáltal, hogy testileg is egyesíti Istennel; helyezi a keresztény életrendbe, mely az erényt erénynek, a bűnt bűnnek mondja és nem ismer alkut, nem ismer divatos modern erkölcstant.

És még egyet!

Nem ismerik Önök azon fönséges alakot, melyet a katholikus anyaszentegyház példányképül, utánzásul állít fel kiváltkép és első sorban a női nemnek? Nem ismerik Máriát, a szeplőtlen Szüzet? Máriát, a magyarok Nagyasszonyát? Máriát a romlatlan anyának eszményképét? Nem imádjuk mi Máriát, hanem mélyen tiszteljük. Ő róla mondja Szent-Bernát: «*Ha érzed, hogy a világ zajában inkább a vihar közt, mint a földön jársz, fordítsd szemeidet e csillagra, ha el nem akarsz merülni a hullámokban, ha a csábító a kisértés sziklái közé csalt, keresd e csillagot, nézd Máriát . . . A veszedelemben, a szorongattatásban, a kétes helyzetben gondolj ő reá, hivd Máriát . . . Ha őt követed, nem fogsz eltévedni, ha őt kéred, nem fogsz kétségbeesni, ha ő támogat, nem fogsz elesni, ha ő véd, nem fogsz félni, ha ő vezet, nem fogsz elfáradni. Az ő neve Mária, a tisztaságnak eszménye, a szerető anyának tükre*».*

A tiszta tükröt egy fuvallat, az ártatlan gyermek lelket egy tekintet elhomályosíthatja, egy szó megsebezheti, egy rossz

* Ex homilia 2. super Missus est.

példa megölheti. Nem kell a gyermekbe tiszta szivet ültetni, ott van már az a keresztség óta. És ha a szülők egész valójából a keresztény tisztaság sugárzik ki, a gyermek e sugarakban fog melegedni.

Ha a gondos anya őrt áll a serdülő sziv körül, a hol a szenvedély csak alszik, de a világ tisztátalan érintkezése által könnyen lángra gyulhat;

ha gyöngéd kézzel távol tart minden mérget, mely egy rossz könyvben, egy meggondolatlanúl választott társaságban, vagy barátságban lappang;

ha a jó anya önfeláldozása nem áll meg ott, hogy csak a csecsemőt gondozza, hanem odáig megyen, hogy készebb a halálba menni, mintsem gyermeke ártatlan lelkét beszenyeztetni engedné;

ha szivének minden dobbanása, ha foglalkozásai, fáradalmai, szenvedései, könyei; ha ezek mind annyi őrei lesznek a gyermek lelki tisztaságának: akkor Önök a keresztény vallás erejét és hatását nem fogják kicsinyelni, mert ilyen anyákat csak a kereszténység szokott szülni.

Ma e leánykáknak a bérmálás szentségét fogom feladni, le fogom kérni reájok az

égből a Szentlelket, hogy világosítsa fel elméjüket, adjon erőt és bátorságot, hogy az élet veszélyeivel szembe szálljanak és győzzenek.

De a szülők azért mától fogva sem szünnek meg szülők lenni, sőt fenséges nevükhöz ma még egy újabb csatoltatik: a valódi barátnénak neve.

Boldog azon leányka, a ki anyjában találja fel legmeghittebb barátnéját.

A családot nem a tudomány alkotta, meg volt ez minden tudomány előtt; nem is az tartja fenn, hanem fenntartja azon bensőség, mely a vallás által megszentelve, szivet szivhez köt. Az anyaszentegyház midőn a gyermekeket megáldja és az áldást a gyermekekben az egész családra kiterjeszti, csak e bensőség megszilárdítására törekszik. Azt akarja, hogy midőn a gyermekek hitökben megerősíttetnek, ez visszahatással legyen magokra a szülőkre is, hogy legyen az atya erős támasza a gyermekeknek; legyen az anya őrzőangyala a család tisztaságának, mindnyájokat pedig kösse össze a szeretet, melyet Isten a romlatlan szivekben teremt, megoltalmaz és fenntart. Amen.

BOLDOGSÁGRA VEZÉRLŐ KALAUZ.

BÉRMÁLÁSKOR DEBRECZENBEN 1896 SZEPTEMBER 28.

«Nem szégyenlem az evangeliomot, minthogy Istennek ereje az, minden hivőnek üdvözítésére».

Sz.-Pál a Rómaiakhoz. I. 16

Mi a különbség a gyermek közt, — ki életpályája kezdetén áll, — és a felnőttek közt, kik annak derekán vagy végén vannak?

A különbség abban áll, hogy mi többet tapasztaltunk, többet tanultunk mint ők, tehát többet is tudunk, nem mindnyájan egyformán, hanem mindenki a maga foglalkozása, a maga életviszonyai szerint. Az egyik a tudományok magaslatán áll, a másik bő tapasztalatokat szerezvén, életbölcseségben, gyakorlati ügyességben felülmúlja embertársait.

De bármily tudományosak is legyünk, bármily gazdagok is vagyunk tapasztalásokban, mindezek csak a földi életre vonatkoznak; azon nagy kérdéseket illetőleg, melyek a sirontúli reményeket illetik, ott

állunk tudás tekintetében, a hol a gyermekek. A hitnek ereje köti őket az éghez, bennünket is csak a hitnek kegyelme emelhet oda, mert a lélek valódi hazája az ég.

Csakhogy e tekintetben — és ez újabb különbség közöttünk és a gyermekek közt — az ő sorsuk irigylendőbb, mint a miénk. Ők hisznek és nyugodtak, mi is hiszünk, de sokszor kétkedve ingadozunk; ők szeretnek és boldogok, mi is szeretünk, de a csalódás, az élet keserüvé teszi gyakran legszentebb szándékunkat; ők a jó anya, a derék apa, a lelkiismeretes tanító segedelmével szivök mélyében a Szentléleknek templomot emeltek, melynek ajtaját ma, midőn a bérmálás szentségében részesülnek, megnyitják, hogy oda bevonulhasson az isteni kegyelem, megerősítse hitökben, megalapítsa, őrizze, védje jövendő boldogságunkat, és mi? Ó hányan rombolták már le e templomot, és ma a romokon ott ül sirva a hit angyala. Igen! mert a tudomány nem képes többé visszaadni az elvesztett gyermeki paradicsomot, mert a kétkedés foszlányokká tépte az egykor tántoríthatatlan hitet, alapját egykori boldogságunknak.

Óh mily igazak Krisztus Urunk szavai,

midőn így imádkozik mennyei atyjához: *«Hálát adok neked, Atyám, mennynek és földnek Ura! hogy elrejtetted ezeket a bölcsektől és okosaktól, és kijelentetted a kisdedeknek.»**

Hol nyilvánul tehát az igazság? a gyermekekben-e, a hol még romlatlan a sziv, a hol még a sziven az ég harmata csillog, mint tiszta éj után a füvön, melyet emberi láb még nem érintett? vagy ott, a hol a tudomány, vagy az élet romlottsága elhomályosította a tükör tiszta lélek égi zománczát? A gyermek nem okoskodik, nem latolgat, ott a megszentelt természet egész tiszta valóságában nyilvánul és azért szivében nincs kétely, lelkében él a hit.

Nem akarom én ezzel azt mondani: hogy csak a gyermekben van hit, a felnőttekben pedig, vagy a kik tudománynyal foglalkoznak, az lehetetlen; ezt nem akarom mondani, nem mondhatom, mert ezzel ellenkezésbe jönnék Szent-Pál mondásával, a ki a keresztény hivektől *«észszerü engedelmességet» «rationabile obsequium»*** követel, ellenkezésbe jönnék Szent-Péterrel, ki azt mondja:

* Máté XI. 25.

** Róm. XII. 1.

*«Készeknek kell lennünk mindenkor megfelelnünk mindenkinek, a ki okát kérdi a bennünk való reménységnek;»** hanem csak fel akarom tüntetni azon teljes harmoniát, azon összhangzatot, mely a gyermek lelkében van, és a mely éppen alapját képezi az ő öntudatlan, zavartalan boldogságának, felakarom tüntetni másrészről azt, hogy a felnőttekben, a művelt lelkekben is teljes nyugalom, teljes lelki béke és boldogság csak ott lehet, a hol az ész a szivvel, a tudomány a vallással karöltve jár, és hogy ott, a hol e kettő közt szakadás áll be, kezdődik a lelki sivárság, talán az erkölcsi nyomor.

Oda akarok mutatni azon paradicsomi boldogságra, melyről az isteni Megváltó mondotta: *«Hogy ha nem lesztek olyanok, mint a kisdedek, nem mentek be mennyeknek országába.»*** Oda kell mutatnom, mert fájdalommal nézem és velem százezer komoly férfi: mint állítják az újabb tudósok ellentétbe a tudományt a vallással, és így elszakítják az észt a szivtől. Pedig e kettő együvé tartozik, mindkettő ugyanazon egy forrásból csörgedez. A tudomány

* I. Péter III. 15.
** Máté XVIII. 3.

az Istentől alkotott természet titkainak felfedezésében fáradozik, és így az embert az Istenhez vezeti vissza; a vallás pedig kiirthatatlanul be van plántálva az ember egész valójába, és így a ki a vallást elveti, az az embernek magasabb rendeltetését tagadja, mert csak a vallás emeli ki az embert az alsóbbrendű teremtések sorából. Az Isten adta az észt, hogy gondolkozzunk és tanuljunk; de az Isten adta a szivet is, mely körül a kedélyélet fejti ki áldásos örömeit. Így jelenik meg a természetben is az ember, a ki tehát e kettő közt az összhangzatot megzavarja, az természetellenesen cselekszik.

Ma a tudományos tévedések, melyek a hitet aláásni törekesznek, leginkább e körül forognak.

Az emberek gondolkodnak, tanulnak, kutatnak, írnak sokat és a midőn egy csomó ismeretet szereztek, lelkesedve felkiáltanak: Íme a világosság! minek nekünk a vallás? Tudomány, tudomány! ez az egyedüli biztos vezetője az emberiségnek, ez felvilágosít, ez teremt, teremt jólétet s boldogságot!

Szegény halandó! Meggondoltad-e, hogy a tudás egy elenyésző kis homokszem azon

megmérhetetlen, kiszámíthatatlan, véghetetlen dolgok mellett, melyeket a legnagyobb lángeszű tudósok sem tudnak s nem is fognak tudni soha? Kiszámítottad-e már, mennyi időt fordíthat egy-egy a legmagasabb kort elérő ember a tudományos foglalkozásra? és mennyi órát rabolnak el tőle a nyugalom szükségessége, a világi gondok, a feledékenység, és mindezeket levonva, mennyi idő marad a valódi tanulmányozásra? Es ezen rövid idő elég volna átölelni egy végtelenséget, egy örökkévalóságot?! Megmérted-e már eszednek nagyságát, mélységét, terjedelmét de egyszersmind szegénységét és korlátoltságát is? És jogosítottnak hiszed-e azt, hogy merész és döntő ítéletet mondhass a nagy, az összes mindenségről, melynek alig ismered egy piczi kis pontját?

És azután, mi az élet? mi a halál? Sötét homály fedi mindkettőt, itt nincsen világosság. Az Isten végzete emeli és sujtja láthatatlanul a halandót, kiosztja számára megmagyarázhatatlan módon az élet örömeit, szenvedéseit, élvezeteit s nyomorait. Mit tehet itt az emberi ügyesség? Vagy mi hatalma van a tudománynak a sziv fölött? ennek ne-

mes gerjedelmei, sajgó fájdalmai, édes reményei, keserü csalódásai, sötét kétségbeesése fölött? Semmi!

A megtört szivvel összeroskad a tudomány is.

Azután: a tudomány csak kevés embernek kiváltsága, hát az a millió és millió ember, a kinek van ugyan esze, szive, de nincsen tudománya, ezek tán az Isten mostoha gyermekei? Nem! Ők is emberek, mint mi, észszel vannak megajándékozva, mint a tudósok, csakhogy náluk az ész és sziv egy gyúpontban van egyesítve: a vallásban! Nem ők szakítják ketté az embert, nem ők választják el az észt a hittől, a tudományt a vallástól, ők Szent-Pál szerint «észszerű engedelmességgel» viseltetnek vallásuk iránt.

A mindennapi dolgokban is fárasztó munka a tudomány és itt is számtalan tévedésnek van kitéve; hát még azon dolgokban, melyek látkörünkön kívül esnek, melyekben a sejtelem, a kifejezhetetlen vágy oly követelőleg lép föl a legműveltebb ember lelke elé is, a hol a legszélesebb tudás sem elégítheti ki az embert, a hol az ember mintha egy megmérhetlen tenger partján állana,

sajkája nincsen még gondolatai számára sem; de látja, hogy túl a tengeren csillogó fény int, kinyujtja kezét egy láthatatlan, egy örök lény után, mely forrása minden szellemi életnek, fentartója mindennek, a mi létezik; kinyujtja kezét és imádva kéri, hogy világosítsa föl, vezesse és vigasztalja?

Mennyi tépelődésnek, mennyi tévedésnek van itt kitéve a magára hagyatott ész?! Hol van itt a boldogság?

Nem látok azok szivébe, kik engem ma hallgatnak, de egyet tudok, és ez az: hogy tán mindnyájunk lelkében édes a visszaemlékezés a gyermekkori évekre, a hol a sziv még oly tiszta, az akarat még oly romlatlan, az élet oly gondnélküli volt. Emlékezzenek vissza kérem a szülői házra, melyben boldog gyermekkorukat töltötték, a hol szivök legelőször nyilt meg a gyermeki szeretet tiszta örömeinek. Emlékezzenek vissza a szülői házra, mely visszhangzott a vidám nevetéstől, a melyben a nap sugarai oly vidáman enyelegtek a boldog megelégedés érzetével. És mi különbséget találnak az egykor és a ma között? Akkor szivök telve volt, a serdülő kornak első álmait álmodták, és ma? Ma tán üres a

sziv, melyen az élet megpróbáltatásai mély sebeket ejtettek; akkor reményeket dédelgettek, melyeknek nevet adni nem tudtak; ma letarolva fekszenek az ifjúkori szép remények, hiába nyujtják ki utánuk kezeiket hogy vissza hozzák, hasztalan! örökre eltüntek.

Ma Önök érett korúak. Nem úgy tetszik-e Önöknek: mintha lelkük egy nagy sivatagban eltévedt volna? a hol a szenvedélyek lángjai mindent kiégettek, a hol az élet viharai gyökerestől kitépték a fákat, a melyekről oly édes gyümölcsöket vártak, a hol Önök lábai alatt kiaszott a föld? A boldogító hitnek szavát tán ma már nem is értik, a reményt csak a multakból ismerik, a szeretetet? ah a szeretetnek ma az Önök nyelvén más értelme van, mint a gyermekeknél. Játszottak az élettel, és vesztesek lettek; a nyerő fél a világ lett, a kinek oda dobták legdrágább lelki kincseiket. Az ész kizárólagos vezetésére bizták magukat, és eltévedtek; a tudományban kerestek világosságot, és ez sötétségbe hagyta Önöket. Nem tudnak már lelkesülni a vallásért, közönyösek lettek, és a szerencsétlenség borus óráiban vigasztalás nélkül vannak.

Önök azt hiszik, hogy szellemileg magasabban állanak, mint azok, a kik, még ma is gyermeki bizalommal tekintenek az ég felé, és mégis Önök azok, kik a sors csapásai alatt összeroskadnak, nem találnak bátorító szavakat sem önmagok, sem gyermekeik, sem barátaik számára. És hányan lettek Önök közül önzők, akik hidegen néznek le szenvedő embertársaikra. A ki elvesztette hitét, abban nincsen szeretet, nincsen áldozatkészség.

Ez-é — kérdem — azon magaslat, melyre az embernek törekednie kell? ez-é azon műveltség, mely az emberiség nagy és nemes czélját képezi? Óh ne csaljuk magunkat, a hitetlenség sivár, nincsen benne vigasztalás; a közönyösség soha sem művelt nagy dolgokat, a kétkedés pedig lassú halála a léleknek, úgy mint a kiélt testnek a végelgyengülés.

A hitnek utolsó, még be nem vett bástyáit — egy jobb jövőnek reményét — e gyermekek képezik. Itt az élet romlottsága még nem tarolta le a nemes érzelmeket. Őrködjünk gyermekeink ezen drága kincse fölött, ápoljuk, szilárdítsuk bennük azon szent gondolatokat, melyet a mai nap

bennük ébreszt és az Isten szent kegyelme kitörülhetetlenül lelkükbe önt. Legyen ezen isteni kegyelem menedékük, midőn a kétkedés, a közönyösség lelkükből azt kiszakítani készül, a mit a gondos szülők az anyaszentegyház segedelmével oda ültettek. A jó többet ér, mint a rossz; az igazság többet ér, mint a hazugság; a szeretet többet, mint az önzés. Ezen meggyőződés fogja őket az Isten útjain vezetni, a ki nélkül a jó, az igazság és a szeretet üres szavak.

És a midőn ily őszinte szeretettel magukhoz ölelik Önök az ártatlanságot, az égi mosoly, mely a gyermek szivéből Önökre sugárzik, talán forrását fogja képezni Önökre nézve is azon nyugalomnak, mely után szivök áhitozik. Kedélyük fel fog melegedni és érezni fogják, hogy a nagy kérdésekre, melyeket az élet, vagy a tudomány Önök előtt felvetnek, nem az ész, hanem csak a hit adhatja meg a helyes feleletet. Amen.

A
JÓTÉKONYSÁG GYAKORLÁSA
AZ EMBERI MÉLTÓSÁG ELISMERÉSE.

A BUDAPESTI EGYETEMI TEMPLOMBAN, SAMARITANUS BESZÉD
1892.

«A jótékonyságról pedig és az adakozásról el ne feledkezzetek, mert ilyen áldozatok tetszenek az Istennek.»

Sz.-Pál a Zsidókhoz XIII. 16.

Krisztus Jézus az emberi nemnek nemcsak Megváltója, hanem életében, törekvéseiben, sőt szenvedéseiben is annak majdnem két ezerév óta tanítója, vezércsillaga és példányképe is.

Krisztus élete a munka és szenvedés pályája volt, melynek végén a véres kereszt áll. Az emberiség haladásának phasisait is a küzdelem, a szenvedés, nem ritkán könyek és vér jelzik. Ő szeretettel ölelte magához a siránkozókat és betegeket, lépten-nyomon jót tett. Az emberi nem is mindenkor tisztelettel hajolt meg azok előtt, kik szivöket a szenvedők szivével megosztották, kik a sirók könyeit gyöngéd kézzel letörölték. Ő a szeretet legnagyobb áldozatát hozta. Ő magát az emberiségért feláldozta. Az emberiség is első helyet biztosított a történelemben azoknak, és

szobrokkal örökítette meg azok emlékét, kik életüket nemzetükért, hazájokért feláldozták.

Nincsen magasztos gondolat, nincsen nemes érzelem, nincsen semmi jó, szép és üdvös, a mi Krisztushoz, mint mindezek kútforrásához visszavezethető ne volna. És bárha az emberek ezt ma elfeledni látszanak, bárha mindazt, a mi a mai civilisatiót oly fényessé teszi, hajlandók önmaguknak, saját munkájuknak és fáradalmaiknak tulajdonítani: mi keresztények még is büszkén odamutatunk a lefolyt kétezer évre, miénknek mondjuk azokat, miénknek a civilisatiót, melyet azok teremtettek. Keresztény korszaknak nevezzük, mely természetében, lényegében, minden nyilvánulásában messze túlhaladja mindazt, a mit az emberi nem a Krisztus előtti időkben alkotott.

Ezen meggyőződésünkben nem zavar meg az: hogy a mai világnézet elfordul a forrástól, melyből ivott; hogy elfeledi az anyát, melynek emlőin táplálkozott; hogy el akarja szakítani az életet az élet forrásától és a midőn kutatásaiban, vizsgálódásaiban kifáradván, bevallja az élet végczéljait illetőleg «nem tudását», az anyagban kivánja megölni az életet.

Nem jövünk zavarba; mert a mit ma a világ elméletben eltagad, azt a gyakorlatban bevallja, azt tudniillik: hogy lényegében még is keresztény.

Kórházakat épít, menhelyeket emel, gondoskodik a csecsemőkről, hajlékot emel az elaggottaknak és nincs neme a jótékonyságnak, melyet fel ne karolna és mit bizonyít ez? Azt, hogy mindezekben önkénytelenül hódol azon nagy keresztény törvénynek: «*Szeresd felebarátodat, mint tennenmagadat*».* Öntudatlanul keresztény művet művel, nem is gyanítja, hogy a keresztény fejlődés, — vagy ha tetszik, — a keresztény evolutio hatása alatt áll, mely Krisztustól kezdve folyton halad, és mennél mélyebben hatol a szivekbe, annál fényesebben igazolja azon nagy életelveket, melyek a kereszténységben le vannak fektetve.

Igen! mi valamint a tudományt Istentől származtatjuk és annak legszebb feladatául tekintjük az embert az Istenhez visszavezetni; úgy a szeretet műveit, melyeket gyakorolunk, Jézus Krisztushoz, az isteni Megváltóhoz kötjük. Mert a szeretet a keresztfán

* Máté XIX. 19.

ülte legnagyobb diadalát, a keresztfa tövében van annak forrása ma is. Szeretet és szenvedés ma is elválaszthatatlanok egymástól, mint elválaszthatatlanok voltak abban, a ki szeretetből meghalt.

A szeretet nagy áldozatának — Krisztusnak, — a nagy Samaritanusnak isteni arcza ragyog ma is e gyülekezet fölött, és mi érezzük, hogy Őt imádjuk ma, midőn jót teszünk. Őt dicsőitjük, midőn szenvedő embertársainkat szeretettel magunkhoz öleljük; de másrészt érezzük, hogy nem lehet jobban feltüntetni az emberi méltóságot, nem lehet szebben bebizonyítanunk azt, hogy menynyire tiszteljük a legszegényebb emberben a halhatatlan lelket, mint az által, hogy elfeledvén származást, rangot, gazdagságot, szegénységet és a kereszt árnyékában egybegyűlvén, mint egy atyának gyermekei kezet nyujtunk egymásnak, kezet nyujtunk azoknak, kik szenvednek és szenvedésükben még szegények is.

És ez képezi a mai nap nagy jelentőségét, fénypontját és dicsőségét. És én nem találok rövid elmélkedésemhez méltóbb tárgyat, mint

feltüntetni azt: hogy mily magasra becsül-

jük embertársunk méltóságát és halhatatlan lelkét, midőn vele jótékonyságot gyakorolunk.

*

Miben áll az ember méltósága keresztény felfogás szerint?

Megfelel erre Szent-Pál a korintusiakhoz irt levelében: «*Nem tudjátok-e, hogy az Isten temploma vagytok, és az Isten Lelke lakik bennetek? Ha pedig valaki az Isten templomát megfertőzteti, elveszti azt Isten; mert az Isten temploma szent, mely ti vagytok*».*

Krisztus Jézusban az Isten az emberrel egyesült, és az emberi természetet magára vevén, azt az istenséghez emelte. Azért kiált fel Szent-Leo pápa: «Ismerd meg óh keresztény a te méltóságodat és az isteni természet részesévé levén ne térj vissza elfajult életmód által a régi nyomoruságba.»

Valóban magasztos felfogása az emberi nem méltóságának. Páratlan a maga nemében az emberiség hatezer éves történelmében. Az ó-kor kutató szorgalma ezt nem tudta elérni, a mai kor erkölcsi hanyatlása nem akarja megérteni.

* I. Korint. III. 16. 17.

A kereszténység kiemelte az embert a többi földi teremtmények köréből, Isten mellé helyezte, megajándékozta őt azon öntudattal, hogy a természet nyers s kényszerítő törvényei nem uralkodnak fölötte, hanem hogy erkölcsi személy, mely szabad akarattal bir és szellemi erejével hivatva van a természet fölött uralkodni. Ő a földön az egész szellemi élet képviselője és tulajdonosa. Tőle indul ki a szellemi és erkölcsi fejlődés, a természet csak eszköz az emberi nem magasztos rendeltetésének valósítására. Az ember nem úgy lett ember, hogy sok ezer éven át az anyagból, azután az állatból felküzdötte magát; hanem úgy: hogy Isten őt azzá teremtette, lelkére, erkölcseire, egész lényegére nézve különbözvén a többi teremtményektől.

Ebben fekszik az ember méltósága, és ezen méltóság nem kiváltsága a tudósnak, vagy a műveltség magas fokán állónak; hanem visszasugárzik az a koldusban szintúgy, mint a dúsgazdagban, a tanulatlanban szintúgy, mint a tanultban, mindenkiben, a kit embernek nevezünk. Azért a kereszténység minden egyes ember értékét igen nagyra becsüli, mert látja és végtelen becsűnek tartja

az árt, melyet az isteni szeretet Jézus Krisztus halála által az emberi nem megváltásáért fizetett.

Ezen felfogásban rejlik azon valódi emberszeretet, melyet a Megváltó oly egyszerű szavakban mindnyájunknak kötelességévé teszen: «*Szeresd felebarátodat, mint tennenmagadat*».* Ezen felfogás szerint, midőn szenvedő, vagy szükölködő embertársunkat magunkhoz öleljük, nem pusztán a földi teremtményt, hanem a természetfölötti lényt, a nagy Isten szent kezeművét látjuk benne. Ezen felfogásban ereszkedik le a magasrangú és dúsgazdag az alsóbbrangúhoz, a sors üldözöttjéhez, magához emelvén a lelket, a mely szenved.

A közmondás tartja: «*A ki a szegénynek ad, az az Istennek kölcsönöz*». Vajjon e közmondás nem visszhangja-e Krisztus Urunk azon mondásának: «*Bizony mondom nektek, a mit egynek ezen legkisebb atyámfiai közől cselekedtetek, nekem cselekedtétek*».** Tehát a szegénynek adni annyit tesz, mint Krisztusnak adni? A szegény embernek nyujtott adomány ugyanazon értékkel bir, mint a

* Máté XIX. 19.

** Máté XXV. 40.

Krisztusnak hozott áldozat. A szegény ember egyenlő rangba helyeztetik az Isten fiával.

Igen! A kereszténység nagyrabecsüli az ember méltóságát, melylyel Isten őt felruházta és azért a jótékonyságnak értékét is a szerint mérlegeli, a mint az az Istennel hozatik összeköttetésbe, vagy nem.

Ezen keresztény felfogással ellentétben áll a mai világnézet, korunk más felfogást akar érvényre juttatni.

Az ember a mai civilisatio fényétől elragadtatva gőgös lett. A kegyelem őt megalázza, az ajándék megszégyeníti, semmit sem akar elfogadni az Isten kezéből azokból, a mik őt oly magasra helyezik. Mindent, még saját lelkét is, ő maga teremtette, Istent mindenből kizárja, magát teszi helyébe, mert hiszen ő küzdött, ő alkotott, ő a természetből önerejéből fejlődött ki, őt illeti meg egyedül a dicsőség.

Szomorú dicsőség! Épen oly szomorú, mint maga a tévedés. Beteljesedett az, a mit a szentirás oly metszően fejezett ki: «*Mondám szivemben az emberek fiairól: hogy Isten megpróbálja őket, és megmutatja, hogy hasonlók a barmokhoz. Azért egy az ember és barmok vége s mind a kettőnek egyenlő*

*állapotja; a mint meghal az ember, úgy halnak meg azok is; hasonlóképen lehelnek mindnyáján, és az embernek nincsen többje, mint a baromnak».**

Majdnem háromezer év előtt irta Salamon e sorokat, — bátran megirhatta volna ma is.

A mai kor világnézete az embert nemcsak elvonja a kereszténységtől, hanem elszakítja az Istentől is. Elsőnek tekinti a hasonlók közt; de megfosztja őt égi köntösétől, és az elsőbbség babérját is csak annak nyujtja, a ki a létért való küzdelemben akár szellemileg, akár anyagilag erősebbeknek bizonyult; a gyengébbnek sorsa a lelki és testi nyomor és végre a megsemmisülés.

Így elszakítva az Istentől, az ember pusztán földi lény, melynek természete földi, lelke földi, czéljai földiek, erényei földiek, boldogsága is csak földi. Cselekedeteit csak földi érdek vezérli, nincsen sem szellemi, sem erkölcsi verseny, mely magasabb túlvilági czél után indulna; és épen azért a szeretet csak kedélyhangulat, a testvériség csak emberi törvény, mely szentesítését csak

* Prédik. K. III. 18. 19.

az évezredes fejlődéstől nyerte, a mennyiben azt a közakarat vagy szokás emelte társadalmi szabálylyá. A szeretet önzetlensége kivétel, szabály azon szeretet, mely érdeket érdekkel cserél, és a viszonzásban csak saját boldogságát tartja szem előtt.

Az emberi létnek ezen felfogásából, a világnézetnek ezen sajátságából önként következik, hogy valamint a moral, úgy az emberszeretet, a jótékonyság, egy szóval a mai kornak humanismusa nélkülöz minden magasabb, minden természetfölötti szentesítést, — emberi mű ez, emberi törvény, szentesítése csak emberi, gyökerei is a társadalom conventionális szükségében keresendők.

És most kérdem, miután nem lehet szeretetnek nevezni mindazt, a mit a világ annak tart: egyenlő-e azon szeretet, mely magasabb kútforrásból, magasabb indokból származik, a mely Istent és ezzel kapcsolatosan az emberi méltóságot tartja szem előtt, egyenlő-e ez azon szeretettel, mely pusztán conventionális, mely a kölcsönös érdekek cultusán alapul, mely inkább a fajközösség ösztönszerűségéből, mint a halhatatlan léleknek a lélekhez való vonzódásából indul ki,

midőn kezeit a jótékonyság gyakorlására kinyujtja?

Én azt hiszem, a felelet nem lehet kétes, a választás nem lehet nehéz. Isten nélkül az ember lehet első a teremtmények közt; de nem lehet a föld királya, kínek arczáról visszasugárzik az Istenség bélyege. Az emberszeretet lehet fajszeretet, de nem meghódolás az emberi méltóság előtt. A jótékonyság lehet a jó indulat kifolyása, de nem lesz kötelesség, melynek törvényhozója az égben van.

Istentől elszakítva az emberszeretetnek nincsenek gyökerei, tápláló kútforrásától elvonva, hervad és meghal.

De van még egy más körülmény is, mely mutatja, hogy mily sokkal magasztosabb a keresztény felfogás az élet viszonyairól, mint a modern humanismusé, mely pusztán természetes alapra fekteti a kölcsönhatást, melyet ember emberre gyakorol, mely a keresztény szeretet helyébe a felvilágosodott önzést állítja, és azon keresztény törvény helyébe, mely azt mondja: «*Szeresd felebarátodat, mint tennenmagadat,*» oda állítja a rideg jogszabályt: «Adok, hogy adj». «Do, ut des.»

És ezen körülmény a következő :

A keresztény felfogás szerint Isten az egyedüli Ura és tulajdonosa mindennek, a mi a világon van. Szorosan véve csak egy valódi tulajdonjog van és ez az Istené. A mit az ember e földön tulajdonjognak nevez, az csak az Istentől az élet tartamára átengedett jog. E jognak sértetlensége és szentsége az Istennel van összeköttetésben. Az Isten a földi javakat a munka és a szorgalom jutalmazására adta, adta, hogy azokból mindenki magát, gyermekeit és családját fentartsa, embertársait pedig segélyezze. A földi javak tulajdona oly szent, mint annak akarata, a ki azokat adta, és épen azért e jog nem korlátlan, hanem korlátozva van Annak akarata által, a ki adta.

A földi javakat csak úgy és csak azon czélokra szabad felhasználni, a mint és a mely czélokra azokat Isten rendelte.

Tehát Isten a földi javakból megköveteli magának azon részt, mely fölösleges és megkivánja, hogy ezen fölöslegből adjunk annak, a ki szükölködik. Kötelességévé tette annak, a kinek többje van, hogy ne feledje el azokat, a kik kevésbbé szerencsések.

Ime ebben fekszik a jótékonyság isteni

természete és jellege! Ime ebben fekszik a gazdagok kötelessége!

Isten adta a földi javakat, hogy azokat birjuk, hogy azokat élvezzük, hogy azok felhasználása által az életnek örvendjünk, a jólétben boldogok legyünk; de a mi e javakban több, mint a mennyire állásunkban szükségünk van, az az Istené. Isten pedig megparancsolta, hogy abból juttassunk a szegényeknek is.

A földi javak elosztásában a keresztény-ség nem feledi ki az isteni mozzanatot, az élet ellentéteinek kiegyenlítésében nem bizik pusztán az emberi erőben, a nyomor és szenvedés megszüntetése végett mindig figyelmezteti az embert: «*Emlékezzél meg arról, a ki téged gazdaggá tett, Ő adta, Ő el is veheti*».

A keresztény életrend tehát e két sarkponton fordul meg: *szeresd az Istent*, és *szeresd az embert*. Istent önmagáért, az embert Istenért.

És azért más a keresztény jótékonyság, és más a modern humanismus, mely Istent nem ismer. Az előbbi az emberi együttlét szabályait, az élet viszonyait, a társadalmi kölcsönhatást változatlannak, mert isteni

alapon nyugvónak tekinti, míg a másik az emberi érzelmek tengerén révedez. Állandó és szigorú kötelesség az egyik, tétovázó és a kedélyélet mindennemű hullámzásainak alávetett a másik. Komoly lelkiismereti törvény az egyik, pillanatnyi gerjedelem, sokszor hiuság, vagy tán szeszély a másik.

Hogy mily hatása van a felvilágosodott önzésnek a közéletre, naponta tapasztaljuk. — Nemde ma már mindenki az emberiség nagy czéljairól beszél?! Fájdalom, látjuk hogy csak szép szavak, a melyek a gondolat ürességét eltakarják. Emberbarátnak vallja magát mindenki, és soha az önzés nagyobb sikert nem aratott, mint ma. Az Isten nélküli humanismusnak egész phraseologiáját tárják ki előttünk, mialatt az életet színpaddá teszik, a hol az emberboldogítók mint megannyi szinészek játszszák a ragaszkodásnak, az odaadásnak, az önfeláldozásnak szerepét: a színfalak mögött pedig lehull a fényes öltözet és megjelenik a nyereségvágynak csontváza. Oh! ha az álarcz alá lehetne nézni, melylyel az emberek takaródznak, a felvilágosodott önzésnek még fájdalmasabb jelenségeivel találkoznánk. Azon szeretetnek, mely az embert emberhez köti,

egy központjának kell lennie, mely e köteléket fentartsa, erősítse és szentesítse, — ez nem lehet emberi törvény, vagy szokás, vagy társadalmi szabály; mert ugyanazon kéz, mely ezeket alkotja, le is ronthatja, ez csak egy lehet: az Isten!

Mindazon nemes érzelmek, melyek embert emberhez kötnek: a szeretet; a barátság; az atyai gond, melylyel övéit magához öleli; az anya kiapadhatatlan szeretete, melylyel gyermekeit az élet útjain kiséri; azon titokszerű vonzódás, mely a férjet és a nőt egymáshoz fűzi, kiknek nemes érzelmeik egymásba olvadva, az élet soknemű viszontagságaiban kölcsönös boldogításukban találják fel ifjuságuknak álmodott ideálját; a gyermeki szeretet, mely a rajongásig csüng az anyán, mely tisztelettel és büszkén tekint fel az atyára; az irgalmasság, mely a szenvedőt vigasztalja, a beteget gyógyítja, a sebeket kötözi, a szegényeket gyámolítja, — mindezek csak egy magasztosabb világításban nyerik valódi értéküket; e nélkül a számítás szűk keretében mozognak.

Nekünk keresztény katholikusoknak valamint a sirkereszt nem egyszerű emlékkő, melylyel annak helyét megjelölni kivánjuk,

a ki alatta nyugszik; hanem symboluma keresztény hitünknek, hitünknek az Istenben, hitünknek a lélek halhatatlanságában és a feltámadásban: úgy mi embertársainkban nem az évezredeken át kifejlődött anyagi lényt látjuk, mely csak táplálkozik, küzd, élvez, szenved, sír és meghal, és pedig czél nélkül: hanem az Isten képére alkotott, halhatatlan lélekkel megáldott, örök rendeltetéssel biró társunkat, barátunkat, testvérünket, kit midőn szeretünk, önmagunkat nemesítjük, midőn ápoljuk, önmagunkat tiszteljük meg, midőn hozzá lebocsátkozunk, önmagunkat felemeljük.

Mi tudjuk, hogy az emberi méltóság nem csak egyes osztályokban lakik; hanem ott van mindenkiben, a kit embernek nevezünk. A kötelesség is, mely bennünket felebarátunk irányában terhel, mindnyájunkkal közös, legyen az a ki szenved samaritanus, vagy zsidó, legyen az katholikus, vagy más vallású, legyen az honfitársunk, vagy idegen, elég azt tudnunk, hogy ő «ember», ez elég arra, hogy szeretettel karoljuk át.

Ezen keresztény érzelmeinknek méltó kifejezése a mai nap, a midőn a szegényebb néposztályok nyomorának enyhitésére, de

különösen a kórházban ápolt és a kórházból távozó szegény betegek sorsának javítására gyűjtéseket rendezünk.

Mily mély értelem nyilvánul abban, hogy ma a templom mellé a kórház állíttatik; a szenvedő mellé a gyengéd szeretet! Nemde igazam van, midőn azt mondottam, hogy a jótékonyság csak akkor bir valódi értékkel, ha az Istennel hozatik összeköttetésbe?

A kórház az emberi szenvedések helye. Hányszor mentünk el a komor épület előtt gondtalanul, egykedvűen? És ha itt-ott fel is villant lelkünkben a gondolat, hogy e magas falak mögött a fájdalom lakik: az élet zaja, az utczák zsibongása csakhamar elvonta ismét figyelmünket, és haladtunk tovább, az élők közé mentünk s elfeledtük, hogy ott azon épületben mily közel áll az élet a halálhoz.

Lépjük át lelkileg e komor ház küszöbét, melyen már százezren és százezren áthaladtak és a kik, midőn e ház küszöbén átléptek, kétkedő tekintetet vetettek vissza: vajjon viszontlátják-e még egyszer mindazt, a mi őket az élethez kötötte, és vajjon mint élőnek fog-e még egyszer megnyilni az ajtó, vagy tán a kapu nyilik meg, hol a halál tart

őrszemlét. Ott vannak azok, a kik az élet küzdelmeiben meg lettek sebezve, és távol a családi élet éltető melegétől, itt keresnek gyógyulást. Nem fog-e lelkünkben — ha e házra gondolunk — felvillanni a gondolat: itt emberek szenvednek, a kik testvéreid, közted és közöttük csak az a különbség, hogy ők szenvednek, te meg boldog vagy, ők nélkülöznek, te élvezel!

Másutt is van szenvedés, a palotában szintúgy, mint a kunyhóban egyaránt lakik a fájdalom. A földi porladozásnak útjai pedig ugyanazok mindenkire nézve. De a nagy keresztény családban ott őrködik a szeretet, ezt igyekezünk mi némileg pótolni, a midőn itt az Isten házában felajánljuk a szeretet filléreit szenvedő embertársaink részére. Az irgalmasság mellé teszszük az áldozatot, és ezzel bebizonyítjuk, hogy e tekintetben is Krisztus Jézus az isteni Megváltó ma is tanítónk, vezércsillagunk és példányképünk. Amen.

ESKETÉSI BESZÉD.

A KOLOZSVÁRI EGYETEM TEMPLOMÁBAN

ZSADÁNYI ÉS TÖRÖK-SZ.-MIKLÓSI GRÓF ALMÁSSY IMRE

ÉS

HADADI BÁRÓ WESSELÉNYI KORNÉLIA

ÜNNEPÉLYES HÁZASSÁGI EGYBEKELÉSE ALKALMÁVAL

1892 FEBRUÁR 8.

«Isten engem úgy segéljen!»
Házassági eskü.

Isten szent nevében tehát meg van kötve a szeretetnek örök frigye! El van érve a czél, mely után epedve áhitoztak az ifjú kornak legszebb álmai.

Krisztusnak egyesülése az ő szeplőtelen jegyesével, az anyaszentegyházzal, immár oda van állítva, mint a tiszta és felbonthatatlan *házasságnak isteni példája*, mint *világító torony*, mely tájékozásul szolgáljon a benső életközösségnek homály fedte ösvényén, de egyszersmind, mint *fenséges eszménye* a zavartalan boldogságnak.

És a sors, mely Isten kezében eszköz?

A sors tovább folytatja titokteljes munkáját, zajtalanul szövi az életnek láthatatlan szálait, nem gondolva sem a szellem fenkölt eszméivel, sem a sziv meleg érzel-

meivel. Vajjon mit sző? ki tudná ezt megmondani?!

Két lénynek boldogságát vagy balszerencséjét ma egy koszoruba fonja, beleszövi a rózsákat és töviseket; vajjon melyikéből többet?

«Óh Isten bölcseségének és tudományának mélységes gazdagsága! mely megfoghatatlanok az ő ítéletei és megvizsgálhatlanok az ő utai! Mert ki ismerte át az Úr értelmét? vagy ki volt az ő tanácsosa? Vagy ki adott elsőbb neki, hogy visszaadassék annak?

*Mert ő tőle és ő általa és ő benne vannak mindenek.»**

Igen mindenek!

A gyermeki sziv ártatlan gerjedelmeitől kezdve, — az ifjú csalódásokon és a férfikor tévedésein át — az aggkor késő ébredéseig, a midőn az örök élet küszöbén a lélek előtt a hitnek szövétneke fokozottabb mérvben fellángol, — minden, minden Ő általa.

A házasság is Ő általa.

Ő ültette ennek gyökereit a *természet törvényének* mélyébe, hogy általa fentartatván

* Róm. XI. 33—36.

az emberi nem, az Ő örök terveit a földön valósítsa. Ő emelte azt a szentség méltóságára és megszentelte Krisztus Jézus által, ki a családot a maga képére alkotta, hogy legyen szent és tiszta, mint az ő frigye az anyaszentegyházzal. Ő teremtette a házasságban azon *benső életközösséget*, melyhez hasonló e világon nem található. Ő biztosította annak *szilárdságát*, mely a szenvedélyek hullámzásaival daczol. Ő kötött a házassághoz oly és annyi *ártatlan örömet*, melyek mellett az életnek egyéb gyönyörei eltörpülnek, sőt még a szenvedéseikbe is a vigasztalásnak, a buzdításnak, a kitartásnak oly mozzanatait helyezte, melyek inkább még bensőbb simulásra késztetnek; ez mind, mind Ő általa van!

A keresztény család és annak szent jellege tehát az Istennek műve, mely előtt az embernek hódolva meg kell hajolnia. Igaz, hogy a szeretetnek és a törvényes egyesülés határozott szándékának mindkét részről történt megegyező nyilvánítása szolgáltatja ki a házasságnak szentségét és hogy ezen megegyező nyilatkozat nélkül az semmis volna; de az egyház áldja meg a frigyet, az Isten pedig azt megszenteli; és jaj an-

nak, jaj az emberi kéznek, mely ide valaha rombolólag belenyúlna. A mit tenne, az szentségtörés volna.

Az, a mit az Isten *teremtett*, a mit az Isten az emberi létnek és társadalomnak *alapkövévé* tett, a mi az emberi szivnek legmélyebb rejtekeiből csergedez, — az elszakítva az Istentől, tehát lealacsonyítva, csak futó perczeit adná a gyönyörnek, következményeiben pedig csak csalódást, keserűséget és küzdelmet okozna, a mely küzdelemben nem mindig volna a győztes a jobb, a nemesebb.

És ebben fekszik kimondhatatlan fontossága azon frigynek, melyet Önök ma Isten és az anyaszentegyház szine előtt kötöttek.

Szabadon és minden kényszer nélkül léptek ma az Isten oltára elé, hogy itt nemes önzetlenséggel áldozatul hozzák saját személyiségüket, hogy itt Isten szent kegyelme által megerősítve, gondolataiknak, értelmüknek és érzelmeiknek megtörhetetlen egységében hagyják el az Úr szentegyházát.

Önök ma lerontják az önszeretetnek talapzatát, melyen eddig csak egy gondolat

állott: — *az én;* de felállítanak rögtön egy ujat és reá helyezik az önzetlen, az odaadó, az önfeláldozó szeretetet, hogy ezután legyen ott két gondolat és egy czél, két sziv és egy ideál.

Ma Önök sorompóba hijják a mulandóságot, hogy megküzdjenek annak evődő és romboló aknamunkájával. És mert jöhetne idő, a melyben a sziv, mely ma oly hangosan szól, — a mint ez minden emberi érzelmeknek sajátja, — elhallgathatna, vagy tán ki is hülhetne, Önök a Szentségben az Istenség erejével és malasztjával akarják körülövedzeni és erősíteni mindazt, a mit a Teremtő nemeset és magasztosat az emberi szivben lerakott, tehát Isten szent kezeibe adják: *szeretetüket,* hogy az soha el ne haljon; *életbensőségüket,* melyből új élet támadjon; *hűségüket,* melynek soha sem szabad ingadozni; *életboldogságukat,* melyet az irigy világ meg ne zavarhasson; *kötelességérzetüket,* melyhez az elégedetlenségnek, vagy türelmetlenségnek még árnyéka se férhessen.

Igen, kötelességérzetüket is!

Vagy mi a kötelesség Isten nélkül? — az nem egyéb, mint *kényszer,* a hol hiány-

zik az őszinteség, — *külső máz,* melynek belértéke nincsen, — *silány kárpótlása* az elvesztett szivmelegségnek. Ha a családból az Isten gondolatával a szeretet is elrepül, a kötelesség is csak üres szó lesz. *Nincsen önfeláldozás, a hol Isten kegyelme nincsen.*

A szenvedélyek jönnek és mennek, nyomukban csak rombolást hagynak; ezek nem lehetnek a házasság életereje, mert a szenvedélyek csábíthatnak, de tartósan le nem köthetnek; *előfutói* a csalódásoknak, *kinpadjai* az ártatlanul csalódottaknak és *büntető vesszői* a kötelességfeledetteknek.

Nemes lélek a kötelesség iránt is nemesebb érzékkel bir, a házasságban pedig épen az Istenben birja gyökereit és azért az szent, azért önzetlen és ha vele kapcsolatosan jár az elválaszthatatlan életközösségnek öntudata; *ha a családi* viszonyok sokoldalu kötelékei, örömei és szenvedései a sziveket egy megtörhetetlen frigygyé egyesítik: akkor a kötelesség érzete az élet vidámságával karöltve fog járni.

Mit érnek ott a könyek a hol a kötelességérzet a szeretettől elszakad? Mit ér a *jellemszilárdság* ott, a hol a lélek a küzdelemben megtörve nyomorult voltát annál

mélyebben érzi, mert magasabb, természetfölötti támogatás nélkül áll?

Elszakítva az Istentől, a házasságban hiányzik az *erkölcsi megszentelés,* a mit sem emberi törvények, sem a társadalmi illem, sem a külső tisztesség meg nem adhatnak. Isten nélkül az nem egyéb, mint *emberi intézmény, forma* tartalom nélkül, *halálos harcz* a szenvedély és kötelesség között.

Krisztus a *házasságot* az anyaszentegyház *talajába* ültette és azért az csak ott élhet, csak ott virágozhatik, csak ott nyujthat boldogságot; mert a keresztény vallás nem bölcseleti rendszer, hanem isteni életrend mely az emberi szivnek legmélyebb rejtekébe hat és egyeseknek kis világát szintúgy, mint a családnak szentélyét áldásával átszellemíti; — Krisztusnak életrendje.

Ezen életrend volt Önök dicső őseinek életrendje is. Ennek hatása alatt születtek, gyarapodtak, erősödtek és fényükkel elárasztották magyar hazánkat és Erdélynek szép bérczeit — azon keresztény hazafiui erények melyek ma Önöknek is, mint a nagy ősök méltó unokáinak örökségét képezik. Őrizzék meg e drága örökséget; — hazánknak nagy szüksége lesz reá. Legyen ez családi czime-

rünkben azon zománcz, melyet az idők rozsdája meg nem emészthet; legyen *családi ideál,* mely egy magasabb ideálban — a nemzet jövőjében — találja ragyogó visszfényét; legyen ez *intelem,* hogy az ősi fénynek nem szabad az unokákban elvesznie.

Engedjék, hogy Önök életbensőségében, Önök örömeiben, szenvedéseiben, Önök életútján ezen életrend uralkodjék. Ezen út ma még sima, holnap tán már rögös; de a hol a szeretet Istennel jár, ott az erélyt sivársága közt is feltalálható a boldogság.

Isten megszentelte Önök frigyét, bár soha sem szünne meg az szent lenni!

Az egyház megáldotta azt, vajha soha sem távoznék Önöktől az Isten áldása! Amen.

ESKETÉSI BESZÉD.

BUDAPESTEN,

JÉZUS SZ. SZIVE TEMPLOMÁBAN

GRÓF SZÉCHÉNYI ANTAL ÉS GRÓF WENCKHEIM KRISZTA

ÜNNEPÉLYES HÁZASSÁGI EGYBEKELÉSE ALKALMÁVAL

1895 JANUÁR 22.

«Hollomiglan holtáiglan.»
Házassági eskü.

A pillanat, a melyben két szív örök frigyben egyesül, és Isten rendelete szerint az anyaszentegyház által megszentelést nyer, bizonyára a legörömteljesebb és egyuttal a legfontosabb az életben. *«Nagy titok»*-nak nevezi e frigyet Szent-Pál* mintegy utalva azon érzelmek mélységére, melyek titokszerű, de hatalmas vonzerővel szivet szivhez, egyént egyénhez vezetnek, hogy a legbensőbb életközösségben Istennek bölcs tervét az emberiség fentartására valósítsák.

A ki ez érzelmek bűvkörén kivül áll: a szivéletnek ezen bensőségét inkább gyanítani, mint tolmácsolni tudja. Nincsen is szándékomban ezt tenni, — talán gyengédtelenül

* Efez. V. 32.

érinthetném azt, talán elhomályosíthatnám a ragyogó szineket, melyekkel Önök azt ma környezik.

Nem teszem!

Úgy is elhomályosit, e ragyogó szinekből, úgy is letöröl azokból sokat az élet.

De azért mégis legyen szabad az öröm mellé a komolyságot állítanom. Hadd nyerjen ma az öröm nagyobb kidomborodást azon komoly háttér által, melyre minden nemesebb élvezet az életben támaszkodik, és a melytől elszakítva, szétfoszló szappanbuborékká válik!

A szent szövetség, a melyet az imént megáldottam, egy új életnek kiindulási pontját képezi, — oly életnek, melynek esélyei Isten kezében vannak.

Örömeit, küzdelmeit, szenvedéseit lehet sejteni, de tudni nem.

A mi ma az emberi boldogságnak telje gyanánt feltünik, az holnap téves számításnak bizonyulhat, a mi ma remény, az lehet holnap csalódás; — mit tehet itt az emberi eszély?

Vajjon azon eszményi felfogása az életnek, melyet az ifjuság hajnalkora magának oly igéző, oly kedves módon alkot, ugyanaz

marad-e mindvégig az életnek, kivált a házas életnek hosszu utján? — *Vagy tán itt is áll az: hogy a földi boldogság a vágyban, a törekvésben van, a birtoklásban pedig rejlik annak megsemmisülése?*

A kötelék, mely a házasságban két lényt, egymáshoz fűz, feloldozhatatlan. Igy akarja ezt az Isten, így akarja ezt Jézus parancsából a katholikus anyaszentegyház.

Örökre! — mondják Önök ma, Örökre! — mondja Önökkel az anyaszentegyház, — ma és mindenkor. Ezen gondolat él Önökben ma; e gondolatot meg akarja őrizni az anyaszentegyház mindenkorra, midőn az emberi dolgok állhatatlansága közepett odaállítja a szilárdságnak ideálját — *a szentséget, melyet istenkáromlás nélkül megbontani nem szabad*, oda állítja az Isten szent kegyelmét, melyhez mint egyedüli szilárd ponthoz köthetik sorsukat, szerencséjüket, hüségüket, minden reményeiket.

Önök tán ma az élet viszontagságaival nem számolnak; hiszen a jövő oly kecsegtetően integet feléjök; — mintha megnyílnának Önök számára ma a földi paradicsom kapui, a hol a szeretet oly bensőnek és tartósnak, az önfeláldozás oly könnyünek lát-

szik; Önök ma nem gondolnak az emberi intézmények roskatagságára, az érzelmek és vágyak ingatagságára.

Önök, Barátim, nem — de gondol helyettök erre az anyaszentegyház.

Szeretettel, mint a jó anya. Komolyan, mint a hű barát oda mutat a nagy feladatokra, melyek a házas élettel összekötvék.

Int: hogy nem muló szenvedély az, melynek emésztő igája alá hajtják ma fejeiket; hanem, hogy a lélek és szív előtt egy magasabb, nem pusztán emberi czél áll; — hogy az élet viharaival csak az Isten védő szárnyai alatt daczolhatnak; — hogy csak az isteni kegyelemmel lehetnek *állhatatosak a szeretetben, hivek a kötelességben, nemesek a kölcsönös áldozatkészségben, szentek az érzelmekben egymás boldogítására.*

Emlékeztet: hogy a boldogság csak szűkebb körben található fel, egy szerény otthonban, a hol az «*Én*» és «*Te*», mely ma egy szent érzelemben egyesül, lemond önmagáról és mindent annak ad, a kit Isten szine előtt magáénak vall; — hogy csak Önök, kizárólag Önök adhatják meg egymásnak azon boldogságot, melyet keresnek; *de ne feledjék ki mint harmadikat a szövet-*

ségből, Istent, Ő Önöknek leghívebb barátja.

Vagy mit gondol a világ azzal, ha Önök boldogtalanok? vagy mily kárpótlást fog Önöknek nyujtani, ha családi otthonukat elveszítették? ha házas együttlétüknek legnagyobb kincsét — az isteni kegyelmet — maguktól ellökték? Ha az elválaszthatatlanságnak, a kizárólagos birtoknak érzetét elvesztik

A szeretetnek kizárólagosságában és változatlanságában magában fekszik a kimondhatlan édes jutalom; — ellenben a hűtlenség és a bűnhődés egy sajkában eveznek.

Isteni kegyelem nélkül a szeretet, a hűség üres szavak. *A szeretetet egy áruló gondolat megsértheti, a hűséget egy őrizetlen pillanat leronthatja*, és ha csak a szivek a legbensőbb életközösségben nem maradnak, a boldogságnak angyala csakhamar elrepül.

Ifjuság, szépség elmulnak; eljönnek a napok, a melyekben mindkettőnek hanyatlásával *hanyatlani fog e szent frigyben minden, a mi emberi, és csak az marad, a mi isteni.* Elenyésznek az ábrándok, a költői képzelet szülte remények összezsugorodnak és beáll az élet józansága a maga gondjaival és fáj-

dalmaival. Hol van akkor a vigasztalás angyala? — az anyaszentegyház az égre mutat.

A szenvedély, az élvezet soha sem lehet ideál, legkevésbbé a házasságban. Itt az ideál maga Jézus, az isteni Megváltó, ki a keresztény családot a maga képére újjá teremtette. Azért köti az anyaszentegyház a házasságot az éghez. Kiemeli a mindennapiságból és a lelki életnek egyensúlyát összefűzi az isteni szeretettel, azon szeretettel, a melylyel Krisztus Urunk az ő anyaszentegyháza iránt viseltetik.

És azért mi mindnyájan, Istennek és az anyaszentegyháznak áldó kezeivel, mi is felemeljük kezeinket, hogy áldásunkkal kisérjük ezen első lépést, — ki tudja, mit hoz a második? — a mindenható Isten kegyelmét kérjük, mert *bármit rejtsen is a jövő óra, egy bizonyos, hogy nem lehet szerencsés életpálya, a melynek elején és végén nem az Isten áll.*

Kisérje tehát Önöket nehéz utjokban a jóságos Isten. Legyen kegyes vezetőjük, legyen tiszta, szent szövetségüknek hű őre, barátja, de legyen egyszersmind szeretetüknek és hűségüknek jutalmazója. Amen.

ESKETÉSI BESZÉD.

Ó-KIGYÓSON, A KASTÉLY-KÁPOLNÁBAN

GRÓF WENCKHEIM DÉNES ÉS GRÓF WENCKHEIM FRIDERIKA

ÜNNEPÉLYES HÁZASSÁGI EGYBEKELÉSE ALKALMÁVAL

1896 FEBRUÁR 17.

«Istennek rendelése, és az anyaszentegyház törvénye szerint.»

Házassági eskü.

Mily szép az ifjúság! Az élet tavasza ez, — gondnélküli napok, — melyekben az órák számítás nélkül peregnek le és az élénk képzelgés végnélkül szövi a terveket, melyek sohasem valósulnak, játszi ábrándokkal, melyek hamar szétfoszlanak. Hogy az életnek vannak rideg oldalai is, arra nem gondol, hogy vannak veszélyei, azt nem is sejti. Nevetve néz a jövőbe, az ég még tiszta, a csalódás még távol van. A komolyság csak átmenő, a bánat csak mulandó, és ha olykor-olykor a sejtelem föl is lebbenti a függönyt, mely a jövőt takarja, az ifjú könnyelműség csakhamar átsiklik a hivatlan gondolaton.

Az élet komolysága csak akkor áll be, a midőn a természet törvényei szerint az,

a kit eddig vezettek, maga kiván vezetővé lenni, — a midőn az önállóság öntudata felébredvén, az élet feladatai határozott követelésekkel állanak az ifjú lélek elé, — a midőn az életpályának választása megfontolásra hívja a szunyadozó lelki erőket.

Ekkor eltünedeznek a képzelgések játszi csábjai, egy érdes kéz belenyúl az élet kerekébe és letörli a zománczot, mint a gyermek a pillangóról a ragyogó szineket.

Ekkor kezdi érezni az ember, hogy a fényes éremnek van sötét hátlapja is, hogy a boldogság mellett egy irigy hatalom emelkedik föl, mely az élvezetnek egy utitársat ad — a szenvedést, — a szenvedést a maga változatosságával, mélységével, — a szenvedést, mely keserűvé teszi a munkát, megnehezíti a kitartást, kiméletlenségével elhervaszt sok szép reményt.

Miért mondom én ezt Önöknek ma, ezen ünnepélyes órában, a midőn éppen ifjú ábrándjok egyik legszebbike teljesül? — miért állítom egymás mellé az örömet és fájdalmat, midőn ma csak az elsőnek van jogosultsága? — Vagy tán a házasság oly szövetség, melyben egy rossz géniusz az emberi szenvedélylyel űzi csalfa játékát,

hogy utoljára is lerontsa az ideált, melyben a nemes léleknek minden boldogsága fekszik? — vagy teher a házas élet, melyben elvész a pœsis és helyébe lép a hideg kötelesség; melyben nincsen szabadság, csak türelem és lemondás; melyben az élet komorsága lánczokat kovácsol két léleknek lenyűgözésére?

Nem, Barátim!

A szövetség, melyet Önök az imént az Isten oltára és a katholikus anyaszentegyház szine előtt kötöttek, *a legbensőbb életközösség,* mely magasztos jellegénél fogva felül áll minden emberi ehhez hasonló vagy rokontermészetű szövetségnél.

Ebben az emberi és isteni megmagyarázhatlan módon egybevegyül, ebben az anyagi és szellemi mozzanatok harmóniája nélkülözhetetlen feltételt képez, ebben a természetes és a természetfölötti oly egységet tüntetnek föl, mely ha megbontatnék, a kötött szent és magasztos frigyben meghamisíttatnék azon nemes és tiszta czél, melyet Önöknek, — kik szabad akaratból egy felbonthatatlan szövetség kötésére itt megjelentek, — az anyaszentegyház ma, midőn együttesen az élet hosszú útjára indulnak, kitűz.

Igen, vannak itt kötelességek, de ezek édesek, mert azokat a szeretet sugalja; — igen, van itt türelem, van lemondás, de ez a nemes sziveknek önkéntes áldozata; vannak lánczok, de azokat a hűség fűzi, mely nem ismeri az «Én»-t, melynek csak egy élete van, az tudniillik, a mely közös boldogságukban birja kútforrását.

«Consortium omnis vitæ». *Az élet teljes közösségének* nevezték a rómaiak a házasságot. És valóban az!

Ész és sziv, gondolat és érzelem, ábránd és való, akarat és önmegtagadás, öröm és szenvedés, buzdítás és tűrés, mind, mind, egy pontban egyesül, az együvé tartozandóságnak boldogító gondolatában és érzetében.

A keresztény anyaszentegyház ezt még magasabbra emeli. Isteni alapítójának parancsára a szentség jellegével ruházta fel, odaköti az éghez, kiemeli a mindennapiasság keretéből és a mi az emberi szivnek legszebb ékessége, a tiszta, az önzetlen szeretetet, isteni fénynyel veszi körül. Családot alapít általa, melynek központja az Isten, melegítő napja Jézus szent Szive, a honnan — sziv szivhez kapcsolva — ki-

sugárzik az egyénnek, a családnak, a hazának boldogsága.

Így felfogva a házasságot, az a keresztségben túlvilági fényt nyer, az a mi benne emberi, a mi benne a természeti törvények, vagy a társadalomnak követelménye, az mintegy átszellemül; az isteni kegyelem öleli át a kedélyéletnek ezen menhelyét és könnyűvé teszi a kötelesség teljesítését, a türelmet, az áldozatkészséget.

És ezen isteni kegyelemre Önöknek nagy szükségük van, mert az élet mérlege nincsen az ember kezében, egy magasabb hatalom tartja azt; és titokszerű módon intézi az ember sorsát. Nem kényszerrel, mert az ember akarata szabad, — nem rendkívüli módon, mert az embert észszel ajándékozta meg; hanem mint legfőbb szellem felvilágosítja az emberi szellemet, mint a szeretetnek atyja a szeretet fáklyáját adja kezébe, hogy mindkettővel fölfegyverkezve feltalálhassa az ismeretlen ösvényen, a mi emberileg elérhető: a földi boldogságot, vagy legalább a megelégedést.

Gondoltak-e már Önök az emberi szerencse változandóságára, melynek esélyei seholsem vághatnak oly mély sebeket,

mint épp e frigyben, melyet az imént kötöttek?

De más részről:

Megfordult-e elméjükben az, hogy mily jelentőség fekszik e szóban: *«Felbonthatatlan»*?

E szóban fekszik egy egész életnek boldogsága, vagy átka. — Önöktől függ, hogy milyen legyen. Kőszikla lehet ez, melyre építhetik boldogságukat, de lehet tövis-koszorú is, mely alatt vérezni fog szivök. Önöktől függ, hogy e szóban megvalósuljanak legszebb álmaik, legjogosabb és legszentebb vágyaik; de Önöktől függ egyszersmind, hogy e fogalom ne váljék kínpaddá, a melyen szétmarczangolt kedélyük sirassa elvesztett ifjúkori boldogságukat.

Az anyaszentegyház, melynek Önök hű gyermekei, szeretettel vonja Önöket keblére ma és a midőn a *«Felbonthatatlanság»* jellegét homlokukra irja: egyúttal szivükbe helyezi ennek legerősebb támaszát *«az isteni kegyelmet»* és ha Isten Önök mellett van, akkor ki ellenök?

Helyezzék tehát Isten oltalma alá *«állhatatosságukat»*, hogy az ellenálljon az idő és érzelmek ingatagságának; helyezzék oda

«hűségüket», hogy az tántoríthatatlan legyen; *«szeretetüket»*, hogy az derült és borús napjaikban egyaránt oldaluk mellett legyen, mint védelem, mint oltalom, mint vigasztalás.

Kart karba fűzve, vállat vállhoz vetve, szemüket égre emelve induljanak tehát a hosszú útra *«Mert angyalainak megparancsolta az Úr, hogy megőrizzék Önöket úttaikban, kezeikben hordják, hogy lábaik meg ne sérüljenek.»**

Isten megszentelte Önöknek szent frigyét ma, — ne érintsék ezt soha szentségtörő kezek!

Az egyház megáldotta ezt, lebegjen ez áldás mindig fejeik fölött! Amen.

* XC. Zsolt. 11. 12.

A MUNKÁSKÉRDÉS.

A VÁRADI SZÉKESEGYHÁZBAN, A NAGYVÁRADI IPAROS IFJAK ÖNKÉPZŐ- ÉS BETEGSEGÉLYZŐ-EGYLETE ZÁSZLAJÁNAK MEGÁLDÁSA ALKALMÁVAL 1891 AUGUSZTUS 16.

«A gazdag és szegény találkoznak; az Úr alkotta mindakettőt.»

Példd. XXII. 2.

«Ora et labora!» Imádkozzál és dolgozzál! ez a keresztény embernek életszabálya; e kettőben foglaltatnak ama kötelességek, melyekkel Istenünknek, felebarátunknak és önmagunknak tartozunk. Imádkozni annyit tesz, mint eszünket, szivünket és egész valónkat ahhoz fölemelni, a ki életünknek kútforrása és sorsunknak Ura. Dolgozni pedig annyit tesz, mint értelmi képességünket és erőnket azon czéloknak szentelni, melyeket Isten elénk tüzött. A jó Istennel kezdeni és Ő vele végezni a munkát és a szorgalom sikerében nem pusztán az emberi erőnek diadalát, hanem egyszersmind Isten áldását is látni: ez választja el a gondolkodó keresztényt a nem gondolkodó és kényszermunkát végző egyéb teremtményektől, ez emeli őt magasabb rangra.

«Ora et labora!» Imádkozzál és dolgozzál! Ez az igazi keresztény munkásnak jelszava, czimerének körirata, *mert a munkát csak a vallás nemesíti.* Az Istenhez felszálló gondolata mi más, mint magát a Teremtőt mintegy munkatársul, segitségül hivni? hogy a mit emberi erő ki nem vihet, azt Istennek hatalmas karja lehetővé tegye; a mi a munkában fárasztó és keserves, azt a természetfölötti segítség tudata enyhítse és megédesítse; a mi a munkában sikertelennek látszik, azt a mennyei jutalom pótolja.

Szakítsuk el a munkától azt, a mi abban isteni; válasszuk el Isten gondolatától! és nem marad egyéb, mint a mindennapi élelmét, kenyerét kereső boldogtalan teremtmény; a munka lealázó lesz és a munkás önmagában fogja keresni életczélját, embertársaiban pedig a vetélytársat, kitől saját falatját meg kell óvnia; vagy pedig mások kezében eszköz lesz, kik őt saját érdekeikből kihasználják.

A természet nem ismer szeretetet, csak ösztönt, mely vakon vonz és eltaszít. A szeretet isteni érzelem, mely öntudatosan magához öleli embertársát, kinek Isten hasonló magasabb rendeltetést adott.

Mindnyájan munkások vagyunk. Az egyik szellemi tehetséggel, a másik anyagi erővel dolgozik; de mindannyian emberek vagyunk, egymásra utalva, hogy egymást támogatva, szeretettel egyesült erővel valósítsuk az isteni Gondviselésnek tervét, az Isten akaratát.

A munkaerő az észszel szövetkezve, ma bámulatra méltó dolgokat hozott létre, dolgokat, melyekről őseink nem is álmodtak; s a jövő század ugyanezen úton teremteni fog oly életviszonyokat, melyeket ma gyanitanunk sem lehet.

Boldogabbak vagyunk-e mi őseinknél? elégedettebbek lesznek-e utódaink, mint mi?

Őseink az egyéni és nyilvános életben helyet adtak a vallásnak, helyet engedtek az igazságérzetnek, mely természetfölötti eredeténél, természeténél és hatalmánál fogva kiegyenlítette az ellentéteket, melyeket az élet teremtett. Az úr, a szolga, a gazdag, a szegény, a munkaadó és munkás egy magasabb kötelékkel voltak összefűzve s a társadalom, ha küzdelemmel is, ha nem is volt útja mindig rózsákkal behintve, de Isten által vezetve haladott és művelődött. De hol van ma ezen összekötő kapocs? hol van ma,

nem mondom, az igazság, hanem a méltányosság érzete, mely a földi javak elosztásánál megfékezhetné a nagy vagyonnak, a tőkének hatalmát és kicsapongásait, vagy mérsékelné a munkásnak túlságos követeléseit, hogy ne mondjam irigységét?

Elvesztettük a vallást, kiküszöböltük életviszonyainkból a szeretetet, előtérbe állítottuk az érdeket, nagyobb súlyt fektetünk a rideg jogra, mint az igazságra. Csoda-e, ha az anyagi hatalomban nem találjuk meg a kiegyenlítő tényezőt?

És ez adja nekem az alkalmat, hogy ma, midőn a nagyváradi iparos ifjak zászlójukkal megjelentek az Úr szentegyházában, hogy arra és önmagukra az Isten áldását kérjék, — a munkáskérdésről szóljak; hogy ha röviden is, előadjam:

először a vagyonnak (tőkének) és a munkának természetét s mai viszonyait; és kifejtsem

másodszor mennyiben függ össze a munkáskérdés a vallással? mennyiben működhetik közre a válság megoldásában az egyház?

I.

Miből származik a természet rendje szerint a tulajdonjog és miképen alakul a tőke?

Közönségesen a munka vétetik kiindulási pontul. Ez csak részben igaz. A tőkét nemcsak a munka teremti, hanem a takarékosság is. A munka csak egyik eszköz; mert ha a munkás mindazt, a mit munkájával keres, fölemészti, soha tőkét vagy vagyont nem fog szerezni. A megtakarított krajczárhoz adva a krajczárt, lesz belőle forint és a sok forintból lesz tőke.

A takarékosság pedig abban áll, hogy szabad akarattal megfosztjuk magunkat némely élvezetektől, melyeket különben magunknak megengedhettünk volna, mert mi szereztük. De szemünk előtt van a jövő, szemünk előtt vannak gyermekeink, családunk, ezek kedvéért lemondunk bizonyos dolgokról; tehát a tőke szerzésében nagy része van a mértékletességnek, a lemondásnak. — A mely ifjuban, a mely családapában nincsen meg a lemondás, az önmegtagadás erénye: az soha tőkére szert tenni nem fog; s mivel a tőke egyszersmind vagyon, legyen

az ingó vagy ingatlan: a vagyonosság is az önmegtagadás, az önmegfosztás által jöhet csak létre.

Nem értem itt azon vagyonszerzési módot, mely igazságtalan úton történik. Ez, valamint nem nyújt birtokosainak nyugodt lelkiismeretet: úgy másrészről, miután azon Isten áldása nincsen, a mint könnyü vagy bűnös szerrel szerezve lett, tán sokszor ismeretlen okból elvész; de a mi épen figyelemre méltó, az igazságtalanul szerzett vagyon vagy tőke, tapasztalás szerint, nem száll nemzedékről nemzedékre, hanem rendesen már az unokáknál elvész. Értem azonban a saját, becsületes szorgalom és takarékosság által szerzett és gyarapított vagyont.

Előtérbe lép itt tehát az embernek személye és személyes joga; előtérbe lép az önérzet: ime! a mim van, önmegtagadásom által lett és maradt az enyém; elköltheettem, fölemészthettem volna; de összerakosgattam és jogom van hozzá ma éppen úgy, mint akkor, midőn azt munkám által megérdemeltem; azaz: én a kis tőkémnek jogos tulajdonosa vagyok, a forint ma éppen úgy az enyém, mint enyém volt a krajczár, melyet elköltheettem volna. Ezen tőkémet

gyermekeimnek, családomnak adhatom, — adhatom életemben, hagyhatom nekik végrendeletben.

Továbbá előtérbe lépnek a társadalmi természetes erények. Mert mihelyt az ember megtakarítás által némi jólétre tett szert, emelkedik a saját becsülésének és méltóságának öntudata; szünik az irigység, az ember nemesebb élvezetek felé fordul; az életfentartás gondjai nem oly nyomasztók; szabadabban gondolkozik az ész, nemesebben érez a szív, felébrednek a felebaráti érzelmek, terjednek és a mi mindezeknek diadala: helyet foglal a szeretet.

Ime! ezekben van a vagyonnak, a tőkének, a tulajdonnak jogi és erkölcsi alapja.

A kezdetben szerény tőke a szorgalmas és takarékos ember kezében gyarapodhatik és kinőheti magát annyira, hogy az illető tulajdonos már nem rendelkezik annyi erővel, hogy a tőke fentartására és gyarapítására — melyhez mindenkinek éppen úgy joga van, mint joga volt a tőkét teremteni, — egymaga elégséges lenne a nélkül, hogy másnak segedelmét igénybe venni, azaz munkást alkalmazni ne kényszerülne, a kinek bizonyos díjat, vagy munkabért fizessen.

A munkaadó és a munkás közt ez által bizonyos viszony áll be, — a szerződés viszonya. Az egyik felajánlja munkáját, a másik azt dijazza. A díj magas ára attól függ, hogy a munkás akár szellemi képességével és ügyességével, akár anyagi erejének feláldozásával mennyire járul a tőke gyarapításához; s ez a szabad munkának szabad felajánlása és a munkaadó természetes szerződési joga által határozható meg. A szerződésnek alapját pedig vagy a méltányosság és igazságérzet, vagy a mai tudományban elfogadott «kereslet és kinálat»-féle elv képezheti; azaz: vajjon a munkásban az Isten képére teremtett embert tekintjük-e, kinek joga van oly életfentartási eszközökhöz fordulnia, melyek segítségével emberhez illő módon létezhessék? vagy pedig puszta áruczikknek vesszük-e, a ki ennek minden esélyét eltürni kénytelen?

S ime! ebből származott a mai sociális kérdés; azon kérdés t. i., hogy milyen és mennyi joga van a tőke urának és mennyi a munkásnak? mely kérdés által szembe van állítva a tőke a munkával, a munkaadó a munkással; s mindezekből oly harcz keletkezett, oly ellentétek származtak, melyeknek

kiegyenlítését minden józan ember az emberiség érdekében óhajtja.

Nem lehet azonban feladatom e helyen nemzetgazdászati elveket fejtegetni; nem lehet czélom a munkáskérdésnek minden jelenségére kiterjeszkedni; Önök azt másutt bővebben és alaposabban tanulmányozhatják. En csak két pontnak megvilágítását kisérlem meg s e két pont e rövid két mondatba foglalható:

a) a munkásnak nem szabad igazságtalannak lenni; és

b) a tőkének nem szabad erkölcstelennek lenni.

Természeti jog, hogy mindenki szerezhet magánvagyont, tulajdonjogot vagy tőkét; a ki ezt megtámadja, megtámadja az Istentől alkotott természet jogát. Minden, még a legszerényebb munkásnak is joga van megtakarított filléreiből magának és családjának tőkét szerezni. A ki ma munkás, annak joga van holnap tőkepénzessé lenni. De ha a tőkének forrása a munkával összekötött takarékosság: akkor ismét a tőke képezi a munkának forrását azok számára, a kik ilyennel nem birnak. Ha tehát rossz munkás az, a ki nem igyekszik tőkét szerezni: akkor

rövidlátó munkás az, a ki azon forrást akarja megsemmisíteni, melyből munkát nyerhet. A tőke és a munka tehát elválaszthatatlanul összefüggnek, miért is ezeket egymással ellentétbe állítani nem szabad.

Továbbá nem lehet az ősi természetes állapotot visszaállítani, a melyben sem tőke, sem magánbirtok nem volt. — Ez megtagadása volna az egész civilisatiónak, megtagadása az emberi nem egész fejlődésének; évezredeket törülne ki az emberiség történelméből, lerombolna mindent, a mit tudomány, művészet és emberi szorgalom teremtett; visszalökné az emberiséget oda, a honnan szellemi főlényének teljes erejével magát kiküzdötte. S ha ez óriási felforgatás utján csakugyan sikerülne is és az emberek — képzeletben — egyenlőkké is tétetnének: mindez legfeljebb egy napi vivmány volna. — Az emberi tehetségek különfélesége, az ész, a szorgalom egyenlőtlensége csakhamar ismét egyenlőtlenekké tenné az embereket és ismét beállana a tőke és munka közti ellentét. Ez tehát nem volna megoldás, hanem csak czéltalan rombolás.

A dolgokat úgy kell venni, a mint valóban állanak és az orvoslást másutt keresni.

Ma van magánvagyon, ma van magán tőke; ezek a természet törvényei szerint is jogosultsággal birnak. Nem áll tehát az: *«a mit munkámmal keresek, csak az az enyém.»* Mert a munka csak egyik tényezője a termelésnek, az áruczikkek előállításának. A gabonának termelésében például a nap, az idő, az eső, a munkaeszközök, a magnak előlegezése stb. mindannyi szükséges kellékek, melyek nélkül a munka meddő, de főalapját mindig a föld maga képezi, mely nem a munkásé.

A gyárakban a tőkepénzes vagyona, az általa befektetett pénzösszeg, a gépek, az általa nyujtott eszközök képezik az alapot.

És e befektetés koczkáztatással jár, mely egyedül a tulajdonosra háramlik. A piacznak esélyei, az áruczikkek késő eladása vagy értékük hanyatlása s így a bukásnak lehetősége nem a munkást sújtják.

Ugyanez áll, csak kisebb mérvben a kisiparosnál, a ki élvezi ugyan mint tulajdonos az ipar előnyeit, de viseli a kárt és veszteséget is. S ha az iparos a munkást nem teheti felelőssé és részesévé a veszteségnek: követelheti-e jogosan az iparos munkás gazdájától például azt, hogy felezze meg vele nyereségét is?

Ez a nézet, t. i. a nyereményben való egyenletes osztozkodás a munkásra ugyan kecsegtető, de sem nem igazságos, sem nem kivihető.

Nem igazságos, mert a betét nem egyenlő. Az, a ki a tőkét adja, sokszor egész vagyonát koczkáztatja, mely ha elvész, koldussá lehet; a munkás ellenben a vállalathoz járul eszével és karjaival, de ha az meg is bukik, ő sértetlenűl kerül ki, megmarad szellemi tehetsége, megmarad anyagi ereje, melyeket tovább is, másutt értékesíthet, nem lesz koldussá, legfeljebb a vállalat megszünte után rövid időre nélkülözni fogja munkadíját. De egyébiránt a munkadíj mi egyéb, mint a tőke kamataiban egyenletes arány szerinti részeltetés, melynek igazságos mérlegelése nagyon sok körülménytől függ.

De kivihetetlen is. — Nem minden vállalat hoz rögtön nyereményt, sokszor éveken át küzd változó szerencsével; s ha ezen hullámzások közepette a vállalkozó, jobb idők reményében nem szünteti be üzletét, hanem továbbra is fizeti a munkásokat: hol van itt az osztozkodásnak jogosultsága? Ma egy vállalatnak sikere vagy bukása nem függ pusztán a helyi körülményektől, nem is egy

ország kereskedelmi vagy iparviszonyaitól. Ma az ipar, a kereskedelem nemzetközi jelleget öltöttek; a sorompók, melyek nemzeteket nemzetektől elkülönítettek, lehullottak, a vasutak, távirda és más közlekedési eszközök, a szabad kereskedelem vagy a védvámok, — mindezek a tőkét nagy veszedelemnek teszik ki. Ki viseli a koczkáztatásnak egész súlyát, — a tőke-e vagy a munka?

Ilyen összebonyolódott viszonyok közt lehetséges-e azon elvnek keresztülvitele: hogy a munkás a nyereményben egyenletesen részesüljön?

Nem kevésbé igazságtalan, sőt a kivitelre és különösen a munkásosztályra veszélyes azon, ujabban fölvetett eszme, hogy a munkaidő nyolcz órában állapíttassék meg azon elv szerint: «nyolcz óra az alvásra, nyolcz az étkezésre és szórakozásra s nyolcz a munkára.»

Mindenekelőtt nemde az iparosok és munkások a többi politikai szabadságokhoz a munka szabadságát is követelik? De ha ezen követelésök igazságos, a mint hogy az: akkor ezen szabadságnak viszonylagosnak kell lennie, azaz: szükséges, hogy a munkaadó számára hasonló szabadság biztosíttas-

sék. Ha az iparosnak vagy munkásnak szabad munkáját csak nyolcz órára nyujtani: akkor a munkaadónak is szabadságában áll csak a nyolcz órának megfelelő bért adni; s ha találkozik munkás, a ki magasabb bérért több óráig akar dolgozni, akkor ismét a munkaadónak szabadságában áll a nyolcz órai munkást mellőzni és a kitartóbbat szegődtetni.

De nem így értik a sociáldemokraták. Ők kényszertörvényt kivánnak, mely a munkaadót és a munkást is csak a nyolcz órai munkaidőre szorítsa, nem lévén szabad a munkásnak hosszabb munkát elvállalnia.

S ime! itt kezdődik a veszély!

Tudják-e, mi ez a maga valóságában? Nem egyéb, mint a rabszolgaság, csak ujabb formában. Régente, a hűbérrendszer korszakában, a várak vagy a hűbérek urai határozták meg a munkát, annak időtartamát és bérét; ma ugyanezt követelik a sociáldemokraták az államtól; akkor az úrbéri kényszer uralkodott, ma is ez lesz következménye; — de következménye lesz egyszersmind a munkásosztálynak teljes elszegényedése és lealázása.

Érezték ezt a mult évben Liverpoolban gyülésezett munkások. Itt élénken tárgyal-

ták a munkaidő leszállítását; de itt történt azon megtapsolt nyilatkozat is: *«hogy ezen indítvány a gyávaságnak ténye, és a munkások erkölcsi lemondása»* (abdication). — Erre mutat az 1883-ban Párisban megjelent munka, melynek czíme: *«A henyélés joga»*, melyben meg éppen az mondatik, hogy a nemzetközi munkások szövetségének az lesz eredménye, hogy ezentul már csak három órát fognak dolgozni.

Melyik becsületes iparos vagy munkás nem fogna az ellen tiltakozni, hogy a nyolcz órai phrasis alatt a henyélés hajlama rejlik? A munka szabadság; föltételezi, hogy a munkás annyi munkát vállalhat, a mennyit önmegrontás nélkül elbir és a mennyire szüksége van, hogy magát és családját tisztességesen fentarthassa. Mi jognál fogva lehet őt kényszeríteni, hogy csak nyolcz órát dolgozva, ne szerezhessen annyit, a menynyire a megélhetés vagy takarékosság szempontjából szüksége van? Mert kevesebb munkaidő, kevesebb fizetés.

Nehány év előtt az amerikai egyesült államokban a munkásoknak egy részéről mozgalom indult meg a nyolcz órai munkaidő mellett. A munkaadók kijelentették, hogy

igen ők készek azt hat órára is leszállítani; de akkor váltó munkát hoznak be úgy, hogy a természetes nap, mely a munkára alkalmas, tizenkét órából állván, hat-hat órán át két rendbeli munkásokat fognak alkalmazni s mindegyiknek a félnapra eső díjat fizetni. A mozgalom megszünt.

A nyolcz órai munkának egyenlősítése és általánosítása föltételezi a fizetésnek is ily módon való arányosítását. Ez pedig képtelenség. A vidéken a munkás olcsóbban él, mint a fővárosban. Milyen elv szerint fogna ez rendeztetni? A ki magasabb szellemi tehetséggel, nagyobb ügyességgel, több szorgalommal dolgozik, többet érdemel, mint az, a ki ahhoz nem ért, a mire vállalkozik. Némely ember egy óra alatt többet dolgozik, mint más nyolcz óra alatt. Vannak iparágak, melyek nagyobb értelmiséget tételeznek fel; minő jognál fogva állítják itt, ugyanegy iparhelyiségben, a tudatlan, tunya munkást egy szinvonalra a tanult és szorgalmas munkással? Vannak ismét iparágak, melyeknél kényszer-munkaszünet áll be, például az épitészetnél vagy a mezőgazdaságban, a hol az idő zordonsága fölött sem a munkaadó, sem a munkás nem rendelkezik. Vannak

iparosok, a kik darabszámra dolgoznak és megfeszített szorgalommal többet igyekeznek szerezni. Mások még a rendes munkaidőn túl is akarnak dolgozni. Ki akadályozhatja őket ebben és mi jognál fogva? Vagy talán rendőrileg fognak ezekre felügyelni, hogy a kényszer-nyolcz órán túl ne dolgozzanak? Nem megsértése-e ez az egyéni szabadságnak? Nem ad-e jogosultságot arra, hogy e felügyelet ürügye alatt megsértessék a családi szentély?

Hogy mindennek mily kedvezőtlen hatása lesz a közgazdasági viszonyokra: könnyü kiszámítani. A nyolcz órai munkának általánosítása következtében a termelés egy évnek leforgása alatt tetemesen csökkenni fog. Kevesebb föld lesz megmunkálva, kevesebb áruczikk lesz előállítva, kevesebb házat fognak építeni, a szabó kevesebb ruhát, a czipész kevesebb czipőt fog készíteni s így menne ez tovább. Mi lesz ennek következménye? Az, hogy drágább lesz a gabona, drágább a kenyér, a ruha és minden egyéb; a vagyonosodás alább fog szállani, a szegénység pedig növekedni.

De senkit sem fog ez annyira sújtani, mint a kisiparost. Ki képezi — kérdem — a kis-

iparosnak leghivebb rendelőjét? talán a gazdagok? Nem; hanem a szegényebb néposztály. De a szegényebb néposztály a drágaság által kényszerítve van csupán a megélhetésre szorítkozni, tehát nem tehet megrendeléseket s így a kisiparos hanyatlani fog, tán el is vész. A munkást nem fizetheti, mert neki magának sincsen munkája, a munkás tehát ki lesz téve az életfentartás keserves küzdelmeinek.

Azok, a kik a mezőgazdaságot kiváltképen Magyarországon ismerik, tudják, hogy van idő, a mikor az éjjelt nappallá kell tenni, hogy a mit a jó Isten adott, betakaríthassák. És népünk dicsőségére legyen mondva, hogy kivált aratás idejében, munkája, szorgalma határt nem ismer. A gazdától kezdve a család legutolsó tagjáig, mindenki foglalkozik, tesz, gondoz és nem nyugszik, míg biztosítva nem látja egy évi fáradságának gyümölcsét. Ezen ősi szokással merően ellenkezik a nyolcz órai munka. — Tegyük fel, hogy a gazda kényszerítve van a nyolcz órai munka elvének elfogadására; ekkor két eset állhat elő: vagy nem győzi betakarítani, a mit termelt, mert kifogy az időből, vagy az idők viszontagságának kénytelen

átengedni azt, a min még nehány hét előtt szemével, szivével, egész lelkével csüngött. Mindkét esetben kevesebb gabona fog a piaczra jönni, mit a drágulás miatt ismét a szegény fog legjobban megsinyleni. A gazda tán tönkre megy, vagy a rákövetkező évben kevesebbre fog vállalkozni, elvégzi munkáját vagy maga, vagy állandó cselédjeivel s a hol lehet, gépekkel fog magán segíteni és ez fölöslegessé fogja tenni a munkásnak alkalmazását.

Ugyan mit vétettek a jó magyar munkások, hogy a sociáldemokraták ily módon és pedig kényszer-törvény útján akarják őket tönkre tenni?

A nyolcz órai munkaidő első sorban a munkaadóra fogna nyomasztólag hatni, de azért ő még el nem vész; hanem a munkásosztály határozottan tönkre megyen.

Vajha átértené ezt a magyar iparos és munkás, hogy visszautasítaná azokat, a kik ily hangokkal oly lejtőre akarják sodorni, melyen csak kárukat fogják találni! Vajha megértenék, mily haza elleni bűnt követnének el, ha e hangok után indulnának!

Magyarország földmivelő ország, ez képezte és képezi erejét; ma az ipart is akarja

fejleszteni. Mily bűn az: ha magyar ember arra vállalkoznék, hogy ki nem forrt eszmék, nagy szólamok vagy veszedelmes tanok által oly útra engedné magát tereltetni, a hol hazájának kimondhatatlan kárt okozna.

Nem, — Ti magyar ifjak! reményei az ország jövőjének, Ti az ős és becsületes magyar iparosok méltó utódai, Ti őseitek nyomdokain fogtok haladni és az új csábitó eszméknek nem hódolva, hazátok dicsőségére fogtok dolgozni!

De van egy körülmény, mely kiváló figyelmet igényel és ez a munkásosztálynak a lelkiismeretlen tőke általi kihasználása, mely a mily igazságtalan, éppen oly veszélyes az államra, a társadalomra, sőt magára a tőkére is.

Azt tapasztaljuk ugyanis, hogy ma a nagy tőkének, illetőleg a nagy vagyonnak kevesek kezében való felhalmozása számtalan embernek nyomorát és szenvedését okozza. A mióta a gépek használata bámulatosan terjed és az emberi kéz munkáját fölöslegessé teszi; a mióta az új találmányok egyesek tőkéjének segedelmével tulajdonosuknak rövid idő alatt váratlanul roppant nyereményeket juttattak: azóta mindinkább tágabb lesz a hézag, mely

a munkaadót a munkástól, a tőkét a munkától elválasztja; azóta mindinkább azon szomoru jelenségnek vagyunk tanui, hogy milliók központosulnak egyesek, kevesek kezeiben, de millió ember sinylik, nyomorog és nincsen megélhetési módja.

A munkás, a ki e nagy vagyonnak előállítására keze munkáját adni kénytelen, fájdalmasan érzi a tőkének egyedáruságát, mert érzi, hogy személyisége elvész, mivel nem értékesítheti; érzi, hogy ezen egyeduralom megfosztja őt még a reménységtől is, hogy valaha jólétnek örvendhessen vagy a maga ura lehessen; érzi, hogy örök szolgaságra van kárhoztatva. Eszköz mások kezében, a gép mellett ő is géppé válik, nincsen szüksége értelemre vagy ügyességre és szakavatottságra; egyforma munkát végez mindennap s mintha taposó malomban volna, elfásul, elsatnyul és lealacsonyodik. Csoda-e tehát, ha a munkásban végre felébred az emberi méltóságnak tudata és önérzete s javitani kivánván sorsán, a jelen állapotok megváltoztatására törekszik?

És lehet-e fölmenteni a tőkét ezen szemrehányás alól?

A birtokos jogos tulajdonosa tőkéjének le-

gyen ez akár ingó vagy ingatlan vagyonba fektetve; de azért nem ura embertársa személyének, hogy azt önző czéljaira annak megsemmisitéseig felhasználhassa; mert ez rabszolgaság volna, sőt rosszabb és a természet Istentől adott jogainak lábbal tiprása. Továbbá ugyanazon természeti vagy állami törvények, a melyek védik a jogos birtokost a tömegnek netáni erőszaka ellen, egyszersmind védik a munkásnak testét és lelkét, hogy az lelkiismeretlenül ki ne aknáztassék és az állam ne fosztassék meg lételének alapföltételétől, mely az egészséges népességben van; hogy a munkás ne veszítse el megélhetési jogát s ne szoríttassék le csupán a legszükségesebbre és ne aláztassék le oda, a hol az ember elveszti méltóságát; hogy ne akadályoztassék a munkás a becsületes családi élet alkotásában és ne idézze elő a családnak, mely már alapítva lett, elsenyvedését; mert a becsületes és egészséges családban fekszik az államnak erkölcsi kútforrása, ereje és fenállásának létföltétele. Az egyiknek szerencséjéből nem következik, hogy a másik szerencsétlen legyen; és kevesek fényűzése nem tételezi fel a nagy sokaságnak nyomorát. A jog megszünik jog

lenni, mihelyt másnak jogát megsemmisíti; ez a megélhetés joga.

A munka megelőzte a természeti rendben a tőkét akkor, midőn még természetes rend szerint szabályozták az életet; az állami és politikai sajátságos viszonyok védelme alatt ma felhalmozott tőke saját érdekében nem törekedhetik a munkások megtörésére vagy megsemmisítésére, mert bedugná saját életforrását. A tőke, mely lehetetlenné teszi a szerzeménynek azon részét, mely a mindennapi élet fentartására nem elkerülhetetlenül szükséges, megtakarítani, megakadályozza a jólétet, sőt irtóztató elszegényedést idéz elő. A tőkepénzesnek nem szabad elfelednie, hogy a munkás a gép mellett is ember marad, nem szabad őt áruczikknek tekintenie, mert az ily tőke elveszti létjogát.

A lelkiismeretlen tőke teremti azon veszélyes helyzetet, mely két részre osztván az emberiséget, felkölti az osztályok egymás elleni gyűlölségét és az irigységet, a gazdagabb osztálynak telhetetlenségét és a szegényeknek kétségbeesését, keveseknek jólétét, millióknak nyomorát s így meggyengíti a társadalmi kapcsokat.

Ha mindezeket megfontoljuk, a miket

mondottam; ha meggondoljuk, hogy a nagy vagyonnak egyesek kezében való felhalmozása egyik tényezője volt Róma bukásának, ma pedig kiszámíthatatlan arányokban növeli a proletárok számát, kik már nemzetközi szövetkezetet képezvén, már nem egyes országok, hanem egész világrészek nyugalmát fenyegetik: akkor világos lesz előttünk, hogy társadalmunk nagy válságnak megy eléje. Es ez vezet engem beszédem második részére, t. i.: mennyiben függ össze a munkáskérdés a vallással? s mennyiben működhetik közre a válság megoldásában az egyház?

II.

A vagyon szerzéséhez és a munkához Isten a fáradságot és szenvedést kötötte.

A biblia, ezen minden keresztény nevet viselő vallás, sőt az izraeliták előtt is szentnek tartott könyv, ezt így adja elő:

Kezdetben teremté Isten a világot és benne azon apró kis pontot, melyet földnek nevezünk. Minthogy azonban a földön nem volt, a ki azt mivelte volna, ide helyezte az embert és őt annak urává tette, hogy minden

teremtményeivel hatalma alá vesse. Paradicsomba helyezte őt, hogy ott munkálkodjék és azt megőrizze. A munka még nem volt szenvedéssel összekötve, mert az első ember természetfölötti tulajdonokkal: az igazság és szentség ajándékaival lévén megáldva, az élet terheit nem ismerte.*

A szabad akarat azonban, szövetkezve a gőggel és elcsábíttatva ama szózat által *«Olyanok lesztek, mint az Istenek»*,** — felmondotta az engedelmességet, fellázadt Teremtője ellen. A lázadásnak következménye a bünhődés volt: *«Ádámnak pedig mondá: Mivelhogy hallgattál feleséged szavára és ettél a fáról, melyről megparancsoltam vala neked, hogy ne egyél: átkozott a föld a te munkádban; fáradsággal eszel abból életed minden napjain. Töviseket és bojtorványokat terem neked és a föld veteményeit eszed. Orczád veritékével eszed a kenyeret, miglen visszatérsz a földbe, melyből vétettél; mert por vagy és porrá leszesz».****

Ezen percztől fogva a munka az isteni büntetésnek jellegét viselte. Fáradság, izza-

* Móz. I. K. II. 5—15.

** Móz. I. K. III. 5.

*** Móz. I. K. III. 17—19.

dás, szenvedés, sokszor meddőség járt vele s bármi erőlködést is tett az emberiség, hogy sorsán könnyítsen, nem változtathatott rajta. Munka és szenvedés, dolog és fáradság mindenütt együtt jártak, kivétel nem volt s a fáradság és szenvedés olyannyira öntudatává vált az emberiségnek, hogy a fáradság nélküli meggazdagodást soha sem becsülte annyira, mint a becsületes munkával szerzett vagyont.

Gőg teremtette az első bűnt, irigység okozta az első testvérgyilkosságot; gőg és irigység ama két bűn, mely átokként vonult át az emberiség minden szenvedésein s ma is a sociális bajokban e két bűn képezi a gonosz szellemet, mely nyugalomra nem engedi jutni a társadalmat.

Az eredeti bűn után magára hagyott ember elhomályosult észszel, megromlott akarattal kezdte kinos munkáját. Hosszú, rögös út állott előtte, — a szentirás szerint négyezer esztendő, — dolgozott, fáradott, elfoglalta a földet, mivelte azt, teremtette a magánvagyont; szorgalommal, kitartással jólétet és fényt alkotott; eszével, ezen isteni vonással, felhatolt a csillagokig, leszállott a föld gyomrába, kutatott, vizsgált, kereste az

elveszett igazságot, kereste a lelki nyugalmat, az elveszett földi paradicsomot; de évezredek iszonyu munkája és fáradsága után is a fény mellett ott volt mindig az árnyék, az erény mellett a bűn, a gazdagság mellett a szegénység, az úr mellett a rabszolga; s nem volt eszköz, nem volt hatalom, mely az ellentéteket az életben kiegyenlíteni tudta volna. Az emberi munka sarkában a szenvedés járt mint ikertestvér és ez tette keserüvé a földi létet s az emberiség legfényesebb korszakaiban is nem egyszer a kétségbeesésig zaklatva, égre irányozta tekintetét keresve, hogy honnan jő a segítség.

De hát átok-e a munka? Nem.

Midőn az emberi tudomány a legmagasabb, az erkölcsi romlottság pedig a legalsóbb fokon állott; midőn a római birodalomban a nagy birtok egyesek kezében volt, ellenben a nép a legnagyobb nyomorban sinylett; midőn a gazdasági viszonyokban az éhező proletárok felforgatással fenyegették a római birodalmat; felhangzott Betlehemben az angyalok szózata: «*Dicsőség a magasságban Istennek és békeség a földön a jóakaratu embereknek,*» * és e szózattal meg-

* Luk. II. 14.

kezdődött az emberi nem megváltása. E szózat az öndicsősége által felfuvalkodott embert az Isten dicsőségére, mint emberi méltóságának kútforrására utalta; a szenvedéseiben és szenvedélye által meghasonlott emberiségnek pedig a békét hirdette, melyet pusztán emberi munkálkodásával nem birt megtalálni.

A munka megszünt átok lenni. Nem lett ugyan fölmentve a vele járó szenvedéstől, mert az eredeti bünnek egyes következményei fennmaradtak, nem lett fölszabadítva a szenvedéstől, mert az ember, mig ember, mindig fog szenvedni; de nemesítve lett a munka az által, a ki maga is, noha Isten fia és maga valóban Isten volt, még is az emberek szemeiben egy iparos gyermekének tartatott: *«Nemde ez az ács fia? nemde anyja Máriának neveztetik? És atyafiai Jakab és János, Simon és Judás?»*,* mondák az emberek.

Krisztus Urunk maga életének egy részében munkával foglalkozott: *«Az én atyám mindez ideig munkálkodik, én is munkálkodom»* ** mondá, midőn a sabbath napján, melyen minden munka tiltva volt, meg-

* Máté XIII. 55.

** Ján. V. 17.

gyógyította a beteget. A keresztény iparos vagy munkás soha sem fogja elfelejteni a szegény názáreti műhelyt, a hol az ipar nemessége szentesítést nyert. Az apostolok szegény halászok voltak. Szent-Pál a sátorcsináló mesterségből élt és büszkén hivatkozott arra, hogy: «*Senki ezüstét és aranyát, vagy ruháját nem kivántam, a mint magatok tudjátok; mert a mikre szükségem volt nekem és a velem levőknek, e kezek szerzették meg.*» *

Szent-Lukács evangelista orvos volt.

A munka tehát nem szégyen, az az embernek legszebb tulajdonságává lőn, a mióta a keresztfán fölfeszített Istenember azt a vallási kötelesség rangjára emelte.

Isten, midőn a földet mivelésre az embernek adta, ezzel nem a vagyon közösségét, hanem a szeretetnek közösségét alapítá meg.

Keresztény felfogás szerint mindaz, a mi létezik, egyedül és kizárólag az Istené. «*Tua sunt coeli et tua est terra.*» «*Tied az egek és tied a föld.*» ** Isten teremtett mindent, tehát övé minden. Isten ellenében nincs

* Apost. Cselek. XX. 33—34.

** LXXXVIII. Zsolt. 12.

jog, tehát az emberi jogokat Isten jogaival szemben állítani nem szabad. Csak egy elvitázhatatlan és valódi tulajdonjog létezik és ez az Istené. A mit az ember e födön tulajdonjognak nevez, az csak átengedett jog, melynek sérthetetlensége és szentsége csak akkor áll, ha az Istennel áll összeköttetésben. A földi, az emberi tulajdonjog csak haszonélvezet, melyet Isten az emberi munka és szorgalom javára átengedett, hogy abból önmagát, gyermekeit és családját fentartsa, felebarátait pedig segélyezze. A haszonélvezet a *földi* tulajdonjognak természetét, jellegét öltötte magára, tehát oly sértetlen az, a mint séretlen annak akarata, a ki azt adta; de viszont és éppen azért e jog nem korlátlan, hanem korlátolva van Annak akarata által, a ki adta.

A földi javakat csak úgy és azon czélokra szabad felhasználni, mint és a mely czélokra Isten rendelte. Azért mondotta édes Üdvözitőnk: «*Bizony mondom nektek, a mit egynek ezen legkisebb atyámfiai közöl cselekedtetek, nekem cselekedtétek.*» *

Tehát Isten a földi javakból megköveteli

* Mát. XXV. 40.

magának ama részt, mely a haszonélvezőnek fölösleges, hogy ez annak nyujtassék, a ki szükölködik. A haszonélvezetet annak adja, a ki azt szorgalmával magának mint földi magánvagyont megszerezte; de a haszonélvezőnek köteleségévé tette, hogy gondoskodjék azokról is, a kik kevésbbé szerencsések.

Ime! ebben rejlik a jótékonyság isteni jellege; ime! ebben fekszik a gazdagok kötelessége.

Ezen az alapon, a szeretet és kölcsönös segélyezés alapján indult meg a keresztény socialis szervezkedés, mely, mint Szentséges Atyánk, a pápa mondja — azt eredményezte, hogy az emberiség és az egyének megszokták az isteni Gondviselésben megnyugodni, hogy az isteni segedelemnek biztos reményét táplálhatták, a mi szükségkép teremtette az erőnek, a mérsékletnek, az állhatatosságnak erényeit, a mi ismét előidézte a lélek nyugalmát, eredményezte a jótékonyságot és a dicső erényeket.»*

Ezen az alapon teremtette a kereszténység a mai társadalmat. Azon elvek, melyeket

* Arcana Div. Provid. kezd. Encycl. 1880.

hirdetett, oly hatalmas socialis erővel birtak, hogy nemcsak felujitotta a barbárok által lerombolt polgári életet, hanem irányt adott a kétezer éven át kifejlődött és fentartott civilisatiónak. A keresztény művelődés oly magasztos erényeket alkotott, melyekről a megelőző civilisatióknak sejtelmük sem volt.

De e civilisatió a kereszt tövéből sarjadzott és minthogy minden intézmény, amely erőnek köszöni eredetét, annak köszönheti egyuttal fenállását és fentartását is: a civilisatiónak az eddigi alapon kell maradnia; Jézusnak, a kereszténység alapítójának kell megmaradnia ama központnak, melyből minden ered s a melyhez minden visszatér. Az Ő magasztos tanitása behatott a kunyhóba s türelmet és vigasztalást hozott abba; behatolt a palotába s mérsékletre, igazságosságra, irgalmasságra és szeretetre intett; leszállott a műhelybe és balzsamot öntött a szegény munkás lelkébe, hogy a földi lét nyomorát ne érezze annyira és dolga mellett nézzen fel oda, a honnan az egyedüli igazságos jutalom várható. A kereszténység testvérekké tette az embereket; nem szüntette meg az osztályokat, hanem gazdag és szegény fölött

kitüzte az örök igazság zászlaját, melynek jelvénye alatt kiegyenlittessenek az ellentétek, megszünjék az egyiknek dölyfe, a másiknak irigysége.

A kereszténység ezen felfogásával szemben azonban sorompóba állott az ujabb tudomány, mely elvetvén az isteni alapot, a vagyon kérdését s így a socialis kérdést egyedül az anyagi térre sodorta. Igen, azon tudomány, mely az anyagon kivül semmit sem ismer, mely a nyers erőt helyezi a civilisatio kezdetére és annak tulajdonit mindent, a mit az ember e földön létesített: vagyont, jólétet, műveltséget; azon tudomány, mely lerombolta a természetfölötti morált és helyettesítette ezt az együttlétből fejlődött közönséges emberi életszabályokkal, az emberi élet végére pedig odaállította a semmit; azon tudomány, mely a földi létnek főczéljául az élvezetet, gyönyört tette, hangoztatván: minél több vagyon, annál több élvezet; azon tudomány, mely az emberek kölcsönös vonatkozásának szabályozójaként a rideg jogot állította fel, melynek nincs szive, az állammindenhatóságot, mely csak egy hatalmat ismer: a számtöbbséget; azon tudomány, mely az embert mint ön-

czélt isteniti s őt és a tulajdont elszakította Istentől, a földi létet csak arra korlátozta, hogy az ember kielégítse vágyait, és ez uton teremtette azon hézagot, mely ma a gazdag és szegény közt létezik, úgy hogy a dúsgazdag tőkepénzes minden lelkiismereti furdalás nélkül túlcsigázott érzéki vágyainak hódolva, megmérhetetlen kincseket elpazarolhat, mialatt szegény embertársainak milliói nyomoroghatnak; — igen, azon tudomány, mely ezt évtizedeken át hirdette, ez rombolja le a keresztény felfogást, ez teremti a sociális kérdés veszélyes voltát. Csoda-e, hogy ezen tudomány a tömegbe elhatott és tévútra vezetvén a jobbakat is, az Isten által szentnek, sérthetetlennek nyilvánított tulajdonjog ellen lázit? Csoda-e, hogy a munkás is elvesztette Istenét, a ki őt eddig szerény helyzetében vigasztalta? Csoda-e, ha a többségben levő munkás osztály, a nyers erőre hivatkozva, erőszakkal akarja azt megszerezni, a mit a méltányosság tőle megtagad?

Ehhez hozzájárult még az is, hogy a XIX. század civilisatiója sokáig közömbös volt a munkásosztály sorsa iránt, sokáig siket maradt a mindig ujult erővel felhangzott panaszokkal szemben. Tapsolt az új találmányok-

nak, mint az emberi ész dicső vivmányainak; elbájolva nézte a fényüzést, melyet a gépek bámult működése létrehozott; elkápráztatta a soha nem gyanított, soha nem látott jólét. De nem vette észre az alattomban terjedő nyomort; nem látta a gépek erkölcstelen hatását; nem látta az emberiség egy részének elsatnyulását s a gőgős és lelketlen tőke által ébresztett irigységet, mely a jogtalanná tett munkásnak lelkét eltöltötte.

E két körülményben: a tudomány elvallástalanító hatásában és a társadalom közönyösségében találták a mai társadalom ellenségei leghatalmasabb fegyverüket.

Az *anarchisták* a természettudomány legujabb tanulmányait öntudatosan és terv szerint a több ezer éves társadalom épületének felrobbantására használják fel és az annyi fáradsággal létesített civilisatiót saját romjai alá kivánják temetni.

A *sociáldemokraták* ugyanezen czélra törekszenek, de nem erőszakos eszközökkel, hanem lassankint ásva alá mindent, a mi az Isten által alapított emberi társadalomnak, a mi a mai civilisatiónak alapját képezi. Tagadják Isten létét, tagadják a lélek halhatatlanságát, megtagadják a tulajdonjogot

és helyébe az egyetemleges birtoklást állítják; szétbontani igyekeznek a keresztény házasságot, a gyermeknevelést ki akarják venni a szülők kezéből; a tudomány és a művészet hatása alatt, vagy a tehetség és szorgalom által alakult osztálykülönbséget teljesen el akarják törülni; minden bajt a tőke uralmának tulajdonítanak s azért nemcsak ezt, hanem a magán vagyont is el akarják venni. Lehetetlen leirni ama kalandos terveket, melyekkel a sociáldemokraták képviselői a szegény iparost és munkást ne kecsegtetnék, de a melyeknek valósítása soha sem fog bekövetkezhetni, mert ellenkeznek a dolgok természetével.

A *mezőgazdaságban észlelhető mozgalom* még ugyan nem ment ily messzire, mert a vidéki romlatlan népben van még józanul gondolkodó elem, mely még Istenben hiszen, mely érzi, hogy a birtokjog megtagadásával önmagát teszi tönkre, s hogy ha senkinek sem szabad magán vagyonnal birni, ő is örökre meg van fosztva azon reménytől, hogy magának valaha házat, vagy egy kis földbirtokot szerezhessen; de a sociáldemokraták befolyása már itt is mutatkozik.

A keresztény kath. egyház mindezek elle-

nében védi az erkölcsi alapot, melyen a mai társadalom nyugszik, szentnek kivánja tartani a tulajdonjogot, legyen a vagyon nagy vagy kicsiny, a mások nyomorával nem gondoló tőkének lelketlenségét kárhoztatja s védelmébe veszi a szegényt, legyen az iparos vagy munkás; végül oda mutat azon változhatatlan örök törvényekre, melyek zsinórmértékül szolgálnak az embernek életviszonyaiban.

Az egyház tehát a sociális kérdés megoldásában magának részt követel; mert a socialis kérdés nem pusztán anyagi kérdés, melyet csak az anyagi érdekek mérlegelésével lehetne rendezni, hanem és pedig első sorban valláserkölcsi kérdés.

Egyetlen társulat sem állhat fenn, ha annak tagjai bizonyos egyéni erényekkel felruházva nincsenek. Vagyont sem lehet szerezni takarékosság, mértékletesség és önmegtagadás nélkül; már pedig mindezek természeti, de keresztény erények is; mindezek bizonyos erkölcsi tőkét tételeznek fel, melyek csak is a természetfölötti életre való tekintettel nyernek magasabb jelleget.

Az egyház, midőn a tőkét becsületesnek kivánja tartani, kivánja egyszersmind, hogy

a munka is az legyen, mindkettőt egymásra utalva, egymáshoz füzve lenni tudván, a kölcsönösség kapcsául a természetfölötti szeretetet állítja fel. Kivánja, hogy a tőke vetközzék ki zsarnoki hajlamaiból, a munka pedig ne legyen túlkövetelő és túlzása által ne semmisítse meg saját életforrását; de mindenek fölött úgy a tőke, mint a munka hajoljanak meg a vallás szent törvényei előtt.

Az egyház — mondja Szentséges Atyánk — azokat, kik földi javakkal megáldva vannak, inti, figyelmezteti, hogy a gazdagság nem szabadít meg a szenvedéstől, hogy az örök életre az nem szükséges, sőt sokszor ártalmas. — «*Azonban a mivel bővelkedtek, abból adjatok alamizsnát, és mindenetek tiszta lesz.*»* Ezen kötelesség azonban nem a jog követelménye, hanem a végső szükség kivételével, a szereteté s azért azt törvény utján erőszakolni nem lehet. De szentesitést nyer e kötelesség, erősebbet, mint a földi törvényhozó vagy biró szentesítése, t. i. az örök Biró szentesitését, ki a jótékonyságot parancsolja . . . A fölösleget az ember azon czél-

* Luk. XI. 41.

ból kapta, hogy azt először ugyan magára, de embertársai javára is fordítsa, mint a ki a gondviselés szerepére vállalkozik.

Továbbá inti a munkaadókat: hogy munkásaikat ne tekintsék rabszolgáknak, hanem velök úgy bánjanak, miszerint személyöknek méltóságát, melyet a kereszténység megnemesített, tartsák mindig szentnek; hogy az ipar és a munka nem alacsonyítják le őket, sőt mindenki, a ki észszerüen és keresztény módon gondolkozik, tisztelni fogja bennök azt, ha önállóan, fáradság és megerőltetés által tartják fenn életüket; hogy ellenben becstelenség és méltatlanság a munkást csupa nyerészkedési vágy kielégítésére használni és őt nem becsülni többre, mint a mennyire idegei és ereje képesek . . . Igazságtalanság őket több munkával terhelni, mint a mennyit elbirnak, vagy tőlük olyan munkát követelni, mely sem nemöknek, sem koruknak nem megfelelő . . . A munkadijra nézve isteni és emberi törvények ellen cselekszik az, a ki a szegényeket elnyomja vagy saját érdekében kiaknázza. A munkástól a megérdemelt bért visszatartani égbekiáltó bűn . . . A vagyonosoknak nem szabad a munkást takarékoskodásában erőszakkal, csalással vagy

uzsora fogásokkal megrövidíteni, annál kevésbbé, mert a munkás éppen állásából folyólag nincs kellőleg védve az igazságtalanság vagy csalás ellen, az ő kis vagyona éppen mert kicsiny, annál nagyobb becsülést érdemel . . .

A munkásosztályt pedig inti az egyház, hogy pontosan és hiven végezzék munkájokat, melyre magukat szabadon és igazságos szerződés által kötelezték, a munkaadót sem személyében, sem vagyonában ne károsítsák, jogaiknak védelmében az erőszaktól tartózkodjanak; tartsák magukat távol oly emberek társaságától, kik őket meg nem valósítható reményekkel kecsegtetik s csak keserü csalódást hoznak és veszendőségüket okozzák.*

Azt mondják, hogy ezek csak eszmék, a mai állapot pedig tényeket kiván, melyek egyedül képesek a kérdést megoldani.

Kétségtelen, hogy az államhatalom sokat tehet, sőt tenni köteles is; sokat, nagyon sokat tehetnek maguk az iparosok és munkások; de nem kell feledni, hogy: eszmék kormányozzák a világot és pedig isteni esz-

* XIII. Leó pápa «Rerum novarum» kezdetü Encyclicája.

mék, s hogy a mai állapotok felforgató eszmékből fejlődtek; hogy a socialdemokraták is az eszmék hatásától várják terveik valósulását. A gondolkozás módját kell tehát megváltoztatni; egészségesebb eszméknek kell befolyást engedni, olyan eszméknek t. i., a melyek építhetnek, de nem rombolnak, eszméknek, melyek magasabbra irányozzák a sziveket és vágyakat; más, egészségesebb közszellemet kell teremteni, befolyást engedni a vallásnak, mert csak egyedül ez képes mérsékelni a gőgöt, mérsékelni az irigységet, mindkettő pedig nagy szerepet játszik a socialis kérdésben, de mindkettővel szemben az emberi törvényeknek nincs hatályuk.

És ezen szempontból tekintem én a mai ünnepélynek fontosságát.

Ifjak, a kik az iparnak szentelték életöket, ifjak, a kik tíz esztendő előtt egyesültek arra, hogy müködésükben egymást támogassák, hogy a testületi és társas életet szellemileg kifejtsék és ápolják, hogy az iparüzéshez szükséges ismereteket elsajátítsák és terjeszszék, hogy a szakértelmet fejleszszék, hogy a szép és nemes iránt lelkesedjenek, hogy munkásságra és szorgalomra

egymást ösztönözzék, hogy a magyar szellemet és nyelvet terjeszszék és ápolják, végül, hogy beteg társaikat segélyezzék és ápolják s a szegényül elhalálozottaknak tisztességes eltakarításáról gondoskodjanak; — ezen ifjak ma Isten oltalma alá állanak, zászlójukra az egyház áldását adni kérik s ezzel oly térre léptek, mely nem a sociáldemokratáké, oly térre, melyen nem rombolni, hanem építeni kivánnak, melyen édes hazánk ősi hagyományait fentartani akarják, mert a magyar iparos hazát kiván és hazáért ver szive s nem lelkesül a világpolgárság dicsőségeért; mert a magyar iparos tudja, hogy Magyarország csak most kezd fejlődni, hogy az ipar még gyenge, hogy tehát világrázkódtató eszmék után iramodni annyit tenne, mint azt csirájában megölni.

Magyarország törvényhozása szabaddá tette az ipart; szabad-e az iparosnak a szabadság leple alatt megtagadni őseinek vallását, melyen az ország felépült? szabad-e neki azokhoz csatlakozni, a kik zászlójukra irják: «Se Isten, se haza», hanem az általános emberiség?

Fellázadni az egyház, a vallás ellen? Miben bántotta meg az iparost az egyház, vagy miben akadályozza, hogy fejlődjék? Szabad-e

az iparosnak elfelednie, hogy — eltekintve a franczia forradalomtól, mely mindent öszszetört, — egy pápa, VII. Pius volt az első, a ki 1801-ben szabaddá tette az ipart? szabad-e elfelednie, hogy midőn a római birodalomnak nyugoti része széthullott és a barbárok mindent letaroltak, az egyház adott menhelyet az iparnak a zárdák falain belül, hogy maguk a szerzetesek iparosok és munkások voltak?

Menjenek be a műhelyekbe és egy sajátságos látványnak lesznek tanui! Ott az iparosok közt bizonyos versenyt fognak látni, a hol a legügyesebb és a legjobban becsült az, a ki a XIII. és XIV. századbeli műizlést legjobban tudja utánozni, pedig akkor egyházi szellem, akkor vallásosság uralkodott, akkor a czéhek rendszere állott fenn és ezek is az egyház védelme alatt virágoztak. A czéheket régi alakjukban, hibáikkal visszahozni nem lehet, nem is akarja senki; mások a mai viszonyok. De ha valamit visszahozni lehet és kell is: ez azon vallás-erkölcsi szellem, mely azokat átlengte.

A czéhek helyeit ma az iparos egyletek, legényegyletek pótolják, másutt a munkások egyesületei alakulnak. Az egyház ezeknek

czélszerüségét, sőt szükségességét ismerve, mindenütt támogatja és nem kiván egyebet, mint hogy ezen egyesületekben a józan eszmék legyenek irányadók, melyek az egyházat és a hazát egyaránt tiszteljék és körükből mindazon tulzásokat kizárják, melyek a szegény iparosnak és munkásnak csak kárát okozzák. Nem szabad kendőzni a teljesíthetetlen vágyakat, nem felcsigázni a soha sem valósítható ábrándokat, nem túlozni a szenvedéseket, nem elkeseríteni a munkást, nem elrabolni az iparosnak hitét s így tönkre tenni lelkét és szivét s odadobni martalékul a rosszlelkü izgatóknak.

Önök, Barátim! egyletük jeligéjeül a «munkásságot és haladást» választották. Már ezzel hadat izentek mindazoknak, a kik nagyhangzásu szavak alatt a henyélést és dologtalanságot takarják. Emlékezzenek meg, hogy az egyház, melynek áldását ma kérik, a dolog mellé oda állítja az imát is; hogy a jó Isten áldása nélkül meddő a munka; hogy fensőbb segedelem nélkül az ember az élet terhei alatt könnyen összeroskad; hogy a melyik mühelyből az Isten számkivetve van, ott ki van zárva a munkásnak legjobb barátja; hogy oda, a honnan a vallás száműzetik,

bevonulást tartanak az emberi szenvedélyek és csak is ezek; pedig a szenvedélyek nem emelnek, hanem rendszerint lealacsonyítanak.

Önök haladni kivánnak és ezzel hadat üzennek mindazoknak, kik a jelen társadalmat szétrombolni igyekeznek, de arról, hogy helyébe mit fognak állítani, fogalmuk sincsen. Lerombolni ezredéves épületet és csak annyit tudni, hogy ezen épület csak rom lesz és nem egyéb: annyit tesz, mint az emberi nemet a barbárságba visszalökni, ez pedig nem haladás.

A haladás csak a mai alapon történhetik, azon az alapon t. i., a melyet a kereszténység két ezer év előtt lerakott. És ezen alapot nem lehet bűn nélkül szétbontani. A keresztény életrend csontokig és velőkig hatott már. Oltsuk ki a lelkekből a hit világát, mely oda lett oltva, mely növekedett, testté és vérré vált, melylyel az ember magát azonosította és a melytől megválni nem tud a nélkül, hogy meg ne szünjék ugyanaz lenni! — és meg lesz törve nem csak a hit, de meg lesz törve az erkölcsi élet; egy űr álland be, melyet semmi sem képes kitölteni. Lesz haladás, de nem a jóban; lesz

fejlődés, de ez nem lesz eszményi; lesz anyagi jólét, de a szenvedés mint árnyék annál nagyobb lesz, minél nagyobb lesz a hitetlenség és erkölcstelenség.

Tartsák tiszteletben, ifju barátim! a zászlót, melyet meg fogok áldani. Legyen az Önök folytonos becsülésének tárgya; legyen az mindig buzdító jelvénye Önök vallásosságának és hazaszeretetének! Amen.

ÉLETEMNEK
KÉT VEZÉRCSILLAGA.

ARANYMISÉM ALKALMÁVAL,
A VÁRADI SZÉKESEGYHÁZBAN 1897 MÁJUS 2.

«Te vagy Krisztus, az élő Isten Fia».

MÁTÉ XVI. 16.

Hála az első szó, a mely e szent helyen, ezen reám nézve oly ünnepélyes napon ajkaimra jön . . . Hála! Hála! a nagy Istennek, hogy egy félszázadon át az élet soknemü viszontagságai közt oly véghetetlen jósággal és szeretettel vezérelt és fentartott; hogy megengedte, miszerint ötven éven át szerény szolgája lehettem az ő egyszülött Fiának, Jézus Krisztusnak és az ő anyaszentegyházának; hogy ma, mint teljes életemben, az ő szent nevével együtt dicsőíthetem nemzetemnek Nagy-Asszonyát: a Boldogságos Szűz Máriát, a kinek oltalma alatt nyugodtan tartottam kezemben a vándorbotot, kinek könyörgéseibe bizva, vidám lélekkel emeltem mindig tekintetemet az égre, meg lévén győződve, hogy hitemben

nem fogok ingadozni, reményeimben nem fogok csalatkozni.

Lelkem, szivem, egész valóm a véghetetlen szeretetnek kútforrásához emelkedik ma, hogy ott gyermeki hálával felkeressem azokat, a kik hozzám ez életben legközelebb állottak: *édes szüleimet*, kik elsők oltották lelkembe Jézus hitét, melyet soha el nem vesztettem; kik vezettek, neveltek, kiknek áldott emléke mindenüvé kisért: a rangra, a méltóságra, e szent helyre. *Az Isten negyedik parancsának áldása volt szerencsémnek kalauza.*

A porig megalázva magamat térdeplek ma az irgalmas Isten trónja előtt, nem hogy jutalmat kérjek; ki az a halandó, a ki Isten előtt érdemekre hivatkozhatnék, midőn csak kötelességet teljesít? Ki az a pap, a ki hivatásának, feladatának magasztosságát és súlyát ismervén, önerejét latba merné vetni ott, a hol csak az isteni kegyelem volt az, a mely indított, vezetett, támogatott és a véghezvitelre világosságot s erőt adott? Nem jutalmat kérek, hanem bocsánatot gyengeségeimért, mulasztásaimért, bűneimért, irgalmat kérek, kegyelmet kérek: hogy hátralevő napjaimat az ő szol-

gálatában buzgósággal s jámborsággal, — anyaszentegyházamnak és az ő szent fejének, királyomnak és édes hazámnak szolgálatában, hűséggel, — szeretett papjaimnak pedig és hiveimnek szeretetében, — mindig égre irányzott tekintettel, befejezhessem.

I.

A XIX. századnak szülöttje vagyok és ötven éven át azon eszméknek összhatása alatt állottam, melyek e századot jellemzik. Nincsen ember, a ki magát ezen hatás alól kivonhatná, legkevésbé pedig a pap az egyháznak szolgája, a ki a társadalomnak vezető tagja. Az egyház és a társadalom pedig szoros összeköttetésben áll; a társadalmi fejlődésben az egyháznak mindig kiváló szerepe van oly értelemben, hogy az egyház a maga örök és változhatatlan elveinek és igazságainak fentartásával a társadalom időnkinti viszonyaihoz és szükségleteihez alkalmazkodik. Az egészséges haladást segíti, támogatja és dicsőségét találja abban, ha az emberiséggel karöltve járván, a művelődés magaslatára ő tűzheti fel az

erkölcsi diadalnak zászlaját; ha pedig a társadalom beteg és czéltévesztett irányban halad; ha az erkölcsi alapot magától eltaszítván, oda hanyatlik, hogy hitét, reményét vesztvén, az anyagi élvezetekbe merül és kétségbeesésében csak a földet látja, csak a földhöz ragaszkodik, csak a földtől várja boldogságát: akkor ismét az egyház az, mely hivatva van, mint a megváltás isteni eszméinek hordnoka, oda mutatni azon kiapadhatatlan forrásra, mely a kereszt tövében fakadván, egyedül képes az ujjászületést eszközölni.

Az egyháznak két ezer éven át ez volt hivatása, ez volt feladata. Hogy miként oldotta ezt meg, a történelem tesz róla tanubizonyságot.

Az ő isteni tanainak mélységében, az ő erkölcstanának fenségében, az ő szerkezetének szilárdságában egy kiapadhatatlan kincset bir; az örökkévalóságnak gyermeke lévén, az Isten az öröklétnek bélyegét nyomta homlokára, egész valójára, mely őt képessé tette a multban, képessé fogja tenni a jövőben is a vad népeknél szintúgy, mint a művelt társadalomban magát érvényesíteni. Nincsen államformákhoz kötve; mo-

narchiákban szintúgy mint a democratiában csak egy czélja lehet: az ember erkölcsi méltóságát fentartani, őt tisztán az örökkévalóságnak átadni és így a mi isteni van az emberben, azt az anyagi világ beszennyezésétől megóvni. «*Est Deus in nobis*». *Isten van bennünk!* így kiált fel Szent-Pál. Így fogja fel az egyház az embert. Szegény, gazdag, tudós, tudatlan, a bűnös, az erényes mind mind az ő gyermekei; mindegyiket magához öleli, gyógyítván erősítvén, szeretvén mindegyikét.

Ideális felfogás, nemde? De én mindenkor ilyennek tekintettem egyházamat és ilyennek tekinti azt minden pap, a ki egyházának életét éli. Napnak tekinti azt, mely az emberi társadalom szervezetében mozdulatlanul áll ugyan: de a mely kisugárzásában ifjú erőt önt a társadalomba, termékenyít, nevel és éltet. A felhők elborithatják időnkint e napot; az emberi szenvedélyek behatolhatnak magának az egyháznak szentélyébe; a romlottság, az embereknek elfajulása, a nagy népkatasztrófák, az ő tevékenységében bizonyos szünetelésnek, hogy ne mondjam, tetszhalálnak jelenségeit tüntethetik föl: de ő nem hal meg:

organismusában egy isteni erő van, mely mindig ujra és ujra működésbe lép, midőn alkalmazni kell magát az új időkhöz. Halhatatlan isteni erejével átszellemíti az új alkotásokat, melyeket a népek a multaknak romjaira építenek.

És előttem soha sem volt kétséges az, hogy bárminő alakulásokon is menjen át az emberiség, a katholicismus a rázkódtatások közt is teljesíti isteni küldetését, és azért meggyőződésemben nem ingadoztam.

A XIX. század joggal fog egykor a tudomány századának neveztetni; mert kiváltkép annak második felében rohamosan fejlődvén, bámulatos vívmányokkal gazdagította az emberiséget és hatása a kedélyekre oly elbűvölő, hogy ma nem egy tudós azzal kecsegteti magát, hogy szerencsés kutatásaival még magáig az élet forrásáig fel fog hatni.

De az egyház e tudománytól nem fél. Már a szentírás mondja: «*Deus scientiarum Dominus est.*»* «*Az Úr a tudományok Istene*» és másutt: «*Labia sacerdotis custodient scientiam.*»** «*A papnak ajkai őrzik a tudo-*

* Kir. I. K. II. 3.

** Malak. II. 7.

mányt». Sőt ismervén az emberi tudásnak korlátait és határait, az emberi észnek művelődési törekvését figyelemmel, buzdításával, szeretettel kiséri.

Mert bármily szédítő magasságra is jusson a tudomány, a vallást pótolni nem képes. Midőn még a földi lét rejtélyeit sem tudja megfejteni: hogyan hatolhatna az ész a természetfölötti kérdések mélyéig? Itt is, ott is zárt ajtók vannak, a melyekre e földön örökre reá van írva az ismeretes: «*ignorabimus*»?

A tudományban a nyugtalan lelkiismeret nem talál támaszt, vagy vigasztalást, az élet ellentétei nem találnak kiegyenlítést. A léleknek sejtelmei, vágyai, reményei hiába várják tőle valósításukat. Az élet viszontagságai közt a vérző sziv keserveit a tudomány nem gyógyíthatja.

Hol itt a nyereség?

Vagy mi vigasztalás van abban, ha a mai tudomány azt mondja nekünk: «anyag vagy, benned a chemia törvényei uralkodnak, szabadságod nincs, a természet törvényeinek kényszere alatt állasz, atom vagy és a melegségnek törvényei szerint mozogsz, vagy meghalsz!»

Mily rettenetes hangok ezek, mily silány vigasztalás a nagy műveltségben!!!

És a tudomány, mely így szól az embernek, ez akarja helyettesíteni a vallást?! Ő, a ki az emberi tehetségeknek csak egy kis részét: az észt karolja fel, nélkülözhetővé akarja tenni a vallást, mely az egész embert átöleli?

Nem!

Az egyház a művelődési történelemmel kezében, teljes jogosultsággal sorompóba hívhatja a tudományt. Ha az utolsó század több felfedezéssel, több találmánynyal, több szellemi vívmánynyal gazdagította az emberiségnek anyagi jólétét, mint a lefolyt kétezer év: hol maradt az emberiségnek ugyanazon arányban való erkölcsi emelkedése?

Midőn a tudomány a társadalmi életben világosságot terjeszt: hogyan van az, hogy ezen világosság mellett a társadalomban a sötét erkölcsök mindinkább tért hódítanak? A tudás fénye megfelelő kárpótlás-e az erkölcsi veszteségért?

Így van ez.

Az egyoldalu tudomány midőn egyik kezével épít, a másikkal rombol, mert az

emberben lappangó állati erőket felszabadítván, a pogány századokat visszahozza és a barbárságba vezet.

Hasztalan itt minden önámítás!

A tudomány, mely az élet kérdéseinek megfejtésében elszakad az Istentől, meddő, tehetetlen.

Az isteni kinyilatkoztatás nélkül az ember eredete és léte, egy nagy kérdőjel; rendeltetése, vége, egy nagy kérdőjel; — felelet sehol! Erkölcsi méltósága hiú kérkedés, gőgje nevetséges.

A csillagok miriadjai fénylenek fejünk fölött; néma tanui, de sokat beszélő bizonyítékai egy mindenható, teremtő, fentartó, kormányzó Istennek.

Mi itt az ember?

Egy kis porszem a véghetetlen mindenségben!

Ötven év alatt az egyik fénylő csillag, mely lelkem előtt állott: *a Jézus által kinyilatkoztatott vallás, az Ő általa alapított egyház.* Nem volt percz, a melyben hitemben ingadoztam volna; a tudomány elégtelen volta, a tudomány tehetetlensége még inkább megszilárdította azt. Az Isten véghetetlen jósága és kegyelme őrködött utaim

fölött. Katholikus voltam meggyőződésből és mint ilyen kivánok meghalni.

II.

Vallásom és egyházam iránti szeretetemtől mindig elválaszthatlanul élt lelkemben *királyom és hazám iránti szeretetem.* Két eszme egyesült egy szivdobbanásban. A vallás szentelte meg a hazaszeretetet, a hazaszeretet nélkülözhetetlenné tette a vallást.

És ez a közös jellemvonása minden magyarnak, a ki nemzetének ősi hagyományait tiszteletben tartja és a ki annak jövőjét biztos alapokra fektetve óhajtja látni.

A magyar királyság — és így a magyar állam, — a kereszténység elfogadása által lett azzá; ez képezte annak alapját, erejét, és fejlődésének minden stádiumában ez mint irányadó tényező jelentkezik. A törvényhozásban, a jogszolgáltatásban, a közigazgatásban, a társadalmi életben a keresztény vallás az államférfiui gondoskodásnak, a köztiszteletnek tárgyát képezte. A nevelésben, az iskoláztatásban államilag is nélkülözhetetlen mozzanatnak ismertetett el. A társadalmi és vallásos életnek Magyar-

országban oly átszövődése létezett, mint tán Európa egyik államában sem. Így vezette az isteni gondviselés e nemzetet és azért a nemzetnek minden fia ugyanezen kettős érzelmet egyesítette lelkében. Vallásosság és hazaszeretet, nemzeti erények voltak. Országnagyjaink ezen kettős vezéreszme alatt kormányoztak, hőseink e kettős jelvény alatt harczoltak és estek el a csatatéren. Örömben és szomorúságban együtt éreztek a nemzet gyermekei; Istent nem feledték ki soha.

Így volt ez a múltban, máskép lesz ez a jövőben?

Nem szabad!

Nehány évtized óta tanui vagyunk azon mély átalakulásoknak, melyeken az európai társadalom átmegyen. Minden megmozdult. A művelődés általánosításával szaporodott azok száma, a kik az országok kormányzásában közvetve vagy közvetlenül részt venni kivánnak; a társadalmi átalakulás folytán a democratia lépett előtérbe, és nem lehet tagadni, hogy haladásában a jövőt a maga számára kivánja lefoglalni; a közgazdasági dolgokban a termelésnek általános fejlesztése a gazdagságnak, a jólétnek, az élvezetnek méltányosabb elosztására törekszik.

Az emberiség egy új korszakhoz közeledik, melynek előjeleit mindenütt észlelhetjük. Az emberiség nem fog változni, mert az ember ember fog maradni mindig; de változni fognak a külső viszonyok. Új felfogások, új eszmék, új életnézetek fognak uralkodni, a melyek szerint fogja az emberiség háztartását berendezni. *Az egyház azonban ezen átalakulásoknak minden félelem nélkül nyugodtan néz elébe.* Nyugodtan nézhet elébe azon okból: mert az örök igazság elvei, melyek alapján az isteni gondviselés az emberiséget rendeltetése felé vezeti, bármily viszonyok közt változatlanul ugyanazok; ezek az evangelium eszméi is; és a hol az egyház tevékenysége, hatalmi viszonyok, vagy más körülmények által eredeti feladatától el nem sodortatott, vagy lekötve nem volt, ezen eszméket érvényesíteni is igyekezett. Fennhangon hirdette ezeket a zsarnokság ellenében, szeretettel terjesztette és ápolta a szabad népeknél: nyugodtan néz a jövő elé, mert tudja, hogy az emberiségnek bármily körülmények közt szüksége van vallásra; hogy a tudomány nem elégíthet ki senkit, legkevésbé pedig azon milliókat, kik most

keresik érvényesülésüket, kik csak a vallásból meríthetik azon vígasztalást, melyet az élet mostohaságai közt nélkülözni kénytelenek; nyugodtan nézhet a jövő elé, mert egyedül ő képes mérsékelni a tulzók követeléseit, kellő mértékre leszállítani azon utópiákat, melyek annyi tévedésnek, annyi szenvedésnek, annyi bajnak okozói; egyedül ő képes lehüteni azon szenvedélyeket, melyek bűnös törekvéseikben inkább rombolnak, mint építenek; egyedül ő képes a szeretetnek hatalmával nemesíteni az erkölcsöket, átszellemíteni a társadalmi életet, megtartani a családot azon isteni alapon, melyet neki Jézus Krisztus adott. *Nincsen államélet, nincsen kormányforma, mely fennállására nélkülözhetné az isteni sanctiót.*

Hazánk ezen általános mozgalmaknak hatását már is érzi, és érezni fogja még ezután fokozottabb mérvben. Mint az európai nemzet-családnak tagja részesülni fog a haladó civilisatiónak áldásaiban; de nem lesz ment azon veszélyektől sem, melyek annak kiséretében járnak. A magyar nemzet ezer éven át megőrizte szabadságát és vele megőrizte magyar jellegét. Ki fogja tagadni, hogy mindezekben az egyház hatalmas tényező volt?

Sajnos tévedés volna azt hinni, hogy ezután, a midőn a classicus iróval mondhatni: *«novus ab integro rerum nascitur ordo»*, *«a dolgok egész új rendje támad»*: nemzetünk szabadságának és nemzeti jellegének megőrzésére nélkülözhetni fogja az egyház, a vallás közreműködését. A szabadság csak erkölcsi talajban élhet, a rideg jog és még inkább a hatalom nem fogják a szabadságot megőrizni és ha veszélyeztetve van, azt megmenteni. Az egyház, mely úgyszólván megkeresztelte az országot és századokon át jó s balsorsban mellette állott mint erkölcsnemesítő, mint tanító, mint nemzet fentartó: az mint mindig ifjú erővel biró szellemi hatalom, a nemzet mellett fog állani ezután is, mérsékelvén a modern szabadság kinövéseit, fékezvén a minden ősit lerombolni törekvő szenvedélyeket, az Isten-ember, Jézus Krisztus fenséges tanításával ellensúlyozván a vad democratiának azon törekvését, hogy magát tegye Isten helyére; szóval az egyház az ősi traditiók közepette állván oda fog törekedni, hogy az új épület számára biztosítsa a régi alapnak sértetlen fennállását.

Ez volt feladata az egyháznak a múltban,

ez leszen feladata a jövőben. A durva materializmus közepette, mely, sajnos! már országunkban is terjed, tudományos mezbe öltözve, tévútra vezeti a művelt lelkeket, megrontja a sziveket és erkölcsöket; az Isten helyett az aranynak imádását dicsőíti és így a századokon át mocsoktalanul megőrzött nemzeti becsületet is veszélylyel fenyegeti: — ezeknek közepette az egyház mint világító-torony fog állani és mi, annak papjai körülötte fogunk állani és meg fogjuk tenni kötelességünket.

*

Mint egykor a keleti bölcseket a csillag vezette Jézus imádásához, úgy vezetett engem is *kettős csillag*, mely elválaszthatatlanul kötött a jó Istenhez, tudniillik: *egyházam és annak szentséges feje iránti hűségem, királyom és hazám iránti szeretetem.*

És ma térdre borúlva hálát mondok a jó Istennek, hogy soha ezekben eltántorodni nem engedett; de kérem egyszersmind, hogy azon rövid időre is, melyet számomra kimért, engedje fejem fölött fényleni e kettős csillagot, miglen egykor egybefolyva vezessenek az örök életbe; hogy egykor

Szent-Pállal mondhassam: «*Jó harczot harczoltam, a futást elvégeztem, a hitet megtartottam; végezetre eltétetett nekem az igazság koronája, melyet megad nekem ama napon az Úr, az igaz biró, nemcsak nekem pedig, hanem azoknak is, kik szeretik az ő eljövetelét.*»*

És most hozzád fohászkodom, óh édes Jézusom:

«Áldd meg egyházunk szent fejét, dicsőségesen uralkodó XIII. Leó pápát;

Áldd meg nemzetünk nagy királyát, szeretett apostoli fejedelmünket: I. Ferencz Józsefet;

Áldd meg püspöktársaimat, jó papjaimat, szeretett híveimet;

Áldd meg városunkat, áldd meg mindazokat, a kik ma itt szent nevedet dicsőítik;

Áldd meg országunkat, mi édes magyar hazánkat. Amen!

* II. Tim. IV. 7. 8.

A M. N. MUZEUM KÖNYV-TÁRA

61

SCHLAUCH

beszédei és

dolgozatai

II.

617107